

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMÎL EL-ANTAKÎ
(v.213/823)'NİN HAYATI VE RİVAYET ETTİĞİ
HADİSLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Yusuf SAVAŞ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ömer ÖZPINAR

KONYA-2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yusuf Savaş		
	Numarası	118106031003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMÎL EL-ANTAKÎ (v.213/823)'NİN HAYATI VE RİVAYET ETTİĞİ HADİSLER			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Yusuf SAVAŞ
Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yusuf SAVAŞ
	Numarası	118106031003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/ Hadis
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ömer ÖZPINAR
	Tezin Adı	EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMİL EL-ANTAKÎ (v.213/823)'NİN HAYATI VE RİVAYET ETTİĞİ HADİSLER

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMİL EL-ANTAKÎ (v.213/823)'NİN HAYATI VE RİVAYET ETTİĞİ HADİSLER başlıklı bu çalışma 25/09/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ömer ÖZPINAR	
2	Doç. Dr.	Recep TUZCU	
3	Dr. Öğrt. Üyesi	Taha ÇELİK	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yusuf SAVAŞ		
	Numarası	118106031003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ömer ÖZPINAR		
Tezin Adı	EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMİL EL-ANTAKÎ (v.213/823)'NİN HAYATI VE RİVAYET ETTİĞİ HADİSLER			

ÖZET

Heysem b. Cemîl'in künyesinin nispet edildiği Antakya şehri; geçmişten günümüze dini, siyasi ve ekonomik yönden önemli bir şehir olagelmıştır. Tarih boyunca sık sık el değiştiren şehir Hz. Ömer döneminde fethedilmiş ve Müslümanların yönetimine geçmiştir. Kısa bir sürede halifenin tayin ettiği âlimlerin çabalarıyla, İslâm bu bölgede hızla yayılmıştır. Hadislerin tasnif edildiği dönemde Antakya şehri, birçok muhaddisin yaşadığı ve uğradığı bir şehir haline gelmiştir. Bu çalışmamızda, aslen Bağdatlı olan fakat ömrünün son dönemini Antakya'da yaşayan, orada vefat eden ve aynı şehre nispet edilen Heysem b. Cemîl'in hayatı, rivayetleri ve hadis ilmine katkılarını ortaya koymak, sunacağımız veriler ışığında Heysem b. Cemîl'in yaşadığı bölge hakkında ve hadis ilmine katkıları konusunda da bir fikir ve kanaat oluşturmak hedeflerimiz arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ebû Sehl Heysem b. Cemîl, Antakya, ravi, rivayet, hadis.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Yusuf SAVAŞ		
	Student Number	118106031003		
	Department	Basic Islamic sciences /Hadith		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Ömer ÖZPINAR		
Title of the Thesis/Dissertation	ABU SAHL HAYTHAM B. JAMIL AL-ANTAQI (d.213/823) HIS BIOGRAPHY AND HADITH NARRATIONS			

ABSTRACT:

Antakya City, which Heysem b. Cemil is being refer to, is an important city from past to now by religious, political and economic sides. And during the history it changed hand many times. Antakya was conquered during Khalifa Ömer era and become under the Muslims sovereignth. In a short time thanks to scholars assigned bu Khalifa, Islam has been spread fast in this region. In a period which the "Hadis"es were being classified, Antakya city became a city many "Hadis Scholars" were living and passing. In our this work, we aimed to show Heysem B. Cemil's life-Originally from Bagdadh but lived his last year's in Antakya and died there and known by there Works and his contributions to Hadis science. To set an idea and opinion about the area he lived and his contributions to Hadis science, by the data we put, is also one of our goals.

Key Words: Ebû Sehl Heysem B. Cemil, Antakya, Ravi (Hadis teller), Rivayet (A Hadis which told), Hadis (Prophet Muhammed's words a.s.)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII

GİRİŞ

1.TEZİN KONUSU ve ÖNEMİ.....	1
2.TEZİN AMACI.....	2
3.TEZİN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMİL'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ.....	5
1.1. Hayatı.....	5
1.1.1. İsmi, Künyesi, Nisbesi.....	5
1.1.2. Doğumu ve Ailesi.....	6
1.1.3. Vefatı.....	6
1.1.4. Manevi Kişiliği.....	6
1.1.5. İlmi Kişiliği.....	8
1.2. Heysem b. Cemil'in Hadis İlmindeki Yeri.....	10
1.2.1. Hadis Tadrîsi ve Rihleleri.....	10
1.2.2. Hocaları.....	10
1.2.3. Talebeleri.....	11
1.2.4. Hadisçiliği Hakkında Müsbet ve Menfî Görüşler.....	12
1.2.5. Kendisine Yöneltilen Eleştiriler.....	12
1.2.6. İman Meselesiyle İlgili Görüşleri.....	14
1.2.7. Halku'l-Kur'an'la ilgili görüşleri.....	15
1.2.8. Alimler Hakkında Değerlendirmeleri.....	16
1.3. Yaşadığı Dönem.....	17
1.4. Bağdat'ta İlmi Hayat ve Hadis İlimleri.....	18
1.5. Antakya'da İlmi Hayat ve Hadis İlimleri.....	19
1.5.1. İslam Öncesi ve İslam Döneminde Antakya.....	19
1.5.2. Tasnif Döneminde Antakya'lı Hadis Ravileri.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

2.EBÛ SEHL HEYSEM b. CEMİL'İN RİVAYETLERİ VE

DEĞERLENDİRİLMESİ.....	24
2.1. <i>Kütüb-i Tisa'</i> da Yer Alan Rivayetleri.....	24
2.2. <i>Kütüb-i Tisa'</i> da Yer Almayan Rivayetleri.....	36
2.3. Hadislerin Genel Değerlendirmesi.....	205
SONUÇ.....	210
KAYNAKÇA.....	212

ÖNSÖZ

Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a hamd, O'nun Rasulüne, aile ve ashabına salât ve selâm olsun.

İslam âlimleri, hicri birinci asırdan itibaren İslam Dini'nin daha iyi anlaşılması için çalışmalar ortaya koymuşlardır. Sünnet ve onu bize ulaştıran hadisler, İslam'ın Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı olduğundan özel bir ilgiye mazhar olmuştur. Rasulullâh (s.)'in hadislerinin kaybolmaması için olağan üstü bir çaba harcanmış, hadisler toplanmaya ve tedvin edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte hadis ravilerinin büyük gayreti ve rolleri olmuştur.

Bu çalışmamızda bir hadis ravisi olan, hayatının önemli bir kısmı Bağdat ve Antakya'da geçen, Heysem b. Cemîl (v. 213/823)'in hayatını ve rivayet ettiği hadisleri, hadisçiliği ve hadis ilimlerindeki yeri konu edinilmiştir. Antakya bölgesinde faaliyet gösteren hadis râvilerinden birisi olan Heysem b. Cemîl el-Antakî, talebu'l-hadis (hadisleri öğrenme) yolunda Bağdat'tan başlayarak birçok beldeye yolculuklar yapmıştır. Bu uğurda iki defa bütün malını kaybederek iflas ettiği nakledilmektedir. Başta *Kütüb-i sitte* olmak üzere birçok hadis kitabında rivayetleri bulunan, zamanın önemli âlimlerine talebelik ve sonra da hocalık yapmış olan Heysem b. Cemîl, Antakî nisbesiyle tanınır olmuştur.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Heysem b. Cemîl'in hayatı, hadis ilmindeki yeri ve yaşadığı dönem hakkında bilgi verilmiştir. Yaşadığı yer olan Bağdat ve Antakya şehirleri kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise, söz konusu ravinin klasik hadis kaynaklarında geçen Merfu rivayetleri ele alınmıştır. Çalışmamızda; Heysem b. Cemîl'e ait hadisler, *Kütüb-i tisa'da* bulunanlar ve bulunmayanlar olarak tespit edilerek iki başlık altında sıralanmıştır. Öncelikle hadisin Arapça metni senediyle birlikte verildikten sonra, arkasından hadisin Türkçe çevirisi kaydedilmiştir. Hadisin değerlendirmesi yapıldıktan sonra, hadisin aynı veya benzer lafızlarla başka hangi kaynaklarda geçtiği tespit edilmeye gayret edilmiştir. Bahse konu hadisin farklı rivayetlerinde mevcut olan tahvil (senetlerde değişim ve geçiş) durumu "hâu't-tahvîl" (H.) ile gösterilmiştir.

Son olarak rivayetlerle ilgili kısa bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Ravinin ağırlıklı olarak yaşadığı Antakya, dinler tarihi açısından önemli bir yere sahip olduğu gibi İslam tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Hz. Ömer (r.a.)

döneminde (m.634-644), Ebû Ubeyde b. Cerrâh (v. 17/638) komutasındaki ordu tarafından İslam coğrafyasına kazandırılmıştır. Şehir, bu süreçte İslam ilimleri açısından önemli âlimlerin yetişmesinde de rol oynamıştır. Fen ilimleriyle birlikte dini ilimler sahasında değerli şahsiyetler yetiştirmiştir.

Bu sebeple Antakyalı olmam hasebiyle Heysem b. Cemîl'in hayatını ve rivayetlerini açığa çıkartıp bir araya getirmeyi ve değerlendirmesini yapmayı kendime vazife bildim. Zira üzümlere ifade etmek gerekir ki bu değerli şahsiyetler günümüzde bölgede yaşayan halk tarafından tanınmadığı gibi ilmi sahada da pek fazla yer edinilmemiştir. Hatta bu büyük âlimlerin defnedildikleri yerler yerel halk tarafından bilinmemektedir. Bölgenin manevi sahibi durumunda olan, bir kısmı sahâbe ve tâbiîn dönemine ulaşmış bu büyük İslâm âlimlerine gerekli duyarlılığı göstermek, onların hatıralarını yaşatmak, onları gelecek nesillere tanıtmak, her şeyden önce bir vicdan borcudur.

Bu çalışmamızda konu seçiminde, tezin hazırlanması ve yazımı aşamalarında yardım ve desteğini esirgemeyen, engin tecrübe ve birikimini katan danışman hocam Doç. Dr. Ömer ÖZPINAR'a şükranlarımı sunarım.

Hatay-2018

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
b.	: ibn
bkz.	: bakınız
bt.	: binti
c.	: cilt
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Fak.	: Fakültesi
(H)	: Hâu't-tahvîl
h.	: hicrî
h.n.	: hadis numarası
H.z.	: Hazreti
m.	: miladi
M. Ö.	: Milattan Önce
M. S.	: Milattan Sonra
r.a.	: radiyallahu anh
r.anha	: radiyallahu anha
s.	: sayfa
(s.)	: Sallahahu aleyhi ve sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkîkini yapan
trc.	: tercüme eden
ts.	: tarihsiz
ün.	: üniversitesi
ö.	: ölümü
v.?	: vefat tarihi belli değil
v.b.	: ve benzeri
y.y.	: yayın yeri yok
yy.	: yüz yıl.

ÖZET

Heysem b. Cemîl'in künyesinin nispet edildiği Antakya şehri; geçmişten günümüze dini, siyasi ve ekonomik yönden önemli bir şehir olagelmiştir. Tarih boyunca sık sık el değiştiren şehir Hz. Ömer döneminde fethedilmiş ve Müslümanların yönetimine geçmiştir. Kısa bir sürede halifenin tayin ettiği âlimlerin çabalarıyla, İslâm bu bölgede hızla yayılmıştır. Hadislerin tasnif edildiği dönemde Antakya şehri, birçok muhaddisin yaşadığı ve uğradığı bir şehir haline gelmiştir. Bu çalışmamızda, aslen Bağdatlı olan fakat ömrünün son dönemini Antakya'da yaşayan, orada vefat eden ve aynı şehre nispet edilen Heysem b. Cemîl'in hayatı, rivayetleri ve hadis ilmine katkılarını ortaya koymak, sunacağımız veriler ışığında Heysem b. Cemîl'in yaşadığı bölge hakkında ve hadis ilmine katkıları konusunda da bir fikir ve kanaat oluşturmak hedeflerimiz arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ebû Sehl Heysem b. Cemîl, Antakya, ravi, rivayet, hadis.

ABSTRACT:

Antakya City, which Heysem b. Cemil is being refer to, is an important city from past to now by religious, political and economic sides. And during the history it changed hand many times. Antakya was conquered during Khalifa Ömer era and become under the Muslims sovereignty. In a short time thanks to scholars assigned by Khalifa, Islam has been spread fast in this region. In a period which the “Hadis”es were being classified, Antakya city became a city many “Hadis Scholars” were living and passing. In our this work, we aimed to show Heysem B. Cemil’s life-Originally from Bagdadh but lived his last year’s in Antakya and died there and known by there Works and his contributions to Hadis science. To set an idea and opinion about the area he lived and his contributions to Hadis science, by the data we put, is also one of our goals.

Key Words: Ebû Sehl Heysem B. Cemil, Antakya, Ravi (Hadis teller), Rivayet (A Hadis which told), Hadis (Prophet Muhammed’s words a.s.)

GİRİŞ

1.TEZİN KONUSU ve ÖNEMİ

Çalışmamızın konusu, Heysem b. Cemîl el-Antakî'nin hayatı, hadisçiliği rivayetlerinin değerlendirilmesi olacaktır. Böylece ömrünün son kısmını Antakya'da yaşamış ve aynı yerde vefat etmiş olan Heysem b. Cemîl'in rivayetlerini toplu bir şekilde ilim dünyasına sunmuş olacağız.

Antâkî nisbesiyle meşhur olmuş ancak ilmi çevrelerde yeterince tanınmayan Heysem b. Cemîl'in hadis ilmindeki yerini belirlemek, hadis ilmine hizmetlerini ortaya koymak ve rivayetlerini tespit edip değerlendirmesini yapmak bu tezin önemini ve faydasını açıklar mahiyette olacaktır.

Tarih boyunca çeşitli inançlara sahip pek çok millete ev sahipliği yapan Antakya bölgesinde çok sayıda ilim adamı ve sanatçı yetişmiş, zaman içinde zengin bir kültür birikimi meydana gelmiştir. Bu birikimin izlerini, etkilerini bugün de tarihi yapılarda, müzelerde eser olarak; toplum hayatında sanat, adet, gelenek, görenek halinde görmek mümkündür. Ayrıca tarih boyunca çeşitli dinlerin, inançların bir arada yaşadığı Antakya bu özelliğini bugün de korumaktadır. Bu tarihi kentte; İslam, Hıristiyanlık ve Musevi inançları iç içe yaşamakta, cami, kilise ve havra yan yana varlıklarını ve fonksiyonlarını sürdürmektedir. Toplumun sahip olduğu ortak kültür nedeniyle inanç farklılıkları Antakya'da genel olarak problem olmamış, bu farklılıklar kültürel yapının bir zenginliği olarak kabul edilmiştir. Bölgede pozitif ilimler kadar dini ilimlerde de bir birikim oluşmuş, ancak gerek pozitif ilimlere gerekse dini ilimlere katkı sağlayan ilim adamları kapsamlı bir şekilde araştırılmamıştır. Onun için Antakya şehrinde yaşayan ve orada vefat eden Heysem b. Cemîl hakkında yeterli düzeyde çalışma yapılmamış olmasını bir eksiklik olarak değerlendiriyoruz. Bunun için "Geçmişe sahip çıkmadan güçlü bir gelecek kurulamayacağı" düşüncesinden yola çıkarak; Heysem b. Cemîl'in sahip olduğu önemi ortaya koymak, geçmişteki ilim, kültür ve medeniyet mirasını gelecek nesillere aktarmak ve Türk düşünce hayatına katkıda bulunmak amacıyla el-Antâkî nisbesiyle anılan raviyi araştırmayı kendimize bir görev olarak addettik.

2.TEZİN AMACI

Bu tezimizde Klasik Hadis Kitaplarında rivayetleri bulunan ve ilk dönem muhaddislerden olan Heysem b. Cemîl'in biyografisini araştırmak, bununla beraber hadis kaynaklarında dağınık halde bulunan rivayetlerini derleyip toplu bir şekilde sunmak ve değerlendirmesini yapmak amaçlanmaktadır.

Hadis âlimlerinin hayatlarını ve rivayetlerini incelemek, yaşadıkları çağın ilmî anlayışlarını ve hadis ilimleri alanında yapılan çalışmalarını öğrenmek önem arz etmektedir. Ayrıca bu muhaddislerin hayatlarını araştırıp rivayetlerinin incelenmesi genelde İslam kültürünün, özelde hadis ilimlerinin zenginliğini göstermesi açısından başka bir öneme haizdir. Bunun yanında kitaplarda saklı duran ya da yalnız alanın uzmanları tarafından bilinen, ilme ve bilime çokça hizmet etmiş şahsiyetleri ortaya çıkartmak, halka tanıtmak bizim açımızdan kayda değer bir meseledir.

3.TEZİN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Araştırmamızı yaparken öncelikle Heysem b. Cemîl hakkında ulaşabildiğimiz bütün kaynaklar literatür taraması yöntemlerine uygun olarak taranmış ve ravi hakkında bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde ettiğimiz bilgiler konularına göre belli bir tasnife tabi tutulmuştur. Daha sonra bu bilgiler mukayese edilip değerlendirilmiştir.

Ravinin hadisleri, Kütüb-i tisa'da bulunanlar ve bulunmayanlar olarak tespit edildikten sonra iki başlık altında sıralanmıştır. Öncelikle hadisin Arapça metni senediyle birlikte verilmiş, müteakiben hadisin Türkçe çevirisi kaydedilmiştir. Hadisin senedi ve değerlendirmesi yapıldıktan sonra hadisin aynı veya benzer lafızlarla başka hangi kaynaklarda geçtiği tesbit edilmeye çalışılmıştır. Bahse konu hadisin farklı rivayetlerinde mevcut olan tahvil (senetlerde değişim ve geçiş) durumu "hâu't-tahvîl" (H.) ile gösterilmiştir.

Heysem b. Cemîl'in hayatı ve hadisçiliğini ortaya koymak için inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır. Kendisinin hadisçiliğini yansıtmaya amacıyla hocaları, öğrencileri, yetiştiği dönem ve yetiştiği bölgeler muhtelif kaynaklardan incelenerek

ele alınmıştır. Ravi ile ilgili bilgilerin çok dağınık kaynaklarda yer alması ve bugüne kadar Ravinin yalnız başına bir çalışma konusu olarak ele alındığı çalışmaların bulunmaması nedeniyle; Heysem b. Cemîl'in hem hayatı hem de ilmi kişiliğiyle ilgili bilgi ve kaynaklara ulaşmak için ve ulaşılan bilgilerin derli toplu hale getirilmesi için çok yoğun çaba harcanmıştır. Ancak harcanan bu çabanın sonraki çalışmalar için bir çıkış noktası olması çalışmamızın amacının gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır.

Heysem b. Cemîl'in rivayetleri incelenirken hadisin senediyle birlikte orijinal metin ve Türkçe tercümesi sunulmuştur. Hadislerin tahriri, *Kütüb-i tisa* ölçü alınarak yapılmıştır. Bu eserlerde bulamadığımız rivayetleri “Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır” ifadesiyle belirtilmiştir.

Çalışmamızda yer alan tarihler Hicri/Miladi olarak gösterilmiştir.

Hadis senedinde bulunan raviler hakkında bilgi toplamak ve hadis hakkında bir kanaate varmak için rical ve tabakat kitaplarına mürâcaat edilmiştir. Buhârî (ö. 256/869)'nin *et-Târihü'l-Kebîr*; İbn Ebû Hâtim (ö. 327/939)'in *el-Cerh ve't-Tâdil*; İbn Abdilber (ö. 463/1071)'in *el-İstiâb*; İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233)'in *el-Kâmil*; El-Mizzî (ö. 742/1342)'nin *Tehzîbü'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*; İbn Hacer (ö. 852/1448)'in *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, Tehzîbü't-Tehzîb* v.b. kaynaklardan istifade edilmiştir. Ancak çalışmamızı ravi tenkidine boğmamak için fazla ayrıntıya girmeden değerlendirmeler yapılmıştır. Cerh ve tadil kavramlarının Türkçe karşılıkları, Recep Emin Gül tarafından kaleme alınan ve Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 43. Sayıda yayınlanan “*Hadis İlminde Cerh-Ta'dil Mertebeleri*” makalesi esas alınarak yazılmıştır. Söz konusu rivayetlerin aynı ya da benzer lafızlarla başka hangi kaynaklarda geçtiğini tespit ederek rivayetlerin tahriri yapılmıştır. Hadislerin tahriri yapılırken aynı veya benzer lafızlarda olan hadisler tespit edilmiştir. Çalışmamızda, bazı rivayetlerin lafız farklılıkları da eklenmiştir.

Ebû Sehl Heysem b. Cemîl'in rivayetleri öncelikle bilgisayar ortamında “*el-mektebetü's-şamile*” adlı bilgisayar programından taranmıştır. *Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetleri için “*Concordance*” veya Arapça “*el-Mü'cemü'l-Müfrehres li-Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî*”ye bakılmıştır. Akabinde gerek elektronik ortamda gerekse yukarıda zikrettiğimiz kitaplardan tespit edilen her bir rivayet, matbu' eserlerden doğrulanmıştır. Ayrıca, internet ortamında www.islamweb.net sitesinden de yararlanılmıştır.

Hadislerin tahrirci incelenirken; *Kütüb-i tisa* olarak bilinen, Buhârî ve Müslim (ö. 261/875)'in *el-Câmiu's-Sahîh*; Ebû Dâvud (ö. 275/889), Tirmizî (ö. 279/893), Nesâî (ö. 303/916), İbn Mâce (ö. 273/887), Dârimî (ö. 255/869)'nin *es-Sünen* 'leri ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856)'in *Müsned*'i kaynak olarak kullanılmıştır. Bazende Mâlik b. Enes (ö. 179/796)'in *el-Müvattâ* adlı eserinden yararlanılmıştır.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezimizin çerçeve, usul ve kaideleri ele alınmıştır. Birinci bölümde Heysen b. Cemîl'in hayatı ve ilmi kişiliği incelenmiştir. Ayrıca yaşadığı dönem ve hayatının büyük bir bölümünün geçtiği bölgeler olan Bağdat ve Antakya hakkında da bilgi verilme gereği duyulmuştur. İkinci bölümde, söz konusu ravinin rivayetleri değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise ulaşılan bilgilerin değerlendirilmesi yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMİL'İN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

Bu bölümde, Bağdat'tan gelip Antakya'ya yerleşen Heysem b. Cemîl'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri incelenecektir.

Heysem b. Cemîl'in hayatı, yetiştiği ilmi çevre, hocaları ve öğrencileri ile ilgili bilgiler kaynaklarda dağınık olarak yer almaktadır. Ayrıca, bu bilgilerin çoğu kaynaklarda detaylı olarak yer almamaktadır. Ancak titiz bir çalışma ve ulaşılan bilgilerin derlenmesi sonucunda; Heysem b. Cemîl'in kişiliği hakkında çıkarımlar ve değerlendirmeler yapılmış ve Ravinin daha detaylı tanıtılması için çaba harcanmıştır. Malik b. Enes'in talebesi ve Ahmed b. Hanbel'in hocası olması hasebiyle onun manevi ve ilmi kişiliği hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, Raviler hakkındaki değerlendirmelerine ve rivayetlerine yer verilerek hadisçilik yönü ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Heysem b. Cemîl'in hayatıyla ilgili bilgiler araştırılırken kaynak olarak rical ve tabakat eserleri kullanılmış, Bağdat ve Antakya'nın ilmî ve siyasi tarihiyle ilgili eserlerden de faydalanılmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, hayatı hakkında eserlerde çok geniş bilgiler bulunmamaktadır. Bunun sebebinin, erken dönemde yaşamış olması ve o dönemdeki Antakya tarihiyle ilgili çalışmaların yetersiz olması olduğu değerlendirilmektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde görülmüştür ki; Hadisçi kimliği ile bilinen Heysem b. Cemîl; yalnız klasik hadis kitaplarında rivayetleri bulunan bir ravi değil, aynı zamanda birçok talebe yetiştiren önemli bir şahsiyettir.

1.1. Hayatı

1.1.1. İsmi, Künyesi, Nisbesi

Heysem b. Cemîl'in daha iyi tanınması ve anlaşılması için hadisçiliğinden önce doğumu, ailesi, vefatı, manevi ve ilmî kişiliği hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

Ebû Sehl künyesiyle bilinen Heysem b. Cemîl Bağdatlıdır.¹ Antakya'ya yerleşmiş ve aynı yerde vefat etmiştir.² Bundan dolayı Antakya'ya nisbet edilmiş ve Heysem b. Cemîl el-Antâki olarak meşhur olmuştur.

1.1.2. Doğumu ve Ailesi

Heysem b. Cemîl'in kaynaklarda nerede ve ne zaman doğduğu hususunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Babasının adı Cemîl'dir. Annesi ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Eşinin adı Süleyme'dir³ ve Antakyalıdır.⁴ Günümüze ulaşan kaynaklardan kaç çocuğunun olduğu bilinmemekle birlikte künyesinden Sehl adında bir oğlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu künyesi, insanlara kolaylık gösteren ve mütevazı bir fitratı olan Heysem b. Cemîl'in kişiliğine uygun bir künyedir. Çünkü Arap kültüründe Ebû ile başlayan künyeler aynı zamanda sıfatları da ifade etmekte ve Ebû Sehl künyesi işleri kolaylaştıran, kolaylık sahibi, zorluk çıkarmayan anlamına gelmektedir.

1.1.3. Vefatı

Heysem b. Cemîl Antakya'da vefat etmiştir. Vefat tarihi hakkında farklı görüşler vardır. 213/828 yılında⁵ vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi 216/831 yılında⁶ vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Hâkim en-Nisâbûrî'nin görüşü 213/828 yılında vefat ettiği yönündedir. Eşi Süleyme'nin ifadelerine göre geçirdiği ağır bir hastalık sonucu vefat ettiği anlaşılmaktadır.⁷

1.1.4. Manevi Kişiliği

Heysem b. Cemîl deniz ve kara ticareti ile uğraşmış ve zengin olmasına rağmen hiçbir zaman dünyaya ve dünya malına düşkün olmamıştır. Dini hassasiyeti, zühd ve takvası nedeniyle helal ticaretle uğraşırken bile değer verdiği diğer âlimlerin görüşlerini almaya ve onlarla istişare etmeye önem vermiştir. Deniz Ticaretine

¹ İbnu'l-Cevzî, *Menâkıbu'l-İmâm Ahmed*, s. 65; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 461; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 236.

² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, VII, 340.

³ Dineverî, *Kitâbü'l-Mücâlese*, V, 209.

⁴ İbnü'l-Adîm, *Büğyetü't-Taleb*, III, 1109.

⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 57; Zehebî, *el-Kâşif*, II, 344.

⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, III, 115.

⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXX, 365.

başlamadan önce İbn Mübârek (ö. 181/796)'e, “deniz ticareti yapayım mı?” diye sormuş, İbn Mübârek'in kendisine “hem denizde hem de karada ticaret yap, ama insanlardan müstağni ol ve elindekiyle yetin” tavsiyesi üzerine⁸ hayatı boyunca müstağni ve kanaatkâr bir hayat sürmüş ve malını hak ve ilim yolunda infak etmekten çekinmemiştir. Hatta ileride de değineceğimiz gibi bu sebepten dolayı iki defa iflas etmiştir. Ancak bu, maddi yönden bir iflas olsa da aslında onu İslam tarihinin manevi olarak zengin âlimleri arasında yer almasına vesile olmuştur.

Kendisinin insanlara karşı müstağni oluşunun en güzel örneklerinden biri şu sözüdür: “Bir kişinin hakkımda hoş olmayan şeyler konuştuğu bana ulaşır, ondan uzaklaşıp Allah'a yönelmek gerektiği aklıma düşer ve bu durum bana kolaylaşır.”⁹ demesidir.

Heysem b. Cemîl yumuşak huylu, merhametli ve kin tutmayan bir insandır. Kendisi hakkında yalan beyanda bulunan biri ile ilgili olarak: “Bir defasında benimle ilgili yalan beyanda bulunan birisinin haberi geldi. Bende onun yalanını tekzip etmek için yanına gitmeye karar verdim. Yanına varınca Onu bir erkek çocuğunu kucaklayıp öptüğünü ve şefkat gösterdiğini görünce kalbim yumuşadı ve ona söyleyeceklerimi söylemekten vazgeçtim.”¹⁰ demiştir.

İnce bir ruh yapısına sahip olduğu halde sabırla ve kuvvetli imanı ile insanlardan ve toplumdaki kaynaklanan bu tür manevi sıkıntıları aşmaya çalışmıştır. Zira Heysem b. Cemîl hoş gitmeyecek bir şekilde anılmak ruhun hummasıdır (ruha ağır gelir) demiş¹¹ ancak her zaman bu tür olaylar karşısında sabırlı ve affedici olma yolunu seçmiştir.

Bu örnekler bize Heysem b. Cemîl'in her fırsatta Allah'a yönelen ve insanlardan müstağni bir hayatı olan bir şahsiyet olduğunu, fayda getirmeyen kişisel ve sosyal didişmelerden uzak durarak hayatının merkezine ilmi, hilmi ve hoşgörü kavramlarını oturttuğunu göstermektedir.

Heysem b. Cemîl, hayatını hep halkın içinde onlardan gelen sıkıntılara katlanmasını bilerek ve onlarla beraber yaşamaya gayret ederek geçirmiştir. Dönemin diğer âlim ve mutasavvıflarına da hep halkın içinde olarak hizmet

⁸ Afâne, *Fikhu't-Tâcir*, s. 30.

⁹ Ebû Tâlib el-Mekki, *Kûtu'l-Kulûb*, II, 450.

¹⁰ Hatîbel-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII, 380.

¹¹ İbu'l-Mukrî, *el-Mûcem*, s. 133.

etmelerini tavsiye etmiştir. Kendisiyle aynı dönemde yaşamış olan mutasavvıf Ahmed b. Âsım (ö. 215/830) “İnsanlardan uzak bir hayat yaşamak ve susma orucuna girmek” konularında görüşünü almak için Heysem b. Cemîl’e bir mektup yazar. Heysem b. Cemîl bu mektuba; sekizinci asırda yaşamış İslam âlimlerinden hadis, fıkıh ve nahiv âlimi olan, tabiine yetişmiş ve bunların birçoğundan ilim öğrenmiş, bir ara büyük bir servete sahip olmuş ve daha sonra hepsini dağıtıp, fakirler sınıfına dâhil olmuş olan ve ibadete düşkünlüğü ve sünnete olan bağlılığı ile tanınan Hammad b. Seleme (ö. 167/784)’yi örnek göstererek şöyle bir cevap yazmıştır. “Ebû Seleme Hammâd b. Seleme de senin yazdığın gibi bir düşünce belirdi, evinden dışarı çıkmamaya ve çarşıya gitmemeye başladı. Bunun üzerine insanlar “Ebu Seleme uzlete çekildi.” demeye başladılar. Konuşulanları duyan Ebû Seleme bunun böyle olmadığını insanlara ispat etmek için çarşıya indi bir şey satın almaya niyetli olmadığı halde pazarlık yaparak insanların arasına karıştı. Dışarda olduğu süre içinde karşılaştığı her topluluğun yanında durup onlara selam verdi ve onlarla hasbihalde bulundu.” Mektubu okuyan Ahmed b. Âsım “Heysem b. Cemîl bu mektubuyla beni niyetimden caydırdı.”¹² demiştir.

Takva sahibi ve haramlardan sakınan bir kişiliğe sahip olan Heysem b. Cemîl bütün azalarını her türlü haramdan korumaya özen göstermiştir. Heysem b. Cemîl’in eşi Süleyme, bu hususu şöyle anlatmaktadır: “Ölümlü sonuçlanan hastalığında bir ara kendisine gelmesi için Heysem’in ayağını çimdikledim. Bunun üzerine bana dönerek: “Süleyme, çimdikle çimdikle, zira bu ayaklar hiç bir zaman harama yürümediler” demiştir.¹³

1.1.5. İlmi Kişiliği

Müstağni ve mütevazı kişiliği nedeni ile, İslam tarihinde adı çok ön plana çıkmayan Heysem b. Cemîl; büyük âlimlere talebe olmuş ve bunun yanında büyük âlimlere de hocalık yapmıştır. Hanbelî Mezhebinin imamı olan büyük âlim İmam Ahmed b. Hanbel, Heysem b. Cemîl’den ders alan büyük zatlardan biridir.¹⁴

¹² İbn Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, LXXI, 223.

¹³ Dineverî, *Kitâbü'l-Mücâlese*, V, 209.

¹⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 366.

Ahmed b. Hanbel, hocası Heysem b. Cemîl'i bir ilmi otorite olarak kabul etmiş ve "Bize göre Bağdat'ta hadisçiler üç kişidir. Bunlar Ebû Kâmil, Ebû Seleme ve Heysem b. Cemîl'dir. İçlerinden hafızası ve ezberi en kuvvetli olanı Heysem b. Cemîl'dir." demiştir.¹⁵

Heysem b. Cemîl Hüseyim'den bir hadis rivayet etmiş ancak hadisin senedi yönünden vehme düşmüştür. Diğer âlimler ve halk tarafından ona "bu rivayette sana muhalefet ettiler" denilmesi üzerine Heysem b. Cemîl "Bana muhalefet eden kimdir? Diye sormuştur." Muhalefet edenin Ahmed b. Hanbel olduğunu öğrenince ferasetiyle ilerde Ahmed b. Hanbel'in büyük bir âlim olacağını sezerek: "Allah benim ömrümden alıp Ahmed b. Hanbel'in ömrüne katsın" diye dua etmiş, ilmin ve âlimin şerefini koruma yolunu tutmuştur. Başka bir rivayette bu temennisinin sebebi Heysem b. Cemîl'e sorulunca, "Müslümanların faydalanacağı bir kişi olmasını umuyorum" demiştir.¹⁶

Ayrıca Heysem b. Cemîl "Ahmed yaşarsa zamanının seçkin âlimlerinden birisi olacaktır."¹⁷ diyerek bir feraset ve öngörü sergilemiştir. Heysem b. Cemîl; her konuya çözüm bulmasıyla ve sorulan sorulara cevap vermesi ile tanınan Ahmed b. Hanbel'in bilmiyorum kelimesini kullandığına şahid olan ender âlimlerdendir.¹⁸

Hanbelî Mezhebinin kurucusu olan Ahmed b. Hanbel'in hocası konumunda olan Heysem b. Cemîl, Malikî mezhebinin kurucusu sayılan büyük âlim Malik b. Enes'e talebe olma bahtiyarlığına erişmiş ve onunla zaman zaman ilmi muhaverelerde bulunmuştur. Ayrıca Heysem b. Cemîl'in Hanefî mezhebinin kurucusu Ebû Hanife hakkında ifade ettiği önemli görüşleri bulunmaktadır.¹⁹

Heysem b. Cemîl'in Malik b. Enes'e "Ey Abdullah'ın babası, hadislerde âlim olan kişi mücadele etsin mi?" diye sorması üzerine Malik b. Enes'in "hayır, sünneti haber vermekle yetinsin ondan kabul edilirse ne ala, edilmezse susup hadisleri anlatmaktan vazgeçsin" demesi²⁰ bu büyük zatların insanlarla mücadeleyi terk eden ve dinin kolaylık yönünü esas alan âlimler olduğunu göstermektedir.

¹⁵ Zehebî, *Tezkiratu'l Huffâz*, I, 266.

¹⁶ İbnu'l-Cevzî, *a.g.e.*, s. 100.

¹⁷ İbnu'l-Vezîr, *el-Avâsim ve'l-Kavâsim*, IV, 287; İbn Hamdân, *Sıfatu'l-Fetva*, s.78; İbn Mansûr, *Mesâilu'l-İmam Ahmed b.Hanbel*, I, 58; İbnu'l-Cevzî, *a.g.e.*, s. 99; İbn Asâkir, *age*, V, 283.

¹⁸ Nevevî, *el-Mecmû*, I, 40.

¹⁹ Mizzî, *age*, XXX, 366.

²⁰ Siczî, *Risâletu'l-Siczî*, s. 365; İbn Abdülber, *Câmiu Beyâni'l-İlim ve Fadlih*, II, 935.

Heysem b. Cemîl'in "Malik b. Enes'e şahit oldum, kendisine 48 mesele soruldu 32'sine bilmiyorum dedi"²¹ demesi de bize bu büyük âlimlerin ilmi kişiliği konusunda önemli fikirler vermektedir. Allah rızasını gözeten alimlerin benliklerine göre değil, insanların dini yönden doğru bilgiye ulaşmaları için gayret ettikleri görülmektedir.

Heysem b. Cemîl, Ebu Hanife (ö. 150/767) hakkında; "Şerîk en-Nehaî'nin şöyle dediğini duydum: Ebu Hanife -Allah ona rahmet eylesin- az konuşan, çok tefekkür eden ve insanlarla mücadeleyi terk eden birisidir" demiştir.²²

2. Heysem b. Cemîl'in Hadis İlmindeki Yeri

1.2.1. Hadis Tedrîsi ve Rihleleri

Heysem b. Cemîl, hayatının önemli bir bölümünü dönemin ilim merkezlerinden olan Bağdad, Şam ve Antakya'da geçirmiştir.²³ "Talebu'l-hadis" (hadisleri öğrenme) yolunda iki defa iflâs etmiştir.²⁴ Ayrıca hadis ilimleri açısından önem arz eden Tarsus'ta da bulunmuştur.²⁵

İbrahim el-Harbi (ö. 285/899)'ye Heysem b. Cemîl'in kim olduğu sorulmuş ve kendisi: Horasanlı olduğunu, Bağdad'ta yaşadığını sonra da Şama gittiğini söylemiştir.²⁶

1.2.2. Hocaları

Heysem b. Cemîl, hadis ilimlerinin revaçta olduğu bir dönemde yaşamıştır. Birçok hocadan ilim almıştır. Bunlardan kaynaklardan tespit edebildiklerimizin isimlerini şöyle sıralayabiliriz.

Ömer b. Selîm el-Bâhilî (ö. 151-160/768-776), Abdullah b. Ömer el-Ömerî (ö. 160/777 yılından sonra vefat etmiştir), Mübârek b. Fedâle (ö. 164/781), Ukbe b. Abdullah el-Asam (ö. 166/783), Hammâd b. Seleme (ö. 167/783), Mindel b. Ali el-Anzî (ö. 167 ya da 168/784 ya da 785), Cerîr b. Hâzîm (ö. 170/786), Leys b. Sa'd (ö.

²¹ Kurtubî, *el-Câmî Liahkâmi'l-Kur'an*, I, 286; İbn Abdülber, *et-Temhid*, I, 73; İbnü's-Salâh, *Edebu'l-Müftî*, s. 79; İbn Hamdân, *a.g.e.*, s.8; İbn Abdülber, *el-İntikâ fî Fedâili's-Selâse*, s. 38.

²² İbn Abdülber, *el-İntikâ fî Fedâili's-Selâse* s. 131.

²³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 216.

²⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 390.

²⁵ Ahmed b.Hanbel, *el-İlel ve Mârifetu'r-Ricâl*, III, 72.

²⁶ Hatîbel-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 57.

174/791), Yakûb b. Abdullah el-Kummî (ö. 174/790), Ebû Avâne el-Vaddâh b. Abdullah (ö. 176/792), Şerîk b. Abdullah (ö. 177/794), Muhammed b. Muslim et-Tâifî (ö. 177/793), Mâlik b. Enes (ö. 179/796), Ubeydullah b. Amr er-Rakkî (ö. 180/797), Abdullah b. Mübârek (ö. 181/798), Hâlid b. Abdullah (ö. 182/798), Fudayl b. İyâd (ö. 187/803), Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814), Ezher b. Sinân el-Kuraşî (ö.?), Eyyûb b. Utbe (ö.?), Husâm b. Mask (ö.?), Züheyr b. Muâviye (ö. ?), Ebû Ehvas Sellâm b. Süleym (ö. ?), Abdullah b. Müsennâ el-Ensârî (ö. ?), Abdurrahmân b. Sâbit b. Sevbân (ö. ?), Umâre b. Zâdân es-Saydalânî (ö. ?), Kays b. Rabî (ö. ?), Huzeyl b. Bilâl el-Medenî (ö. ?) ve Yezîd b. İyâd b. Cu'daba (ö. ?) gibi hadisçilerden hadis rivayet etmiştir.²⁷

1.2.3. Talebeleri

Heysem b. Cemîl birçok hocadan ilim aldığı gibi ilmini insanların yararına kullanmaktan geri durmayarak birden fazla talebe yetiştirmiştir. Talebelerinden tespit edebildiklerimizin isimleri şöyledir.

Hüseyn b. Hasan el-Mervezî (ö. 188/804), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), Ahmed b. İbrâhîm (ö. 246/860), Ebû Mûsâ Muhammed b. Müsennâ (ö. 252/867), Muhammed b. Yahya ez-Zühlî (ö. 252,256 ya da 257/867,868 ya da 869), Fadıl b. Yakûb er-Ruhâmî (ö. 258/871), İbrâhîm b. Yakub el-Cürcânî (ö. 259/873), Ebû Ezher Ahmed b. Ezher en-Neysâbûrî (ö. 261 veya 263/874 veya 876), Sa'dân b. Yezîd (ö. 262/875), Muhammed b. Abdullah ez-Zührî (ö. 265/878), Yusuf b. Saîd b. Müslim el-Missîsî (ö. 271/884) Ahmed b. Mesûd el-Hayyât el-Makdisî (ö. 271/280), Muhammed b. Avf et-Tâî (ö. 272/885), Ebû Velîd Muhammed b. Ahmed b. Bürd el-Antâkî (ö. 278/892), Ahmed b. Abdulvâhid b. Süleymân er-Ramlî (ö. ?), Ahmed b. Ebû Nûmân (ö. ?), Süfyân b. Muhammed el-Missîsî (ö. ?), Abbas b. Abdullah b. Sindî el-Antâkî (ö. ?), Ebû Amr Muhaymar b. Saîd el-Menbicî (ö. ?) ve Heysem b. Hâlid el-Kuraşî (ö. ?) gibi hadis âlimleri kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.²⁸

²⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 365.

²⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 366.

1.2.4. Hadisçiliği Hakkında Müsbet ve Menfî Görüşler

Ömrünü ve servetini ilim elde etme yolunda tüketen Heysem b. Cemîl'in ilme ve ilim tedvinine olan ilgisini en güzel bir şekilde Ahmed b. Hanbel tespit etmiştir. O, Heysem b. Cemîl'in kendisine bir mektup yazarak Şam'ın fethi hakkında kendisi için bir kitap yazmasını istediğini söylemiş, Ahmed b. Hanbel'de Heysem b. Cemîl'in bu teklifine ilgisiz kalmadığını ve kendisi için Şam'ın fethi hakkında bir kitap yazdığını ifade etmiştir.²⁹ Yine Ahmed b. Hanbel Harun Reşid'in vefat ettiği yıl olan 193/809 senesinde Tarsus'ta Heysem b. Cemîl ile buluştuğunu, Heysem'in de Züheyr (ö. ?)'den hadis işittiğini bildiği için kendisine: "Züheyr, Ali b. Akmar'dan hadis işitti mi?" sorusunu sorduğunu ve hayır cevabını aldığını söylemiştir.³⁰ Hanbelî mezhebinin imamı ve muhaddis olan Ahmed b. Hanbel'in söylediği bu sözler Heysem'in hadis ravileri hakkında da derin bir bilgiye sahip olduğunu göstermektedir.

Muhammed b. Müslim şöyle demiştir: "Heysem b. Cemîl'in Ahmed b. Hanbel'in nazarındaki değerini bildiğim için Ahmed b. Hanbel'den Heysem b. Cemîl'e mektup yazmasını ve beni ona tavsiye etmesini istedim. Ahmed b. Hanbel ona mektup yazdı. Heysem b. Cemîl'e geldim ve ondan hadis yazdım." demiştir.³¹

Heysem b. Cemîl'in Rasulullâh (s.)'den gelen rivayetlere karşı hassasiyeti de takdire şayandır. Kendisinden hadis dinlediği Şu'be b. el-Haccâc hakkında söylediği şeyler O'nun hadiste güvenilirliğini gösteren önemli bir ölçüdür. Heysem b. Cemîl'in beyanı çok hayret vericidir. Şöyle ki Şu'be'den 700 hadis işittiğini, bu hadislerden bir tanesinde şüpheye düştüğü için o hadislerin hepsini terk ettiğini ifade etmiştir.³²

1.2.5. Kendisine Yöneltilen Eleştiriler

İnsanın ve insanların oluşturduğu toplumlara baktığımızda mükemmel bir yapıya sahip olmadığımızı, insanın eksik ve bu eksikliğin diğer insanlarla tamamlanmaya ihtiyacı olduğunu görürüz. Bu durum varoluşumuzun gereğidir. Kişinin kendi kendine yeteceğine veya başka birilerine ihtiyaç duymayacağına

²⁹ Ahmed b.Hanbel, *el-İlel ve Mârifetu'r-Ricâl*, I, 492.

³⁰ Ahmed b.Hanbel, *a.g.e.*, III, 72.

³¹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, I, 297.

³² Hatîbel-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s.347.

inanması şüursuzluk halidir. Hiç kimseye ihtiyacı olmayan ve hata yapmayan yalnız ve yalnız Allah'tır. İnsan sosyal bir varlık olup diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. Haklı yönde eleştirmek ve eleştirilmek sosyalleşmemizin gereğidir. Eleştiri veya tenkid birilerini küçük düşürmek ya da yaşadığı çevrede saygınlığını yok etmek için değil de Rasulullâh (s.)'in hadislerinin doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamak için yapıyorsa ayrı bir anlam kazanır. Bu yaklaşım İslam dininde Cerh ve Tadil ilminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Diğer bütün raviler gibi muhaddis Heysem b. Cemîl de konunun uzmanları tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Kendisi hakkında olumlu şeyler söylenirken olumsuz şeyler söyleyenler de olmuştur. Heysem b. Cemîl bizlere şöyle anlatılmaktadır.

Ebû Ahmed b. Adiy el-Cürcânî (ö. 365/976) onun, hadis hafızı olmadığını, sika ravilerden yaptığı rivayetlerde hatalar yaptığını ama bu hatalarda bir kastının olduğunu zannetmediğini söylemiştir.³³ Ebû Hâtîm b. Hıbbân el-Bustî (ö. 354/965) meşhur eseri olan *es-Sikât* kitabında Heysem b. Cemîl'i zikrederek onun güvenilir bir ravi olduğunu göstermiştir.³⁴ Ebû Naîm el-Esbehâni (ö. 430/1039) ise hadislerinin terk edildiğini ifade etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise, Heysem'in güvenilir olduğunu, Bağdad'ta hadisçi olarak Ebû Kamil, Ebû Seleme ve Heysem b. Cemil'in kabul edilebileceğini, onların arasında hafızası ve ezberi en kuvvetli olanın Heysem olduğunu beyan etmiştir.³⁵ Güvenilir ve sünnet sahibi olduğu hususunda Ahmed b. Salih (ö. 248/863)'le İbrahim b. İshâk el-Harbî (ö. 285/899) aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Hatta İbrahim b. İshak el-Harbîye "Heysem b. Cemîl güvenilir birisi midir?" diye sorulduğunda "güvenilir mertebesinden uzak olmadığını" ifade etmiştir; İbn Hacer el-Askalani (ö. 852/1448) ise güvenilir, hadisleri sağlam olanlardan birisi olduğunu, ancak ömrünün sonlarına doğru değiştiğini ve hadisinin terk edildiğini söylemiştir;³⁶ Dârekutnî (ö. 385/996) güvenilir ve hadis hafızıdır demiştir.³⁷ Zehebî (ö. 748/1348) ise hadis hafızı olduğunu, hadislerinin delil olarak alınabileceğini ve kuvvetli olduğunu söylemiştir.³⁸ Muhammed b. Sa'd (ö. 230/845),

³³ İbn Adî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, VIII, 399.

³⁴ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 236.

³⁵ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, IX, 86; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI, 90.

³⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI, 90.

³⁷ Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, II, 716.

³⁸ Zehebî, *el-Kâşif*, II, 344.

güvenilir, hadis âlimlerindendir demiştir.³⁹ Musa b. Davud ed-Dabbî (ö. 217/832) de güvenilir bir ravi olduğunu söylemiştir. El-İclî (ö. 261/875) de güvenilir olduğunu ifade eden âlimlerdendir.⁴⁰ Hatib el-Bağdâdî (ö. 463/1071), güvenilir olduğunu beyan etmiştir.⁴¹

1.2.6. İman Meselesiyle İlgili Görüşleri

Hicri ikinci asrın başlarından itibaren hararetle tartışılmaya başlanan önemli kelâmî meselelerden birisi, iman ve imanla ilişkili konular olmuştur. Bu bağlamda imanın tanımı, amellerle ilişkisi, artıp artmayacağı, “İslam” kavramıyla aynı olup olmadığı gibi hususlar tartışılmıştır. İslam toplumunda bu tartışmaların yankısı büyük olmuş, neticede önemli görüş ayrılıkları ve hatta bu görüşlere dayalı yeni fikri hareketler teşekkül etmiştir. Bilindiği kadarıyla iman konusundaki ilk tartışmalar, Haricilerin tekfir hareketi ile gün yüzüne çıkmıştır.

İmanın artması eksilmesi konusunda başta Ashab-ı kiram’ın ve onlardan sonra gelen âlimlerin farklı görüşleri olmuştur. İslam mezhepleri içerisinde imanın sadece arttığını veya ameli imana dâhil ederek onun hem artıp, hem eksildiğini söyleyenler olduğu gibi, imanın sadece “tasdik” manasına geldiğini ve bu sebeple artma ve eksilmenin olmayacağını kabul edenlerin varlığını görmekteyiz.⁴²

Ashâbu’l-Hadis âlimleri iman meselesindeki tartışmalara aktif olarak katılmışlar ve amellerin imandan bir cüz olduğu inancının en başta gelen savunucuları olmuşlardır. Bu meseledeki görüşlerini ve eleştirilerini, *Kitâbu’l-İman* adını verdikleri münferid konulu eserlerde ve sünen, câmi’, musannef gibi eserlerin imân bölümlerinde ifade etmişlerdir.⁴³

Hadisçi kimliğiyle tanınan Heysem b. Cemîl, Ashâbu’l-Hadis âlimlerinin görüşlerini benimsemiş ve ‘İman söz ve ameldir artar ve eksilir’ görüşünü savunmuştur. Ebû Ubeyd Kasım b. Sellam (ö. 224/839), ‘*İman söz ve ameldir artar ve eksilir*’ görüşünü savunanların şehir ve bölgelere göre listesini verirken Mekke, Medine ve Yemen bölgelerini zikrettikten sonra Arap Yarım Adası dışında

³⁹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 340; Zehebî, *Mîzânu’l-İtidâl*, IV, 320.

⁴⁰ İclî, *Târîhu’s-Sikât*, II, 335.

⁴¹ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 56.

⁴² Bkz. Aydın, *İslam İnançları ve Felsefesi*. 158-166.

⁴³ Geniş bilgi için bkz. Özpinar, *Hadîs Ebebiyatının Oluşumu*, 340-355.

bulunan âlimlerin listesinde Heysem b. Cemîl'i zikretmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla Ashâbu'l-Hadis ravilerinden birisi olan Heysem b. Cemîl, “*İman söz ve ameldir artar ve eksilir*” görüşünün savunucusu olmuştur.

1.2.7. Halku'l-Kur'an'la İlgili Görüşleri

İkinci asrın ortalarından itibaren ortaya çıkan ve üçüncü asrın başlarında İslam âleminde geniş bir fikir mücadelesine yol açan ve bir çok âlimin eza ve cefa görmesine, hatta katledilmesine kadar varan halku'l-Kuran meselesi, Me'mun'un h. 198-218; m. 813-833 yılları arasında halife olmasıyla devletin resmi görüşü haline gelmiştir. Bu zat Mutezile'nin tesirinde kalarak Kuranın mahlûk olduğu görüşünü resmen ilan etmiştir. Me'mun'un Şîilerin sembolü olan yeşil elbise giyinmeyi halka zorunlu kılması, oluşturduğu ulema konseyine daha çok Ahmed b. Ebî Duâd (ö. 240/854) ve Bişr el-Merîsî (ö. 218/833) gibi Mu'tezilî âlimleri toplamış olması, hadisçi kimliği olanları devlet işlerinden uzaklaştırması gibi davranışlar Ehl-i Hadîs'in tepkisini toplamıştır. Bu olaylar sonucunda İslam tarihinde bir dönemin başlamasına sebep olmuş ve bu olayların yaşandığı döneme Mihne (işkence) dönemi denilmiştir.

Gerek fikrî ve gerekse siyasî baskılara rağmen Ehl-i Hadis, Kur'an'ın mahlûk olduğu fikrine en başından beri karşı çıkmıştır. Onlar, hakkında nas bulunmayan kelami meselelere dalmanın bid'at olduğunu savuna gelmişlerdir. Mihne sürecinde Ahmed b. Hanbel öne çıkmış ve Ashab-ı Hadis'in imamı olarak görülmüştür. Mihne sürecinden sonra da hadisçilerin ortaya koyduğu görüşler ve değerlendirmelerde, yine Ahmed b. Hanbel'in görüşlerinin ölçü haline geldiği görülmektedir.

Mihne süreci, 234/848 yılı dolaylarında, Mütevekkil'in hilafetinden birkaç sene sonra, siyayetin genel hatlarıyla tersine çevrilmesiyle sona ermiştir.⁴⁵

Heysem b. Cemil, Halku'l Kur'an meselesinde; bu dönemde yaşamış ve bir kısmı hocaları, bir kısmı da talebeleri olan Ehl-i Hadis âlimleri gibi, Kur'an'ın yaratılmış olmadığını ve Allah'ın kelamı olduğunu savunan ravilerden birisi olmuştur.⁴⁶

⁴⁴ İbn Teymiyye, *el-İman*, s. 242; Sefer b. Abdurrahman, *Zâhiratu'l-İrcâ fi Fikir el-İslâmî*, s.134.

⁴⁵ Geniş bilgi için bkz. Özpinar, *Hadîs Edebiyatının Oluşumu*, s. 130-145.

⁴⁶ Kirmânî, *Mesâil Harbi'l-Kirmânî*, III, 1131.

1.2.8. Âlimler Hakkında Değerlendirmeleri

Heysem b. Cemîl mütavâzi kişiliğiyle kendisini başkalarından daha üstün görmemiş, karşılaştığı ve tanıdığı âlimleri meziyetlerine göre överek âlimlere gereken saygı ve hürmeti göstermiştir.

İslamdan uzak bir hayat yaşadktan sonra tövbe eden ve tövbe edenlerin önde gelenlerinden birisi olan, emsâli az bulunan ve aynı zamanda yaşadığı devirde büyük evliyalarından birisi olarak kabul edilen Fudayl b. İyâd (ö. 187/803)'ın meziyetlerini ve üstün vasıflarını anlatmaktan geri durmamıştır. Heysem, her asırda o asrın insanlarına delil (hucet) olacak kişilerin olabileceğini ve Fudayl b. İyâd'ın yaşadığı devrin delili olduğunu⁴⁷ söylemek suretiyle âlimlerin şanını yükseltmeyi kendisine şiar edinmiştir.

Hiçbir zaman ve hiçbir yerde kibir ve gurura kapılmayan, kendisi cömert olduğu halde başkalarının cömertliğini anlatmaktan çekinmeyen Heysem b. Cemîl, bizlere Hasan b. Salih b. Hay'ı örnek vermektedir. Allah yolunda elindeki bütün servetini tasadduk etmeyi seven Hasan b. Salih b. Hay (ö. 168/784) hakkında şunları söylemektedir: “İhtiyaç sahibi bir kişi kendisinden bir şeyler ister, Hasan b. Salih'in elinde hiçbir şey kalmamıştır. Yalnız evinin kapısına kapı niyetiyle astığı hasıra benzeyen örtüden başka bir şey yoktur. O örtüyüde ihtiyaç sahibi kişiye verir.” Daha sonra Hasan b. Salih b. Hay'ın parası olursa kamıştan yapılmış bir örtü alır kapıyı tekrar örtme yoluna giderdi. Öyle ki insanlar Hasan b. Salih'in evinin kapısını örtüsüz gördükleri zaman bütün malını tasadduk ettiğini bilirdiler.⁴⁸

Heysem b. Cemîl, Hasan b. Hay hakkında şunu da anlatır. Fazilet ve zühdle meşhur olmuş Fudayl b. Merzûk, ihtiyaç içinde olduğunu ve kendisine bir şeyler vermesini Hasan b. Hay'dan istedi. Hasan b. Hay elinde altı dirhemden başka parası olmadığını, parayı harcaması için kendisine vermek istediğini söyledi. Fudayl b. Merzuk: “Allah ne kadar yücedir, ben nasıl sende bulunan son altı dirhemi alabilirim” diyerek kendisine yapılan teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine Hasan b.

⁴⁷ Râfiû, *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn*, IV, 32; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, XII, 335.

⁴⁸ Muâfâ en-Nehrevânî, *el-Celîsu's-Sâlih*, s. 278.

Hay üç dirhem kendisinde bırakarak ve üç dirhemi de Fudayl'e vermekle meseleyi halletti.⁴⁹

Yukarda arzettiğimiz örneklerde görüldüğü gibi Heysem b. Cemîl bir âlimde bulunması gereken alçakgönüllü tavırları, kibri olmayan ve karşısındaki insanı asla ezmeyen üstün yönleriyle karşımıza çıkmaktadır. Çağdaşları olan âlim veya Allah dostu kişilerin meziyetlerini kıskançlığa düşmeden aktarmış, mütevazı kişiliğiyle herkesin iyi olmasını istemiştir.

1.3. Yaşadığı Dönem

Ebû Sehl Heysem b. Cemîl Abbasiler'in en parlak döneminde yaşamıştır. Abbasiler, İslam kültür ve medeniyetine birçok alanda katkıda bulunmuşlardır. En büyük katkıları ilim ve düşünce alanında olmuştur. Abbasi halifeleri ilme önem vermişler ve ilim adamlarını himaye ederek onları desteklemiştir. Bilim ve felsefeye olan desteklerinin en büyük kanıtı halife Me'mun zamanında (ö. 216/832) kurulan Beytül-Hikme'dir. Abbasiler dönemi İslam ilimleri açısından da bir teşekkül ve gelişme devri olmuştur.

Tefsir ilmi sistemli hale gelmiş ve ilk tefsir örnekleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde hadis alanında tasnif çalışmaları gelişmiş ve *Kütüb-i Sitte'yi* oluşturan eserler meydana getirilmiştir. Aynı zamanda Abbasiler dönemi, birçok önemli olayın meydana geldiği bir dönem olmuştur. Akli kıyasları kullanan, bu bakımdan mantık ve felsefeye başvuran Mutezile bu dönemde ortaya çıkmış, Mihne (işkence) olayları da bu dönemde yaşanmıştır.

Heysem b. Cemîl devletin ilme, bilime önem verdiği ve desteklediği böyle bir atmosferde yaşamıştır. Heysem b. Cemîl Abbasî Devleti'nin ilkbaharı sayılan doğuş ve gelişme dönemlerine tanık olmuştur. Abbasilerden; Ebû Ca'fer el-Mansûr (136/754-158/775), Muhammed el-Mehdî (158/775-169/785), Mûsâ el-Hâdî (169/785-170/786), Hârûn er-Reşîd (170/786-193/809), el-Emîn (193/809-198/813) ve el-Me'mûn (198/813-218/833) dönemlerini görmüştür.⁵⁰

⁴⁹ Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nübelâ*, VII, 39.

⁵⁰ Yıldız, "Abbasiler," *DİA*, I, 37.

Abbasi halifelerinin üçüncüsü⁵¹ olan Muhammed El-Mehdi (158/775-169/785) ile Abbasî halifelerinin dördüncüsü Musa el-Hâdi (169/785-170/786)'nin ve El-Hâdi'nin ölümüyle Abbasi tahtına geçen meşhur halife Hârun er-Reşid (170/786-193/808)'in hadis ravisi olduğu göz önüne alındığında; Heysem b. Cemil'in yaşamış olduğu dönemde hadis ilmine ve alimlere verilen değerin ve bakış açısının anlaşılması daha kolay olacaktır. Özellikle Harun er-Reşid'in ilme ve âlimlere çok değer verdiği, hadis ilmini özellikle önemsedığı kaynaklarda sıkça yer almaktadır.⁵²

Abbasiler döneminde içtimai teşkilatlanma İslami bir kimlik kazanmıştır. Devlet idaresinde etnik yapıya dayalı bir ayırım yapılmamıştır. Heysem'in yaşadığı ve başkent olan Bağdat şehri bu hususta en güzel örnektir.⁵³Bu açıdan Abbasiler döneminin siyasi, sosyal, kültürel ve ilmi yönünü yansıtmak Heysem b. Cemil'in şahsiyetini ve ilmi kişiliğini anlama açısından önem arz etmektedir.

1.4. Bağdat'ta İلمي Hayat ve Hadis İlimleri

Heysem b. Cemil'in ilmi kişiliğini anlamak için gençlik yıllarını geçirdiği sanılan Bağdat'ı ayrıntılı olarak incelemenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Bağdat, İslâm dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başşehridir. VIII. yy'da Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansur tarafından kurulmuştur. Kuruluşundan Abbâsî Devleti'nin yıkılışına (655/1258) kadar hilafet merkezi olarak kalan Bağdat, Osmanlılar devrinde Bağdat vilayetinin merkezi ve 1339/1921'de de Irak'ın başşehri olmuş ve uzun yıllar büyük bir kültür, tercüme ve ilim merkezi olarak varlığını muhafaza etmiştir. Ayrıca, Hanefi ve Hanbelî mezhepleri burada doğmuştur. Beytü'l-Hikme gibi tercüme yapan kuruluşlar da burada bulunmuştur. Şehir, sayılamayacak kadar tarihçi ve âlime ev sahipliği yapmıştır.⁵⁴

Bağdat'ta bizzat halife ve vezirlerin himaye ve teşvikleriyle kurulan müesseselerde ilim, kültür ve sanatta en önde gelen simalar yetişmiştir. Emeviler devrinde başlayan ve Abbasiler döneminde sistemli bir şekilde sürdürülen tercüme

⁵¹ Hasan, *a.g.e.*, II, 263.

⁵² Suyûtî, *a.g.e.*, s. 284.

⁵³ Zeydan, *Medeniyetu'l-İslamiyye Tarihi*, II, 28.

⁵⁴ Dûrî, "Bağdat," *DİA*, IV, 425.

faliyetlerinin İslam medeniyet tarihinde önemli bir yeri vardır. M. IX-X. yy'da altın çağını yaşayan tercüme faaliyetleri sonunda; felsefe, mantık, matematik, tıp, zooloji, botanik, kimya ve edebiyata dair eserler İslam kültürüne kazandırılmıştır. Bağdat dinî ve dinî olmayan ilimler sahasında büyük bir merkez olmuştur. Bunlar arasında cebirin kurucusu sayılan Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmi (ö. 235/850), astronomi âlimi Fergânî (ö.247/861), İslam felsefesinin ilk temsilcisi Kindî (ö. 259/873), Ebu Ma'ser el-Belhî (ö. 272/886), tabip Sâbit b. Kurre el-Harrânî, tabip, kimyacı ve filozof Ebû Bekir er-Râzî (ö. 313/925), astronomi âlimi Bettânî (ö. 317/929), İslam felsefesinin en ünlü iki siması olan Fârâbî (ö. 339/950) ve İbn Sînâ (ö. 428/1037), matematik, astronomi, coğrafya, jeoloji, eczacılık ö.b. sahalardakiengin bilgisi ve araştırmacı zihniyetiyle Bîrûnî (ö. 443/1051) ve çok yönlü bir ilim ve tefekkür adamı olan Gazzâlî (ö. 505/1111) gibi âlimler, Câhız (ö. 255/869), ibn Kuteybe (ö. 276/889) ve Müberred (ö. 285/898) gibi edipler yetişti.⁵⁵

Abbasiler'in ilk döneminde Bağdat'ta hadis sahasında önemli çalışmalar yapılmış, daha sonra bazı sebeplerle duraklayan bu çalışmalar Halife Me'mûn ve Mu'tasım tarafından desteklenen Mu'tezilî doktrine Muhalif olanlar vasıtasıyla yeniden canlandırılmıştır. Ahmed b. Hanbel'in yaklaşık 40.000 hadis ihtiva eden *el-Müsned*'i Bağdat'ta kaleme alınmıştır. Bağdat'ta yetişen meşhur muhaddislerden bazıları şunlardır: İbnu's-Semmâk (ö. 183/799), Yahyâ b. Maîn (ö. 233/848), Da'lec b. Ahmed (ö. 351/962), İbnü'l-Muzaffer el-Bağdadi (ö. 379/989), Dârekutnî (ö. 385/996), İbn Şâhîn (ö. 385/995), İbn Ebu'l-Fevâris el-Bağdadi (ö. 412/1021), ibn Şâzân el-Bağdadi (ö. 425/1034), Ebû Sa'd el-Bağdadi (ö. 540/1145), İbn Sükeyne (ö. 607/1210), İbnü'l-Ahdar (ö. 611/1214), ibn Nukta (ö. 629/1232) ve İbnu'l-Neccâr el-Bağdadi (ö. 643/1245) bunlardan bazılarıdır.⁵⁶

1.5. Antakya'da İlmi Hayat ve Hadis İlimleri

1.5.1. İslam Öncesi ve İslam Sonrası Antakya

Heysem b. Cemîl'in ömrünün son yıllarını yaşadığı şehir olan Antakya, gerek İslam öncesi, gerekse İslam sonrası dönemde her açıdan önemini koruyan bir şehir

⁵⁵ Özeydın, "Bağdat, Kültür ve Medeniyet," *DİA*, IV, 437.

⁵⁶ Özeydın, "Bağdat, Kültür ve Medeniyet," *DİA*, IV, 440.

olmuştur. Bu şehirde, pozitif ilimler kadar dini ilimler de gelişme imkânı bulmuştur. Hadis rivayeti açısından da kayda değer bir bölgedir. Heysem b. Cemîl'in Antakyada varlığı bu tespitimizi ispatlar durumdadır.

Bu bölgede yapılan arkeolojik kazılarda, tarihsel geçmişi milattan önce 8000'li yıllara ait kalıntılar tespit edilmiştir. Bununla birlikte Antakya'nın Kalkolitik Çağdan bu yana varlığı bilinmektedir. M.Ö. XVII. yy'ın sonlarına kadar Mısır Hâkim en-Nîsâbûriyyetinde kalan bölge, bu tarihten itibaren sırasıyla Hitit, Asur, Babil, Pers ve Makedonların egemenliği altına girmiştir.

Antiokheia (Antakya), Asi (Arantu-OrontesAksios) Nehri'nin doğu yakasında Habibun Neccar Dağı (Silpios ve Staurin)'nin batı eteklerinde ve Asi Nehri ile dağ arasında kalan ova düzlüğünde inşa edilmiştir. I. Seleukos yeni kurduğu bu kente kimi kaynaklara göre babasının kimi kaynaklara göre oğlunun adını vermiştir.

Roma imparatoru Büyük Constantin'in (M.S. 306-337) Hıristiyanlığı resmi bir din olarak kabul etmesi, hem Antiokheia hem de Roma imparatorluğu için bir dönüm noktası olmuştur. Antiokheia'da bir Hıristiyan topluluk her zaman bulunmuş, hatta önemli havarilerden biri olan St. Paul, Antiokheia'yı kendisine merkez yapmıştır. Bir Hıristiyan merkezi olarak büyümeye devam eden Antiokheia, farklı etnik toplulukları ve dinleri barındırmış aynı zamanda Pers, Yunan paganizmi ile Yahudi inancı bir arada aynı dönemde var olmuştur. Antiokheia'da ki Hıristiyan inancını taşıyanlar M.S. 40 yıllarında kendilerine 'Hıristiyan' adını vermişlerdir.⁵⁷

Antakya, Bizans kuvvetlerinin 636'da İslam orduları tarafından yenilgiye uğratıldığı Yermük Savaşı'ndan sonra, Ebû Ubeyde b. Cerrah (ö. 17/639) kumandasında kuşatılmış ve h. 16 – m. 638'de cizye ödemek şartıyla teslim olmuştur. İslam dini, başka dinden olanları inancında serbest bırakıyor olsa da fetih sonrası Antakya'da nüfus azalmış, bir kısım halk şehri terk etmiş, kentin yeniden iskânına girişilmiştir. Muaviye'nin buraya kırkiki cemaat yerleştirdiği nakledilir.⁵⁸

Antakya Müslümanlar açısından da çok değerli bir şehirdir. Bunu Halife Hz. Ömer (ö. 23/644)'in Ebu Ubeyde'ye yazdığı mektuptan da açıkça anlamaktayız. Bu mektupta Hz. Ömer; Ebu Ubeyde'ye 'Antakya'da Müslümanlardan bir heyet teşkil et

⁵⁷ Hatay Valiliği, *Hatay Kültür Envanteri*, I, 21-32; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, I, 266-270; Sahillioğlu, "Antakya," *DİA*, III, 228-232; Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, I, 341-465.

⁵⁸ Sahillioğlu, "Antakya," *DİA*, III, 230.

ve orada murabıt olarak görevlendir, onlara maaş vermemezlik de etme.' şeklinde bir emir vermektedir.⁵⁹ Buna ilaveten Hz. Osman'ın Muâviye'ye yazdığı bir diğer mektupta, Antakya'da Müslümanların ikamete mecbur edilmesini ve orada onlara arazi verilmesini isteyen bir başka kayıt bulunmaktadır.⁶⁰

Antakya, Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720), (99/717-101/720) döneminden itibaren, Şam, Tarsus arasında yolculuk eden birçok hadis âliminin uğradığı, hadis yazdığı ve yazdırdığı önemli bir şehirdir.⁶¹

Abbasiler zamanında (750-944) Antakya, Kilikya'nın merkezi olmuştur. Halife Me'mun ve Mutasım zamanlarında (813-842), bölgeye Türk idareciler gönderilmiştir.⁶² Abbasilerin iskân politikasıyla 184/800 yılından itibaren bölgede önemli bir Türk nüfus birikiminin oluştuğu bilinmektedir. Bu dönemde bölgede ilmi faaliyetler de teşvik edilmiştir.⁶³

Tarsus ve Misis civarında Bizans birlikleri ile çarpışan ve uzun süre ribatlarda ilim meclisleri oluşturan Abdullah b. Mübarek (181/797) bu faaliyetlerde bulunan âlimlerden birisidir.⁶⁴ Heysem b. Cemil el-Antaki ve Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm el-Antaki onun öğrencileri arasındadır.⁶⁵

Antakya, Yavuz Sultan Selim (1512-1520) zamanında, Memlûk Sultanı Kansu Gavri ile yapılan 1516 Mercidabık Savaşından sonra, Halep'le birlikte Osmanlı egemenliğine girmiştir. Hac kervanları, gidiş ve dönüş yolunda Antakya'da ikişer gün konaklamışlardır. XVI. yy'da halk; Türkler, Ermeniler ve biraz Musevi cemaatten ibarettir. XX. yy. başlarında kentte Müslüman, Ortodoks, Ermeni Katolik, Ermeni Protestan ve Yahudilerden oluşan bir nüfus yaşamaktadır.⁶⁶

---

⁵⁹ Belâzûrî, *Futûhu'l-Buldân*, I, 153; İbnü'l-Adîm, *Buğyetu't-Taleb fi Tarihu Haleb*, I, 583; Tuzcu, *Klasik Hadis Kitaplarında Rivayetleri Bulunan Antakyalı Hadis Âlimleri*, Harran ün. İlahiyat Fak. Dergisi, s. 10.

⁶⁰ Yâkût el-Hamevî, *Mucemu'l-Buldân*, I, 266, II, 80; Muhammed el-Vâkidî, *Futûhu'sh-Şâm*, I, 309; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II, 454-456; Tuzcu, *agm.*, s. 10.

⁶¹ Yiğit, 'Emeviler,' *DİA*, XI, 87-104; Tuzcu, *agm.*, s. 10-11.

⁶² Sahillioğlu, 'Antakya,' *DİA*, III, 230.

⁶³ Yâkût el-Hamevî, *Mucemu'l-Buldân*, IV, 165; Yıldız, 'Abbasiler' *DİA*, I, 36; Tuzcu, *agm.*, Harran ün. İlahiyat Fak. Dergisi, s. 11; Hatay Valiliği, *Hayat Kültür Envanteri*, I, 38.

⁶⁴ Küçük, 'Abdullah b. Mübarek' *DİA*, I, 122-124; Tuzcu, *agm.*, s. 11.

⁶⁵ Mizzî, *a.g.e.*, II, 168, XV, 97; Hatîbel-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, VIII, 3.

⁶⁶ Hatay Valiliği, *a.g.e.*, I, 40-41.

Antakya, Fransız Mandası sırasında İskenderun Sancağı'na bağlı olarak yönetilmiştir.⁶⁷ Bundan sonra bu bölge önce bağımsız Hatay Devleti, sonra da 23 Haziran 1939'da Hatay Millet Meclisi toplanarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dâhil olmuştur.⁶⁸

15.2. Tasnif Döneminde Antakya'lı Hadis Ravileri

Antakya talebu'l-ilm maksadıyla yola çıkan hadis âlimlerinin uğradığı önemli merkezlerden birisidir. Kaynaklarda fazla yer almaması nedeniyle; Antakya'da bulunmuş alimlerle ilgili olarak; 638 tarihi ile 968 tarihleri arasında Antâkî nisbesiyle anılan hadis âlimlerinden klasik hadis kitaplarında ravi olarak zikredilen muhaddislerin kronolojik olarak listesini vermeyeceğiz.

Ebû Muhammed Yûsuf b. Esbât b. Vâsıl eş-Şeybânî el-Kûfî el-Antâkî (195/810), Ebû Sehl Heysem b. Cemîl el-Antâkî (213/828), Ebû Sâlih Mahbûb b. Mûsâ el-Ferrâ el-Antâkî (231/845), Muhammed b. Abdurrahmân b. Hâkim en-Nîsâbûrî b. Sehm el-Antâkî (243/857), Abdullâh b. Hubeyk el-Antâkî (260/873), Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Saîd b. Müslim el-Masîsî el-Ankâkî (265/879), Berd el-Antâkî (278/891), Ebû Amr Osmân b. Abdullah b. Muhammed b. Harzâz et-Taberî el-Basrî el-Antâkî (281/895), Ebu'l-Hasen Ahmed b. İbrâhîm b. Fîl el-Esedî el-Bâlisî el-Antâkî (284/897), Ebû Bekr Huseyn b. Sümeida' b. İbrâhîm el-Becelî el-Antâkî (287/900), Ebû Tahir Hasan b. Ahmed b. İbrâhîm el-Fîl el-Esedî el-Antâkî (310/922), Ebû Ali Vasîf b. Abdullâh el-Antâkî (313/925), Ebû Abdullah Huseyn b. Huseyn b. Abdurrahmân el-Antâkî el-Kâdî (319/931), Ebû Bekr Muhammed b. Ali b. Hamza b. Sâlih el-Antâkî (323/935), Abdullah b. Serî el-Antâkî (325/937), Ebu'l-Gayas Bişr b. Ali el-Kummî el-Antâkî (339/951) Nasr b. Âsım el-Antâkî (ö. ?), İbn Yunus el-Bezzâr Sehl b. Salih b. Hakîm el-Antâkî (ö. ?), Ebû Yûsuf Ya'kub b. Ka'b b. Hâmid el-Halebî el-Antâkî (ö. ?), Hârûn b. Abbâd el-Ezdî Ebû Mûsâ el-Masîsî el-Antâkî (ö. ?), İbn Yunus Musâ b. Abdurrahmân b. Ziyâd el-Halebî el-Antâkî (ö. ?), Abbâs b. Heysem el-Antâkî (ö. ?), Ebû Ömer Muhammed b. Âmir el-Antâkî (ö. ?), Abdullâh b. Nasr el-Antâkî (ö. ?), Ebu'l-Hâris Abbas b. Abdullah b. Abbâs b. es-Sindî el-Esedî el-Antâkî (ö. ?), Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. el-Velîd b. Muhammed b.

⁶⁷ Hatay Valiliği, *a.g.e.*, I, 47.

⁶⁸ Sahillioğlu, "Antakya," *DİA*, s. 232; Tuzcu, *agm*, s. 12.

Selâm el-Antâkî el-Menbecî (ö.?), ve Muhammed b. Ahmed b. Musâfir el-Antâkî (ö. ?).⁶⁹

Heysem b. Cemîl'in hayatı ve yetiştiği çevreyle ilgili yukarda belirttiğimiz bilgilerden sonra, Ravinin tespit ettiğimiz rivayetleri İkinci Bölümde incelenecektir.

---

⁶⁹ Tuzcu, *agm*, s. 13-37.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EBÛ SEHL HEYSEM B. CEMİL'İN RİVAYETLERİ VE RİVAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Heysem b. Cemil'in merfu rivayetleri ele alınarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Cerh ve ta'dil yönünden ravilerin durumu incelenmiştir. Ayrıca ilgili hadisin sened zincirindeki her bir ravinin biyografisi, adalet ve zabt yönünden durumu açıklanmaya çaba gösterilmiş ve Ravi değerlendirmesi yaparken tekrarlardan kaçınmaya çalışılmıştır. Cerh ve ta'dil kavramlarının okuyucu tarafından anlaşılması açısından kavramlar Arapça değil Türkçe verilmiştir. Söz konusu hadislerin tahriri *Kütüb-i tisa* ölçü alınarak yapılmıştır.

Hadisler, *Kütüb-i tisa*'da bulunanlar ve bulunmayanlar başlıkları altında sıralanmıştır. Öncelikle hadisin Arapça metni senediyle birlikte verildikten sonra müteakiben hadisin Türkçe çevirisi kaydedilmiştir. Hadisin senedi ve değerlendirilmesi yapıldıktan sonra hadisin aynı veya benzer lafızlarla başka hangi kaynaklarda geçtiği tesbit edilmeye çalışılmıştır. Bahse konu hadisin farklı rivayetlerinde mevcut olan tahvil (senetlerde değişim ve geçiş) durumu "hâu't-tahvîl" (H.) ile gösterilmiştir.

Heysem b. Cemil'e dayalı olarak tesbit edebildiğimiz hadisler şöyledir:

2.1. Kütüb-i Tisa'da Yer Alan Rivayetleri

1. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ مَعْرُوفٍ، قَالَتْ: أَنْتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِمِيضَاءٍ، فَقَالَ: "اسْكُبِي" فَسَكَبْتُ، فَعَسَلَ وَجْهَهُ وَذَرَاعَيْهِ، وَأَخَذَ مَاءً جَدِيدًا، فَمَسَحَ بِهِ رَأْسَهُ مُقَدَّمَهُ وَمَوْخَرَهُ، وَعَسَلَ قَدَمَيْهِ ثَلَاثًا ثَلَاثًا.

Tercümesi: Muhammed b. Yahya rivayet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemil rivayet etti (dedi ki), bize Şerik rivayet etti, O'da Abdullah b. Muhammed b. Akil'den, O'da Rubeyyi bt. Muavviz (r. anha)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben Ralulullâh (s.)'e bir ibrik su ile vardım." Kendisi : "(su) Dök." dedi. Bende

suyu dökmeye başladım. *Yüzünü ve kollarını yıkadı. Yeni bir su alarak başının ön ve arkasını meshetti ve en son olarak ayaklarını üçer defa yıkadı.*⁷⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahya⁷¹ → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁷² → Abdullah b. Muhammed b. Akîl → Rubeyyî bt. Muavviz.

Abdullah b. Muhammed b. Akîl (ö. ?), tam adı Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebû Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî Ebû Muhammed. Annesi Ali b. Ebû Tâlib (r.a.)'nın küçük kızı Zeyneb (r.anha)'dır. Medinelidir, Tabiinden, güvenilir ve hadislerinde bir sakınca yoktur. Yahya b. Maîn (ö. 233/848) ise hadislerinin zayıf olduğunu söylemiştir.⁷³

Rubeyyî binti Muavviz (r. anha), kadın sahabilerdendir. Peygamberimizle birlikte gazvelere katılır ve yaralıları tedavi etme görevini üstlenirdi.⁷⁴

Hadis Sahih ligayrihi'dir. Şerik ve Abdullah b. Muhammed b. Âkil'den dolayı hadisin senedi zayıftır.⁷⁵

Tahrîc: Hadisi Ebu Dâvud⁷⁶ ve Tirmizî⁷⁷ Abdullah b. Muhammed b. Akîl tarihiyle rivayet etmiştir.

Hadis bu ve buna yakın lafızlarla İbn Mâce⁷⁸ ve Ahmed b. Hanbel⁷⁹ rivayet etmiştir.

2. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا مُنْدَلٌ، عَنْ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَتَلَ عَقْرَبًا وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ.

⁷⁰ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Sünenühâ*, 39.

⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 2. hadis.

⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. hadis.

⁷³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, s. 264; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 277; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 153; İbn Hibbân, *el-Mecrühîn Mine'l-Muhaddisîn*, II, 3; İbn Adî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, V, 205; Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 78.

⁷⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, VI, 3332; İbn Abdülber, *el-İstiâb*, IV, 1837; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 108; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 173; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 132.

⁷⁵ İbn Mâce, I, 253.

⁷⁶ Ebû Davud, *Taharet*, 51.

⁷⁷ Tirmizî, *Taharet*, 25,26.

⁷⁸ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Sünenühâ*, 46.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, XXXIV, 565, h.n. 27015,27016,27018,27019,27022,27024,27028.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Mindel rivâyet etti, O İbn Ebî Râfi'den, O'da Babasından, O'da Dedesinden şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Rasulullâh (s.) namazda iken bir akrebi öldürmüştür.*”⁸⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: İbn Mâce → Muhammed b. Yahyâ → Heysem b. Cemîl → Mindel - İbn Ebî Râfi' → Babası - Dedesi.

Muhammed b. Yahyâ (ö. 252,256 ya da 257/867,868 ya da 869), tam adı Muhammed b. Yahyâ b. Abdullah b. Hâlid b. Fâris b. Züeyb ez-Zühî Ebû Abdullah en-Nîsâbûrî. Hadiste imam ve hafızdır.⁸¹ Güvenilir ve doğru sözlüdür⁸² Buhârî'nin ravilerindedir. Fakat Buhârî Muhammed b. Yahyâ adıyla değil bazen Muhammed, bazen dedesine nisbet ederek Muhammed b. Abdullah bazen de babasının dedesine nisbet ederek Muhammed b. Hâlid adlarını kullanmıştır.⁸³

Mindel (ö. 167 ya da 168/784 ya da 785), tam adı Mindel b. Ali el-Anezî Ebû Abdullah el-Kûfi. Gerçek adı Amr olmasına rağmen lakabı olan Mindel'le meşhur olmuştur. Hibbân b. Ali onun kardeşidir. Hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856) hadiste zayıf olduğunu; Yahya b. Main (ö. 233/848) ise rivayetlerinde bir sakınca olmadığını ve rivayetlerinin yazılabileceğini söylemiştir.⁸⁴

İbn Ebî Râfi' (ö. ?), tam adı Muhammed b. Ubeydulla b. Ebû Râfi el-Kureşî el-Hâşimî.⁸⁵ Hadisleri reddedilen ravilerden birisidir. Yahya b. Maîn, hem kendisinin hem de oğlu Muammer'in hadiste bir şey olmadığını söylemiştir.⁸⁶

Babası, Ubeydullah b. Ebî Râfi el-Medenî (ö. ?),⁸⁷ Ebû Hâtim güvenilir bir ravi olduğunu söylemiştir.⁸⁸ İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁸⁹

⁸⁰ İbn Mâce, *İkâmetu's-Salât ve's-Sünnetu Fihâ*, 146.

⁸¹ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 617.

⁸² İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 120; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 907.

⁸³ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 622.

⁸⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 493.

⁸⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 36

⁸⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 171; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 2.

⁸⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 34.

⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 307.

⁸⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 68.

Dedesî, Ebû Rafî el-Kıbfî (r.a.) (ö. ?), Ashâb-ı kiramdandır. Rasulullâh (s.)'in azatlı kölesidir. İsmi ihtilaflıdır. İbrahim, Eslem, Sâbit ve Hürmüz olduğu söylenmiştir. Abbâs b. Abdulmuttalib'in kölesiyken onu Resulullâh (s.)'e hibe etmiş ve Ebû Râfi', Abbâs'ın Müslüman olduğunu Peygamberimiz (s.)'e müjdeleyince Rasulullah (s.) kendisini azâd etmiştir. Bedir savaşıdan önce Müslüman olmasına rağmen savaşa katılamamıştır. Ama Uhud ve Hendek savaşlarına katılmıştır.⁹⁰

Bu rivayet, Mindel'in zayıf ve Muhammed b. Ubeydullah b. Ebû Râfi' nin de hadisi terk edilen bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.⁹¹

Tahrîc: Aynı hadisi Taberânî (ö. 310/923) Hıbbân b. Ali, Muhammed b. Ubeydullah b. Ebû Râfi tarikiyle rivayet etmiştir.⁹²

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, İslam'ın insan sağlığına verdiği değerin çizgisini belirlemektedir. O bakımdan kişi namazda bile olsa, ortaya çıkan akrep ö.b. zehirli ve tehlikeli hayvanları öldürmesine ruhsat verilmiştir. Böylece Rasulullâh (s.)'in, namaz içinde istisnai olarak namaz dışı harekette bulunmaya cevaz verdiği anlaşılmaktadır. O bakımdan böylesine özellik arzeden bir hareketin namazı bozmayacağı görüşü ağırlık kazanmıştır.⁹³

3. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ابْنُ عَمْرِو الرَّقِيِّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَا يُصَلِّي قَبْلَ الْعِيدِ شَيْئًا، فَإِذَا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ubeydullâh b. Amr er-Râkiî rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Muhammed b. Akîl rivâyet etti, O Ata b. Yesâr'dan, O'da İbn Yunus el-Hudrî (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "*Rasulullâh (s.) bayram namazından önce hiçbir şekilde (nafile) namaz kılmazdı. Ancak evine dönünce iki rekat namaz kılardı.*"⁹⁴

⁹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 301; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VII, s. 112.

⁹¹ İbn Mâce, *es-Sünen*, II, 300.

⁹² Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, I, 318 (h.n. 940)

⁹³ İbn Battâl, *Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, III, 200-201.

⁹⁴ İbn Mâce, *İkâmetu's-Salât ve's-Sünnetu Fîhâ*, 160

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ⁹⁵ → Heysem b. Cemîl → Ubeydullâh b. Amr el-Râkîi → Abdullah b. Muhammed b. Akîl - Ata b. Yesâr → İbn Yunus el-Hudrî.

Ubeydullâh b. Amr el-Râkîi (ö. 180/797), tam adı Ubeydullah b. Amr b. Ebû Velîd el-Esedî Ebû Vehb el-Râkîi.⁹⁶ İbn Ebû Hâtîm (ö. 327/938), rivayet ettiği hadislerin sahih olduğunu, güvenilir, doğru sözlü ve rivayetleri arasında reddedilen hadisi olmadığını söylemiştir.⁹⁷

Abdullah b. Muhammed b. Akîl (ö. 140/758'den sonra), tam adı Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebû Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî Ebû Muhammed el-Medenî. Hz. Ali'nin küçük kızı Zeyneb'in oğludur.⁹⁸ Hadiste zayıf ve rivayetlerinin delil olamayacağı söylenmiştir.⁹⁹

Ata b. Yesâr (ö. 97 veya 103/716 veya 722)¹⁰⁰ güvenilir ravilerden birisidir.¹⁰¹

İbn Yunus el-Hudrî (r.a.) (ö. 74/694) tam adı, Sa'd b. Mâlik b. Sinân b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. el-Ebcar, Askâb-ı kiramdandır.¹⁰² Künyesiyle meşhur olmuştur. Çok hadisi vardır. Babası Uhud savaşında şehid olmuştur. Fakat kendisi yaşının küçüklüğünden dolayı Uhud savaşına katılamamış daha sonra meydana gelen bütün savaşlara katılmıştır.¹⁰³

Bu rivayet, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'in zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi yakın lafızlarla, Ahmed b. Hanbel,¹⁰⁴ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, bayram namazından önce ve sonra kılınan nafil namazla ilgilidir. Bu hadise göre bayram namazından önce nafil namaz kılınmaz. Çünkü Rasullullah (s.), namaza karşı olan şiddetli isteklerine rağmen bunu yapmamışlardır. Eğer caiz olsaydı, yapardı. Bayram namazından önce hem evde

⁹⁵ Bu ravi hakkındaki bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 2. hadis.

⁹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 136.

⁹⁷ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, V, 328.

⁹⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 78.

⁹⁹ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, V, 153.

¹⁰⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 125.

¹⁰¹ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, V, 338.

¹⁰² Mizzî, *a.g.e.*, X, 294.

¹⁰³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 293.

¹⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, XVII, 323, (h.n. 11226)

hemde camide nafile namaz kılmak mekruhtur. Bayram namazından sonra ise sadece camide nafile namaz kılmak mekruhtur. Evde kılmanın sakıncası yoktur.¹⁰⁵

4. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ أَبِي بَرٍّ بْنِ تَعْلِبٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا قَامَ عَلَى الْمُنْبَرِ، اسْتَقْبَلَهُ أَصْحَابُهُ بِوُجُوهِهِمْ.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İbn Mübârek rivâyet etti, O Ebân b. Teğlib'ten, O'da Adi' b. Sâbit'ten, O'da Babasından şöyle dediğini rivâyet etmiştir. '*Rasulullâh (s.) minbere hutbe okumak için çıktığında Onu dinleyen Ashab-ı kiram yüzlerini (yönlerini) kendisine doğru çevirirlerdi.*'¹⁰⁶

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ¹⁰⁷ → Heysem b. Cemîl → İbn Mübârek → Ebân b. Teğlib → Adi' b. Sâbit¹⁰⁸ → Babası.

İbn Mübârek (ö. 181/798), tam adı Abdullah b. Mübârek b. Vâdih el-Hanzalî et-Temîmî. Ahmed b. Hanbel yaşadığı devirde ondan ilme daha iştiağını görmedim demiştir. Ebû Hâtim fıkıhçı, âlim, abid, zahid, cömert, cesur ve şair birisidir demiştir.¹⁰⁹

Ebân b. Teğlib (ö. 141/759), Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁰

Babası, tam adı Sâbit el-Ensâri Adiy b. Sâbit'in babasıdır.¹¹¹

Hadis mürseldir.¹¹² İbn Mâce'nin *es-Sünen*'ini tahkik eden Muhammed Fuad Abdalbâki hadisin senedinde bulunan ravilerin sika olduğunu söylemiştir.¹¹³

Tahric: Hadisi yalnız İbn Mâce rivayet etmiştir.

¹⁰⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, II, 476-477.

¹⁰⁶ İbn Mâce, *İkâmetü's-Salât ve's-Sünenü Fihâ*, 98.

¹⁰⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler." 2. Hadis.

¹⁰⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 105. Hadis.

¹⁰⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 5; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 179.

¹¹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, II, 6.

¹¹¹ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 385.

¹¹² İbn Mâce, *Sünen*, II, 219.

¹¹³ İbn Mâce, *a.g.e.*, I, 360.

5. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْيَى، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنِ مَنصُورٍ؛ أَظَنَّهُ عَنْ طَلْحَةَ، عَنْ خَيْثَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَمَرَهَا أَنْ تُدْخِلَ عَلَى رَجُلٍ أَمْرَأَتَهُ قَبْلَ أَنْ يُعْطِيَهَا شَيْئًا.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O Mansûr'dan, O'da Talha'dan, O'da Hayseme'den, O'da Âişe (r. anha)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullah (s.) Hz. Aişe'ye kadını kocasından herhangi bir şey almadan gerdek odasına girdirmesini emretmiştir.*”¹¹⁴

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ¹¹⁵ → Heysem b. Cemîl → Şerîk¹¹⁶ → Mansûr¹¹⁷ → Talha → Hayseme → Âişe.¹¹⁸

Talha (ö. 112 veya 113/731 veya 732), tam adı Talha b. Musarrif b. Amr b. Ka'b b. Cuhdub b. Muâviye b. Sa'd b. Hâris. Yahya b. Maîn ve el-İclî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁹

Hayseme (ö. 85/705), tam adı Hayseme b. Abdurrahmân b. Ebû Sebra. İshak b. Mansur, Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹²⁰

Bu rivayet Şerik'in zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Hadiste kopukluk vardır. Hayseme Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir.¹²¹

Tahrir: Hadis bu ve buna yakın lafızlarla Ebû Dâvud¹²² rivayet etmiştir.

6. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ النَّيْسَابُورِيُّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: مَنْ يَأْكُلُ الْعُرَابَ؟ وَقَدْ سَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَاسِيقًا، وَاللَّهُ مَا هُوَ مِنَ الطَّيِّبَاتِ.

Tercüme: Ahmed b. Ezher en-Neysâbûrî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O Hişâm b. Urve'den, O'da Babasından, O'da ibn Ömer (r.a.)'den şöyle şediğini rivâyet etmiştir: “*Karga etini*

¹¹⁴ İbn Mâce, *Nikâh*, 54.

¹¹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹¹⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹¹⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 101. Hadis.

¹¹⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹¹⁹ İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 26; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 473; Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 433.

¹²⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 393; Mizzî, *a.g.e.*, VIII, 370.

¹²¹ İbn Mâce, *Sünen*, III, 159.

¹²² Ebû Dâvud, *Nikâh*, 34.

kim yer? Oysa Rasulullâh (s.) o hayvanı fasık olarak adlandırdı? Allah'a yermin ederimki eti temiz olan hayvanlardan değildir.”¹²³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Ezher en-Neysâbûrî → Heysem b. Cemîl → Şerîk¹²⁴ → Hişâm b. Urve → Babası → İbn Ömer.¹²⁵

Ahmed b. Ezher en-Neysâbûrî (ö. ?), hafız ve güvenilir bir ravidir.¹²⁶

Hişâm b. Urve (ö. 145,146,147/763,764,765), ashab-ı kiramdan Enes b. Mâlik (ö. 93/712), Câbir b. Abdullah (ö. 77/694), Sehl b. Said (ö. 91/710) ve Abdullah b. Ömer (ö. 73/692)'i görmüştür. İbn Ömer başını okşamış ve kendisine dua etmiştir. Yahya b. Maîn'e Hişâm b. Urve ve Babasını sorumşlar ikisi birbirinden faziletlidir demiştir. İbn Sa'd ve İclî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹²⁷

Babası (ö. 93,94,95,99,100/712,713,714,718,719), tam adı Urve b. Zübeyr b. Huveylid b. Esed b. Abduluzza b. Kusay. İbn Sa'd güvenilir, çok hadis rivayet etmiş, âlim ve fıkıhçı birisi olduğunu söylemiştir. el-İclî de güvenilir olduğunu ifade etmiştir.¹²⁸

Bu rivayet, Şerik'in zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahrîc: Beyhâkî; Ebu Abdurrahman Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Mahbûr ed-Dehhân, Ebu Hâmid Ahmed b. Muhammed b. Yahya b. Bilal el-Bezzâr, Ebu Ezher (H) Ebu Sehl el-Hamrânî, Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah eş-Şafîî, Ebu Velid b. Bürd el-Antâkî, Heysem b. Cemîl, Şerik, Hişâm b. Urve, Babası, İbn Ömer tarikiyle rivayet etmiştir.¹²⁹

Tahrîc: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

7. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنِي عمرو بْنُ سُلَيْمٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ إِبرَاهِيمَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "مَنْ سَبَّ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ، أُلْجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ."

¹²³ İbn Mâce, *Sayd*, 19.

¹²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler."104. Hadis.

¹²⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler." 9. Hadis.

¹²⁶ Zehebî, *Dîvânü 'd-Duafâ*, s. 2; İbn Hacer, *Lisânu 'l-Mîzân*, IX, 252.

¹²⁷ İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 375; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 63; Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 232.

¹²⁸ İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 136; Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, VII, 31; İclî, *Târihu 's-Sikât*, II, 133; Mizzî, *a.g.e.*, XX, 11.

¹²⁹ Beyhâkî, *Sünenü 'l-Kebîr, Kitâbu 'd-Dahâyâ*, 66.

Tercümesi: Ahmed b. Ezheri rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Amr b. Süleym rivâyet etti (dedi ki), bize Yusuf b. İbrâhîm rivâyet etti, O'da Enes b. Mâlik (r.a.)'in, Rasulullâh (s.)'den şunları duyduğunu rivâyet etmiştir: “Kendisine bir ilim sorulup da bunu gizleyen kimseye kıyamet gününde ateşten bir gem vurulacaktır.”¹³⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Ezheri¹³¹ → Heysem b. Cemîl → Amr b. Süleym → Yusuf b. İbrâhîm → Enes b. Mâlik.¹³²

Amr b. Süleym (ö. ?), Yahya b. Maîn tanınmayan birisi olduğunu söylemiştir. İbn Hacer ise doğru sözlüdür ama şüpheleri vardır demiştir.¹³³

Yusuf b. İbrâhîm (ö. ?), İbn Hacer ve Zehebi hadiste zayıf olduğunu söylemişlerdir.¹³⁴

Bu rivayet, Yusuf b. İbrahim'in zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla İbn Mâce¹³⁵ rivayet etmiştir.

8. Hadis

أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمِّيَّةَ، عَنِ الْمُقْبِرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَوَضَّأَ ثُمَّ خَرَجَ يُرِيدُ الصَّلَاةَ، فَهُوَ فِي صَلَاةٍ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهِ، فَلَا تَقُولُوا هَكَذَا. يَعْنِي: يُسَبِّحُ بَيْنَ أَصَابِعِهِ.

Tercüme: Heysem b. Cemîl haber verdi. O, Muhammed b. Müslim'den, O'da İsmâil b. Ümeyye'den, O'da el-Makberî'den, O'da Ebû Hureyre (r.a.)'den. O'da Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Kim abdest alıp, sonra namaz kılmak niyetiyle evinden çıkarsa, evine dönünceye kadar namazda sayılır. Böyle demeyin (yapmayın).” Yani: “Parmaklarını birbirine kenetledi.”¹³⁶

¹³⁰ İbn Mâce, *Sünnet*, 24.

¹³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 6 hadis.

¹³² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. hadis.

¹³³ Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 379; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VII, 457.

¹³⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 410; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI, 407.

¹³⁵ İbn Mâce, *Sünnet*, 24.

¹³⁶ Dârimî, *Salât*, 121.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Müslim → İsmâil b. Ümeyye - Makberî → Ebû Hureyre (r.a.).

Muhammed b. Müslim (ö. 177/794), aslen Tâifli olup Mekke’de ikâmet etmiş ve aynı yerde vefat etmiştir.¹³⁷ Buhârî (ö. 256/869) Onun rivayetlerini sahih olarak kabul etmiş, *el-Câmiu’s-Sahîh* ve *el-Edebü’l-Müfred*’de rivayetlerine yer vermiştir.¹³⁸ Aynı zamanda Müslim (ö. 261/875)’in râvilerindendir.¹³⁹ İbn Hibbân (ö. 354/965) *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁰

İsmâil b. Ümeyye (ö. 144/762), Mekkeli olduğu söylenmektedir. Kureyş’in Emevi kolundandır.¹⁴¹ Güvenilir ve hadisleri doğru kabul edilenlerden birisidir.¹⁴²

Makberî (ö. 123/741), tam adı Sa’d b. İbn Yunus el-Makberî. Medinelidir.¹⁴³ Rivayetlerinin çoğunu hadiste zayıf olduğu söylenen kardeşi Abdullah b. Saîd’den yapmıştır. Ukaylî (ö. 322/933), İbn Uyeyne (ö. 198/813)’den nakille Kaderiye mezhebine mesnub olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim (ö. 277/890), “kendisi doğru sözlü olmasına rağmen bütün rivayetlerini hadiste zayıf olan kardeşi Abdullah b. Saîd’den yapmıştır. Eksikliğin kendisinden mi yolsa kardeşinden mi kaynaklandığını bilmiyorum” diyerek şaşkınlığını göstermiştir.¹⁴⁴ Zehebî (ö. 746/1348) ise rivayetlerinin zayıflığı hususunda görüş birliği olduğunu söylemiştir.¹⁴⁵ İbn Mâce (ö. 273/886) kendisinden bir hadis rivayet etmiştir.¹⁴⁶

Ebû Hureyre (r.a.) (ö. 57/678), meşhur bir sahâbi olup aynı zamanda çok hadis rivâyet edenlerden birisidir. Hicretin VII. senesinde müslüman olmuştur. İsmi hakkında farklı görüşler mevcuttur. En kuvvetli rivâyete göre ismi Abdurrahman b. Sahr’dır. Yemen’in Devs kabilesindedir.¹⁴⁷

¹³⁷ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, I, 223; Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 412; İbn Hacer, *Takrîbu’t-Tehzîb*, s. 896.

¹³⁸ Buhârî, *el-Edebu’l-Müfred*, s. 173, (h.n. 667).

¹³⁹ Müslim, *Hayız*, 31.

¹⁴⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 399.

¹⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, III, 45.

¹⁴² İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 159.

¹⁴³ Mizzî, *a.g.e.*, X, 261.

¹⁴⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, I, 692.

¹⁴⁵ Zehebî, *Dîvân ed-Duafâ*, s. 154.

¹⁴⁶ İbn Mâce, *Hudûd*, 27.

¹⁴⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, IV, 1768; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Ğâbe*, VI, 313; Mizzî, *a.g.e.*, XXXIV, 366; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 65;.

Hadis senedinde bulunan Makberî'nin hakkında kardeşinden yaptığı rivayetlerden dolayı olumsuz yorumlar yapılmıştır.

ed-Dârimî (ö. 255/869)'nin *es-Sünen*'ini tahkik eden Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî senedin sahih olduğu görüşündedir.¹⁴⁸ Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), hadisin Buhârî ile Müslim'in şartına uyduğunu ve sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de eserlerine almadıkları halde Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğunu ve hadisin sahih olduğunu teyid etmiştir.¹⁴⁹ İbn Huzeyme (ö. 311/924) de hadisi aynı senetle rivayet etmiştir.¹⁵⁰

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,¹⁵¹ Müslim,¹⁵² İbn Mâce,¹⁵³ Ebû Dâvûd (ö. 275/889),¹⁵⁴ Tirmizî (ö. 279/892)¹⁵⁵ ve Nesâî (ö. 303/915)¹⁵⁶ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, cami ve cami dışında parmakları birbirine kenetlemekle ilgilidir. Bu ve buna benzer hadislere dayanarak namazda parmakları birbirine kenetlemenin mekruh olduğunu söyleyen alimler vardır. Aynı zamanda bu hadis, namaz kılmak niyetiyle evinden çıkan kişinin evine dönünceye kadar namazda sayılacağını ve kendisine sevap kazandıracığını vurgulamaktadır.¹⁵⁷

9. Hadis

أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ هُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ الْعُمَرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ، لَمْ يَسْرِ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَوَحْدَةً أَبَدًا.

Tercümesi: Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Âsım b. Muhammed el-Ömerî rivâyet etti, O Babasından, O'da İbn Ömer (r.a.)'den Rasulullah (s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *'Eğer insanlar yalnızlıkta ne sakıncalar olduğunu bilselerdi, asla hiçbir yolcu gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı.'*¹⁵⁸

¹⁴⁸ Dârimî, *es-Sünen*, II, 883, d.p. 1.

¹⁴⁹ Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 311 (h.n. 747)

¹⁵⁰ İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, Kitâbu's-Salât, 69.

¹⁵¹ Buhârî, *Sala*, 60; *Bedu'l- halk*, 7.

¹⁵² Müslim, *el-Mesâcid ve Mevâdiu's-Salât*, 49.

¹⁵³ İbn Mâce, *el- Mesâcid ve'l-Cemâât*, 14.

¹⁵⁴ Ebû Dâvud, *Salât*, 20.

¹⁵⁵ Tirmizî, *Salât*, 128.

¹⁵⁶ Nesâî, *Mesâcid*, 40.

¹⁵⁷ Aliyyü'l-Kâri, *Mirkâtu'l-Mefâtih*, III, 365.

¹⁵⁸ Dârimî, *Kitâbü'l-İstîzen*, 47.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Heysem b. Cemîl → Âsım (b. Muhammed el-Ömerî) → Asım'ın babası → İbn Ömer.

Âsım (b. Muhammed el-Ömerî) (ö. ?) tam adı Âsım b. Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb el-Ömerî el-Medenî. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Ebû Hâtim güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Ebu Hâtim yukardaki yorumuna ek olarak rivayetlerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir ve İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁵⁹

Asım'ın Babası, (ö. 145 veya 150/763 veya 768) tam adı Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb el-Kureşî el-Advî el-Medenî. Ebû Hâtim ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında kendisine yer vermiştir.¹⁶⁰

İbn Ömer (r.a.) (ö. 73/693) tam adı Abdullah b. Ömer b. Hattâb el-Kureşî el-Adevi ebû Abdurrahmân el-Mekki. Ergenlik çağına gelmeden Müslüman olmuş ve babası Hz. Ömer (r.a.)'le birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Uhud savaşına yaşı küçük olduğu için katılamamıştır. Ashab-ı kiramdandır.¹⁶¹

Dârimî'nin *es-Sünen* 'ini tahkik eden Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî hadis senedinin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁶²

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla Buhârî,¹⁶³ İbn Mâce,¹⁶⁴ Tirmizî,¹⁶⁵ Nesâî¹⁶⁶ ve Ahmed b. Hanbel,¹⁶⁷ rivayet etmiştir.

10. Hadis

حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَفِي الْبَيْتِ قَرِيبَةٌ مُعَلَّقَةٌ، فَاخْتَنَتْهَا وَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ.

¹⁵⁹ İclî, *Târîhu's-Sikât*, s.242; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 350; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VII, 256; Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 542; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, 57.

¹⁶⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 572; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, I, 147; Mizzî, *a.g.e.*, X, 106; İbn Kesîr, *et-Tekmil fi'c-Cerh ve't-Tâdil*, III, 86; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IX, 172.

¹⁶¹ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, III, 950; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 336; Mizzî, *a.g.e.*, XV, 332; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 155.

¹⁶² Dârimî, III, 1753.

¹⁶³ Buhârî, *el-Cihâd ve's-Siyer*, 135.

¹⁶⁴ İbn Mâce, *Edeb*, 45.

¹⁶⁵ Tirmizî, *Cihad*, 4.

¹⁶⁶ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kebîr*, Kitâbu's-Seyr, 165.

¹⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, VIII, 371, h.n. 4748,4770; IX, 197, h.n. 5252,5281,5650; X, 143, h.n. 5908,6014.

Tercüme: Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivâyet etti (dedi ki), bize Abdurrahmân b. Kâsım rivâyet etti, O Babasından, O'da Aişe (r. anha)'den Şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Resulullah, Ensar'dan bir kadının evine misafir oldu. Evin duvarında asılı duran deriden yapılmış bir su kabı vardı. Bu su kabından ayakta iken su içti.*”¹⁶⁸

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Müslim¹⁶⁹ → Abdurrahmân b. Kâsım → Babası → Aişe.¹⁷⁰

Abdurrahmân b. Kâsım (ö. ?), tam adı Abdurrahman b. Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir es-Sıddık. Vera sahibi çok hadis rivayet etmiştir. el-İclî ve Ebu Hâtim güvenilir olduğun söylemişlerdir.¹⁷¹

Babası (ö. 105 ya da 106/724 ya da 725), tam adı Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir es-Sıddık. İbn Uyeyne zamanının en faziletlielerindendir demiştir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁷²

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahrîc: Aynı hadisi Beyhâkî (ö. 458/1066); Ebu Hasan b. Abdân, Ahmed b. Ubeyd, Abdurrahman b. Kâsım, Babası, Hz. Aişe tarikiyle rivayet etmiştir.¹⁷³

2.2. Kütüb-i Tisa'da Yer Almayan Rivayetleri

1. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمٍ أَبُو هِلَالٍ الرَّاسِبِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَفَرٍ، فَبَدَأَ بِفَاطِمَةَ فَرَأَاهَا قَدْ أَخَذَتْ فِي الْبَيْتِ سِنْرًا وَرَوَائِدَ فِي يَدَيْهَا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ رَجَعَ وَلَمْ يَدْخُلْ، ثُمَّ جَلَسَ فَجَعَلَ يَنْكُثُ فِي الْأَرْضِ يَقُولُ: «مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا لِي وَلِلدُّنْيَا» فَرَأَتْ فَاطِمَةُ أَنَّهُ إِنَّمَا رَجَعَ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ السِّنْرِ، فَأَخَذَتْ السِّنْرَ وَالرَّوَائِدَ، فَأَرْسَلَتْ بِهِمَا مَعَ بِلَالٍ، وَقَالَتْ لَهُ: اذْهَبْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقُلْ لَهُ: قَدْ تَصَدَّقْتُ بِهِ، فَصَعُهُ حَيْثُ شِئْتَ، فَأَتَى بِهِ بِلَالُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

¹⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, XXXXII, 165, h.n. 25279.

¹⁶⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

¹⁷⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹⁷¹ Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, V, 339; İclî, *Târihu 's-Sikât*, s. 298; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 278;

Mizzî, *a.g.e.*, XVII, 347.

¹⁷² İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 142; Buhârî, *a.g.e.*, VII, 157; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 118; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 302.

¹⁷³ Beyhâkî, *Şuubü 'l-İmân*, VIII, 148, h.n. 5623.

فَقَالَ: قَالَتْ فَاطِمَةُ: تَصَدَّقْتُ بِهِ، فَصَعَّعُهُ حَيْثُ شِئْتِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَدْ فَعَلْتَ بِأَبِي وَأُمِّي، قَدْ فَعَلْتَ بِأَبِي وَأُمِّي، أَذْهَبَ فَيْعُهُ.

Tercümesi: Hüseyin rivâyet etti (dedi ki), bize Heysen b. Cemîl haber verdi (dedi ki), bize Muhammed b. Süleym Ebû Hilâl er-Râsibî rivâyet etti, O’da Abdullah b. Büreyde (r.a.)’den şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Rasulullâh (s.) bir seferden döndü. İlk önce ziyarete Hz. Fâtıma (r.anha)’dan başladı. Hz. Fâtıma (r.anha)’yı, bilezik, kolye, küpe takmış ve kapısına da perde asmış halde gördü. Gördüklerinden dolayı ziyaretinden vazgeçerek döndü. Sonra yere çömelerek: “*dünya benim neyime, dünya benim neyime*” diyerek yeri eşelemeye başladı. Hz. Fâtıma (r.anha), Rasulullâh (s.)’in bu örtüden dolayı rahatsız olup döndüğünü anladı. Ziyet eşyaları ve örtüyü Rasulullâh (s.)’a ulaştırmak üzere Bilal’e verdi ve Ona: “*Bunları al Rasulullâh (s.)’e bunların sadakam olduğunu, istediği şekilde kullanabileceğini söyle*” dedi. Bilal Rasulullâh (s.)’e gelerek Hz. Fâtıma (r.anha)’nın bunları gönderdiğini ve Allah yolunda istediği gibi harcayabileceğini söyledi. Rasulullâh (s.): “*Babası feda olsun ona; babası feda olsun ona yapması gerekeni yaptı*” dedikten sonra Bilal’e dönerek: “*Git bunları sat.*” dedi.¹⁷⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened Hüseyin.¹⁷⁵ → **Heysen b. Cemîl** → **Muhammed b. Süleym Ebû Hilâl er-Râsibî** → **Abdullah b. Büreyde.**

Muhammed b. Süleym Ebû Hilâl er-Râsibî (ö. 176/793), İbn Hacer doğru sözlüdür, hadisi yumuşaktır yazılabilir demiştir. Dârekutnî hadiste zayıftır demiştir.¹⁷⁶

Abdullah b. Büreyde (ö. 115/734), İbn Hacer güvenilir bir ravidir demiştir. Bir seferinde sahabiye atlayarak radis rivayet ettiğini söylemiştir. Zehebi, güvenilir ve Merv şehrinin kadısı ve âlimidir demiştir.¹⁷⁷

Hadis senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup sadece Muhammed b. Süleym Ebû Hilâl er-Râsibî hakkında güvenilir olduğunu söyleyenler olduğu gibi

¹⁷⁴ Abdullah b. Mübârek el-Mervezî, *Kitâbu’z-Zühd*, s. 339, h.n. 1183.

¹⁷⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

¹⁷⁶ *Mizzî, a.g.e.*, XXV, 292.

¹⁷⁷ *Mizzî, a.g.e.*, XIV, 328.

zayıf olduğunu söyleyenler olmuştur. Buna rağmen hadisin sahih olduğunu söyleyebiliriz.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

2. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عُمَانَ بْنِ أَبِي رُزَعَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ أَسْمَاءِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: مَا حَدَّثَنِي أَحَدٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا اسْتَحْلَفْتُهُ، غَيْرَ أَبِي بَكْرٍ، إِنَّهُ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ، وَصَدَقَ أَبُو بَكْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا مِنْ رَجُلٍ يُدْنِبُ ذَنْبًا، فَيَتَوَضَّأُ، فَيَسْبِغُ الْوُضُوءَ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ يَسْتَغْوِرُ رَبَّهُ إِلَّا عَفَرَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ.

Tercümesi: Hüseyin rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl revâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O'da Osmân b. Ebû Zürâ'dan, O'da Ali b. Rabîa'dan, O'da Esmâe b. Hakem'den, O'da Ali b. Ebû Tâlib (r.a.)'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Ebû Bekir (r.a.) dışında, herhangi birisi bana Rasulullâh (s.)'den bir şey nakledecekse mutlaka ona yemin ettiririm. Ebû Bekir (r.a.) hariçtir. bana Rasulullâh (s.)'den Ebû Bekir (r.a.) rivâyet etti ve rivayetinde de doğrudur. Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini duymuştur: *“Bir adam günah işledikten sonra, eksiksiz bir şekilde abdest alır, iki rekât namaz kılar, sonra da Allah'tan bağışlanmasını dilerse, Allah o kimseyi mutlaka bağışlar.”*¹⁷⁸

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin¹⁷⁹ → Heysem b. Cemîl → Şerîk¹⁸⁰ → Osmân b. Ebû Zürâ' → Ali b. Rabîa → Esmâe b. Hakem → Ali b. Ebû Tâlib.¹⁸¹

Osmân b. Ebû Zürâ' (ö. ?), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁸²

Ali b. Rabîa (ö. ?), İbn Hacer ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişleridir.¹⁸³

Esmâe b. Hakem (ö. ?), İbn Hacer doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹⁸⁴

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

¹⁷⁸ Abdullah b. Mübârek el-Mervezî, *Kitâbu 'z-Zühhd*, s. 317, h.n. 1088.

¹⁷⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. *“Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler.”* 138. Hadis.

¹⁸⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. *“Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler.”* 104. Hadis.

¹⁸¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. *“Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler.”* 17. Hadis.

¹⁸² Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 497.

¹⁸³ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 431.

¹⁸⁴ Mizzî, *a.g.e.*, II, 533.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce,¹⁸⁵ Ebû Dâvud,¹⁸⁶ Tirmizî¹⁸⁷ ve Nesâî¹⁸⁸ rivayet etmiştir.

3. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَارِمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ أَعْجَبَنِي زُهْدُهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ، فَإِنِّي اسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ. قَالَ حُمَيْدٌ: فَقُلْتُ لِأَبِي بُرْدَةَ: اسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَوْ اسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ؟ قَالَ: لَا أَدْرِي.

Tercümesi: Hüseyin rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzım rivâyet etti, O'da Hümejd b. Hilâl'den, O'da Ebû Bürde b. Ebû Mûsâ'dan, O'da zühdü hoşuma giden muhacirlerin birisinden Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rabbinize istiğfar edin. Ben günde yüz defa tevbe ediyorum.*”¹⁸⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin¹⁹⁰ → Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Hâzım¹⁹¹ → Hümejd b. Hilâl → Ebû Bürde b. Ebû Mûsâ¹⁹² → Muhacirlerden bir adam.

Hümejd b. Hilâl (ö. 106-120/725-738), İbn Hacer güvenilir, âlim birisidir. Bir defasında da cemaat onun hadislerini delil olarak kabul etmiştir demiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁹³

Muhacirlerden b. Adam. Burada ravinin kim olduğu belli değildir, ravi mechuldur.

Senedeki ravilerden Cerîr b. Hâzım'ın rivayetlerle şüpheli bakılmıştır. Aynı zamanda hadisin senedinde bilinmeyen ve adı zikredilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Dolayısıyla sened zayıftır.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Müslim,¹⁹⁴ Ebû Dâvud¹⁹⁵ ve Nesâî¹⁹⁶ rivayet etmiştir.

¹⁸⁵ İbn Mâce, *İkametu's-Sala ve's-Sünnetu Fiha*, 193.

¹⁸⁶ Ebû Dâvud, *Vitri*, 26.

¹⁸⁷ Tirmizî, *Salât*, 181; *Tefsiru'l-Kur'an*, 3.

¹⁸⁸ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kebîr*, Amelu'l-Yevm ve'l-Leyl, 138.

¹⁸⁹ Abdullah b. Mübârek el-Mervezî, *Kitâbu'z-Zühd*, s. 367, h.n. 1136.

¹⁹⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

¹⁹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

¹⁹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 122. Hadis.

¹⁹³ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 403.

4. Hadis

أَخْبَرَكُمْ أَبُو عُمَرَ بْنُ حَيَّوْبِهِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا كَثِيرُ بْنُ سُلَيْمٍ الْمَدَائِنِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي ذَرَبْتُ اللِّسَانَ، وَأَكْثَرْتُ ذَلِكَ عَلَى أَهْلِي، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَيْنَ أَنْتَ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ؟ فَأَيُّي أَسْتَغْفِرُ اللَّهُ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ مِائَةَ مَرَّةٍ.

Tercümesi: Ebû Ömer b. Hayeveyh size haber verdi (dedi ki), bize Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyin rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Kesîr b. Süleym el-Medâinî, Enes b. Mâlik (r.a.)’ten şunları duyduğunu rivâyet etti. Rasulullâh (s.)’in yanına bir adam geldi: “Ya Rasulullâh (s.), ben keskin dilli ve küfürbaz birisiyim. Bunu aileme de çok yapıyorum.” dedi. Rasulullâh (s.) adama: “Allah’a tevbe ve istiğfar etsene. Muhakkak ki Ben bir gün ve gecede yüz defa tevbe istiğfar ediyorum.” dedi.¹⁹⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Ömer b. Hayeveyh → Yahyâ → Hüseyin¹⁹⁸ → Heysem b. Cemîl → Kesîr b. Süleym el-Medâinî → Enes b. Mâlik.¹⁹⁹

Ebû Ömer b. Hayeveyh (ö. 382/993), Bağdat’ta hadis hocası yapmıştır. Güvenilir bir ravidir.²⁰⁰

Yahyâ (ö. 318/930), tam adı Yahya b. Muhammed b. Sâid. Sağlam ve güvenilir bir âlimdir.²⁰¹

Kesîr b. Süleym el-Medâinî, zayıf bir ravidir ve rivayetleri terk edilmiştir.²⁰²

Bu rivayet, Kesîr b. Süleym el-Medâinî’nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*’da bulunmamaktadır.

¹⁹⁴ Müslim, *Kitabu’z-Zikir ve’d-Dua*, 12.

¹⁹⁵ Ebû Dâvud, *Vitr*, 26.

¹⁹⁶ Nesâî, *es-Sünenü’l-Kebîr*, Kitab amelu’l yevm ve’l-leyl, 144.

¹⁹⁷ Abdullah b. Mübârek el-Mervezî, *Kitâbu’z-Zühd*, s. 367, h.n. 1137.

¹⁹⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

¹⁹⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

²⁰⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, III, s. 89; a.g.e., III, 337.

²⁰¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd ve Züyûlihî*, XIV, 234-237.

²⁰² Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, XII, 479.

5. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى بْنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ آلِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَنَاوَلُ الْمِرْأَةَ فَيَنْظُرُ فِيهَا، وَيَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ أَكْمَلَ خَلْقِي، وَحَسَّنَ صُورَتِي، وَزَانَ مَيِّ مَا شَانَ مِنْ غَيْرِي.

Tercümesi: Hüseyin rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Müsenâ b. Enes b. Mâlik rivâyet etti (dedi ki), bize Enes b. Mâlik'in ailesinden bir adam Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini duymuştur. Rasulullâh (s.) aynayı eline alıp baktığı zaman şu duayı yapardı: “O Allah’a hamd olsun ki, benim yaratılışımı düzgün yapmış ve onu dengeli bir hale koymuştur. Yüzümün şeklini iyi yapmış ve onu güzelleştirmiştir ve başkasındaki kötü davranışları benden uzaklaştırmıştır.”²⁰³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin²⁰⁴ → Heysem b. Cemîl → Abdullah b. Müsenâ b. Enes b. Mâlik²⁰⁵ → Enes b. Mâlik'in ailesinden bir adam → Enes b. Mâlik.²⁰⁶

Enes b. Mâlik'in ailesinden bir adam, burada ravinin adı zikredilmemiştir, ravi mechuldur.

Hadisin senedinde bilinmeyen ve adı zikredilmeyen bir ravi bulunmaktadır. Dolayısıyla sened zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*’da bulunmamaktadır.

6. Hadis

قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو عُبَيْدٍ ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُعَاذَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِقَدْرِ الْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِقَدْرِ الصَّاعِ.

Tercümesi: Bize Ebû Ubeyd haber Verdi (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivayet etti, O’da Hammâd b. Seleme’den, o’da Katâde’den, O’da Muâze’den, o’da Âişe (r. anha)’den şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Rasulullâh (s.) bir Müd miktarı su ile abdest alır, bir Sâ miktarı su ile de gusle derdi.*”²⁰⁷

²⁰³ Abdullah b. Mübârek el-Mervezî, *Kitâbu’z-Zühhd*, s. 337, h.n. 1175.

²⁰⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

²⁰⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 18. Hadis.

²⁰⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

²⁰⁷ Ebû Ubeyd, *et-Tahûr*, s.187, h.n. 112.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Ubeyd → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme → Katâde²⁰⁸ → Muâze → Âişe.

Ebû Ubeyd (ö. 224/839), tam adı Kâsım b. Sellâm b. Abdullah. Horasan'lıdır, edebiyatçı, arapça dilini ve kurallarını çok iyi bilenlerden birisidir.²⁰⁹ İbn Ebû Hâtım babama onu sordum babam: “Onu camide görürdüm, etrafında çok öğrenci bulunurdu fakat hadis öğrencileri görmezdim, ben ondan hadis yazmadım.’ dediğini söylemiştir.²¹⁰ Ahmed b. Hanbel: “Ebû Ubeyde, yanımızda şanı şerefi her gün artan birisidir” demiştir.²¹¹

Hammâd b. Seleme (ö. ?) tam adı Hammâd b. Seleme b. Dînâr el-Basrî Ebû Seleme. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtım ise hakkında, ahlak bakımından iyi ve âlim; aynı zamanda duyarlı ve toplumda yapılan hatalara ilgisiz kalmayan birisi olduğunu söylemiştir. Bir de Ali b. Yezîn'in hadislerini Abdulvâris'ten daha iyi bildiğini eklemiştir.²¹²

Muâze (ö. ?), tam adı Muâze el-Adeviyye bt. Abdullah. Sıla b. Eşyem'in karısı olup Basralıdır, Hz. Âişe (r.a) ile buluşmuş ve kendisinden hadis rivayet etmiştir. Yahya b. Maîn hadiste delil ve güvenilir olduğunu söylemiştir. Abide bir kadındır.²¹³

Âişe (r. Anha), Hz. Ebû Bekir'in kızı Resulullah (a.s.)'ın zevcesidir. Künyesi Ummu Abdullah. Hicretten iki yıl önc Peygamberimizle evlenmiştir.²¹⁴

Bu hadis isnadında bulunan raviler güvenilir ravilerdir dolayısıyla hadis sahihtir.²¹⁵

Tahrîc: Hadisi benzer lafızlarla İbn Mâce,²¹⁶ Ebû Dâvud,²¹⁷ Nesâî²¹⁸ ve Ahmed b. Hanbel²¹⁹ rivayet etmiştir.

²⁰⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler.” 32. hadis.

²⁰⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 355.

²¹⁰ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, V, 111.

²¹¹ Hafîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, XII, 414.

²¹² İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, III, 140; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 216; Mizzî, *a.g.e.*, VII, 253.

²¹³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 483; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 466; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 308; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, s. 753.

²¹⁴ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, IV, 1881; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 186; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 227; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 231.

²¹⁵ Ebû Ubeyd, *et-Tahûr*, s.187, d.p. 1.

²¹⁶ İbn Mâce, *et-Tahareti ve Sünenühâ*, 1.

7. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو عُبَيْدٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ طَرِيفٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْتَهَيْنَا إِلَى غَدِيرٍ فِيهِ جَيْفَةٌ قَالَ شَرِيكَ أَحْسِبُهُ، قَالَ: جَمَارٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْمَاءَ لَا يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ. قَالَ: فَتَوَضَّأْنَا وَاسْتَقْفَيْنَا مِنْهُ.

Tercüme: Muhammed rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Ubeyd haber verdi (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O Şerîk b. Abdullah'tan, O'da Tarîf'ten, O'da Ebû Nadra'dan, O'da İbn Yunus el-Hudrî (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Rasulullâh (s.)'le birlikteydik. İçinde leş bulunan bir kuyunun başına geldik. (Ravilerden Şerik o leşin eşek olduğunu zannetmektedir.) Bunun üzerine Rasulullâh (s.) şöyle buyurdular: “*Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez.*” Bunun üzerine o sudan hem abdest aldık hem de içtik.²²⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed²²¹ → Ebû Ubeyd²²² → Heysem b. Cemîl → Şerîk b. Abdullah²²³ → Tarîf → Ebû Nadra²²⁴ → İbn Yunus el-Hudrî.²²⁵

Tarîf (ö. ?), tam adı Tarîf b. Şihâb es-Sa'dî Ebû Südyan. Tarîf b. Süfyan da denilmektedir. Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel hadisleri zayıftır demiştir.²²⁶

Bu rivayet, Tarîf b. Şihâb es-Sa'dî'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahrîc: Kasım b. Sellâm (ö. 224/839) aynı hadisi; Muhammed, Ebu Ubeyd, Huşeym, Avf, Said b. Ebu Hüseyin tarikiyle rivayet etmiştir.²²⁷ Hadisi bu ve buna

²¹⁷ Ebû Dâvud, *Tahâret*, 44.

²¹⁸ Nesâî, *Tahâret*, 155, 156.

²¹⁹ Ahmed b. Hanbel, 41, s. 384, h.n. 24897,25015,25836,25974,25976,26019,26120,26393.

²²⁰ Ebû Ubeyd, *a.g.e.*, s.214, h.n. 147.

²²¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 1. Hadis.

²²² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 1. Hadis.

²²³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

²²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 34. Hadis.

²²⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 34. Hadis.

²²⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 492; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 381.

²²⁷ Ebû Ubeyd, *et-Tahûr*, s.214, h.n. 148.

enzer lafızlarla, İbn Mâce,²²⁸ Ebû Dâvud,²²⁹ Tirmizî,²³⁰ Nesâî,²³¹ ve Ahmed b. Hanbel²³² rivayet etmiştir.

8. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ زَادَانَ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَائِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أَهْدَى ذِي بَرْنٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُلَّةً اشْتَرَاهَا بِثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ نَاقَةً، أَوْ ثَلَاثَةَ وَثَلَاثِينَ جَمَلًا.

Tercümesi: Hüseyin rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Umâre b. Zâdân rivayet etti, O'da Sâbit el-Bunânî'den, O'da Enes b. Mâlik (r.a.)'ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Seyf b. Zîyezen*²³³ *Rasulullâh (s.)'e 33 dişi deve veya 33 erkek deveye satın aldığı bir elbise hediye etti.*”²³⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin²³⁵ → Heysem b. Cemîl → Umâre b. Zâdân → Sâbit el-Bunânî → Enes b. Mâlik.²³⁶

Umâre b. Zâdân (ö. ?), Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.²³⁷ Ebû Hâtim güvenilir olduğunu söylemişlerdir.²³⁸

Sâbit el-Bunânî (ö. ?), Basralıdır, tabii, güvenilir ve Salih bir adamdır.²³⁹

Hadisin senedinde problemlerli bir ravi görülmemektedir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Ebû Dâvud²⁴⁰ rivayet etmiştir.

9. Hadis

قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَارِثٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، أَنَّ رَجُلًا قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُهَاجِرًا، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَدْنِ لَكَ أَبُوَاكَ؟ قَالَ: لَا قَالَ: ارْجِعْ ارْجِعْ.

Tercümesi: Bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzım rivâyet etti, O'da İbn Ebû Necîh'ten, O'da Mücâhit (r.a.)'ten şöyle dediğini rivayet

²²⁸ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Sünenihâ*, 76.

²²⁹ Ebû Dâvud, *Tahâret*, 34.

²³⁰ Tirmizî, *Tahâret*, 49.

²³¹ Nesâî, *Miyâh*, 1.

²³² Ahmed b. Hanbel, XVII, 190, h.n. 11119,11257,11815,11818.

²³³ Fayda, “Seyf b. Zîyezen,” *DİA*, XXXVII, 29-30.

²³⁴ Hüseyin b. Hasan, *el-Bir ve 's-Sila*, s. 137, h.n. 271.

²³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

²³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

²³⁷ Yahya b. Maîn, *et-Tarih*, s. 146.

²³⁸ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 366.

²³⁹ İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 89; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 449.

²⁴⁰ Ebû Dâvud, *Libas*, 5.

etmiştir: Bir adam Rasulullâh (s.)’in yanına mühacir olarak geldi. Rasulullâh (s.) Ona: “*Annen ve babandan izni alarak mı geldin?*” diye sordu. Adam: “*Hayır.*” dedi. Bunun üzerine Rasulullâh (s.) kendisine: “*Geri dön, geri dön.*” dedi.²⁴¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Hâzım → İbn Ebû Necîh → Mücâhit.

Cerîr b. Hâzım (ö. ?), İbn Hacer, güvenilir fakat Katade’den rivayet ettiği hadislerde zayıflık var, ezber rivayetlerinde şüpheleri vardır demiştir. Zehebi güvenilir olduğunu söylemiştir.²⁴²

İbn Ebû Necîh (131/749), tam adı Abdullah b. Ebû Necîh. Zehebi, güvenilir bir ravi ve müfessir olduğunu söylemiştir.²⁴³

Mücâhit (102/721), tam adı Mucahid b. Cabir. İbn Hacer güvenilir, tefsir ilminde imam ve âlim olduğunu söylemiştir. Zehebi ise hadislerinin delil olduğunu, güvenilir, fıkıhçı, âlim ve çok hadisi vardır demiştir.²⁴⁴

Bu rivayet, Cerîr b. Hâzım’ın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*’da bulunmamaktadır.

10. Hadis

حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مِندَلُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَّقُ سَوْطَكَ حَيْثُ يَرَاهُ أَهْلُكَ.

Tercümesi: Bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Mindel b. Ali rivâyet etti, O’da İbn Ebû Leylâ’dan, O’da Dâvût b. Ali b. Abdullah b. Abbas (r.a.)’tan Rasulullâh (s.)’in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Kırbacını ailenin göreceği yere as.*”²⁴⁵

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Heysem b. Cemîl → Mindel b. Ali²⁴⁶ → İbn Ebû Leylâ → Dâvût b. Ali b. Abdullah b. Abbas.

²⁴¹ Hüseyin b. Hasan, *el-Bir ve’s-Sila*, s.34, h.n. 66.

²⁴² Mizzî, *a.g.e.*, IV, 524.

²⁴³ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 215.

²⁴⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 228.

²⁴⁵ Hüseyin b. Hasan, *el-Bir ve’s-Sila*, s. 98, n 187.

²⁴⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

İbn Ebû Leylâ (ö. 148/766), Tam adı Muhammed b. Abdurrahman b. Ebu Leyla. İbn Hacer (ö. 852/1448), hafızasının çok kötü olduğunu söylemiştir.²⁴⁷

Dâvût b. Ali b. Abdullah b. Abbas (ö. ?). İbn Hacer, hadisleri kabul edilebilir, Zehebi ise hadisi delil olarak kabul edilmez hadisi zayıftır demiştir.²⁴⁸

Hadis senedinden bulunan birden fazla ravinin zayıf olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

11. Hadis

قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: أَنَا الْهَيْئَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصَمِّ، أَنَا ابْنُ بُرَيْدٍ، أَنَّ عَامَرَ بْنَ الطُّفَيْلِ، أَهْدَى إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا، وَكَتَبَ إِلَيَّ: إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ بِي مِثْلُ الدُّبَيْلَةِ، فَأَبَعْتُ إِلَيْ بَدَوَاءٍ مِنْ عِنْدِكَ، فَرَدَّ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْفَرَسَ، مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ مُشْرِكٌ، لَمْ يَكُنْ مُسْلِمًا، وَأَهْدَى لَهُ غَنَّةً مِنْ عَسَلٍ، فَقَالَ: تَدَاوَى بِهِ مِنْ هَذَا الَّذِي بَكَ.

Tercümesi: Ebû Ubeyd şöyle dedi, Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ukbe b. Abdullah el-Esam rivâyet etti (dedi ki), bize İbn Büreyd şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Âmir b. Tufeyl (r.a.), Rasulullâh (s.)'e bir atı hediye olarak gönderdi ve şöyle bir mektup yazdı. *Ya Rasulallâh (s.), bende Çıban'a benzeyen bir şey ortaya çıktı. Bana ilaç gönderirmisiniz.*” Rasulullâh (s.) atı iade etti çünkü o hala müştikti ve henüz müslüman olmamıştır. Bir tulum bal hediye etti ve hastalığın için bununla tedavi ol. buyurdu.²⁴⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Ubeyd → Heysem b. Cemîl → Ukbe b. Abdullah el-Esam → İbn Büreyd.

Ebû Ubeyd (ö. 224/839), tam adı Kasım b. Selam el-bağdadi. İbn Hacer, meşhur bir imamdır, güvenilir ve kitapları vardır demiştir. Zehebi ise güvenilir ve alim birisi olduğunu söylemiştir.²⁵⁰

Ukbe b. Abdullah el-Esam (ö. 166/783), İbn Hacer hadiste zayıf olduğunu ve büyük ihtimalle tedlis de yapmıştır. Zehebi ise hadiste zayıf olduğunu söylemiştir.²⁵¹

²⁴⁷ Mizzî, a.g.e., XXV, 622.

²⁴⁸ Mizzî, a.g.e., VIII, 421.

²⁴⁹ İbn Zencûye, *Kitâbu'l-Emvâl*, II, 588, h.n. 967.

²⁵⁰ Mizzî, a.g.e., XXIII, 354.

²⁵¹ Mizzî, a.g.e., XX, 205.

İbn Büreyd (ö. 115/734), tam adı Abdullah b. Bürayde b. Hasib. İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.²⁵²

Bu rivayet, Ukbe b. Abdullah el-Esam zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahrir: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

12. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ أَوْثَقَ الدُّعَاءِ أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي، وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، رَبِّ اغْفِرْ لِي "

Tercümesi: Muhammed b. Müsennâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivâyet etti, O'da İbn Ebû Hüseyin'den rivâyet etti (dedi ki), bize Amr b. Ebû Sufyân rivâyet etti, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den Rasullâh (s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Duaların en kuvvetlisi şudur: “*Allahım Sen benim rabbimsin, ben de Senin kulunum, nefsimi zulmettim, hatamı itiraf ediyorum, bağışlayıcı ancak sensin, rabbim beni bağışla.*”²⁵³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Müsennâ → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Müslim²⁵⁴ → İbn Ebû Hüseyin → Amr b. Ebû Sufyân → Ebû Hüreyre.²⁵⁵

Muhammed b. Müsennâ (ö. 252/867), İbn Hacer güvenilir ve sağlam birisidir demiştir. Zehebi ise güvenilir bir defasında da hadis hafızdır demiştir.²⁵⁶

İbn Ebû Hüseyin (ö. ?), tam adı Abdullah b. Abdurrahman. İbn Hacer herkese göre güvenilir birisidir demiştir. Yahya b. Maîn güvenilir demiştir.²⁵⁷

Amr b. Ebû Sufyân (ö. ?), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.²⁵⁸

Hadisin senedinde problemleri bir ravi görülmemektedir.

²⁵² Mizzî, a.g.e., XIV, 328.

²⁵³ Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred*, s. 173, h.n. 667.

²⁵⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

²⁵⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

²⁵⁶ Mizzî, a.g.e., XXVI, 359.

²⁵⁷ Mizzî, a.g.e., XV, 205.

²⁵⁸ Mizzî, a.g.e., XXII, 44.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,²⁵⁹ Müslim²⁶⁰ ve Nesâî²⁶¹ rivayet etmiştir.

13. Hadis

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ الْحَوْطِيُّ، نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ شَرِيكِ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ رُوحِ، دُرَّةَ، عَنْ دُرَّةَ بِنْتِ أَبِي لَهَبٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: أَنْقَاهُمْ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَوْصَلَهُمْ لِرَجْمِهِ وَأَمْرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ.

Tercümesi: Abdulvehhâb b. Necdet el-Havtıy rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O'da Şerîk'ten, O'da Simâk'ten, O'da Abdullah b. Amîre'den, O'da Dürre (r.anha)'nin kocasından, O'da Dürre bt. Ebû Leheb'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Ya Resûlullah, insanların en faziletlisi kimdir?*” diye sordum. Dedi ki: “*Allah'a karşı en takvalı olan, akrabalarıyla ilişkiyi en çok devam ettiren, en fazla iyiliği emreden ve kötülükten sakındırandır.*” buyurdu.²⁶²

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Abdulvehhâb b. Necdet el-Havtıy → Heysem b. Cemîl → Şerîk²⁶³ → Simâk²⁶⁴ → Abdullah b. Amîre → Dürre'nin Kocası → Dürre binti Ebû Leheb.

Abdulvehhâb b. Necdet el-Havtıy (ö. 232/847). Güvenilir bir ravidir. İbn Hıbban (ö. 354/965) *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.²⁶⁵

Abdullah b. Amîre (ö. ?), İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.²⁶⁶

Dürre (r.anha)'nin Kocası. Adı Haris b. Nevfel (ö. ?). Ashab-ı kiramdandır.²⁶⁷

Dürre bt. Ebû Leheb. Sahabi kadınlardandır ve Rasûlullâh (s.)'in amcasının kızıdır.²⁶⁸

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

²⁵⁹ Buhârî, *Tevhid*, 34.

²⁶⁰ Müslim, *Tevbe*, 5.

²⁶¹ Nesâî, *es-Sünenü'l Kebîr*, Kitab Amelu'l-Yevm ve'l-Leyl, 139.

²⁶² İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, V, 471, h.n. 3167.

²⁶³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

²⁶⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

²⁶⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 519; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VI, 453.

²⁶⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XV, 385; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, 344.

²⁶⁷ Mizzî, *a.g.e.*, V, 292.

²⁶⁸ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 40.

Tahric: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla Ahmed b. Hanbel²⁶⁹ rivayet etmiştir.

14. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ، ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الرَّجُلُ أَحَقُّ بِصَدْرِ دَابَّتِهِ وَأَبْنِ يَوْمٍ فِي بَيْتِهِ.

Tercüme: Muhammed b. Avf rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İshâk b. Yahyâ b. Talhâ b. Ubeydullah rivâyet etti, O Müseyyeb b. Râfî'den, O'da Abdullah b. Yezîd'den, O'da Abdullah b. Hanzala (r.a.)'dan Rasullullah (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Kişi binitinin ön tarafına binmeye ve kendi evinde imamlık yapmaya daha layıktır.”²⁷⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Avf²⁷¹ → Heysem b. Cemîl → İshâk b. Yahyâ b. Talhâ b. Ubeydullah → Müseyyeb b. Râfî → Abdullah b. Yezîd²⁷² → Abdullah b. Hanzala.

İshâk b. Yahyâ b. Talhâ b. Ubeydullah (ö. 164/781), Ahmed b. Hanbel hadisleri reddedilen bir ravi olduğunu söylemiştir. Yahya b. Main hadiste zayıf olduğunu ve hadislerinin yazılamayacağını söylemiştir. Buhârî hafızası hakkında konuşulmaktadır demiştir. Nesâî ise güvenilir olmadığını söylemiştir.²⁷³

Müseyyeb b. Râfî (ö. 105/724), Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemektedir. İclî tabiin ve güvenilir birisidir demiştir.²⁷⁴

Abdullah b. Hanzala (r.a.) (ö. ?), Ashab-ı kıramdandır. Babası Hanzale Uhud savaşında cünüp olarak şehit olduğu için melekler yıkamıştır.²⁷⁵

²⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, XLV, 421, h.n. 27434.

²⁷⁰ İbn Ebî Âsım, *el-Ahâd ve'l-Mesânî*, IV, 243, h.n. 2246.

²⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. hadis.

²⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 105. Hadis.

²⁷³ İbn Sa’d, *a.g.e.*, I, 209; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 406; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 236; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 45; Mizzî, *a.g.e.*, II, 489.

²⁷⁴ İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 343; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 436; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 293; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 586; Zehebî, *el-Kâşif*, II, 265; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, X, 153.

²⁷⁵ İbn Sa’d, *a.g.e.*, V, 48; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, V, 68; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 29; Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 436; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 57; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, V, 193.

Bu rivayet, İshâk b. Yahyâ b. Talhâ b. Ubeydullah'ın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Dârimî²⁷⁶ rivayet etmiştir.

15. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنِ سَعِيدٍ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: شَكَا إِلَيْهِ الرَّجُلُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ: لَا يَنْفُتِلْ حَتَّى يَجِدَ رِيحًا، أَوْ يَسْمَعُ صَوْتًا.

Tercüme: Sa'dan b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Süfyân rivâyet etti, O'da Zührî'den, O'da Saîd'ten, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den O'da Rasulullah (s.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bir adam Rasulullâh (s.)'a namazda (abdestinin bozulduğuna dair) bir şeyler hissettiği duygusuna kapıldığını şikâyet etti. Rasulullâh (s.) şöyle buyurmuştur: “*Bir koku duymadıkça veya ses işitmedikçe namazı bırakmasın.*”²⁷⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dan b. Yezîd → Heysem b. Cemîl - Süfyân → Zührî → Saîd → Ebû Hüreyre.²⁷⁸

Sa'dan b. Yezîd, (ö. 262/875), Ebû Hâtim ve oğlu İbn Ebû Hâtim ravinin doğru sözlü olduğunu söylemişlerdir;²⁷⁹

Süfyân (ö. 198/814),²⁸⁰ Tam adı, Süfyân b. Uyeyne b. Ebû İmran. Mekke'de ikamet etmiş ve aynı yerde vefat etmiştir. el-İclî Küfeli olduğunu, güvenilir ve hadislerinin sağlam olduğunu söylemiştir.²⁸¹

Zührî (ö. 124/742), tam adı Muhammed b. Müslim b. Abdullah b. Abdullah b. Şihâb b. Abdullah b. Hâris b. Zehura b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Ğâlib el-Kureşî ez-Zührî. Şam'da ikamet etmiştir.²⁸² Yahya b. Saîd el-Kattân (ö. 198/813), Zührî hadis hafızı, bunun yanında hafızasının çok kuvvetli, duyduğu her şeyi hemen

²⁷⁶ Dârimî, *İsti'zân*, 37.

²⁷⁷ Bezzâr, *Müsned*, XIV, 198, h.n. 7748.

²⁷⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 8. hadis.

²⁷⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 290; Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, IX, 202.

²⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, XXVI, 376, d.p. 2.

²⁸¹ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 177.

²⁸² Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 419.

ezberlediği ve ezberlediği şeyleri unutmadığını söylemiştir. Aynı zamanda dünya malına değer vermeyenlerden birisi olduğunu ifade etmiştir.²⁸³

Saîd (ö. 94/713), tam adı Saîd b. Müseyyeb b. Hazın b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm el-Kureşî.²⁸⁴ İbn Ömer (ö. 73/692) fetva verebilecek kadar ilme sahip olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel de iyi bir insan ve güvenilir olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁵

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahric: Hadisi aynı lafızlarla Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.²⁸⁶ İbn Uyeyne, Saîd, Ebû Hüreyre tarihiyle yalnız Heysem b. Cemîl rivayet etmiştir.²⁸⁷

Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,²⁸⁸ Müslim²⁸⁹ İbn Mâce,²⁹⁰ Ebû Dâvud²⁹¹ Ahmed b. Hanbel²⁹² ve Nesâî²⁹³ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, namazda yel hissi ile ilgilidir. Namaz kılan bir kimse, namaz sırasında kendisinden biçbir şey çıkmadığı halde kimi zaman kendisinden yel çıktığını zannetmektedir. Bu durum, namazı bozmak ve namazda huşu duymasına bununla engel olmak isteyen şeytanın bir vesvesesi olabilir. Namaz kılan kimenin, kendisinden bir şey çıktığından emin olmadıkça namazını bırakması yani bozması gerekmez. Ne zaman kesin olarak hadisin mevcudiyeti yahut diğer abdesti bozan şeylerden birisi gerçekleşirse, o zaman abdest alması ve namazı iade etmesi gerekir.²⁹⁴

16. Hadis

أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ الرَّحَامِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ غَمْبَرٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ إِلَى الْيَمَنِ، بَعَثَ كُلَّ وَاحِدٍ مِّنَّا عَلَى مَخْلَافٍ، فَقَالَ: يَسِّرَا وَلَا تُعَسِّرَا، وَبَشِّرَا وَلَا تُنْفِرَا.

²⁸³ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, VIII, 71.

²⁸⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 66.

²⁸⁵ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, IV, 59.

²⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, XXVI, 376, h. n. 16450.

²⁸⁷ Bezzâr, *Müsned*, XIV, 198.

²⁸⁸ Buhârî, *Vudû*, 4, 34; *Kitâbu'l-Buyû*, 5.

²⁸⁹ Müslim, *Hayd*, 26.

²⁹⁰ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Sünenühâ*, 74.

²⁹¹ Ebû Dâvûd, *Tahâra*, 67.

²⁹² Ahmed b. Hanbel, XVIII, 74, h.n. 11513.

²⁹³ Nesâî, *Tahâra*, 115.

²⁹⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, I, 238.

Tercümesi: Fadıl b. Yâkup el-Ruhâmî haber verdi (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl haber verdi (dedi ki), bize Ebû Avâne haber verdi, O'da Abdulmelik b. Umeyr'den, O'da Ebû Bürde'den, O'da Ebû Mûsâ (r.a.)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Rasulullâh (s.), beni ve Muaz b. Cebel (r.a.)'i Yemen'e farklı görevlerle gönderdi. Bize şu tavsiyede bulundu: “*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.*”²⁹⁵

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Fadıl b. Yâkup el-Ruhâmî²⁹⁶ → Heysem b. Cemîl → Ebû Avâne²⁹⁷ → Abdulmelik b. Umeyr → Ebû Bürde²⁹⁸ → Ebû Mûsâ.²⁹⁹

Abdulmelik b. Umeyr (ö. 136/754), İbn Hacer güvenilir ve fasih birisidir. Âlimdir fakat ezberi değişmiştir. Zehebi ise güvenilir olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn güvenilir birisidir, fakat bir veya iki hadiste hata etmiştir demiştir.³⁰⁰

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,³⁰¹ Müslim³⁰² ve Ebû Dâvud³⁰³ rivayet etmiştir.

17. Hadis

وَحَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ الرَّحَامِيُّ، قَالَ: نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ شَرِيكِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَانَ يَصُومُ عَاشُورَاءَ.

Tercüme: Fadıl b. Yâkûb el-Ruhâmî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O, Şerîk'ten, O'da Câbir'den, O'da Sa'd b. Ubeyde'den, O'da Ebû Abdurrahmân'dan, O'da Ali (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.), Aşûre günü oruç tutardı.*”³⁰⁴

²⁹⁵ Bezzâr, *Müsned*, VIII, 139, h.n. 3153.

²⁹⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 17. Hadis.

²⁹⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

²⁹⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 122. Hadis.

²⁹⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 122. Hadis.

³⁰⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 370.

³⁰¹ Buhârî, *el-Cihad ve's-Siyer*, 164; *Edeb*, 80.

³⁰² Müslim, *el-Cihad ve's-Siyer*, 3.

³⁰³ Ebû Dâvud, *Edeb*, 17.

³⁰⁴ Bezzâr, *Müsned*, II, 213, h.n. 601.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Fadıl b. Yâkûb el-Ruhâmî → Heysem b. Cemîl → Şerîk³⁰⁵ → Câbir³⁰⁶ → Sa'd b. Ubeyde → Ebû Abdurrahmân → Hz. Ali.³⁰⁷

Fadıl b. Yâkûb el-Ruhâmî (ö. 258/872), Ebu Hatim güvenilir ve doğru sözlü olduğunu söylemiştir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.³⁰⁸

Sa'd b. Ubeyde (ö. ?), İclî; Küfeli, tabiin ve güvenilir olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³⁰⁹

Ebû Abdurrahmân (ö. 73/693), tam adı Abdullah b. Habîb b. Rabia Ebû Abdurrahman es-Sülemî. Küfelidir ve babası Ashab-ı kiramdandır. Hz. Ali (ö. 40/661), Hz. Osman (ö. 35/656) ve İbn Mesud (ö. 29/650) başta olmak üzere birçok sahabi görmüştür.³¹⁰

Senedeki ravilerden Cabir yalancılıkla itham edildiğinden dolayı isnad zayıftır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Bezzâr (ö. 292/905), aynı hadisi Şuayb b. Eyyûb es-Sarîfînî, Muaviye b. Hişam, Süfyân, Câbir, Said b. Ubeyde, Ebu Abdurrahman, Hz. Ali tarihiyle rivayet etmiştir.³¹¹ Hadis bu ve buna yakın lafızlarla Ahmed b. Hanbel³¹² rivayet etmiştir.

18. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى عَنِ ثُمَامَةَ، عَنِ أَنَسِ، قَالَ: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا مَوْسُومًا فِي وَجْهِهِ فَقَالَ: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ فَعَلَ هَذَا.

Tercüme: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Müsennâ rivâyet etti, O Sumâme'den, O'da Enes (r.a.)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.), ateşle yüzü mühürlenmiş bir eşek gördü. Allah bunu yapana lanet etsin.*” dedi.”³¹³

³⁰⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

³⁰⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 50. hadis.

³⁰⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, III, 1089; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 464.

³⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 70; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 7; Zehebî, *el-Kâşif*, II, 123.

³⁰⁹ İclî, *Ma'rifetu's-Sikât*, I, 391; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 89; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 478.

³¹⁰ Makdemî, *Tarihu ve Esmâi'l-Mühaddisîn ve Kinâhüm*, s. 75; Mizzî, *a.g.e.*, XXXIV, 42; Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nubelâ*, IV, 267; Ebü'l-Müallâ, *Dîvânu'l-İslam*, III, 303.

³¹¹ Bezzâr, *Müsned*, II, 213, h.n. 602.

³¹² Ahmed b. Hanbel, II, 320, h.n. 1069.

³¹³ Bezzâr, *Müsned*, XIII, 508, h.n. 7342.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd³¹⁴ → Heysem b. Cemîl → Abdullah b. Müsennâ
→ Sumâme → Enes.³¹⁵

Abdullah b. Müsennâ (ö. ?), İclicü güvenilir olduğunu söylemiştir. Doğru sözlüdür fakat çok hata yapar demiştir. Yahya b. Maîn, Ebû Hâtim, Ebu Züra hadislerinin doğru olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.³¹⁶

Sumâme (ö. ?), tam adı Sümâme b. Abdullah b. Enes b. Malik. Az hadisi vardır. el-İclicü tabiin, Basralı ve güvenilir birsidir demiştir. Ahmed b. Hanbel de güvenilir olduğunu söylemiştir.³¹⁷

Hadisin senedinde bulunan Abdullah b. Müsennâ'nın rivayetlerinde hatalar olduğu söylenmiştir. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Buhârî,³¹⁸ Müslim,³¹⁹ Ebû Dâvud,³²⁰ Tirmizî³²¹ ve Ahmed b. Hanbel³²² rivayet etmiştir.

19. Hadis

حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ وَكَتَبَ إِلَيَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ، يُخْبِرُنِي أَنَّ الْهَيْثَمَ بْنَ جَمِيلٍ، حَدَّثَهُ عَنْ مُبَارَكِ بْنِ فَضَالَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: انطَلَقَ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى آوَاهُمْ الْمَبِيتَ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فَأُخْرِجَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارَ، فَقَالُوا: إِنَّهُ لَا يُجِئُكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ. قَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: اللَّهُمَّ كَانِ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، وَكُنْتُ لَا أُغِيقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا، فَنَأَى بِي طَلَبُ الشَّجَرِ يَوْمًا فَلَمْ أَرُحْ عَلَيْهِمَا حَتَّى نَامَا، فَحَلَبْتُ لَهُمَا غُبُوقَهُمَا فَوَجَدْتُهُمَا نَائِمَيْنِ، فَكْرَهْتُ أَنْ أُوقِظَهُمَا وَأَنْ أُغِيقَ قَبْلَهُمَا أَهْلًا أَوْ مَالًا، فَلَبَّيْتُ - وَالْقَدْحُ عَلَى يَدِي - أَنْتَظِرُ اسْتِيفَاظَهُمَا حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ وَالصَّبِيئَةُ يَبْضَاغُونَ عِنْدَ قَدَمِي، فَاسْتَيْقَظَا فَسَرَبَا غُبُوقَهُمَا. اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ، فَانْفَرَجَتْ شَيْئًا لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهُ. قَالَ الْآخِرُ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِي ابْنَةٌ عَمَّ، كَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ - وَفِي رَوَايَةٍ: كُنْتُ أُحِبُّهَا كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرَّجَالُ النِّسَاءَ - فَأَرَدْتُهَا عَلَى نَفْسِهَا

³¹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 15. Hadis.

³¹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

³¹⁶ Buhârî, *et- Târihu'l-Kebîr*, V, 208; İclicü, *Târihu's-Sikât*, s. 276; Muslim, *el-Kinâ ve'l-Esmâ*, II, 781, d.p. 8; İbn Ebî Hâtim, *age*, V, 177; Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 25; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, 387.

³¹⁷ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 239; Buhârî, *et- Târihu'l-Kebîr*, II, 177; İclicü, *Târihu's-Sikât*, s. 91; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 466; Mizzî, *a.g.e.*, IV, 405.

³¹⁸ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 72, h.n. 175.

³¹⁹ Müslim, *Libâs ve'z-Zîne*, 29.

³²⁰ Ebû Dâvud, *Cihâd*, 58.

³²¹ Tirmizî, *Cihâd*, 31.

³²² Ahmed b. Hanbel, XXII, 315, h.n. 14424,14459,15046.

فَامْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّى أَلَمْتُ بِهَا سَنَةً مِنَ السِّنِينَ فَجَاءَتْنِي فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِنَهُ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِهَا فَفَعَلَتْ ، حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا - وَفِي رِوَايَةٍ : فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رَجُلَيْهَا ، قَالَتْ : اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَقْضِ الْخَاتِمَ إِلَّا بِحَقِّهِ ، فَانصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ وَتَرَكْتُ الذَّهَبَ الَّذِي أُعْطِيْتُهَا . اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ ، غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا وَقَالَ الثَّلَاثُ : اللَّهُمَّ اسْتَأْجِرْتُ أَجْرَاءً وَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذِي لَهُ وَذَهَبَ ، فَتَمَرَّتْ أَجْرُهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ الْأَمْوَالُ ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ ، فَقَالَ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ، أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي ، فَقُلْتُ : كُلُّ مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ : مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْعَمَمِ وَالرَّقِيقِ ، فَقَالَ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ، لَا تَسْتَهْزِئْ بِي ! فَقُلْتُ : لَا اسْتَهْزِئْ بِكَ ، فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فَاسْتَأَقَهُ فَلَمْ يَثْرِكْ مِنْهُ شَيْئًا . اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ فَخَرَجُوا يَمْسُونَ

Tercumesi: Hâlid b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, Muhammed b. Avf bana bir mektup yazarak Heysem b. Cemîl'in kendisine Mübârek b. Fedâle'den, O'da Hasan'dan, O'da Enes (r.a.)'ten, O'da Resulullah'tan şöyle dediğini rivâfyet etmiştir. Bizden önce yaşayanlardan üç kişi ailelerine gitmek için yola çıktılar. Akşam olunca, geceleme ihtiyacı onları bir mağaraya sığdırdı ve içine girdiler. Ancak, dağdan kayan büyükçe bir kaya yuvarlanıp mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Aralarında: *“Bizi bu kayadan sâlih amellerinizi şefaathî kılarak Allah'a yapacağınız dualar kurtarabilir”* dediler. Bunun üzerine, içlerinden biri şöyle dedi: *“Benim annem babam çok yaşlıydı. Onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden, ne de hayvanlarımdan hiçbirine yedirip içirmezdim. Bir gün, odun aramak uzaklara gitmiştim. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştular. Onlar için sütlerini sağdım. Hâlâ uyumakta idiler. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarımda kıvranıyorlardı. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü. Uyandılar ve sütlerini içtiler. Ey Allahım! Bunu Senin rızan için yaptığımı biliyorsan, yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!”* dedi. Bu duanın akabinde taş bir miktar açıldı. Ama bu, dışarı çıkmalarını mümkün kılacak bir açıklık değildi. Bunun üzerine, ikinci adam söze başladı: *“Ey Allahım!”* dedi. *“Benim bir amcakişım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan kâm almak istedim. Ama o bana yüz vermedi. Fakat gün geldi, kılığa uğradı, yardım için bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi karşılığında yüz yirmi dinar verdim. Mecburen kabul etti. Ancak, arzuma nail olacağım sırada: ‘Allah’ın mührünü gayri meşru surette*

bozman sana haramdır' dedi. Bunun üzerine ben de ona dokunmaktan sakındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu halde, onu bıraktım. Verdiğim altınları da geri istemedim. Ey Allahım! Eğer bunları Senin rızan için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar!" Bu dua üzerine kaya yerinden biraz daha kımıldadı. Ama onların çıkabileceği kadar açılmadı. Çaresiz, mağarada beklemeye devam ettiler. Bu esnada, üçüncü şahıs: "Ey Allahım! Ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de derhal veriyordum. Ancak bir tanesi, bir kilo pirinçten ibaret olan ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki, çok malı oldu. Derken, uzun seneler sonra bu işçim çıkageldi ve: 'Ey Abdullah!' dedi. 'Bana olan borcunu öde.' Ben de: 'Bütün şu gördüğün sığır, davar, deve ve köleler senindir. Git, bunları al götür!' dedim. Adam: 'Ey Abdullah! Benimle alay etme!' dedi. Ben tekrar: 'Kesinlikle alay etmiyorum. Git, hepsini al götür!' dedim. Adam hepsini alıp götürdü. "Ey Allahım! Eğer bunu Senin rızan için yaptıysam, bize şu halden bir kurtuluş nasip et!" Adamın bu duasının hemen akabinde kaya tamamen açıldı. Çıkıp yollarına devam ettiler.³²³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hâlid b. Yezîd → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Avf³²⁴ → Mübârek b. Fedâle³²⁵ → Hasan³²⁶ → Enes (r.a.).³²⁷

Hâlid b. Yezîd (215/831), doğru sözlü birisidir.³²⁸

Bu rivayet, Mübârek b. Fedâle'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahrir: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Buhârî³²⁹ ve Müslim³³⁰ rivayet etmiştir.

³²³ Bezzâr, *Müsned*, XIII, 212, h.n. 6685.

³²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

³²⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 106. Hadis.

³²⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 118. Hadis.

³²⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

³²⁸ Zehebî, *el-Kâşif*, I, 370.

³²⁹ Buhârî, *Buyu*, 98.

³³⁰ Müslim, *Rikâk*, 27.

20. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَالِيدِ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: مَاتَ ابْنُ لِرَبِيعِ بْنِ الْعَوَّامِ، فَجَزِعَ عَلَيْهِ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَشِحْ بِنَفْسِنَا عَنْ أَوْلَادِنَا؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ لَهُ ثَلَاثَةٌ، لَمْ يُبَلِّغُوا الْجَنَّةَ، كَانُوا فِدَاءَهُ مِنَ النَّارِ.

Tercümesi: Muhammed b. Ahmed b. Velîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Sellâm b. Süleym rivâyet etti, O'da Âsım b. Süleymân'dan, O'da Enes b. Mâlik (r.a.)'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Zübeyr b. Avvâm (r.a.)'ın bir oğlu vefât etti. Ölümüne çok üzüldü. Rasulullâh (s.)'e gelerek: “*Yâ Resulullah vefât eden çocuklarımızdan dolayı nefislerimize eziyet ediyoruz.*” Rasulullâh (s.) ona şöyle cevap verdi: “*Kimin, henüz buluş çağına ermemiş üç çocuğu ölürse, onlar onun için cehennemeden kurtarılma sebebi olur.*”³³¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Ahmed b. Velîd³³² → Heysem b. Cemîl → Sellâm b. Süleym → Âsım b. Süleymân³³³ → Enes b. Mâlik³³⁴

Sellâm b. Süleym (ö. ?), İclî ve Yahya b. Main güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³³⁵

Bu hadis isnadında zayıf olduğu söylenen Âsım b. Süleymân bulunmaktadır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,³³⁶ Müslim,³³⁷ İbn Mâce,³³⁸ Tirmizî³³⁹ ve Nesâî³⁴⁰ rivayet etmiştir.

³³¹ Bezzâr, *Müsned*, XIII, 105, h.n. 6472.

³³² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 35. Hadis.

³³³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 108. Hadis.

³³⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

³³⁵ İclî, *Târihu’s-Sikât*, s. 212; el-Mizzi, *a.g.e.*, XII, 282.

³³⁶ Buhârî, *Ceneiz*, 6; *İman ve’n-Nuzur*, 9.

³³⁷ Müslim, *Bir ve’s-Sile ve’l-Âdab*, 47.

³³⁸ İbn Mâce, *Cenaiz*, 57.

³³⁹ Tirmizî, *Cenaiz*, 64.

³⁴⁰ Nesâî, *Cenâiz*, 25.

21. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ السَّائِبِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَحْسَنَ، عَنْ سُمْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ عَرَفَ مَتَاعَهُ عِنْدَ رَجُلٍ أَخَذَهُ مِنْهُ وَطَلَبَ ذَلِكَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْهُ.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Huşeym rivâyet etti (dedi ki), bize Mûsâ b. Sâib rivâyet etti, O Katâde'den, O'da Hasan'dan, O'da Semure (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Malını birisinin yanında tanıyıp bulan kişi onu o kişiden alır. Satın alan da satın aldığı kişiden değerini talep eder.”³⁴¹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ³⁴² → Heysem b. Cemîl → Huşeym³⁴³ → Mûsâ b. Sâib → Katâde³⁴⁴ → Hasan³⁴⁵ → Semure.

Mûsâ b. Sâib (ö. ?), Ebu Sa'dete el-Besrî. Ahmed b. Hanbel güvenilir olduğunu söylemektedir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.³⁴⁶

Semure (ö. 59/679), tam adı Semure b. Cündeb b. Hilal b. Hudeyc b. Mürre b. Hazm b. Amr b. Câbir b. el-Fezâr Ebû Said. Ashab-ı kiramdandır, Basra'da yaşamıştır.³⁴⁷

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla İbn Mâce,³⁴⁸ Ebû Dâvud,³⁴⁹ Nesâî³⁵⁰ ve Ahmed b. Hanbel³⁵¹ rivayet etmiştir.

22. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، وَسَلْيَمَانُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْهُزْرِيِّ، عَنِ الْمُقَدَّامِ الْكِنْدِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

³⁴¹ İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, s. 256, h.n. 1026.

³⁴² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 2, hadis.

³⁴³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 31. Hadis.

³⁴⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

³⁴⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 118. Hadis.

³⁴⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 451; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 145; Mizzî, *a.g.e.*, XXIX, 66; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, X, 344.

³⁴⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, II, 653; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 554; Mizzî, *a.g.e.*, XII, 130.

³⁴⁸ İbn Mâce, *Ahkâm*, 12.

³⁴⁹ Ebû Dâvud, *Buyû*, 80.

³⁵⁰ Nesâî, *Buyû*, 96.

³⁵¹ Ahmed b. Hanbel, XXXIII, 300, h.n. 20109,20146,20148,20202.

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ مَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيَعَهُ وَقَالَ الْهَيْئَتُمْ أَوْ كَلَّا فِإِلَيَّ، وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ، وَأَنَا مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ أَرِثُ مَالَهُ وَأَقْفُكَ عَانَهُ، وَالْأَخَالُ مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ يَرِثُ مَالَهُ وَيَقْفُكَ عَانَهُ.

Tercüme: Muhammed b. Yahya rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl ve Süleymân b. Harb rivâyet ettiler, Onlar Hammâd b. Zeyd'den, O'da Büdeyl b. Meysere'den, O'da Ali b. Ebû Talha'dan, O'da Râşit b. Sa'd'den, O'da Ebû Âmir el-Hevzenî'den, O'da Mikdâm el-Kindî (r.a.)'den Rasulullâh(s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Ben her mümine kendi nefislerinden daha yakınımdır. Her kim yoksulluk veya borç bırakırsa (Ravilerden Heysem yük dedi.) bunu üstlenmek bana aittir; kim mal bırakırsa varislerinin olur. Ben Mevlası olmayanın mevlasıyım, ona mirasçı olur ve onun borcunu öderim. Dayı, mevlası olmayanın mevlasıdır. Ona mirasçı olur ve onun borcunu öder.*”³⁵²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahya³⁵³ → Heysem b. Cemîl → Süleymân b. Harb → Hammâd b. Zeyd → Büdeyl b. Meysere → Ali b. Ebû Talha → Râşit b. Sa'd → Ebû Âmir el-Hevzenî → Mikdâm el-Kindî.

Süleymân b. Harb (ö. 224/839), Ebû Hâtim ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³⁵⁴

Hammâd b. Zeyd (ö. 179/796), Yahya b. Maîn ezberi daha kuvvetli birisini görmedim demiştir. İbn Sa'd güvenilir, sağlamdır ve hadisi delildir, çok hadisi vardır.³⁵⁵

Büdeyl b. Meysere (ö. 125/743), Yahya b. Maîn, İbn Sa'd ve Nesâî güvenilir, Ebû Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemişlerdir.³⁵⁶

Ali b. Ebû Talha (ö. 143/761), Nesâî hadisinde bir sakınca yoktur demiştir.³⁵⁷

Râşit b. Sa'd (ö. 108/727), Ahmed b. Hanbel hadisinde bir sakınca yoktur demiştir. Yahya b. Maîn, Ebû Hâtim, el-İclî ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³⁵⁸

³⁵² İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, s. 242, h.n. 965.

³⁵³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

³⁵⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 384.

³⁵⁵ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 239.

³⁵⁶ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 31.

³⁵⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 490.

³⁵⁸ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 8.

Ebû Âmir el-Hevzenî (ö. ?), tam adı Abdullah b. Luhay el-Hibrî. el-İcli tabiinin büyüklerinden olup güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.³⁵⁹

Mikdâm el-Kindî (ö. 83,88/703,708), Ashab-ı kiramdandır. Rasulullâh (s.), Halid b. Velid (ö. 21/642), Muaz b. Cebel (ö. 18/640) ve Ebu Eyyub el-Ensari (ö. 49/669)'den hadis rivayet etmiştir.³⁶⁰

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce³⁶¹ ve Ebû Dâvud³⁶² rivayet etmiştir.

23. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، وَابْنُ الطَّبَّاعِ، قَالَا: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ قَابُوسَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَصْلُحُ مِلَّتَانِ وَقَالَ ابْنُ الطَّبَّاعِ: قَبْلَتَانِ فِي قَرْيَةٍ وَلَيْسَ عَلَى مُسْلِمٍ جَزِيَّةٌ.

Tercüme: Muhammed b. Yahya rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl ve ibni't-Tabbâ rivâyet etti (dediler ki), bize Cerîr rivâyet etti, O Kâbûs'tan, O'da Babasından, O'da İbn Abbâs (r.a.)'tan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “İki farklı din, (Ravilerden ‘ibn et-Tabbâ iki farklı kable demiştir) bir yerde uyum içinde yaşayamaz. Muslümana da cizye yoktur.”³⁶³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahya³⁶⁴ → Heysem b. Cemîl → ibni't-Tabbâ → Cerîr → Kâbûs → Babası → İbn Abbâs.³⁶⁵

İbn et-Tabbâ (ö. 224/839), tam adı Muhammed b. İsa b. Necîh el-Bağdâdî Ebû Hafs. Ahmed b. Hanbel zeki ve hadisi iyi ve güzeldir demiştir. Ebû Hâtim ve Nesâî güvenilir birisidir demiştir.³⁶⁶

³⁵⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 19; Mizzî, *a.g.e.*, XV, 385.

³⁶⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 458.

³⁶¹ İbn Mâce, *Diyet*, 7; *Ferâid*, 9.

³⁶² Ebû Dâvud, *Ferâid*, 8.

³⁶³ İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, s. 279, h.n. 1107.

³⁶⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

³⁶⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

³⁶⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 258.

Cerîr (188/804), tam adı Cerîr b. Abdulhamid b. Kurt ed-Dabbî ebû Abdullah er-Razi. İbn Sa'd güvenilir olup ilmi çoktur ve başka yerden kendisine yolculuk yapılmıştır. el-İclî Küfelidir, güvenilir birisidir demiştir. Nesâî güvenilir olduğunu söylemiştir.³⁶⁷

Kâbûs (ö. 129/747), tam adı Kâbûs b. ebû Zabyân el-Cenbî el-Kufî. Yahya b. Maîn hadisleri zayıftır demiştir. Ebû Hâtîm hadisi yazılır fakat delil olarak kabul edilmez demiştir. Nesâî hadiste kuvvetli değildir zayıftır demiştir.³⁶⁸

Babası (ö. 89/708), tam adı Husayn b. Cündüb b. Amr b. Hâris b. Vahşî b. Malik. Yahya b. Maîn, el-İclî, Nesâî ve Dârekutnî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³⁶⁹

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Kâbûs b. Ebû Zabyân el-Cenbî el-Kûfî bulunduğu için dolaylı zayıftır. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Ebû Dâvud,³⁷⁰ Tirmizî³⁷¹ ve Ahmed b. Hanbel³⁷² rivayet etmiştir.

24. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ قَالَ:، تَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ:، تَنَا عَمْرُ بْنُ مَيْمُونِ بْنِ الرَّمَّاحِ قَاضِي بَلْحَ قَالَ:، تَنَا كَثِيرُ بْنُ زِيَادٍ أَبُو سَهْلٍ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ عُثْمَانَ بْنِ يَعْلى ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ: أَنَّهُمْ كَانُوا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَسِيرٍ قَالَ فَإِنْتَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ إِلَى مَضِيقٍ وَأَخَذَتْهُمُ السَّمَاءُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَالْبَلَّةُ مِنْ أَسْفَلٍ مِنْهُمْ وَخَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُؤَذِّنَ فَأَذَّنَ وَأَقَامَ فَتَقَدَّمَ بِهِمْ عَلَى رَاجِلَيْهِ فَصَلَّى بِهِمْ يَوْمَئِذٍ إِيمَاءً يَجْعَلُ السُّجُودَ أَحْفَظَ مِنَ الرُّكُوعِ.

Tercüme: Muhammed b. Avf rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Belh kadısı Ömer b. Meymûn b. Rammâh rivâyet etti (dedi ki), bize Kesîr b. Ziyâd Ebû Sehl rivâyet etti, O Amr b. Osman b. Yâ'lâ'dan, O'da Babasından, O'da Dedesinden şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *'Rasulullâh (s.)le bir yolculukta idik. Rasulullâh (s.) ve arkadaşları dar bir geçide ulaştıkları esnada tepelerinden yağmur yağmaya ve altlarından sel suları akmaya başladı. O esnada namaz vakti girdi. Rasulullâh (s.) müezzine ezan okumasını emretti o da ezan okudu*

³⁶⁷ Mizzî, a.g.e., IV, 540.

³⁶⁸ Mizzî, a.g.e., XXIII, 327.

³⁶⁹ Mizzî, a.g.e., VI, 514.

³⁷⁰ Ebû Dâvud, *el-Harâc ve'l-Fey ve'l-İmâra*, 28.

³⁷¹ Tirmizî, *Zekât*, 11.

³⁷² Ahmed b. Hanbel, III, 418, h.n. 1949,2576.

ve kamet getirdi. Sonra Rasulullâh (s.) binitinin üzerindeyken öne geçti onlara îma ile namaz kıldırdı. Secdede iken rükûdan daha fazla eğildi.³⁷³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Avf³⁷⁴ → Heysem b. Cemîl → Belh kadısı Ömer b. Meymûn b. Rammâh → Kesîr b. Ziyâd Ebû Sehl → Amr b. Osman b. Yâ'lâ → Babası (Osman b. Ya'lâ).³⁷⁵ → Dedesi.

Ömer b. Meymûn b. Rammâh (ö. 234/849) tam adı Abdullah b. Ömer b. Meymûn b. Rammâh Ebû Muhammed. Kendisi Belhli'dir fakat Nîşâbur'da vefat etmiştir.³⁷⁶ Belh şehrinin kadılığını yapmıştır. Yahya b. Maîn güvenilir bir ravai olduğunu söylemiştir.³⁷⁷

Kesîr b. Ziyâd Ebû Sehl (ö. 121-130/739-748), tam adı Kesîr b. Ziyâd Ebû Sehl el-Bersânî el-Ezdî el-Basrî. Belh'te ikamet etmiştir. Yahya b. Maîn, Ebû Hâtim ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.³⁷⁸

Amr b. Osman b. Yâ'lâ (ö. ?), lakabı İbn Mürre es-Sekafî'dir. İbn Hıbbân (ö. 354/965) *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.³⁷⁹ Sahabi olduğu ve Resulullah'ın arkasında namaz kıldığı söylenmektedir;³⁸⁰

Dedesi Ya'lâ b. Ümeyye (r.a.) (ö. 38/659) Ashab-ı Kirâmdandır. Mekke'nin fethinde Müslüman oldu. Huneyn, Taif ve Tebuk gazvelerine katılmıştır.³⁸¹

Rivayet senedindeki rical biyografilerinden de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahrîc: Hadisi hemen hemena aynı lafızlarla Tirmizî³⁸² ve Ahmed b. Hanbel³⁸³ rivayet etmişlerdir. Davlabî (ö. 310/922) de hadisi Ebû Abdullah el-

³⁷³ Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, I, 255, h.n. 454.

³⁷⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. hadis.

³⁷⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 509-510.

³⁷⁶ Buhârî, *et-Târihu'l-Evsat*, II, s. 365; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 111.

³⁷⁷ Halîlî, *el-İrşâd fî Ma'rifeti Ulmâi'l-Hadîs*, III, 943; Hatîbel el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd ve Zuyûlihî*, XI, 182-183; İbn Kutluboğa, *es-Sikât Mimmem Lem Yekâü fî Kütübi's-Sünne*, VI, 80.

³⁷⁸ Buhârî, *Târihu'l-Kebîr*, VII, 215; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 151; Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 113-114; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 484; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 413.

³⁷⁹ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VI, 357; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 248; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VII, 220; Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 159; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 79.

³⁸⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 597.

³⁸¹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 301; Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, V, 2801; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, IV, 1585; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 486; Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 378; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II, 551.

Mentûf, Şebâbe b. Sevâr, Ömer b. Meymûn b. Ramâh, Ebû Umeyye, Yunus b. Muhammed, Ömer b. Meymûn b. Ramâh, Kesîr b. Ziyâd Ebû Sehl, Amr b. Osman b. Ya'lâ, Osman'ın babası, Osman'ın dedesi senediyle rivayet etmiştir.³⁸⁴

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, binek (hayvan) üzerinde namaz kılmakla alakalıdır. Fıkıh kitaplarımızda böyle bir başlık vardır. İhtilafı bir konu olduğuna söyleyebiliriz. Bu konuda âlimlerin farklı görüşleri vardır. Fakat yolculukta binek üzerinde nafîle namaz kılınabileceğine mezhebler ittifak halindedir. Çünkü Rasulullâh (s.) kendileri binek üzerinde nafîle namaz kılmışlar ve ashabına da kılmalarını emretmiştir. Bu konuda belirleyici husus yağmur, çamur, yırtıcı hayvan, güvenlik ö.b. şeyler özür olarak görülmüş ve böyle durumlarda farzlar dahil bütün namazların binek üzerinde kılınabileceği söylenmiştir.³⁸⁵

25. Hadis

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ دَاوُدَ الْقَنْطَرِيُّ قَالَ: ثنا آدَمُ بْنُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , عَنْ أَبِي بَكْرٍ عَمْرَانَ الْقَصِيرِ , عَنْ نَافِعٍ , عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَكَلَّمُوا بِشَيْءٍ مِنَ الْقَدَرِ , فَإِنَّهُ سِرُّ اللَّهِ فَلَا تُفْشُو سِرَّ اللَّهِ.

Tercümesi: Ahmed b. Ubeyd rivâyet etti (dedi ki), bize Ahmed b. Muhammed b. Dâvud b. Süleymân rivâyet etti (dedi ki), bize Ali b. Dâvud el-Kantarî rivayet etti (dedi ki) bize Âdem b. Ebû İyâs rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O'da Ebû Bekir İmrân el-Kasîr'dan, O'da Nâfi'den, O'da İbn Ömer (r.a.)'den O'da Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *“Kader hakkında konuşmayın, zira kader Allah'ın sırrıdır. Allah'ın sırrını açıklamaya kalkmayın.”*³⁸⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Ubeyd → Ahmed b. Muhammed b. Dâvud b. Süleymân → Ali b. Dâvud el-Kantarî → Âdem b. Ebû İyâs → Heysem b. Cemîl → Ebû Bekir İmrân el-Kasîr → Nâfi³⁸⁷ → İbn Ömer.³⁸⁸

³⁸² Tirmizî, *Salât*, 187.

³⁸³ Ahmed b. Hanbel, XXIX, 112, h.n. 17573.

³⁸⁴ Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, I, 255, h.n. 453.

³⁸⁵ İbnu'l-Esir, *eş-Şâfi fi Şerhi Müsnedi's-Şâfi*, I, 475-483.

³⁸⁶ Taberî, *Şerhu Usûl İtikâd Ehlu's-Sünneti ve'l-Cemâati*, IV, 629, h.n. 1122.

³⁸⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. *“Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler.”* 43. Hadis.

Ahmed b. Ubeyd, (ö. 401-410/1011-1020), doğru sözlü ve güvenilir birisidir. Son yıllarında gözlerini kaybetmiştir.³⁸⁹

Ahmed b. Muhammed b. Dâvud b. Süleymân, hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Ali b. Dâvud el-Kantarî (ö. 272/886), İbn Hacer doğru sözlüdür, Hatib el-Bağdadi güvenilir olduğunu söylemiştir.³⁹⁰

Âdem b. Ebû İyâs (ö. ?), Ahmed b. Hanbel, İbn Hacer, Dârekutnî ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³⁹¹

Ebû Bekir İmrân el-Kasîr (ö. ?), tam adı İmran b. Müslim. Ahmed b. Hanbel, İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.³⁹²

Seneddeki ravilerden Ahmed b. Muhammed b. Dâvud b. Süleymân bilinmeyen bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

26. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ؛ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - . "أَيَسَ عَلَى الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ زَكَاةٌ فِي كَرْمِهِ وَلَا زَرْعِهِ إِذَا كَانَ أَقْلَ مِنْ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ"

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivâyet etti, O Amr b. Dinar'dan, O da Câbir b. Abdullâh'tan Rasulullah (s)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Müslümana, ne bağında ne ekininde beş veskten az ise zekât yoktur."³⁹³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ³⁹⁴ → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Müslim³⁹⁵ → Amr b. Dinar³⁹⁶ → Cabir b. Abdullah.³⁹⁷

³⁸⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 9. Hadis.

³⁸⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IX, 161.

³⁹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 423; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, VII, 317.

³⁹¹ Mizzî, *a.g.e.*, II, 301; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, I, 196.

³⁹² Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 351; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, VIII, 137.

³⁹³ İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, Kitâbu'z-Zekât, 45.

³⁹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 2. Hadis.

³⁹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 8. Hadis.

³⁹⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 132. Hadis.

³⁹⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 27. hadis.

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahrîc: İbn Huzeyme aynı hadisi Bişr b. Âdem, Mansûr b. Zeyd el-Mevsilî, Muhammed b. Müslim, Amr b. Dinar, Câbir b. Abdullâh tarikiyle de rivayet etmiştir.³⁹⁸ Hadis bu ve buna yakın lafızlarla Müslim,³⁹⁹ İbn Mâce⁴⁰⁰ ve Ahmed b. Hanbel⁴⁰¹ tarafından rivayet etmiştir.

27. Hadis

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُتَوَشِّحًا بِهِ. فَقَالَ رَجُلٌ لِحَابِرٍ: الْمَكْتُوبَةُ؟ قَالَ: الْمَكْتُوبَةُ وَغَيْرُ الْمَكْتُوبَةِ.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Züheyr rivâyet etti, O'da Ebû Zübeyr'den, O'da Câbir (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Ben, Allah Rasûlünü (s.) tek parça elbiseye sarılmış vaziyette namaz kılarken gördüm.*” Adamın birisi Câbir (r.a.)'e: “*Farz namazı kılarken mi?*” diye sordu. Câbir (r.a) de: “*Hem farz namazda hem de nafile namazda.*” dedi.⁴⁰²

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ⁴⁰³ → Heysem b. Cemîl → Züheyr → Ebû Zübeyr → Câbir.

Züheyr (ö. ?), tam adı Züheyr b. Muâviye b. Hudeyc b. Ruhayl b. Züheyr b. Hayseme el-Cu'fi.⁴⁰⁴ Güvenilir bir ravi olduğu söylenmiştir.⁴⁰⁵ el-İclî (ö. 261/875) de diğerleriyle aynı görüşü paylaşmaktadır.⁴⁰⁶

Ebû Zübeyr (ö. 128/746), tam adı Muhammed b. Müslim b. Tedrus el-Kuraşî el-Esedî Ebû Zübeyr el-Mekki.⁴⁰⁷ Güvenilir bir ravidir;⁴⁰⁸

Câbir (r.a.) (ö. ?), tam adı Câbir b. Abdullah b. Amr b. Harâm b. Salebe b. Ka'b b. Ğanem b. Ka'b b. Selime b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sârede b. Tezîd b. Cuşum

³⁹⁸ İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, Kitâbu'z-Zekât, 45.

³⁹⁹ Müslim, *Zekât*, Giriş (h.n. 980).

⁴⁰⁰ İbn Mâce, *Zekât*, 6.

⁴⁰¹ Ahmed b. Hanbel, XXII, 68, h.n. 14162.

⁴⁰² Serrâc, *Hadîsu's-Serrâc*, II, 72 (h.n. 279).

⁴⁰³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. hadis.

⁴⁰⁴ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 420.

⁴⁰⁵ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 588.

⁴⁰⁶ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 425.

⁴⁰⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 402.

⁴⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 74.

b. Hazrec el-Ensârî el-Hazrecî. Hem kendisi hem de babası Ashab-ı kiramdandır.⁴⁰⁹
Çok hadis rivayet edenlerden birisi olup Akabe Bâtına katılmıştır.⁴¹⁰

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Hadisi aynı lafız fakat farklı senedle Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.⁴¹¹ Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Buhârî,⁴¹² Müslim,⁴¹³ İbn Mâce⁴¹⁴ ve Ahmed b. Hanbel⁴¹⁵ rivayet etmiştir.

28. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ح، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ بْنُ عَسْكَرٍ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي الزَّبِيرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اجْتَمَعَ وَهُوَ مُحْرَمٌ.

Tercüme: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O' da Yezîd b. İbrâhîm'den (H) bize Muhammed b. Sehl b. Asker rivâyet etti (dedi ki), bize Hişâm b. Abdulmelik rivâyet etti (dedi ki), bize Yezîd b. İbrâhîm rivâyet etti, O'da Ebû Zübeyr'den, O'da Câbir (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Hz. Rasulullâh (s.) ihramlı iken hacamât yaptırdı.”⁴¹⁶

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ⁴¹⁷ → Heysem b. Cemîl → Yezîd b. İbrâhîm (H) Muhammed b. Sehl b. Asker → Hişâm b. Abdulmelik → Yezîd b. İbrâhîm → Ebû Zübeyr⁴¹⁸ → Câbir.⁴¹⁹

Yezîd b. İbrâhîm (ö. 161/778), İbn Sa'd ve İclî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴²⁰

Muhammed b. Sehl b. Asker (ö. ?), İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiş olup güvenilir bir ravidir.⁴²¹

⁴⁰⁹ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 443.

⁴¹⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 120.

⁴¹¹ Ahmed b. Hanbel, XXII, 247 (h.n. 14344); *a.g.e.*, XXXIII, 341 (h.n. 15137)

⁴¹² Buhârî, *Salât*, 11.

⁴¹³ Müslim, *Salât*, 52.

⁴¹⁴ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Süneniha*, 83; *İkâmeti's-Salât ve Süneniha*, 69.

⁴¹⁵ Ahmed b. Hanbel, III, 62, 228 (h.n. 2321, 2758)

⁴¹⁶ Serrâc, *Hadîsu's-Serrâc*, III, 235, h.n. 2621.

⁴¹⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

⁴¹⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁴¹⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁴²⁰ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 278; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 318; İclî, *Târîhu's-Sikât*, II, 360; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 252; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 631; Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 77.

⁴²¹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 277; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 127; Mizzî, *a.g.e.*, XXV, 325.

Hişâm b. Abdulmelik, (ö. 227/842) İclî (ö. 261/875) güvenilir ve hadislerinin sağlam olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴²²

Hadisin senedinde problemlı bir ravi görülmemektedir.

Tahrîc: Hadis farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,⁴²³ Müslim,⁴²⁴ İbn Mâce,⁴²⁵ Ebû Dâvud,⁴²⁶ Tirmizî,⁴²⁷ Nesâî⁴²⁸ ve Ahmed b. Hanbel⁴²⁹ rivayet etmiştir.

29. Hadis

حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّمَا جُعِلَ الْخَصَى لِإِخْصَى بِهِ التَّكْبِيرِ.

Tercüme: Bize Fadl b. Yâkub rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivâyet etti, O Abdurrahman b. Kâsım'dan, O'da Babasından, O'da Aişe (r. anha)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Çakıl taşları tekbirleri saymak için kullanıldı.”⁴³⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Fadl b. Yâkub⁴³¹ → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Müslim⁴³² → Abdurrahman b. Kâsım⁴³³ → Babası⁴³⁴ → Aişe.⁴³⁵

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Aynı hadisi Dârekutnî; Hüseyin b. İsmail, Züheyr b. Muhammed, Heysem b. Cemîl, Muhammed b. Müslim, Abdurrahman b. Kâsım, Babası, Hz. Aişe tarikiyle rivayet etmiştir.⁴³⁶

⁴²² Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VIII, 195; İclî, *Târîhu 's-Sikât*, s. 458; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 65; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 571; Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 226.

⁴²³ Buhârî, *Savm*, 32.

⁴²⁴ Müslim, *Hac*, 11.

⁴²⁵ İbn Mâce, *Ticaret*, 10.

⁴²⁶ Ebû Dâvud, *Menâsik*, 35-36.

⁴²⁷ Tirmizî, *Hac*, 22.

⁴²⁸ Nesâî, *Menâsiku 'l-Hac*, 92.

⁴²⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 426, h.n. 1848,1921,1922,1923,2666,3523,3547.

⁴³⁰ Serrâc, *Hadisu 's-Serrâc*, II, 23, h.n. 65.

⁴³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 30. Hadis.

⁴³² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

⁴³³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 10. Hadis.

⁴³⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 10. Hadis.

⁴³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

⁴³⁶ Dârekutnî, *es-Sünen*, III, 374, h.n. 2788.

30. Hadis

حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ ثَنَا يَعْلى بْنُ الْحَارِثِ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَامِعٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَلْمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ لِعَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ.

Tercüme: Fadıl b. Yakûb rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ya'lâ b. Hâris rivâyet etti, O'da Ğaylân b. Câmî'den, O'da İyâs b. Seleme b. Ekva'dan, Ammâr b. Yâsir'in oğlundan duydum, O'da Babasından şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.), iki ucunu birleştirerek tek parça elbiseyle bize imam oldu.*”⁴³⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Fadıl b. Yakûb → Heysem b. Cemîl → Ya'lâ b. Hâris → Ğaylân b. Câmî → İyâs b. Seleme b. Ekva → Ammâr b. Yâsir'in Oğlu → Ammâr b. Yâsir

Fadıl b. Yakûb (ö. 258/871), tam adı Fadıl b. Yakûb b. İbrâhim b. Mûsâ er-Ruhâmî Ebû Abbâs el-Bağdâdî.⁴³⁸ Ebû Hâtim, doğru sözlü ve güvenilir olduğunu söylemiştir.⁴³⁹ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁴⁰

Ya'lâ b. Hâris (ö. 168/785), tam adı Ya'lâ b. Hâris b. Harb b. Cerîr b. Hâris el-Muhâribî Ebû Harb.⁴⁴¹ Kufe'de herkes tarafından tanınan ve güvenilir bir hocadır.⁴⁴² Yahya b. Maîn, güvenilir olduğunu söylemiştir.⁴⁴³ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁴⁴

Ğaylân b. Câmî (ö. ?), tam adı Ğaylân b. Câmî b. Eşas el-Muhâribî Ebû Abdullah el-Kûfî. Kufe'de kadılık yapmıştır.⁴⁴⁵ Yahya b. Maîn güvenilir bir ravi olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbele, hadis ilimlerinde hoca olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴⁶ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁴⁷

⁴³⁷ Serrâc, *Müsned*, s.173 (h.n. 486).

⁴³⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 261

⁴³⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 70

⁴⁴⁰ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 7

⁴⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 381

⁴⁴² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr* VIII, 418

⁴⁴³ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 304

⁴⁴⁴ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VII, 653

⁴⁴⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 128.

⁴⁴⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 53.

⁴⁴⁷ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VII, 310.

İyâs b. Seleme b. Ekva (ö. 119/755), tam adı İyâs b. Seleme b. Ekva el-Eslemî Ebû Seleme. Yahya b. Maîn, el-İclî ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁴⁴⁸

Ammâr b. Yâsir'in Oğlu (ö. ?), adı Muhammed, künyesi el-Ansî'dir. Benî Mahzûm kabilesinin kölesidir.⁴⁴⁹ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁵⁰

Babası, Ammâr b. Yâsir el-Ansî (r.a.) (ö. 37/657), Ashab-ı kiramdandır. İslam'ın ilk şehitleri Sümeyye ve Yâsir'in oğludur.⁴⁵¹

Serrâc (ö. 313/926)'ın yazmış olduğu *el-Müsned* kitabını tahkik eden İrşâdü'l-Hak el-Eserî'ye göre hadisin senesinde mechul bir ravi vardır. Ammâr b. Yâsir'in oğlunun adı zikredilmemiştir. Dolayısıyla hadis isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁵²

Tahrîc: Hadis bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁴⁵³ Müslim,⁴⁵⁴ İbn Mâce⁴⁵⁵ ve Ahmed b. Hanbel⁴⁵⁶ rivayet etmiştir.

31. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَرَقَ فِي تَوْبِهِ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَرُدُّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ.

Tercümesi: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysen b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyim rivâyet etti, O'da Kâsım b. Mihrân'dan, O'da Ebî Râfi'den, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Rasulullâh (s.)'i namazda iken elbisesinin bir kenarına tükürdüğünü ve elbisesinin kenarını üst üste katladığını gördüm."⁴⁵⁷

⁴⁴⁸ Mizzî, *a.g.e.*, III, 403

⁴⁴⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 166.

⁴⁵⁰ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, V, 357.

⁴⁵¹ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, III, 1135; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 122; Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 215; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 626.

⁴⁵² Serrâc, *Müsned*, s.173 (486. Hadise yaptığı tâlik).

⁴⁵³ Buhârî, *Salât*, 4.

⁴⁵⁴ Müslim, *Salât*, 52.

⁴⁵⁵ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Sünenuha*, 83.

⁴⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, XXI, 155, h.n. 13509,13702; *a.g.e.*, XXV, 99, h.n. 15801; *a.g.e.*, s.159, h.n. 16220.

⁴⁵⁷ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, IV, 22, h.n. 1245.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ⁴⁵⁸ → Heysem b. Cemîl → Hüşeym → Kâsım b. Mihrân → Ebû Râfî → Ebû Hüreyre.⁴⁵⁹

Hüşeym (ö. 183/800), tam adı Hüşeym b. Beşîr b. Kâsım b. Dînâr es-Sülemî Ebû Muâviye b. Ebû Hâzim.⁴⁶⁰ Abdurrahman b. Ebû Hâtım (ö. 327/938), babama Hüşeym ve Yezîd b. Hârûn hakkında soruldu, O Hüşeym'in hafızası daha kuvvetlidir dediğini nakletmiştir. İbn Sa'd (ö. 230/845) ise güvenilir, rivayetlerinin çok ve hadislerinin sağlam olduğunu söylemiştir.⁴⁶¹

Kâsım b. Mihrân (ö. ?), tam adı Kâsım b. Mihrân el-Kaysî.⁴⁶² Yahya b. Maîn, güvenilir,⁴⁶³ Ebû Hâtım, Salih birisi olduğunu söylemiştir.⁴⁶⁴

Ebû Râfî (ö. ?), tam adı Nufey' Ebû Râfî es-Sâiğ el-Medenî. Rasulullâh (s.)'in zamanında Müslüman olduğu halde Rasulullâh (s.)'ı görme şerefine nail olmamıştır. el-İclî tabilerin büyüklerinden ve güvenilir olduğunu, Ebû Hâtım ise rivayetinde bir sakınca olmadığını ifade etmiştir.⁴⁶⁵

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahric: Hadisi buna benzer lafızlarla Buhârî,⁴⁶⁶ Müslim,⁴⁶⁷ İbn Mâce,⁴⁶⁸ Nesâî⁴⁶⁹ ve Ahmed b. Hanbel⁴⁷⁰ rivayet etmiştir.

32. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْأَزْهَرِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو قُنَيْبَةَ قَالَ: تَنَا الْمُتَنَّى الْقَصِيرُ، ح. وَحَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ قَالَ: تَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ قَالَ: تَنَا شُعْبَةُ، ح. وَحَدَّثَنَا الصَّغَانِيُّ قَالَ: تَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ سَعِيدٍ، وَحَدَّثَنَا الصَّغَانِيُّ وَأَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: تَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، ح. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ الْحَمِصِيُّ قَالَ: أَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: تَنَا أَبُو عَوَانَةَ كُلُّهُمْ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا."

⁴⁵⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 2. hadis.

⁴⁵⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 8. hadis.

⁴⁶⁰ Mizzî, a.g.e., XXX, 272.

⁴⁶¹ İbn Ebî Hâtım, a.g.e., IX, 487.

⁴⁶² Mizzî, a.g.e., XXIII, 452.

⁴⁶³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 166.

⁴⁶⁴ İbn Ebî Hâtım, a.g.e., VII, 120.

⁴⁶⁵ Mizzî, a.g.e., XXX, 14.

⁴⁶⁶ Buhârî, *Vudu*, 70; a.g.e., *Sala*, 33.

⁴⁶⁷ Müslim, *el Mesacid ve Mevadius's-Sala*, 13.

⁴⁶⁸ İbn Mâce, *İkametu's-Sala ve's-Sünnetu Fiha*, 61.

⁴⁶⁹ Nesâî, *el-Ğusul ve't-Teyemmum*, 193.

⁴⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, XVII, s. 474, h.n. 11381; a.g.e., XII, 368, h.n. 7405.

Tercümesi: Ebü'l-Ezher rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Kuteybe rivâyet etti (dedi ki), bize Müsennâ el-Kasîr (H) Yunus b. Habîb rivâyet etti (dedi ki), bize Bekr b. Bekkêr rivâyet etti (dedi ki), bize Şu'be rivâyet etti (H) Saġânî rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Âmir rivâyet etti, O'da Saîd'den; Saġânî ve Ebû Ümeyye rivâyet ettiler (dediler ki), bize Süreyc b. Nûmân rivâyet etti (H) Muhammed b. Avf el-Hımsî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Avâne rivâyet etti, hepsi Katâde'den, O'da Enes (r.a.)'ten Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Her kim bir namazı kılmayı unutursa, onu hatırladığında kılsın.”⁴⁷¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebü'l-Ezher → Ebû Kuteybe → Müsennâ el-Kasîr → Yunus b. Habîb → Bekir b. Bekkêr → Şu'be (H) Saġânî → Saîd b. Âmir → Saîd → Saġânî → Süreyc b. Nûmân (H) Muhammed b. Avf el-Hımsî → Heysem b. Cemîl → Ebû Avâne → Katâde → Enes.

Ebü'l-Ezher (ö. 261 veya 263/874 veya 876) tam adı, Ahmed b. Ezher b. Menî b. Salî b. İbrâhim el-Abdî. Ebû Hâtım doğru sözlü, Nesâî de rivayetlerinde bir sakınca olmadığını söylemişlerdir.⁴⁷²

Ebü Kuteybe (ö. 200/816), tam adı Selm b. Kuteybe eş-Şeîrî Ebû Kuteybe el-Horasânî el-Firyâbî.⁴⁷³ Ebû Hâtım rivayetlerinde bir sakınca olmadığını ve hadisin yazılabileceğini söylemiştir.⁴⁷⁴

Müsennâ el-Kasîr (ö. ?), tam adı, Müsennâ b. Saîd İbn Yunus el-Basrî el-Kassâm ez-Zerî el-Kasîr.⁴⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve Ebû Hâtım güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir.⁴⁷⁶

Yunus b. Habîb (ö. ?) tam adı, Yunus b. Habîb ed-Dabbî Ebû Abdurrahmân en-Nahvî.⁴⁷⁷ İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁷⁸

⁴⁷¹ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, VI, 46, h.n. 2139.

⁴⁷² Mizzî, *a.g.e.*, I, 255.

⁴⁷³ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 232.

⁴⁷⁴ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, IV, 266.

⁴⁷⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 200.

⁴⁷⁶ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, VIII, 323.

⁴⁷⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 413; İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, IX, 237.

⁴⁷⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 290.

Bekir b. Bekkêr (ö. ?), Ebû Ömer el-Kaysî el-Basrî. Yahya b. Maîn hadisinin delil olamayacağını, Nesâî ve Ebû Hâtim de sağlam ve güvenilir olmadığını söylemişlerdir. İbn Hıbbân ise *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁷⁹

Şu'be (ö. 160/777), adı Şu'be b. Haccâc b. Verd el-Atkî el-Ezdî Ebû Bistâm el-Vâsitî. Ahmed b. Hanbel hadis hafızı ve rivayetlerinin doğru olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁰

Sağânî(ö. 270/883), tam adı Muhammed b. İshâk b. Cafer veya Muhammed Ebû Bekir es-Sağânî.⁴⁸¹ İbn Ebû Hâtim sağlam ve güvenilir olduğunu söylemiştir.⁴⁸²

Saîd b. Âmir (ö. 280/893), tam adı Saîd b. Âmir ed-Dubâî Ebû Muhammed el-Basrî.⁴⁸³ Ebû Hâtim, hadislerinin doğru olduğunu, bazı rivayetlerinde hatalar olabileceğini bütün bunlara rağmen doğru sözlü birisi olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁴

Saîd (ö. 156 veya 157/773 veya 774), tam adı Saîd b. Ebû Arûbe. Ebû Arûbe'nin adı ise Mihrân'dır.⁴⁸⁵ Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁴⁸⁶

Sağânî (ö. 273/886), tam adı Muhammed b. İbrahim b. Müslim b. Sâlim el-Huzâî Ebû Umeyye es-Sağrî et-Tartusî.⁴⁸⁷ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiş ve güvenilir olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁸

Süreyc b. Nûmân (ö. 217/833), tam adı Süreyc b. Numân b. Mervân el-Cevherî el-Lülüey Ebû Hüseyin. Horasanlıdır. Yahya b. Maîn ve el-İclî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁴⁸⁹

Muhammed b. Avf el-Hımsî (ö. 272/885), tam adı Muhammed b. Avf b. Süfyân et-Tâî Ebû Cafer el-Hımsî. Ebû Hâtim, doğru sözlü olduğunu söylemiştir.⁴⁹⁰ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁴⁹¹

---

⁴⁷⁹ Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, II, 88; Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, s.25; Ebû Abdullah, *el-Ferâid Alâ Mecma'z-Zevâid*, s.57.

⁴⁸⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 479.

⁴⁸¹ Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 396.

⁴⁸² İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 195.

⁴⁸³ Mizzî, *a.g.e.*, X, 510.

⁴⁸⁴ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 48.

⁴⁸⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 5.

⁴⁸⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 65.

⁴⁸⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 327.

⁴⁸⁸ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 137.

⁴⁸⁹ Mizzî, *a.g.e.*, X, 218.

⁴⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 52.

⁴⁹¹ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 143.

Ebû Avâne (ö. 175 veya 176/792 veya 793), tam adı Vaddâh b. Abdullah el-Yeşkurî Ebû Avâne el-Vâsîtî el-Bezzâr.⁴⁹² Ebû Hâtim doğru sözlü, güvenilir ve rivayetlerinin sağlam olduğunu söylemiştir.⁴⁹³

Katâde (ö. 117 veya 118/736 veya 737), tam adı Katâde b. Diâme b. Katâde b. Azîz b. Amr b. Rabîa b. Amr b. Hâris b. Sedûs. Ahmed b. Hanbel, Basra'da ezberi en kuvvetli olanlardan birisi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹⁴

Enes (r.a.) (ö. 93/712), tam adı, Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî. Peygamberimizin hâdimi ve arkadaşıdır. Ashâb-ı kiramdandır.⁴⁹⁵

Senedeki ravilerden Bekir b. Bekkâr hakkında cerh ve tadil âlimleri tarafından olumsuz şeyler söylenmiştir. Diğer raviler sika ravilerdir. Buna rağmen Hadisin sahih olduğu söylenmiştir.⁴⁹⁶

Tahric: Hadis bu ve buna yakın lafızlarla, Müslim,⁴⁹⁷ İbn Mâce,⁴⁹⁸ Tirmizî,⁴⁹⁹ Nesâî⁵⁰⁰ ve Ahmed b. Hanbel,⁵⁰¹ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, vaktinde kılınmayan namazla ilgilidir. Bir namaz ya bile bile kasden kılınmayıp kazaya bırakılır veya bir özürden dolayı kazaya kalır. Namazı kasdi olarak kılmayıp kazaya bırakmak günahdır. Bunun dışında unutmak, uyku veya meşru bir mazeretten dolayı vaktinde kılınmayan namazlar da hatırlandığı veya meşru özür geçtikten sonra, fazla vakit geçirilmeden kaza edilir.⁵⁰²

33. Hadis

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ قَيْسَ بْنَ سَعْدٍ يُحَدِّثُ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: بَعَثَنِي الْعَبَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ فَبِثُّ مَعَهُ تَلْكَ اللَّيْلَةَ، " فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ، قَالَ: فَتَوَضَّأْتُ، ثُمَّ قُمْتُ عَنْ شِمَالِهِ، فَتَنَاوَلَنِي مِنْ خَلْفِ ظَهْرِهِ فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ "

⁴⁹² Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 449.

⁴⁹³ İbn Ebû Hâtim, *a.g.e.*, IX, 40.

⁴⁹⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 498.

⁴⁹⁵ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, I, 109; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 294; Mizzî, *a.g.e.*, III, 353; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 275.

⁴⁹⁶ İbn Mâce, *es-Sünen*, I, 443.

⁴⁹⁷ Müslim, *el-Mesacid ve Mevadius's-Sala*, 55.

⁴⁹⁸ İbn Mâce, *Mevakitu's-Sala*, 10.

⁴⁹⁹ Tirmizî, *Sala*, 17.

⁵⁰⁰ Nesâî, I, 293, h.n. 613,619,620.

⁵⁰¹ Ahmed b. Hanbel, XXI, 179, h.n. 13550,13848.

⁵⁰² Nevevî, *el-Minhâc*, V, 181-184.

Tercüme: Yusuf b. Müslim rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzim rivâyet etti (dedi ki), Kays b. Sa'd'ı revâyet ederken duyduğum, O Tâvus'tan, O'da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Abbas, beni Rasulullâh (s.)'in yanına Meymüne'nin evine yolladı. O gece onunla kaldım. Rasulullâh (s.) namaz kılmak için gecenin bir kısmında kalktı. Ben de abdest aldım ve Rasulullâh (s.)'in solunda namaza durdum. Beni tuttu ve arkasından sağına getirdi.*”⁵⁰³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Yusuf b. Müslim → Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Hâzim → Kays b. Sa'd → Tâvus → İbn Abbâs.

Yusuf b. Müslim (ö. 271/885), İbn Hacer (ö. 852/1448) güvenilir ve hadis hafızı olduğunu söylemiştir.

Cerîr b. Hâzim (ö. ?), İbn Hacer güvenilir fakat Katâde'den rivayetlerinde zayıflık vardır, ezberinden rivayet ederken tereddütleri oluştuğunu söylemiştir. Zehebi ise güvenilir olduğunu fakat karıştırmaya başlayınca oğlu onu rivayetten menettiğini söylemiştir.⁵⁰⁴

Kays b. Sa'd (ö. 113732/), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁵⁰⁵

Tâvus (ö. 106/725), tam adı Tâvus b. Keysân el-Yamânî, İbn Hacer güvenilir, fıkıh âlimi ve fazilet sahibi olduğunu söylemiştir.⁵⁰⁶

İbn Abbâs (r.a.) (ö. 68/688), adı Abdullah. Peygamberimizin amcasının oğludur. Kur'an'ın tercümanı olarak tanınmaktadır. Ashab-ı Kiramdan'dır.⁵⁰⁷

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir. Yalnız Cerîr b. Hâzim hakkında tereddütler vardır.

Tahric: Hadisi Müslim rivayet etmiştir.⁵⁰⁸ Farklı senedlerle benzer lafızlarla, Buhârî⁵⁰⁹ ve Ebû Dâvud⁵¹⁰ rivayet etmiştir.

⁵⁰³ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, VI, 279, h.n. 2344.

⁵⁰⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXXI, 121.

⁵⁰⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 47.

⁵⁰⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 357.

⁵⁰⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XV, 154.

⁵⁰⁸ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, VI, 278, d.p. 2.

⁵⁰⁹ Buhârî, *İlim*, 41; *Vudu*, 5; *Ezan*, 57,58,59,77,79,161; *Libas*, 71; *Daavat*, 10.

34. Hadis

وَحَدَّثَنَا جَعْفَرُ الْخَفَّافُ الْأَنْطَاقِيُّ قَالَ: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا اجْتَمَعَ ثَلَاثَةٌ فَلْيُؤَمِّمَهُمْ أَحَدُهُمْ، وَأَحْفُهُمْ بِالْإِمَامَةِ أَقْرَبُهُمْ.

Tercüme: Cafer Haffâf el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Avâne rivâyet etti, O Katâde'den, O'da Ebû Nadra'den, O'da İbn Yunus (r.a.)'den, O'da Rasulullâh (s.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Üç kişi bir araya geldiğinde içlerinden biri imam olsun. İmamete en layık olanı da, Kur'an-ı Kerim'i en iyi okuyandır.”⁵¹¹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Cafer Haffâf el-Antâkî⁵¹² → Heysem b. Cemîl → Ebû Avâne⁵¹³ → Katâde⁵¹⁴ → Ebû Nadra → İbn Yunus.

Ebû Nadra (ö. 108 veya 109/727 veya 728), tam adı Münzir b. Mâlik b. Kit' Ebû Nadra el-Abdî. Ahmed b. Hanbel onun hakkında hayırlı şeyler söylenmiştir demiştir. Yahya b. Main ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁵¹⁵

İbn Yunus (r.a.) (ö. 64 ya da 74/684 ya da 694), tam adı Sa'd b. Mâlik b. Sinân b. Ubeyd b. Sa'labe b. Ubeyd b. Ebcer İbn Yunus el-Hudrî. Ashab-ı kiramdandır. Medine'de vefat etmiştir.⁵¹⁶

Hadisin senedinde bulunan Cafer Haffâf el-Antâkî zayıf bir ravidir. Diğer raviler güvenilir ravilerdir. Buna rağmen hadisin sahih olduğu söylenmiştir.⁵¹⁷

Tahrîc: Müslim; Kuteybe b. Saîd, Ebû Avâne, Katâde, İbn Yunus el-Hudrî tarihiyle rivayet etmiştir.⁵¹⁸ Benzer lafızlarla da Dârimî⁵¹⁹ rivayet etmiştir.

⁵¹⁰ Ebû Dâvûd, *Salât*, 69; *Tatavvu*, 26.

⁵¹¹ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, IV, 83, h.n. 1317.

⁵¹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁵¹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁵¹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁵¹⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IX, 404; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 241; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 420; Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 508; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, X, 302.

⁵¹⁶ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, IV, 1671; Mizzî, *a.g.e.*, X, 294.

⁵¹⁷ Ahmed b. Hanbel, XVII, 400, d.p. 2.

⁵¹⁸ Müslim, *el-Mesâcid ve Mevâdiu's-Salât*, 53.

⁵¹⁹ Dârimî, *Salât*, 42.

35. Hadis

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَأَبْنُ بُرْدٍ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَا: تَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ح. وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سَيَّارٍ قَالَ: تَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَا: تَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: أُتِيَ بِأَبِي فُحَّافَةَ أَوْ جِيءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ - أَوْ يَوْمَ الْفَتْحِ وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ مِثْلُ النَّعَامِ - أَوْ النَّعَامَةِ - فَأَمَرَ بِهِ إِلَى نِسَائِهِ وَقَالَ: عَزِّرُوا هَذَا الشَّيْبَ.

Tercüme: Yusuf b. Müslim rivâyet etti (dedi ki), bize ibn Bürd el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) İshâk b. Seyyâr rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Ğassân (dediler ki), bize Züheyr rivâyet etti, O Ebû Zübeyr'den, O'da Câbir (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Mekke fethedildiği gün veya fethedildiği yıl Ebû Kuhâfe (r.a.)'ı saçı sakalı Süğâm ağacına benzer şekilde bembeyaz olmuş bir halde Rasulullâh (s.)'ın huzuruna getirildi. Bunun üzerine Rasulullâh (s.) Ebû Kuhâfe'nin eşlerine: “Ağarmış saçları boyamak suretiyle değiştirin!” dedi.⁵²⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Yusuf b. Müslim⁵²¹ → İbn Bürd el-Antâkî → Heysem b. Cemîl (H) İshâk b. Seyyâr → Ebû Ğassân → Züheyr⁵²² → Ebû Zübeyr⁵²³ → Câbir.⁵²⁴

İbn Bürd el-Antâkî (ö. 278 ya da 280/892 ya da 894), adı Ahmed'tir. Damra b. Ebu Füdeyk'ten rivayet etmiştir. Ebû Hâtim kendisinden hadis yazmıştır. Hatib el-Bağdadi güvenilir olduğunu söylemiştir.⁵²⁵

İshâk b. Seyyâr (ö. ?), tam adı İshâk b. Seyyâr b. Muhammed b. Müslim en-Nesîbî Ebû Yakub. Ebu Hâtmi güvenilir ve doğru sözlü olduğunu söylemiştir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁵²⁶

Ebû Ğassân (ö. 229/844), tam adı Mâlik b. İsmail b. Dirhem Ebû Ğassân en-Nehdî. Yahya b. Maîn Küfe'de hadis rivayet edenler arasında ondan daha dikkatlisini görmedim demiştir. Yakub b. Şeybe güvenilir ve yazdıkları doğrudur demiştir. Nesâî de güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁵²⁷

Hadis senedinde problemli bir ravi görülmemektedir.

⁵²⁰ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, I, 410, h.n. 1513.

⁵²¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 33. hadis.

⁵²² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵²³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵²⁵ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 43; Hatib el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, I, 384.

⁵²⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 223; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VIII, 121.

⁵²⁷ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 164; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 86.

Tahrîc: Ebû Avâne aynı hadisi Ahmed b. İbrahim Ebu Ali el-Kuhistânî, Abdurrahman b. Mübarek, Abdulvâris, Eyyüb, Ebu Zübeyr, Cabir tarikiyle rivayet etmiştir.⁵²⁸

Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,⁵²⁹ İbn Mâce⁵³⁰ ve Ahmed b. Hanbel⁵³¹ rivayet etmiştir.

36. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ بُرَيْدٍ الْأَنْطَاكِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ح، وَحَدَّثَنَا الصَّغَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مَعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: " إِذَا انْقَطَعَ شِسْعُ أَحَدِكُمْ، أَوْ قَالَ: مَنْ انْقَطَعَ شِسْعُهُ، فَلَا يَمْشِي فِي نَعْلِ وَاحِدَةٍ، حَتَّى يُصْلِحَهَا، وَلَا يَمْشِي فِي خُفِّ وَاحِدٍ، وَلَا يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ، وَلَا يَلْتَجِفُ الصَّمَاءَ.

Tercüme: Ebû Velîd b. Bürd el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Sağânî rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Süleymân rivâyet etti (dediler ki), bize Zühery b. Muâviye rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Zübeyr rivâyet etti, O Câbir b. Abdullâh (r.a.)’tan O’da Rasulullâh (s.)’in şöyle dediğın duymuştur: “*Birinizin ayakkabısının ökçesi koparsa diğer tekini tamir edinceye kadar ayakabının tekiyle yürümesin. Tek mestle de yürümesin. Sol eliyle de yemesin. Bir tek örtüyle elleri dâhil bütün bedenini sarmasın.*”⁵³²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Velîd b. Bürd el-Antâkî⁵³³ → Heysem b. Cemîl (H) Sağânî⁵³⁴ → Saîd b. Süleymân → Zühery b. Muâviye⁵³⁵ → Ebû Zübeyr⁵³⁶ → Câbir b. Abdullâh.⁵³⁷

Saîd b. Süleymân (ö. 225/840), İbn Sa’d çok güvenilir birisidir demiştir.⁵³⁸

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

⁵²⁸ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, I, 410, h.n. 1514.

⁵²⁹ Müslim, *el-Libâs ve 'z-Zîne*, 24.

⁵³⁰ İbn Mâce, *Libâs*, 33.

⁵³¹ Ahmed b. Hanbel, XXII, 294, h.n. 14402,14455.

⁵³² Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, V, 267, h.n. 8682.

⁵³³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 35. Hadis.

⁵³⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁵³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵³⁸ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 244; Mizzî, *a.g.e.*, X, 483.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,⁵³⁹ Müslim,⁵⁴⁰ İbn Mâce,⁵⁴¹ Ebû Dâvud,⁵⁴² Nesâî⁵⁴³ ve Ahmed b. Hanbel⁵⁴⁴ rivayet etmiştir.

37. Hadis

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ، أَنَّهُ أَبْصَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُضْطَجِعًا فِي الْمَسْجِدِ، رَافِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى.

Tercüme: Yusuf b. Müslim rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İbrâhîm b. Sa'd rivâyet etti, O Zühri'den, O'da Abbâd b. Temîm'den, O'da amcasının Rasulullâh (s.)'i meccidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken gördüğünü rivâyet etmiştir.⁵⁴⁵

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Yusuf b. Müslim⁵⁴⁶ → Heysem b. Cemîl → İbrâhîm b. Sa'd → Zühri⁵⁴⁷ → Abbâd b. Temîm → Amcası.

İbrâhîm b. Sa'd (ö. 182,183,184/799,800,801), Ahmed b. Hanbel güvenilir olduğunu ve hadislerinin doğru olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir. el-İclî Medinelî ve güvenilir birisidir demiştir.⁵⁴⁸

Abbâd b. Temîm (ö. ?), Muhammed b. İshak ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir. el-İclî Medinelî, tabiin ve güvenilir birisi olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁹

Amcası (63/683), tam adı Abdullah b. Zeyd b. Âsım b. Ka'b b. Amr b. Avf el-Ensari el-Medenî. Ashab-ı kiramdandır. Yalancı peygamber Müseyleme'nin parçalayarak öldürdüğü Habib b. Zeyd'in kardeşidir.⁵⁵⁰

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

⁵³⁹ Buhârî, *Libâs*, 40; *el-Edebu'l-Müfred*, s. 331, h.n. 956.

⁵⁴⁰ Müslim, *el-Libâs ve 'z-Zine*, 19.

⁵⁴¹ İbn Mâce, *Libâs*, 28.

⁵⁴² Ebû Dâvud, *Libâs*, 44.

⁵⁴³ Nesâî, *Zinet*, 117.

⁵⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, XII, 103, h.n.

7179,7339,7447,7812,8151,9306,9483,9557,9715,10003,10188,10189,10221,10458,10838.

⁵⁴⁵ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, V, 270, h.n. 8698.

⁵⁴⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 33. Hadis.

⁵⁴⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 15. Hadis.

⁵⁴⁸ İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 3; Mizzî, *a.g.e.*, II, 88.

⁵⁴⁹ İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 28; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 141; Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 107.

⁵⁵⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 538.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁵⁵¹ Müslim,⁵⁵² Ebû Dâvud,⁵⁵³ Tirmizî,⁵⁵⁴ Nesâî,⁵⁵⁵ Mâlik b. Enes,⁵⁵⁶ Ahmed b. Hanbel⁵⁵⁷ ve Dârimî⁵⁵⁸ rivayet etmiştir.

38. Hadis

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْطَاكِيُّ، قَالَ: تَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: تَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: نِعْمَ الْأَدْمُ الْخَلُّ.

Tercümesi: Cafer b. Muhammed el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Musûdî rivâyet etti, O'da Muhârib b. Disâr'dan, O'da Câbir (r.a.)'dan, O'da Rasulullâh (s.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Sirke ne güzel katıktır.*”⁵⁵⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Cafer b. Muhammed el-Antâkî⁵⁶⁰ → Heysem b. Cemîl → Mesûdî → Muhârib b. Disâr → Câbir.⁵⁶¹

Mesûdî (ö. 160/777), tam adı Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe b. Abdullah b. Mesud el-Kûfî. İbn Hacer doğru sözlü fakat son yıllarında karıştırmıştır. Zehebi ise büyük âlimlerden birisi olduğunu söylemiştir.⁵⁶²

Muhârib b. Disâr (ö. 116/735), İbn Hacer, Zehebi ve Dârekutnî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁵⁶³

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Müslim⁵⁶⁴ İbn Mâce,⁵⁶⁵ Ebû Dâvud,⁵⁶⁶ Tirmizî,⁵⁶⁷ Nesâî⁵⁶⁸ ve Ahmed b. Hanbel⁵⁶⁹ rivayet etmiştir.

⁵⁵¹ Buhârî, *Salât*, 85, *Libâs*, 103; *İsti'zân*, 44; agm, *el-Edebu'l-Müfred*, s. 405, h.n. 1185.

⁵⁵² Müslim, *Libâs ve'z-Zîne*, 22.

⁵⁵³ Ebû Dâvud, *Edeb*, 36.

⁵⁵⁴ Tirmizî, *Edeb*, 19.

⁵⁵⁵ Nesâî, *Mesâcid*, 28.

⁵⁵⁶ Malik b. Enes, I, 172, h.n. 87.

⁵⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, XXVI, 359, h.n. 16430,16444,16447,16449.

⁵⁵⁸ Dârimî, *İsti'zân*, 27.

⁵⁵⁹ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, V, 196, h.n. 8373.

⁵⁶⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁵⁶¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

⁵⁶² Mizzî, *a.g.e.*, XVII, 219.

⁵⁶³ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 255.

⁵⁶⁴ Müslim, *Eşribe*, 30.

⁵⁶⁵ İbn Mâce, *Atime*, 33.

39. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَتْنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَتْنَا زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا:
أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَرَّقَ عَلَى بَنِي قُرَيْظَةَ وَالتَّضِيرِ نَخْلًا لَهُمْ "

Tercümesi: Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Zâide rivâyet etti, O'da Ubeydullah'tan, O'da Nâfi'den, O'da ibn Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (a.s.), Kureyzâ ve Nâdir oğullarına ait hurmalıkları yaktırmıştır.*”⁵⁷⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Yahyâ⁵⁷¹ → Heysem b. Cemîl → Zâide → Ubeydullah⁵⁷² → Nâfi⁵⁷³ → ibn Ömer.⁵⁷⁴

Zâide (ö. ?), tam adı Zaide b. Kadime el-Sekafi. İbn Hacer ve Zehebi güvenilir ve sağlam, Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.⁵⁷⁵

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁵⁷⁶ Müslim,⁵⁷⁷ İbn Mâce,⁵⁷⁸ Ebû Dâvud⁵⁷⁹ ve Tirmizî⁵⁸⁰ rivayet etmiştir.

40. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: تَنَا قَبِيصَةُ، وَأَبُو نُعَيْمٍ، قَالَا: تَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: وَتَنَا الْحَسَنُ الْأَشْجَبِيُّ، وَعَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، قَالَا:
تَنَا شَيْبَانُ، وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمُقَدِّسِيُّ الْخَيَّاطُ، قَالَ: تَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: تَنَا جَرِيرٌ، قَالَ: تَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ
عَنْ عَمْرٍو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: الْكُمَاءُ مِنَ الْمَنِّ، وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ
لِلْعَيْنِ.

⁵⁶⁶ Ebû Dâvud, *Atime*, 39.

⁵⁶⁷ Tirmizî, *Atime*, 35.

⁵⁶⁸ Nesâî, *el-Îman ve'n-Nuzur*, 21.

⁵⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, XXII, 132, h.n. 14225.

⁵⁷⁰ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, IV, 224, h.n. 6597.

⁵⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

⁵⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 123. hadis.

⁵⁷³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 43. Hadis.

⁵⁷⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 9. Hadis.

⁵⁷⁵ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 273; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, III, 306.

⁵⁷⁶ Buhârî, *Kitabu'l-Hars ve'l-Muzaraa*, 6; *Kitabu'l-Cihad ve's-Siyer*, 154; *Kitabu'l-Mağazi*, 13; *Kitabu't-Tefsir*, 59.

⁵⁷⁷ Müslim, *el-Cihad ve's-Siyer*, 10.

⁵⁷⁸ İbn Mâce, *Cihad*, 31.

⁵⁷⁹ Ebû Dâvud, *Cihad*, 83.

⁵⁸⁰ Tirmizî, *Siyer*, 4; *Tefsiru'l-Kur'an*, 59.

Tercümesi: Ebû Umeyye rivayet etti (dedi ki), bize Kabîsa ve Ebû Nuaym rivayet ettiler (dediler ki), bize Süfyân rivayet etti (dedi ki), bize Hasan el-Eşyeb ve Ubeydullah b. Mûsâ rivayet ettiler (dediler ki), bize Şeybân rivayet etti (dedi ki), bize Ahmed b. Mesud el-Mekdisi el-Hayyât rivayet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivayet etti (dedi ki), bize Cerîr rivayet etti (dedi ki), bize Abdulmelik rivayet etti, O'da Amr b. Hureys'ten, O'da Saîd b. Zeyd'den, O'da Rasulullâh (s.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Mantar bir tür kudret helvasındandır. Suyu göz hastalığına iyi gelir.*”⁵⁸¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Umeyye → Kabîsa⁵⁸² → Ebû Naîm → Süfyân⁵⁸³ → Hasan el-Eşyeb → Ubeydullah b. Mûsâ → Şeybân → Ahmed b. Mesud el-Mekdisi el-Hayyât⁵⁸⁴ → Heysem b. Cemîl → Cerîr⁵⁸⁵ → Abdulmelik → Amr b. Hureys → Saîd b. Zeyd.

Ebû Umeyye (ö. 273/887), tam adı Muhammed b. İbrahim b. Müslim b. Sâlim. İbn Hacer (ö. 852/1448) doğru sözlü, hadisi doğru ve Zehebi ise güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁵⁸⁶

Ebû Naîm (ö. 218/834), tam adı Fadıl b. Dukeyn. İbn Hacer sağlam ve güvenilir, Zehebi hadis hafızı olduğunu söylemiştir.⁵⁸⁷

Hasan el-Eşyeb (ö. ?), tam adı Hasan b. Musa. İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁵⁸⁸

Ubeydullah b. Mûsâ (ö. 219/835), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁵⁸⁹

Şeybân (ö. ?), tam adı Şeyân b. Abdurrahman et-Temimi. İbn Hacer güvenilir, Zehebi hadislerinin delil olduğunu söylemişlerdir.⁵⁹⁰

⁵⁸¹ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, V, 193, h.n. 8358.

⁵⁸² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 75. Hadis.

⁵⁸³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 75. Hadis.

⁵⁸⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 72. Hadis.

⁵⁸⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

⁵⁸⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 327.

⁵⁸⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 197.

⁵⁸⁸ Mizzî, *a.g.e.*, VI, 328.

⁵⁸⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 164.

⁵⁹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 592.

Abdumelik. ⁵⁹¹ Amr b. Hureys (ö. 85/705), Ashab-ı kiramın küçüklerindedir.⁵⁹²

Saîd b. Zeyd (ö. ?), Ashab-ı kiramdandır.⁵⁹³

Rivayet senedindeki rical biyografilerinden de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁵⁹⁴ Müslim,⁵⁹⁵ İbn Mâce,⁵⁹⁶ Tirmizî⁵⁹⁷ ve Ahmed b. Hanbel⁵⁹⁸ rivayet etmiştir.

Hadisin Kısa İzâhı: Hadisin konusu olan tıbbunnebevî ile ilgili istifade edebileceğimiz bazı tez ve makalelere işaret etmek faydalı olacaktır. Mahmut Denizkuşları, 1983 yılında Uludağ Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalında “*Peygamberimiz ve Tıb*” isimli Doktora tezi hazırlamışlardır. Veli Atmaca’nın, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011, c. XVI, sayı: 1, s. 45-70’te “*Tıp ve Tıbb-ı Nebvî Hakkında Muâsır Çalışmalar (Bibliyografya Denemesi)*” isimli makalesi yayınlanmıştır.

41. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، قَتْنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَتْنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَرَأَ بِالْأَيْتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةِ كَفَّتَاهُ.

Tercümesi: Sa’dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), Ebû Avane rivâyet etti, O’da Âmeş’ten, O’da İbrahim’den, O’da Abdurrahman b. Yezîd’den, O’da Alkame’den, O’da Ebû Mesud’dan, O’da Rasulullâh (s.)’in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Her kim geceleyin Bakara sûresinden son iki ayetini okursa ona yeter.*”⁵⁹⁹

⁵⁹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 92. hadis.

⁵⁹² Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 580.

⁵⁹³ Mizzî, *a.g.e.*, X, 446.

⁵⁹⁴ Buhârî, *Tefsir*, 4.

⁵⁹⁵ Müslim, *Eşribe*, 28.

⁵⁹⁶ İbn Mâce, *Tıb*, 8.

⁵⁹⁷ Tirmizî, *Tıb*, 22.

⁵⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, III, 171, h.n. 1625

⁵⁹⁹ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, XI, 113, h.n. 4339.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd⁶⁰⁰ → Heysem b. Cemîl → Ebû Avane⁶⁰¹ → Âmeş.⁶⁰² → İbrahim → Abdurrahman b. Yezîd⁶⁰³ → Alkame → Ebu Mesud.

İbrahim (ö. ?), tam adı İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved. İbn Hacer güvenilir olduğun söylemiştir. Zehebi ise vera sahibi bir alim olduğunu söylemiştir.⁶⁰⁴

Alkame (ö. 61/681), tam adı Alkame b. Kays b. Abdullah b. Malik. İbn Hacer ve Yahya b. Main güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁶⁰⁵

Ebu Mesud (39/660). Ashab-ı kiramdandır.⁶⁰⁶

Hadisin senedinde problemlili bir ravi görülmemektedir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen benzer lafızlarla, Buhârî,⁶⁰⁷ Müslim,⁶⁰⁸ İbn Mâce,⁶⁰⁹ Ebû Dâvud,⁶¹⁰ Tirmizî⁶¹¹ ve Ahmed b. Hanbel⁶¹² rivayet etmiştir.

42. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، وَعَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَا: ثنا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَخِيهِ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ح وَحَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْطَاكِيُّ الْخَقَافُ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَبِيلٍ، قَالَ: ثنا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَخِيهِ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ نَعُوذُ فِي شَكْوَى قَالَ: فَحَدَّثَنَا، قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ: فَوَجَدَنِي قَدْ كُسِرَتْ لِي نُمْرُقَةٌ - يَعْنِي الْوَسَادَةَ - قَالَ: وَبَسَطْتُ عَلَيْهَا خُمْرَةً، قَالَ: فَأَنَا أَسْجُدُ عَلَيْهَا، قَالَ: فَقَالَ لِي: يَا ابْنَ أَخِي، لَا تَصْنَعْ هَذَا تَنَاوَلِ الْأَرْضَ بِوَجْهِكَ، فَإِنْ لَمْ تَقْدِرْ عَلَى ذَلِكَ فَأَوْمِئْ بِرَأْسِكَ إِيْمَاءً قَالَ: قُلْتُ: يَا عَمِّ، رَأَيْتُكَ فِي السَّفَرِ لَا تُصَلِّي قَبْلَ الصَّلَاةِ وَلَا بَعْدَهَا، قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَذَا وَصَحِبْتُهُ كَذَا فَلَمْ أَرَهُ يُصَلِّي قَبْلَ الصَّلَاةِ وَلَا بَعْدَهَا.

Tercümesi: Ebû Umeyye rivayet etti (dedi ki), bize Ahmed b. Yûnus ve Âsım b. Ali rivayet etti (dediler ki), bize Âsım b. Muhammed rivayet etti, O'da

⁶⁰⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

⁶⁰¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁶⁰² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 60. Hadis.

⁶⁰³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 81. Hadis.

⁶⁰⁴ Mizzî, a.g.e., II, 233.

⁶⁰⁵ Mizzî, a.g.e., XX, 300.

⁶⁰⁶ Mizzî, a.g.e., XXXIV, 287.

⁶⁰⁷ Buhârî, *Fadâilu'l-Kur'an*, 10, 34.

⁶⁰⁸ Müslim, *Salâtu'l-Musafirîn ve Kasriha*, 43.

⁶⁰⁹ İbn Mâce, *İkâmetu's-Salavat ve's-Sünnetu Fiha*, 183.

⁶¹⁰ Ebû Dâvud, *Şehru Ramadan*, 9.

⁶¹¹ Tirmizî, *Fedâilu'l-Kur'an*, 4.

⁶¹² Ahmed b. Hanbel, XXVIII, 300, h.n. 17068,17091,17095.

kardeşi Ömer b. Muhammed'ten (H) bize Câfer b. Muhammed el-Antâkî el-Haffâf rivayet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivayet etti (dedi ki), bize Âsım b. Muhammed rivayet etti, O'da kardeşi Ömer b. Muhammed'ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hafs b. Âsım'ı hastalığından ötürü ziyaretine gittik. Bize rivayette bulundu. Şöyel dedi: “Amcam Abdulah b. Ömer ziyaretime geldi. Önüme bir yastık konmuş haldeyken yanıma girdi. Yastığı bir örtüyle örtmüştüm. Namaz kılarken secde mi onun üzerine yapıyordum. Bana: “kardeşimin oğlu bu şekilde yapma, yüzünü toprağa koy. Buna gücün yetmiyorsa başınla imâ yap.” dedi. Ben ona: “Amca yolculuk esnasında farz namazından önce ve sonra herhangi bir namaz kılmadığını gördüm.” dedim. Bana: “kardeşimin oğlu, Hz. Peygamber (s.) ile birlikte yolculukta bulundum. Farz namazından önce ve sonra herhangi bir namaz kıldığını görmedim.” dedi.⁶¹³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Umeyye → Ahmed b. Yunus ve Âsım b. Ali → Âsım b. Muhammed → Ömer b. Muhammed (H) Câfer b. Muhammed el-Antâkî el-Haffâf → Heysem b. Cemîl → Âsım b. Muhammed → Ömer b. Muhammed → Hafs b. Âsım → ibn Ömer.⁶¹⁴

Ebû Umeyye (ö. 273/886) tam adı Muhammed b. İbrahim b. Müslim b. Sâlim el-Huzâî ebû Umeyye es-Sağrî el-Tarsûsî. Bağdatlı olup Tarsus'ta ikamet etmiştir. İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir. Ebû Davud Süleyman İbnu'l-Eşas (ö. 275/889)'a Ebû Umeyye'yi sormuşlar o güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶¹⁵

Ahmed b. Yunus (227/842) tam adı Ahmet b. Abdullah b. Yunus b. Abdullah b. Kays et-Temîmî el-Yerbûî Ebû Abdullah el-Kûfî. Ebû Hâtim güvenilir ve hadis rivayetinde hassas olduğunu, Nesâî, el-İclî ve İbn Sa'd de güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁶¹⁶

⁶¹³ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, VI, 326, h.n. 2396.

⁶¹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 9. Hadis.

⁶¹⁵ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 187; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 137; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd ve Zuyûlihî*, I, 411; İbn Asâkir, *a.g.e.*, LI, 239; Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 327.

⁶¹⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, 5; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 48; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 57; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, VIII, 9; Kelâbâzî, *el-Hidâye ve'l-İrşâd fî Mârifeti Ehli's-ikati ve's-Sâdât*, I, 36; Mizzî, *a.g.e.*, I, 375; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, VIII, 481; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, V, 508; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I, 50.

Âsım b. Ali (ö. 221/836) tam adı Âsım b. Ali b. Âsım b. Suhayb el-Vâsîf Ebû Hüseyin, Ahmed b. Hanbel hadis rivayetinde hatasının çok az olduğunu ve rivayetlerinin bir kısmı kendisine arzedildiğinde, Âsım'ın hadisi sahihtir ve inşallah doğru sözlüdür demiştir. Yahya b. Maîn güvenilir ve kayda değer birisi olmadığını söylemiştir. Ebû Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemiştir.⁶¹⁷

Âsım b. Muhammed (ö. 160/777 yılından sonra vefat etmiştir) tam adı Âsım b. Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb el-Ömerî el-Medenî. Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁶¹⁸

Ömer b. Muhammed (ö. ?) tam adı Ömer b. Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb el-Ömerî el-Medenî. Âsım b. Muhammed'in kardeşidir. Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856) güvenilir bir hadis hocası olduğunu ve hadisinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Yahya b. Maîn ve el-İclî de güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁶¹⁹

Câfer b. Muhammed el-Antâkî el-Haffâf (ö. ?) Züheyr b. Muâviye'den mevzu hadisler rivayet etmiştir.⁶²⁰ ez-Zehabî güvenilir olmadığını söylemiştir.⁶²¹

Hafs b. Âsım (ö. ?) tam adı Hafs b. Âsım b. Ömer b. Hattâb el-Kureşî el-Adevî. İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir. el-İclî tabiîn'den olup güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶²²

Bu rivayet, Câfer b. Muhammed el-Antâkî el-Haffâf'ın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla Buhârî,⁶²³ Müslim,⁶²⁴ İbn Mâce,⁶²⁵ Ebû Davud,⁶²⁶ Tirmizî,⁶²⁷ Nesâî⁶²⁸ ve Ahmed b. Hanbel⁶²⁹ rivayet etmiştir.

⁶¹⁷ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 348; Hatîbel-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd ve Zuyûlihî*, XII, 249; Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 508; İbn Hacer, *Tehzîbu 't-Tehzîb*, V, 49.

⁶¹⁸ Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VI, 490; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 350; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 256; Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 542; Zehebî, *Siyeru Âlemi 'n-Nubelâ*, VI, 588; İbn Hacer, *Tehzîbu 't-Tehzîb*, V, 57.

⁶¹⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 131; Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 499.

⁶²⁰ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn Mine 'l-Muhaddisîn*, I, 213.

⁶²¹ Zehebî, *Mizânu 'l-İtidâl*, I, 416.

⁶²² Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, II, 359; İclî, *Târîhu 's-Sikât*, s. 124; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 2, 184; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 152; Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 18; Zehebî, *Siyeru Âlemi 'n-Nubelâ*, V, 110.

⁶²³ Buhârî, *Taksîru 's-Salât*, 11.

⁶²⁴ Müslim, *Salâtu 'l-Misâfirîn ve Kasruhâ*, 1.

43. Hadis

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَقَافُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ، قَالَا: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ عُمَرَ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْتُ حُلَّةً فِي السُّوقِ، لَوْ اشْتَرَيْتُهَا، فَتَرَيْتَ بِهَا لَوْفُودَ الْعَرَبِ، فَقَالَ: النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ، فِي الْأَجْرَةِ، ثُمَّ أُهْدِيَتْ إِلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ حُلَّةٌ، فَبَعَثَ إِلَى عَلِيٍّ حُلَّةً، وَأَمَرَهُ بِشَقْفِهَا بَيْنَ نِسَائِهِ، وَبَعَثَ إِلَى عُمَرَ حُلَّةً، وَإِلَى أُسَامَةَ حُلَّةً، فَجَاءَ عُمَرُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: بَعَثْتَ إِلَيَّ حُلَّةً، وَقَدْ قُلْتُ بِالْأَمْسِ مَا قُلْتَ، فَقَالَ: لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا، وَأَمَّا أُسَامَةُ فَرَأَى فِيهَا، فَتَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، تَطَرًّا عَرَفَ أَنَّهُ كَرِهَ مَا صَنَعَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَنْظُرُ إِلَيَّ، وَأَنْتَ بَعَثْتَ بِهَا إِلَيَّ؟ قَالَ: إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ تَشَقُّفًا بَيْنَ نِسَائِكَ.

Tercüme: Câfer b. Muhammed el-Haffâf ve Muhammed b. Avf rivâyet etti (dediler ki), bize Heysem b. Cemîl rivayet etti (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzîm rivâyet etti, O'da Nâfi'de, O'da İbn Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Hz. Ömer, Rasulullâh (s.)'e: *“Ya Rasulullâh (s.) çarşıda bir hülle gördüm. Şu hülleyi satın alıp da sana elçiler geldiğinde giysen,”* dedi. Rasulullâh (s.) şöyle dedi: *“Bu dünyada ipekten elbiseyi yalnız ahiretten nasibi olmayanlar giyer.”* Sonra Hz. Peygamber'e hediye olarak hülleler geldi. Hz. Ali'ye bir hülle gönderdi ve kadınları arasında paylaşmasını istedi. Hz. Ömer ve Üsâme'ye de birer hülle gönderdi. Hz. Ömer Resulullah'a gelerek: *“Ya Resulallah sen dün söylediğini söylediğin halde, şimdi bana bir hülle gönderiyorsun,”* dedi. Hz. Rasulullâh (s.): *“Ben bunu sana giymen için göndermedim ancak ondan faydalanman için gönderdim.”* buyurdu. Üsâme ise hülleyi giydi. Resulullah kendisine öyle bir baktı ki, Üsâme, O'nun yaptığından hoşlanmadığını anladı. Üsâme: *“Ya Rasulallâh (s.) hülleyi Siz bana yolladığınız halde şimdi bana böyle bakıyorsunuz?”* diye sordu. Rasulullâh (s.): *“Ben hülleyi sana eşlerin arasında paylaşırman için gönderdim.”* dedi.⁶³⁰

⁶²⁵İbn Mâce, *İkâmetu's-Salât ve's-Sünnetu Fihâ*, 73.

⁶²⁶Ebû Dâvud, *Salâtü's-Sefer*, 7.

⁶²⁷Tirmizî, *Sefer*, 39.

⁶²⁸Nesâî, *Salât*, 5.

⁶²⁹Ahmed b. Hanbel, VIII, 302, h.n. 4675; IX. 165, h.n. 5185; X, 243, h.n. 6063.

⁶³⁰Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, XVI, 554, h.n. 8937.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Câfer b. Muhammed el-Haffâf⁶³¹ → Muhammed b. Avf⁶³² → Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Hâzim⁶³³ → Nâfi' → İbn Ömer.⁶³⁴

Nâfi' (ö. 117/736), İbn Ömer'in azatlı kölesidir. Medineli, tabiin ve güvenilir birisidir.⁶³⁵

Bu rivayet, Câfer b. Muhammed el-Haffâf'ın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla, Buhârî⁶³⁶ ve Müslim⁶³⁷ rivayet etmiştir.

44. Hadis

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَفَّافِ الْأَنْطَاكِيُّ، قَتْنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الشَّوَّارِبِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَدْرَكَ عُمَرَ، وَهُوَ يَقُولُ: وَأَبِي وَأَبِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَخْلِفُوا بِأَبَائِكُمْ، فَمَنْ كَانَ خَالِفًا فَلْيُخْلِفْ بِاللَّهِ.

Tercümesi: Cafer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) ibn Ebû Şevârib rivâyet etti (dedi ki), bize İbrâhîm b. Beşşâr rivâyet etti (dediler ki), bize Süfyân b. Uyeyne rivâyet etti, O İsmâîl b. Ümeyye'den, O'da Nâfi'den, O'da ibn Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Rasulullâh (s.), Hz. Ömer (r.a)'i babasının üzerine yemin ederken duydu. Bunun üzerine Resulullah (s.): “*Babalarınıza yemin etmeyiniz. Yemin etmek isteyen kimse Allah'a yemin etsin.*” buyurdu.⁶³⁸

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Cafer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî⁶³⁹ → Heysem b. Cemîl (H) ibn Ebû Şevârib → İbrâhîm b. Beşşâr → Süfyân b. Uyeyne⁶⁴⁰ → İsmâîl b. Ümeyye⁶⁴¹ → Nâfi → ibn Ömer.⁶⁴²

⁶³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁶³² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. hadis.

⁶³³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

⁶³⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 9. Hadis.

⁶³⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 84; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Tadîl*, VIII, 451; Mizzî, *a.g.e.*, XXIX, 298.

⁶³⁶ Buhârî, *Libâs*, 30.

⁶³⁷ Müslim, *el-Libâs ve'z-Zineti*, 2.

⁶³⁸ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, XIII, 17, h.n. 6339.

⁶³⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁶⁴⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

İbn Ebû Şevârib (ö. 244/859), tam adı Muhammed b. Abdulmelik. Ahmed b. Hanbel onun hakkında hayırdan başka şeyler duymadım demiştir. Nesâî hadisinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.⁶⁴³

İbrâhîm b. Beşşâr (ö. 230/845), Buhârî doğru sözlü oluşunu söylemiştir. Nesâî hadiste kuvvetli değildir demiştir.⁶⁴⁴

Nâfi (ö. 117/736), Abdullah b. Ömer'in azatlı kölesidir. İbn Sa'd güvenilir ve çok hadisi vardır demiştir. el-İclî Medinelî, tabiinden ve güvenilir olduğunu söylemiştir. Nesâî ise güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶⁴⁵

Bu hadis isnadında, zayıf ravi İbrâhîm b. Beşşâr bulunduğundan dolayı zayıftır. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,⁶⁴⁶ Müslim,⁶⁴⁷ İbn Mâce,⁶⁴⁸ Tirmizî,⁶⁴⁹ Ahmed b. Hanbel⁶⁵⁰ ve Dârimî⁶⁵¹ rivayet etmiştir.

45. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، قَتْنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَتْنَا عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَاقِدٍ، وَحَدَّثَنَا الصَّغَانِيُّ، قَتْنَا خَلْفَ بْنَ هِشَامٍ، قَالُوا: بِنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ فِرَاسٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ زَادَانَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَمْرٍ، وَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: مَنْ لَطَمَ مَمْلُوكَهُ أَوْ ضَرَبَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ فَكَفَّارَتُهُ عَقْبُهُ.

Tercüme: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, Ebû Ümeyye rivâyet etti (dedi ki), bize Abdulmelik b. Vâkîd rivâyet etti (dedi ki), bize Sağânî rivâyet etti (dedi ki), bize Halef b. Hişâm rivâyet etti (dediler ki), bize Ebû Avâne rivâyet etti, O Firâs'ten, O'da Ebû Sâlih'ten, O'da Zâdân (r.a.)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. İbn Ömer (r.a.)'in yanındaydım, O,

⁶⁴¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 8. Hadis.

⁶⁴² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 9. Hadis.

⁶⁴³ Mizzî, a.g.e., XXVI, 19.

⁶⁴⁴ Mizzî, a.g.e., II, 56.

⁶⁴⁵ İbn Sa'd, a.g.e., IX, 192; Mizzî, a.g.e., XXIX, 297.

⁶⁴⁶ Buhârî, Şahâdât, 26, Menâkibu'l-Ensâr, 26.

⁶⁴⁷ Müslim, İmân ve'n-Nuzûr, 1.

⁶⁴⁸ İbn Mâce, Keffârât, 4.

⁶⁴⁹ Tirmizî, Nuzûr ve'l-İmân, 8.

⁶⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, VIII, 117, h.n.

4523,4548,4593,4667,4703,4904,5089,5222,5256,5346,5375,5462,5593,5736,6072,6073,6288.

⁶⁵¹ Dârimî, Nuzûr ve'l-İmân, 6.

Rasulullâh (s.): “Kim kölesine yapmadığı bir şeyden dolayı tokat atar veya döverse bunun kefareti onu âzad etmesidir.” buyurduğunu duyudum dedi.⁶⁵²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî⁶⁵³ → Heysem b. Cemîl → Ebû Ümeyye⁶⁵⁴ → Abdulmelik b. Vâkîd⁶⁵⁵ → Sağâni⁶⁵⁶ → Halef b. Hişâm → Ebû Avâne⁶⁵⁷ → Firâs → Ebû Sâlih → Zâdân → İbn Ömer.⁶⁵⁸

Halef b. Hişâm (ö. 229/844), künyesi el-Bezzâr’dır. Kıraat sahibidir. Hayırlı, faziletli ve âlim birisidir. Nesât güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶⁵⁹

Firâs (ö. 129/747), tam adı Firâs b. Yahya el-Hemâdânî. İbn Sa’d, el-İclî, Yahya b. Maîn ve Nesât güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir.⁶⁶⁰

Ebû Sâlih (ö. 101/720), tam adı Zekvân Ebû Salih es-Semmân ez-Zeyyât el-Medenî. Yahya b. Maîn, Ebu Züra ve Ebû Hâtîm güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Sa’d güvenilir ve çok hadisi vardır demiştir.⁶⁶¹

Zâdân (ö. 82/702), tam adı Zâdân Ebû Abdullah. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶⁶²

Senedeki ravilerden Abdulmelik b. Vâkîd meçhul bir ravidir. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,⁶⁶³ Buhârî,⁶⁶⁴ Ebû Dâvud⁶⁶⁵ ve Ahmed b. Hanbel⁶⁶⁶ rivayet etmiştir.

⁶⁵² Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, IV, 68, h.n. 6055.

⁶⁵³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁶⁵⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁶⁵⁵ Hayatı hakkında bilgiye raslanmamıştır.

⁶⁵⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁶⁵⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁶⁵⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 9. Hadis.

⁶⁵⁹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 348; Buhârî, *et-Târihu’l-Kebîr*, III, 196; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 28; Mizzî, *a.g.e.*, VIII, 299.

⁶⁶⁰ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VI, 344; Buhârî, *et-Târihu’l-Kebîr*, VII, 139; İclî, *Târihu’s-Sikât*, II, 204; İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, VII, 91; Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 152.

⁶⁶¹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VI, 226; Mizzî, *a.g.e.*, VIII, 513.

⁶⁶² Mizzî, *a.g.e.*, IX, 263.

⁶⁶³ Müslim, *İmân ve’n-Nuzûr*, 8.

⁶⁶⁴ Buhârî, *el-Edebu’l-Müfred*, s. 72, h.n. 177,180.

⁶⁶⁵ Ebû Dâvud, *Edeb*, 133.

⁶⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, VIII, 402, h.n. 4784,5051,5266,5267.

46. Hadis

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَفَّافُ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثنا أَبُو النُّعْمَانَ ح، وَحَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ نُوحٍ الْأَذَنِيُّ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى يَعْنِي ابْنَ الطَّبَّاعِ قَالُوا: ثنا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ غِيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَسْتَاكُ عَلَى طَرْفِ لِسَانِهِ.

Tercüme: Cafer b. Muhammed el-Haffâf el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti; Ebû Ümeyye rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Nûmân rivâyet etti (H) Câfer b. Nûh el-Ezenî rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Îsâ yani ibn et-Tabbâ' rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivâyet etti, O Ğaylân b. Cerîr'den, O'da Ebû Bürde'den, O'da Ebû Mûsâ (r.a.)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Ben Rasulullâh (s.)'in huzuruna girdim, dilinin iki tarafını misvaklıyordu.*”⁶⁶⁷

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Cafer b. Muhammed el-Haffâf el-Antâkî⁶⁶⁸ → Heysem b. Cemîl → Ebû Ümeyye⁶⁶⁹ → Ebû Nûmân (H) Câfer b. Nûh el-Ezenî⁶⁷⁰ → Muhammed b. Îsâ (et-Tabbâ') → Hammâd b. Zeyd⁶⁷¹ → Ğaylân b. Cerîr → Ebû Bürde⁶⁷² → Ebû Mûsâ.⁶⁷³

Ebû Nûmân (ö. 224/839), tam adı Muhammed b. Fadl ed-Desûsî. Ebû Hâtîm güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶⁷⁴

Muhammed b. Îsâ (et-Tabbâ') (ö. 224/839), Nesâî güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hıbban (ö. 354/965) *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁶⁷⁵

Ğaylân b. Cerîr (ö. 129/747), Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebû Hâtîm ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁶⁷⁶

Bu hadis isnadında, mechul ravi Câfer b. Nûh el-Ezenî bulunmaktadır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

⁶⁶⁷ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, II, 278, h.n. 550.

⁶⁶⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁶⁶⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 42. hadis.

⁶⁷⁰ Hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır.

⁶⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 22. Hadis.

⁶⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 122. Hadis.

⁶⁷³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 122. Hadis.

⁶⁷⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 287.

⁶⁷⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 258; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 64.

⁶⁷⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 130; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, V, 291.

Tahrîc: Ebu Avane aynı hadisi, Yusuf el-Kâdi, Ebû Rabî, Hammad tarikiyle rivayet etmiştir.⁶⁷⁷

Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁶⁷⁸ Müslim,⁶⁷⁹ Ebû Dâvud,⁶⁸⁰ Nesâî⁶⁸¹ ve Ahmed b. Hanbel,⁶⁸² rivayet etmiştir.

47. Hadis

حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ قَالَ: تَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ ح، وَحَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: تَنَا مُعَلَّى قَالَ: تَنَا هُثَيْمٌ قَالَ: أَنبَا مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَخُكُ الْمَنِيِّ مِنْ تَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَحْنُهُ عَنْهُ.

Tercüme: İbn Mesûd ek-Makdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Ebû Ümeyye rivâyet etti (dedi ki), bize Muallâ rivâyet etti (dediler ki), bize Hüşeym rivâyet etti (dedi ki), bize Muğîre rivâyet etti, O İbrâhîm'den, O'da Esved'den, O'da Aişe (r.anha)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Ben, Rasulullâh (s.)'in elbisesindeki meniye ovaladığımı ve kazdığımı hatırlarım.*”⁶⁸³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: İbn Mesûd ek-Makdisî⁶⁸⁴ → Heysem b. Cemîl (H) Ebû Ümeyye⁶⁸⁵ → Muallâ⁶⁸⁶ → Hüşeym⁶⁸⁷ → Muğîre → İbrâhîm → Esved → Aişe.⁶⁸⁸

Muğîre (ö. ?), tam adı Muğire b. Dahhak b. Abdullah b. Halid b. Hizâm el-Kureşi. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁶⁸⁹

İbrâhîm (ö. 96/715), tam adı İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved b. Amr. Küfe'nin fıkıhçılarından.⁶⁹⁰

Esved (ö. 75/695), tam adı Esved b. Yezîd b. Kays en-Nehâî Ebû Amr. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁶⁹¹

⁶⁷⁷ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, I, 164, h.n. 479.

⁶⁷⁸ Buhârî, *Vudû*, 73.

⁶⁷⁹ Müslim, *Tahâret*, 15.

⁶⁸⁰ Ebû Dâvud, *Tahâret*, 26.

⁶⁸¹ Nesâî, *Tahâret*, 3.

⁶⁸² Ahmed b. Hanbel, XXXII, 514, h.n. 19737.

⁶⁸³ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, II, 326, h.n. 601.

⁶⁸⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁶⁸⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁶⁸⁶ Ravi hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

⁶⁸⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 31. Hadis.

⁶⁸⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

⁶⁸⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 376; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 463.

⁶⁹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, II, 233.

Bu hadis isnadında, mechul ravi Muallâ bulunmaktadır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî⁶⁹² Müslim,⁶⁹³ İbn Mâce,⁶⁹⁴ Tirmizî,⁶⁹⁵ Ebû Dâvud,⁶⁹⁶ Nesâî⁶⁹⁷ ve Ahmed b. Hanbel⁶⁹⁸ rivayet etmiştir.

48. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّعْفَرَانِيُّ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، ح وَحَدَّثَنَا الْبِرْتِيُّ، قَالَ: ثنا مُسْلِمٌ، ح وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَارِمٌ، ح وَحَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَقَّافُ الْأَنْطَاكِيُّ، قَتْنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالُوا: ثنا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثنا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ رِيَّاحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ ثُمَّ مَاتَ، فَقَدْ مَاتَ مِثْلَةَ جَاهِلِيَّةٍ، وَمَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عَمِيَّةٍ، يُقَاتِلُ لِلْعَصَبَةِ، وَيَعْصَبُ لِلْعَصَبَةِ، وَيَنْصُرُ عَصَبَةً، فَلَيْسَ مِنِّي، وَمَنْ خَرَجَ مِنْ أُمَّتِي عَلَى أُمَّتِي يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا، لَا يَتَخَاشَى مِنْ مُؤْمِنِهَا، وَلَا يَفِي لِذِي عَهْدٍ عَاهَدَهَا فَلَيْسَ مِنِّي.

Tercümesi: Ebû Ali ez-Ze'ferânî rivâyet etti (dedi ki), bize Affân rivâyet etti (H) Birtî rivâyet etti (dedi ki), bize Müslim rivâyet etti (H) İsmâîl b. İshâk rivâyet etti (dedi ki), bize Ârim rivâyet etti (H) Ca'fer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dediler ki), bize Mehdî b. Meymûn rivâyet etti (dedi ki), bize Ğaylân b. Cerîr rivâyet etti, O'da Ziyâd b. Riyâh'tan, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'dan, O'da Rasulullâh (s.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir. *“Kim devlet başkanına karşı itaatsizlik eder, cemaatten ayrılırsa ve bu halde ölürse, cahiliye ölümü ile ölür. Kim de sapıklık bayrağı altında savaşır, asabiyet (ırkçılık) için öfkelenir veya asabiyete çağırır veya asabiyete yardım ederken ölürse benden değildir. Kim ümmetimin içinden çıkıp ümmetinden iyi olana da, kötü olana da ayırım yapmadan saldırır ve mümininden sakınmazsa, Zimmîlere de verdiği sözü yerine getirmezse o benden değildir.”*⁶⁹⁹

⁶⁹¹ Mizzî, a.g.e., III, 233.

⁶⁹² Buhârî, *Vudû*, 64.

⁶⁹³ Müslim, *Tahâret*, 32.

⁶⁹⁴ İbn Mâce, *et-Tahâra ve Sünenihâ*, 72.

⁶⁹⁵ Tirmizî, *Tahâret*, 85.

⁶⁹⁶ Ebû Dâvud, *Tahâret*, 136.

⁶⁹⁷ Nesâî, *Tahâret*, 188.

⁶⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, XL, 74, h.n.

24064,24158,24207,24378,24659,24702,24936,24939,25008,25034,25098,25293,2561225778,25822,25985,26024,20659,26186,26264,26265.

⁶⁹⁹ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, IV, 422, h.n. 7122.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Ali ez-Ze'ferânî → Affân → (H) Birtî → Müslim → (H) İsmâil b. İshâk → Ârim → (H) Ca'fer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî⁷⁰⁰ → Heysem b. Cemîl → Mehdî b. Meymûn → Ğaylân b. Cerîr⁷⁰¹ → Ziyâd b. Riyâh → Ebû Hüreyre.⁷⁰²

Ebû Ali ez-Ze'ferânî (ö. 259 veya 260/873 veya 874); tam adı Hasan b. Muhammed b. Sabah el-Za'farânî Ebu Ali el-Bağdâdî. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir. Nesâî güvenilir olduğunu söylemiştir.⁷⁰³

Affân (ö. 220/835), tam adı Affân b. Muslim b. Abdullah el-Saffâr Ebû Osman el-Basri. el-İclî hadiste sağlam olduğunu söylemiştir.⁷⁰⁴

Birtî (ö. ?), tam adı Ahmed b. Muhammed b. İsa b. Ezher Ebu Abbas el-Birtî. Hatib el-Bağdadi hadiste sağlam, güvenilir ve hadislerinin delil ve çok ibadetle meşgul olduğunu söylemiştir. Dârekutnî güvenilir, Zehebi ise hadis hafızı ve güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁷⁰⁵

Müslim (ö. 222/837), tam adı Müslim b. İbrahim el-Ezdi el-Farâhidî. Yahya b. Main güvenilir ve emin, el-İclî ise güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁷⁰⁶

İsmâil b. İshâk (ö. 282/896), Hatib el-Bağdadi fazilet sahibi bir âlim ve fıkıhçı aynı zamanda rivayetlerinde çok dikkatli olduğunu söylemiştir. Dârekutnî büyük bir imamdır, güvenilir ve o kadıların sultanıdır demiştir.⁷⁰⁷

Ârim (ö. 224/835) tam adı Muhammed b. Fadl ed-Desusi ebu Numan el-Basri. İbn Hıbban ömrünün son yıllarında karıştırmaya başladığını ve ne söylediğinin farkında olmadığını söylemiştir, bunun yanında rivayetlerde yanlışlarının çok olduğunu söylemiştir. İbn Hacer hadislerinin sağlam ve güvenilir olduğunu fakat ömrünün son yıllarında karıştırmaya başladığını söylemiştir. Dârekutnî ve Zehebi bu yorumlara yakın değerlendirmeler yapmışlardır.⁷⁰⁸

⁷⁰⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 42. Hadis.

⁷⁰¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 46. Hadis.

⁷⁰² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

⁷⁰³ Mizzî, *a.g.e.*, VI, 310.

⁷⁰⁴ İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 336; Mizzî, *a.g.e.*, XX, 160; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VII, 230.

⁷⁰⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, V, 265.

⁷⁰⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 487.

⁷⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, VII, 272.

⁷⁰⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 287; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IX, 402.

Mehdî b. Meymûn (ö. 171/788) Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Hacer, Dârekutnî ve Zehebi güvenilir olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.⁷⁰⁹

Ziyâd b. Riyâh (ö. ?), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişleridir.⁷¹⁰

Bu hadis isnadında, zayıf ve mevzu hadisler rivayet eden Ca'fer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî bulunduğundan dolayı zayıftır. Ârim hakkında da başta unutkanlık olmak üzere olumsuz yorumlar yapılmıştır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,⁷¹¹ İbn Mâce,⁷¹² Nesâî⁷¹³ ve Ahmed b. Hanbel⁷¹⁴ rivayet etmiştir.

49. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ الرَّازِيُّ قَالَ: ثنا أَبُو نُعَيْمٍ ح، وَحَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ ح، وَحَدَّثَنَا الصَّاعِقَانِيُّ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالُوا: ثنا أَبُو قُدَامَةَ الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدِ الْإِيَادِيِّ ح، وَحَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثنا الْحَارِثُ بْنُ قُدَامَةَ، قَالُوا: كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي عُمَرَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " جَنَاتُ الْفِرْدَوْسِ أَرْبَعٌ: نِثْنَانُ أَيْبَيْهُمَا وَخَلْبَيْهُمَا وَمَا فِيهِمَا مِنْ ذَهَبٍ، وَنِثْنَانُ مَنْ فِضَّةٍ أَيْبَيْهُمَا وَخَلْبَيْهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا رِذَاءَ الْكِبْرِيَاءِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةٍ عَدْنٍ "

Tercümesi: Ebû Zurate er-Râzî rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Nuaym rivâyet etti (H) Cafer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Sâgânî rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Mansûr rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Kudâma Hâris b. Ubeyd el-İyâdî rivâyet etti (H) Yunus b. Habîb rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Dâvud rivâyet etti (dedi ki), bize Hâris b. Kudâma rivâyet etti, Onların hepsi Ebû İmrân el-Cevnî'den, O'da Ebû Bekir b. Abdullah b. Kays'tan, O'da Babasından O'da Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Firdevs cenneti dördtür. İkisinin kapları, süsleri ve içinde bulunan diğer şeyleri altından. Diğer ikisinin kapları, süsleri ve içinde bulunan diğer şeyler gümüştedir.*

⁷⁰⁹ Mizzî, a.g.e., XXVIII, 592; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, X, 326.

⁷¹⁰ Mizzî, a.g.e., IX, 462; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 366.

⁷¹¹ Müslim, *İmarat*, 12.

⁷¹² İbn Mâce, *Fiten*, 7.

⁷¹³ Nesâî, *Tahrîmu'd-Dem*, 28.

⁷¹⁴ Ahmed b. Hanbel, XIII, 326, h.n. 7944.

Adn cennetinde, cennetliklerle Rablerini görmeleri arasında Allah'ın vechindeki ridau'l kibriyadan (büyüklük perdesinden) başka bir şey yoktur."⁷¹⁵

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Zur'a er-Râzî → Ebû Nuaym (H) Cafer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî⁷¹⁶ → Heysem b. Cemîl (H) Sâğânî⁷¹⁷ → Saîd b. Mansûr → Ebû Kudâma Hâris b. Ubeyd el-ÿyâdî (H) Yunus b. Habîb⁷¹⁸ → Ebû Dâvud → Hâris b. Kudâma → Ebû İmrân el-Cevnî' → Ebû Bekir b. Abdullah b. Kays → Babası.

Ebû Zur'a er-Râzî (ö. 264/878), tam adı Ubyedullah b. Abdulkerim b. Yezid b. Furuh el-Kureşî. İbn Hacer, hadiste imam ve hafız, güvenilir ve tanınan birisi olduğunu söylemiştir.⁷¹⁹

Ebû Nuaym (ö. 218/834), tam adı Fadıl b. Dukeyn. İbn Hacer, güvenilir ve sağlam olduğunu söyler. Zehebi hadiste hafız olduğunu söylemiştir.⁷²⁰

Saîd b. Mansûr (ö. ?), İbn Hacer güvenilir, Zehebi hadiste hafız ve âlim olduğunu söylemişlerdir.⁷²¹

Ebû Kudâme Hâris b. Ubeyd el-ÿyâdî (ö. ?), İbn Hacer doğru sözlü fakat hatalarının olduğunu söylemiştir. Zehebi ise hadiste kuvvetli değildir demiştir.⁷²²

Ebû Dâvud, tam adı Süleyman b. Davud b. Carud Ebu Davud et-Tayalisi. İbn Hacer güvenilir, hafız fakat bazı hadislerde hata yaptığını söylemiştir. Zehebi, güvenilir, onda zararlı bir şey görmüyorum demiştir.⁷²³

Ebû İmrân el-Cevnî (ö. 128/746), tam adı Abdulmelik b. Habib el-Ezdi. İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişleridir.⁷²⁴

Ebû Bekir b. Abdullah b. Kays (ö. 106/725), İbn Hacer güvenilir olduğunu söylemiştir.⁷²⁵

⁷¹⁵ Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, I, 137, h.n. 412.

⁷¹⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 42. Hadis.

⁷¹⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

⁷¹⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

⁷¹⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 89.

⁷²⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 197.

⁷²¹ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 77.

⁷²² Mizzî, *a.g.e.*, V, 258.

⁷²³ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 401.

⁷²⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 297.

⁷²⁵ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 67.

Babası (ö. 50/671) tam adı Abdullah b. Kays b. Selim. Ashab-ı kiramdandır.⁷²⁶

Hadisin senedinde bulunan Cafer b. Muhammed Haffâf el-Antâkî mevzu hadisler rivayet etmiştir. Ebû Kudâma Hâris b. Ubeyd el-ÿyâdî ise zayıf bir ravidir. Dolayısıyla hadisin isnadı zayıftır diyebiliriz.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Ahmed b. Hanbel⁷²⁷ rivayet etmiştir.

50. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَا: سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ السَّعْرِ رَكْعَتَيْنِ وَهِيَ تَمَامٌ.

Tercümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansûr rivayet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivayet etti (dedi ki), bize Şerîk rivayet etti, O'da Câbir'den, O'da Âmir'den, O'da Abdullah b. Ömer (r.a.) ve Abdullah b. Abbas (r.a.)'tan şöyle dediklerini rivayet etmiştir: “*Rasulullâh (s.) yolculukta farz namazını iki rekât olarak belirlemiştir. Namaz bu şekilde tamam olur.*”⁷²⁸

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr⁷²⁹ → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁷³⁰ → Câbir → Âmir → Abdullah b. Ömer⁷³¹ → Abdullah b. Abbas.

Câbir (ö. 128/746), tam adı Câbir b. Yezîd b. Hâris b. Abdulyağûs b. Ka'b b. Hâris b. Muâviye b. Vâil b. Meraî b. Cu'fe el-Cu'fî Ebû Abdullah el-Kûfî.⁷³² İbn Hacer (ö. 852/1448) *et-Tehzîb*'te ravi hakkında geniş bilgi vermektedir. Derlediği bilgilerden bazıları şöyledir: Vakî' güvenilir olduğunu söyler, Yahya b. Maîn yalancı ve ondan hadis yazılmayacağını söylemiş ve yalancılıkla itham edilmiştir.⁷³³

⁷²⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XV, 446.

⁷²⁷ Ahmed b. Hanbel, XXXII, 505, h.n. 19731.

⁷²⁸ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, I, 422, h.n. 2460.

⁷²⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁷³⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁷³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 9. Hadis.

⁷³² Mizzî, *a.g.e.*, IV, 465.

⁷³³ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, II, 46; Aynî, *Meğâni'l-Ahyâr*, I, 136.

Âmir (ö. 103 veya 104/722 veya 723), tam adı Âmir b. Şurâhil eş-Şa'bî. Büyük âlim, hilim sahibi ve fakih birisidir. Tabiîn'in büyüklerindedir.⁷³⁴

Abdullah b. Abbas (r.a.), tam adı Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib el-Kureşî el-Hâşimî Rasulullâh (s.)'in amcasının oğludur. Ashab-ı kiramdan olup Kur'an'ın tercümanı lakabıyla meşhur olmuştur.⁷³⁵

Hadisin senedinde bulunan Hasan b. Abdullah b. Mansur hakkında fazla bilgiye raslanmamıştır. Yalnız Tahâvî'nin hocalarından olduğunu biliyoruz. Aynı zamanda ravi hakkında olumsuz şeyler söylenmemiştir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir. Hadisin isnadı sahihtir.

Tahrîc: Tahâvî aynı hadisi; Ebû Bekir, Ravh, Şu'be, Câbir, Âmir, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas tarikiyle rivayet etmiştir.⁷³⁶

51. Hadis

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرِ، قَالَ: ثنا الهيثم بن جميل، قال: ثنا زهير بن معاوية، عن عبد الكريم، عن زياد، عن عبد الله بن معقل، قال: دخلت مع أبي علي عبد الله بن مسعود فقال له أبي: أنت سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول: الندم توبة؟ فقال: نعم.

Tecümesi: Hüseyin b. Nasr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Züheyr b. Muâviye rivâyet etti, O'da Abdulkerîm'den, O'da Ziyâd'dan, O'da Abdullah b. Ma'kal'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Bababla birlikte Abdullâh b. Mesûd (r.a.)'ın ziyâretine gittik. Babam Ona: “*Sen Rasulullâh (s.)'in, 'pişman olmak tavbedir' dediğini duydun mu?*” diye sordu. Abdullah b. Mesûd: “*Evet*” dedi.⁷³⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin b. Nasr → Heysem b. Cemîl → Züheyr b. Muâviye⁷³⁸ → Abdulkerîm → Ziyâd → Abdullah b. Ma'kal.

Hüseyin b. Nasr (ö. ?), İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir ve doğru sözlü olduğu söylenmiştir.⁷³⁹

⁷³⁴ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 322; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 6; Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, XIV, 143; İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXV, 342; Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 28.

⁷³⁵ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 116; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, III, 933; Mizzî, *a.g.e.*, XV, 154; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 121.

⁷³⁶ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, I, 422, h.n. 2461.

⁷³⁷ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, VI, 291, h.n. 6963.

⁷³⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

Abdulkerîm (ö. 127/745) tam adı Abdulkerim b. Malik el-Cezeri Ebu Saîd el-Harranî. Ahmed b. Hanbel, İbn Hacer ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁷⁴⁰

Ziyâd (ö. ?), tam adı Ziyad b. Cerrah. İbn Hacer, Zehebi ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁷⁴¹

Abdullah b. Ma'kal (ö. 88/707), İbn Hacer, Zehebi ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁷⁴²

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen benzer lafızlarla, İbn Mâce⁷⁴³ ve Ahmed b. Hanbel⁷⁴⁴ rivayet etmiştir.

52. Hadis

وَحَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ , عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُكَدِّرِ , عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ قَصْرًا أبيضَ بِفَنَائِهِ جَارِيَةٌ , فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ؟ فَقِيلَ: لِشَابٍّ مِنْ قُرَيْشٍ , فَطَنَنْتُ أَبِي أَنَا هُوَ , فَقُلْتُ: مَنْ هُوَ؟ فَقَالُوا: عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ , فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَهُ لِأَنْظُرَ إِلَيْهِ , فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ يَا أَبَا حَفْصٍ " فَقَالَ: بِأَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ , أَوْعَلَيْكَ أَعَارُ؟

Tercümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansûr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdulazîz b. Ebû Seleme rivâyet etti, O'da Muhammed b. Münkedir'den, O'da Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Cennete girdim, orada beyaz bir saray gördüm. Bahçesinde de bir cariye vardı. Bu saray kimindir?"* diye sordum. Bana: *"Kureyş'ten bir gencin."* dediler. O gencin kendim olabileceğini zannettim. *"Bu genç kimdir."* diye sordum. Ömer b. Hattab'ın dediler. Ben o saraya bakmak istedim. Fakat ya Ebu Hafs, Senin kıskanç birisi olduğunu hatırladım. Bunun üzerine Ömer: *"Size karşı kıskançlık olur mu ya Rasulullâh."* dedi.⁷⁴⁵

⁷³⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 192, md. 12927.

⁷⁴⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 252; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VI, 373.

⁷⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 442; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 358.

⁷⁴² Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 169; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VI, 40.

⁷⁴³ İbn Mâce, *Zühd*, 30.

⁷⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, VI, 37, h.n. 3568; VII, 113, h.n. 4012,4014,4124.

⁷⁴⁵ Tahâvî, *Şerhu Müşkîlül-Âsâr*, V, 214, h.n. 1962.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr⁷⁴⁶ → Heysem b. Cemîl → Abdulazîz b. Ebû Seleme → Muhammed b. Münkedir → Câbir b. Abdullah.⁷⁴⁷

Abdulazîz b. Ebû Seleme (ö. 164/781), İbn Hacer güvenilir, fıkıhçı ve eserleri olduğunu söylemiştir. Zehebi ise herkes tarafından yüceltilen bir âlimdi demiştir.⁷⁴⁸

Muhammed b. Münkedir (ö. 130/748), İbn Hacer güvenilir olduğunu söylemiştir. Zehebi ise hadiste imam olduğunu söylemiştir.⁷⁴⁹

Ravilerin biyografisinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁷⁵⁰ Müslim⁷⁵¹ ve Nesâî⁷⁵² rivayet etmişlerdir.

53. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الصُّورِيُّ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ عَبْدِ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ، عَنْ شَقِيبٍ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا وَعُثْمَانَ تَوَضَّأَ ثَلَاثًا ثَلَاثًا، وَقَالَا: هَكَذَا كَانَ يَتَوَضَّأُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Tercümesi: Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize ibn Sevbân rivâyet etti, O Abdete b. Ebû Lübâbe'den, O'da Şekîk (r.a.)'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir. *Ali ve Osman'ı abdest alırken her azayı üçer kere yıkadıklarını gördüm. Onlar: "Rasulullah (s.) bu şekilde abdest alırdı." derlerdi.*⁷⁵³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî → Heysem b. Cemîl → ibn Sevbân → Abdete b. Ebû Lübâbe → Şekîk.

Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî, hakkında detaylı bilgiye ulaşamamıştır.

İbn Sevbân (ö. 165/782), tam adı Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân el-Ansî Ebû Abdullah ed-Dimaşkî. Ahmed b. Hanbel hadisleri reddedilmiştir ve rivayette kuvvetli olmadığını söylemiştir. Nesâî de Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856)'in görüşüne katılarak rivayetlerinin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Yahya b. Maîn bir seferinde

⁷⁴⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 74. Hadis.

⁷⁴⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 27. Hadis.

⁷⁴⁸ Mizzî, a.g.e., XVIII, 152.

⁷⁴⁹ Mizzî, a.g.e., XXVI, 503.

⁷⁵⁰ Buhârî, *Nikâh*, 107; *Ta'bir*, 31.

⁷⁵¹ Müslim, *Fadailu's-Sahabe*, 2.

⁷⁵² Nesâî, *es-Sünenu'l-Kebîr*, Kitâbu'l menâkib, 2.

⁷⁵³ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, I, 29, h.n. 120.

hadisinde bir sakınca yoktur demişken başka bir seferinde de hadisi yumuşaktır yazılabilir demiştir.⁷⁵⁴

Abdete b. Ebû Lübâbe (ö. ?), lakabı Ebu'l-Kâsım ed-Dimeşkî. Aslı Küfelidir, fıkıhçı ve güvenilir bir ravidir. İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁷⁵⁵

Şekîk (r.a.) (ö. 99/718), tam adı Şekîk b. Seleme el-Esedî Ebû Vâil el-Kûfî. Peygamberimiz (s.) zamanında yaşadığı halde Rasulullâh (s.)'ı görmemiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu ve hadisinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.⁷⁵⁶

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân el-Ansî Ebû Abdullah ed-Dimaşkî olan İbn Sevbân'dan dolayı zayıftır. Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî de mechul bir ravidir. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla İbn Mâce⁷⁵⁷ ve Ahmed b. Hanbel⁷⁵⁸ rivayet etmiştir.

54. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الصُّورِيُّ، قَالَ: ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ كَتِفَ شَاةٍ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ.

Tercümesi: Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b.Cemîl rivâyet etti (dedi ki),bize İbn Sevbân rivâyet etti, O'da Dâvud b. Ali'den, O'da Babasından, O'da İbn Abbâs (r.a.)'tan şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Resulullah, koyun budu yedikten sonra abdest almadan namaz kıldı.'⁷⁵⁹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî⁷⁶⁰ → Heysem b.Cemîl → İbn Sevbân⁷⁶¹
→ Dâvud b. Ali → Babası → İbn Abbâs.⁷⁶²

⁷⁵⁴ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 219; İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXXIV, 246; Mizzî, *a.g.e.*, XVII, 12; Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nubelâ*, VII, 18.

⁷⁵⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 114; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 315; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 145; Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 541; Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nubelâ*, V, 526.

⁷⁵⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 217; e-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 245; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 371; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 354; Nevevî, *Tehzîbu'l-Esmâ*, I, 247; Mizzî, *a.g.e.*, XII, 548; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 361.

⁷⁵⁷ İbn Mâce, *et-Tahâreti ve Sünenuhâ*, 46.

⁷⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 220, h.n. 872.

⁷⁵⁹ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, I, 64, h.n. 371.

⁷⁶⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 53. Hadis.

⁷⁶¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 53. Hadis.

⁷⁶² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 50. Hadis.

Dâvud b. Ali (ö. 133/751), tam adı Davud b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib el-Kureşi el-Haşimî Ebû Süleyman eş-Şâmî. Yahya b. Main Haşimoğullarından olup hadis hoca olduğunu ve yalancılardan olmadığını umarım demiştir. İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir ve rivayetlerinde hatalar olduğunu söylemiştir.⁷⁶³

Babası (ö. 118/737), tam adı Ali b. Abdullah b. Abbâs b. Abdulmuttalib b. Hişâm el-Kureşî el-Hâşimî Ebû Muhammed. el-İclî güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁷⁶⁴

Hadis'in ravileri arasında bulunan, Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî meçhul bir ravidir ve tam adı Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân el-Ansî ebû Abdullah ed-Dimaşkî olan İbn Sevbân'ın hadiste zayıf olması isnadı zayıflatmıştır. Ayrıca hadisin senedinde bulunan Dâvud b. Ali rivayetlerinde hata yapan birisidir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla Buhârî,⁷⁶⁵ Müslim,⁷⁶⁶ İbn Mâce⁷⁶⁷ ve Mâlik b. Enes (ö. 179/796)⁷⁶⁸ rivayet etmiştir.

55. Hadis

وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالُوا جَمِيعًا حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبَّيْعِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ زَرَعَ فِي أَرْضٍ قَوْمٍ بَعِيرٍ إِذْهُمْ فَلَيْسَ لَهُ مِنَ الزَّرْعِ شَيْءٌ , وَتُرِدُّ عَلَيْهِ نَفَقَتُهُ "

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dediler ki), bize Şerîk rivâyet etti, O'da Ebû İshâk es-Sebbî' den, O'da Ata b. Ebû Rabâh'tan, O'da Râfi b. Hadîç (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "*Her kim bir topluluğun arazisini izini olmadan eken kimseye üründen hiçbir şey verilmez. Yalnız masraflarını alır.*"⁷⁶⁹

⁷⁶³ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 419; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 281; Mizzî, *a.g.e.*, VIII, 421.

⁷⁶⁴ İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 40; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 192; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 160; Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 35.

⁷⁶⁵ Buhârî, *Vudû*, 50.

⁷⁶⁶ Müslim, *Hayd*, 24.

⁷⁶⁷ İbn Mâce, *Tahâret*, 74.

⁷⁶⁸ Malik b. Enes, I, 28, h.n. 62.

⁷⁶⁹ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, VII, 96, h.n. 2667.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁷⁷⁰ → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁷⁷¹ → Ebû İshâk es-Sebî → Ata b. Ebû Rabâh → Râfî b. Hadîç.

Ebû İshâk es-Sebî (ö. 127/745), tam adı Amr b. Abdullah el-Hemedânî güvenilir ve ibadet etmeyi çok seven birisidir.⁷⁷²

Ata b. Ebû Rabâh (ö. 114,115/733,734) Mekelidir, güvenilir birisidir fakat sahabeyi atlayarak çok hadis rivayet etmiştir. el-İclî güvenilir olduğunu söylemiştir.⁷⁷³

Râfî b. Hadîç (ö. 59,73,74/679,693,694), Ashab-ı kiramdan olup ensardandır.⁷⁷⁴

Bu hadis isnadında Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî meçhul bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadis bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce,⁷⁷⁵ Tirmizî,⁷⁷⁶ Ebû Dâvud⁷⁷⁷ ve Ahmed b. Hanbel⁷⁷⁸ rivayet etmiştir.

56. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ أَبِي وَإِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الَّذِي يَنَامُ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ إِلَى آخِرِهِ، قَالَ: " ذَاكَ الَّذِي بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنِهِ "

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O Cerîr b. Abdulhamîd'den, O'da Mansûr b. Mûtemir'den, O'da Ebû Vâil'den, O'da Abdullah b. Mesûd (r.a.)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Rasulullâh (s.)'e gecenin başından sonuna kadar uyuyan kişinin

⁷⁷⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 74. Hadis.

⁷⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. Hadis.

⁷⁷² Necm, Mûcemu'l-Cerh ve 't-Tâdil Liricâi Sünenu'l-Kebîr, s. 185; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 177; Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, I, 86.

⁷⁷³ Necm, Mûcemu'l-Cerh ve 't-Tâdil Liricâi Sünenu'l-Kebîr, s. 109; İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 294; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 463; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 332; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 330; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 198; Mizzî, *a.g.e.*, XX, 69.

⁷⁷⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, s. 299; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 121; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, II, 479; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 72.

⁷⁷⁵ İbn Mâce, *Ruhûn*, 13.

⁷⁷⁶ Tirmizî, *Ahkâm*, 29.

⁷⁷⁷ Ebû Dâvud, *Buyû*, 32-33.

⁷⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, XXV, 138, h.n. 15821,17269.

durumu sorulduğunda, Rasulullâh (s.): “O, şeytanın kulağına bevlettiği kişidir.” demiştir.⁷⁷⁹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁷⁸⁰ → Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Abdulhamîd → Mansûr b. Mûtemir → Ebû Vâil → Abdullah b. Mesûd.

Cerîr b. Abdulhamîd (ö. 188/804), İbn Sa'd güvenilir olduğunu söylemiştir. İlim sahibi birisi olup hadis için kendisine yolculuk yapıldığını eklemiştir.⁷⁸¹

Mansûr b. Mûtemir (ö. 132/750), Buhârî insanların en sağlamlarından demiştir. el-İclî güvenilir olduğunu söylemiştir.⁷⁸²

Ebû Vâil (ö. ?), tam adı Şekîk b. Seleme. el-İclî güvenilir ve rivayet ettiği hadislerin doğru olduğunu söylemiştir.⁷⁸³

Abdullah b. Mesûd (ö. 32/653), Ashab-ı kiramdandır. Kufe'de ikamet etmiştir. Aynı zamanda Küfe'nin fıkıhçılarından. Hz. Osman'dan önce vefat etmiştir.⁷⁸⁴

Bu hadis isnadında Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî meçhul bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,⁷⁸⁵ Müslim,⁷⁸⁶ İbn Mâce,⁷⁸⁷ Nesâî⁷⁸⁸ ve Ahmed b. Hanbel⁷⁸⁹ rivayet etmiştir.

57. Hadis

فَوَجَدْنَا الْحَسَنَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيِّ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ ح وَوَجَدْنَا فَهَذَا قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ، قَالَ الْحَسَنُ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، وَقَالَ فَهَذَا: أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنْ خُصَيْفٍ، عَنْ

⁷⁷⁹ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, X, 191, h.n. 4020.

⁷⁸⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁷⁸¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 381; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, II, 214; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 145.

⁷⁸² İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 337; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VII, 346; İclî, *Târihu's-Sikât*, II, 299; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 177.

⁷⁸³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 154; İclî, *Târihu's-Sikât*, I, 459.

⁷⁸⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 111; Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, V, 2; İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 278; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 149.

⁷⁸⁵ Buhârî, *Teheccüd*, 13; *Bedu'l-Halk*, 11.

⁷⁸⁶ Müslim, *Salâtu'l-Musâfirîn ve Kasruhâ*, 28.

⁷⁸⁷ İbn Mâce, *İkâmetü's-Salât ve's-Sünnetu Fihâ*, 174.

⁷⁸⁸ Nesâî, *Kiyâmu'l-Leyl*, 5.

⁷⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, VI, 21, h.n. 3557; VII, 148, h.n. 4059.

مَقْسَمٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الَّذِي يَقَعُ عَلَى امْرَأَتِهِ وَهِيَ حَائِضٌ؟
قَالَ: " يَتَصَدَّقُ بِنِصْفِ دِينَارٍ "

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Fehd rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Saîd b. el-Esbahânî rivâyet etti (dedi ki), bize Hasan rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti. Yine Fehd şöyle dedi. Şerîk bize haber verdi, O, Husayf'ten, O'da Miksem'den, O'da ibn Abbâs (r.a.)'tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Rasulullâh (s.)'e eşiyile hayızlı iken cinsi ilişkide bulunan kişinin durumu soruldu. "Yarım dinar tasadduk etmesi gerekir." dedi.⁷⁹⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁷⁹¹ → Heysem b. Cemîl (H) Fehd → Muhammed b. Saîd b. el-Esbahânî → Şerîk⁷⁹² → Husayf → Miksem → ibn Abbâs.⁷⁹³

Fehd (ö. 275/889), tam adı Fehd b. Süleyman b. Yahya künyesi Ebu Muhammed'dir. Küfe'lidir. Güvenilir ve sağlam birisidir.⁷⁹⁴

Muhammed b. Saîd b. el-Esbahânî (ö. 220/835), güvenilir ve sağlam birisidir. Nesâî ve Ebû Hâtim güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁷⁹⁵

Husayf (136/754), tam adı Husayf b. Abdurrahman el-Cezeri Ebû Avn. Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel hadiste zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hâtim yeri doğru sözlülerin arasındadır fakat karıştırır demiştir. Hafızasının zayıf olduğunu söyleyenler vardır.⁷⁹⁶

Miksem (ö. 101/720), tam adı Miksem b. Bûcra Ebu Kâsım. Ebu Hatim hadisi doğru olduğunu ve zararsız birisi olduğunu söylemiştir.⁷⁹⁷

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Husayf bulunduğundan dolayı zayıftır. Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî de mechul bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

⁷⁹⁰ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, X, 433, h.n. 4230.

⁷⁹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 74. Hadis.

⁷⁹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. Hadis.

⁷⁹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 50. Hadis.

⁷⁹⁴ Ebû Saîd, *Tarih ibn Yunus el-Mısrî*, II, 171; İbn Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, XLVIII, 459.

⁷⁹⁵ Muslim, *el-Kinâ ve'l-Esmâ*, I, 180.

⁷⁹⁶ Müslim, *el-Kinâ ve'l-Esmâ*, I, 605; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 403.

⁷⁹⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 461.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla, İbn Mâce,⁷⁹⁸ Ebû Dâvud,⁷⁹⁹ Tirmizî,⁸⁰⁰ Nesâî,⁸⁰¹ Ahmed b. Hanbel⁸⁰² ve Dârimî⁸⁰³ rivayet etmiştir.

58. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ , قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , قَالَ: حَدَّثَنِي شَرِيكٌ , عَنْ جَابِرٍ قَالَ: مَاتَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ ابْنُ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا فَصَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O'da Câbir (r.a.)'den şöyle rivâyet dediğini etmiştir: “*Rasulullâh (s.)'ın oğlu İbrâhîm on altı aylıkken vefât etti. Rasulullâh (s.) Onun cenaze namazını kaldırdı.*”⁸⁰⁴

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr⁸⁰⁵ → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁸⁰⁶
→ Câbir.⁸⁰⁷

Senedeki ravilerden Hasan b. Abdullah b. Mansûr hakkında fazla bilgiye raslanmamıştır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Tahâvî aynı hadisi; İbn Merzûk, Ebû Amir, Süfyan, Câbir, Şa'bî tarihiyle rivayet etmiştir.⁸⁰⁸

Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

59. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورِ الْبَالِسِيِّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ حَمَادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ: " أَنَّهُ خَاصَمَ رَجُلًا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَلَدٍ وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِيهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَاحْتَجَبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةَ "

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O Hişâm

⁷⁹⁸ İbn Mâce, *et-Tahâreti ve Sünenühâ*, 123.

⁷⁹⁹ Ebû Dâvud, *Tahâret*, 105-106; *Nikâh*, 48.

⁸⁰⁰ Tirmizî, *Tahâret*, 103.

⁸⁰¹ Nesâî, *Tahâret*, 182.

⁸⁰² Ahmed b. Hanbel, III, 473, h.n. 2032; IV, 27, h.n. 2121,2122,2201,2458,2595; V, 9, h.n. 2788,2843,3145,3428,3473.

⁸⁰³ Dârimî, *Tahâret*, 112.

⁸⁰⁴ Tahâvî, *Şerhu Meâni 'l-Âsâr*, I, 508, h.n. 2902.

⁸⁰⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁸⁰⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁸⁰⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 50. Hadis.

⁸⁰⁸ Tahâvî, *Şerhu Meâni 'l-Âsâr*, I, 508, h.n. 2901.

b. Urve'den, O'da Babasından, O'da Abdullah b. Zema (r.a.)'dan şöyle rivâyet dediğini etmiştir: Bir adam Resulullah (s.)'e babasının yatağında doğan bir çocukla ilgili dava için geldi. Rasulullâh (s.): “Çocuk yatak sahibine aittir. Ey Sevde sen de bu çocuğun yanında örtülü ol.” buyurdu.⁸⁰⁹

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁸¹⁰ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme⁸¹¹ → Hişâm b. Urve⁸¹² → Babası.⁸¹³ → Abdullah b. Zema.

Abdullah b. Zema (ö. ?), Ashab-ı kiramdandır, Rasulullâh (s.) vefat ettiğinde 15 yaşındaydı. Rasulullâh (s.) ve teyzesi olan Ummu Seleme'den rivayetleri vardır.⁸¹⁴

Sened'de bulunan Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî hakkında fazla bilgi yoktur. Senedin diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,⁸¹⁵ Müslim,⁸¹⁶ İbn Mâce,⁸¹⁷ Nesâî,⁸¹⁸ Ahmed b. Hanbel⁸¹⁹ ve Dârimî⁸²⁰ rivayet etmiştir.

60. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ يَزِيدَ الصُّورِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: " نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَطْءِ السَّبَايَا وَهَنَّ حَبَالَى حَتَّى يَضَعَنَّ مَا فِي بَطُونِهِنَّ، أَوْ يُسْتَبْرَأَنَّ ".

Tercüme: Ahmed b. Yahyâ b. Yezîd es-Sûrî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O Âmeş'ten, O'da Meymûn b. Mihrân'dan, O'da İbn Abbâs (r.a.)'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Rasululâh (s.), savaşta esir olarak ele geçirilen hamile kadınlarla birlikte olmayı doğum yapıncaya ya da temizleninceye kadar yasakladı.”⁸²¹

⁸⁰⁹ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, XI, 9, h.n. 4249.

⁸¹⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁸¹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 139. hadis.

⁸¹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 6. Hadis.

⁸¹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 6. Hadis.

⁸¹⁴ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, III, 910; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 246; Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 525.

⁸¹⁵ Buhârî, *Buyû*, 3, 100; *Husûmât*, 6; *Itk*, 8.

⁸¹⁶ Müslim, *Radâ*, 10.

⁸¹⁷ İbn Mâce, *Nikâh*, 59.

⁸¹⁸ Nesâî, *Talâk*, 48.

⁸¹⁹ Ahmed b. Hanbel, XL, 103, h.n. 24086,24094; XLI, 442, h.n. 24975; XLIII, 71, h.n. 25894.

⁸²⁰ Dârimî, *Nikâh*, 41.

⁸²¹ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, VIII, 56, h.n. 3050.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Yahyâ b. Yezîd es-Sûrî⁸²² → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁸²³ → Âmeş → Meymûn b. Mihrân → ibn Abbâs.⁸²⁴

Âmeş (ö. 147,148/765,766), tam adı Süleymân b. Mihrân el-Esedî el-Kâhilî. Buhârî 1300 hadisi olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel, Ebu İshak ve Âmeş Küfe'nin has adamlarındandır demiştir. el-İcli güvenilir ve Küfe'de hadis hocalarından birisidir demiştir. Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁸²⁵

Meymûn b. Mihrân (ö. 116,117,118/735,736,737), Ahmed b. Hanbel ve el-İcli güvenilir olduğunu söylemişlerdir. el-İcli tabiinden olduğunu ifade etmiştir. Nesâî de güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁸²⁶

Senedeki ravilerden Ahmed b. Yahyâ es-Sûrî bilinmeyen bir ravidir. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Ahmed b. Hanbel⁸²⁷ rivayet etmiştir.

61. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ , عَنْ مَنْصُورٍ , عَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ , عَنْ أُخْتِ , لِحَدِيفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " وَيُلْكَنَّ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ , أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَّةِ مَا تَتَحَلَّيْنَ بِهِ حَتَّى تَحَلَّيْنَ الذَّهَبَ , إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تَحَلَّى ذَهَبًا إِلَّا عُدَّتْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Tercümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk b. Abdullah rivâyet etti, O Mansur'dan, O'da Rabî b. Hirâş'tan, O'da Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'ın kız kardeşinin Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini duydum demiştir: “*Ey kadınlar topluluğu size yazıklar olsun. Gümüşle süslenmeniz yetmiyormuş gibi altınla süslenmeye kalktınız.*”

⁸²² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 53. Hadis.

⁸²³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁸²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

⁸²⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 76.

⁸²⁶ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, V, 417; Mizzî, *a.g.e.*, XXIX, 210.

⁸²⁷ Ahmed b. Hanbel, IV, 162, h.n. 2318.

Sizden her hangi bir kadın altınla süslenirse, kıyamet günü mutlaka onunla azaba maruz kalır.”⁸²⁸

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁸²⁹ → Heysem b. Cemîl → Şerîk b. Abdullah⁸³⁰ → Mansur⁸³¹ → Rabî b. Hirâş⁸³² → Huzeyfe b. Yemân'ın kız kardeşi.

Huzeyfe b. Yemân'ın kız kardeşi, adı Fatma bt. Yemân (r.anha), (ö. ?) Sahabi kadınlardandır.⁸³³

Hadisin senedinde bulunan Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî hakkında fazla bilgi yoktur. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Ebû Dâvud,⁸³⁴ Nesâî,⁸³⁵ Ahmed b. Hanbel⁸³⁶ ve Dârimî⁸³⁷ rivayet etmiştir.

Hadisin Kısa İzahı: Hadis kadınların altınla süslenmelerine yasak getirmektedir. Bu ve buna benzer hadisler hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bazıları, kadınların süslenmek amacıyla kullandığı altını yabancı erkeklere gösteriş yapmak yahut kibir vesilesi olarak kullanıldığı takdirde haram olduğna hükmetmişlerdir. Kur'andan da şu ayeti delil olarak göstermişlerdir: “ Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın.”⁸³⁸

Bazı alimlerde bu hadisin neshedilen hadislerden birisi olduğun söylemişlerdir.⁸³⁹

62. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ , قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ , عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ , عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَحْرٍ , عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْيَحْضُبِيِّ , عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ , عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ أُمَّهُ نَدَرَتْ أَنْ

⁸²⁸ Tahâvî, *Şerhu Müşkulu'l-Âsâr*, XII, 298, h.n. 4807.

⁸²⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 10. Hadis.

⁸³⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 11. Hadis.

⁸³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 31. Hadis.

⁸³² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 31. Hadis.

⁸³³ Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 266.

⁸³⁴ Ebû Dâvud, *Hâtem*, 8.

⁸³⁵ Nesâî, *Zînet*, 39.

⁸³⁶ Ahmed b. Hanbel, XXXVIII, 395, h.n. 23380,27011,27013,27078.

⁸³⁷ Dârimî, *İsti'zân*, 17.

⁸³⁸ Ahzab: 33/33.

⁸³⁹ Aliyü'l-Kari, *Mirkat*, VII, 2806.

تَمَشِي إِلَى الْكَعْبَةِ حَافِيَةً غَيْرَ مُخْتَمِرَةٍ فَذَكَرَ ذَلِكَ عُفْبَةُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أُخْتِكَ فَلْتَرْكَبْ وَلْتَحْتَمِرْ , وَلْتَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ.

Tercüme: Hasan b. Ubeyd b. Mansûr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyim rivâyet etti, O Yahya b. Saîd'den, O'da Ubeydullah b. Zahr'dan, O'da İbn Yunus Yahsubî'den, O'da Abdullah b. Mâlik'ten, O'da Ukbe b. Âmir el-Cühenî (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Rasulullâh (s.)'e kız kardeşimin Kâbe'ye başı açık, yalın ayak (ayakabısız) yürüyerek gitmeyi adadığımı söyledim. Rasulullâh (s.): “Kız kardeşine bir bineğe binerek ve başını örtterek gitmesini, Yeminini bozduğu için de üç gün oruç tutmasını söyle.” dedi.⁸⁴⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Ubeyd b. Mansûr⁸⁴¹ → Heysem b. Cemîl → Hüseyim⁸⁴² → Yahya b. Saîd → Ubeydullah b. Zahr → İbn Yunus Yahsubî → Abdullah b. Mâlik → Ukbe b. Âmir el-Cühenî.

Yahya b. Saîd (ö. 143,144/761,762), İbn Sa'd güvenilir çok hadis rivayet etmiş ve sağlam birisidir demiştir. Ahmed b. Hanbel insanların en sağlamıdır demiştir. el-İclî Medîneli, tabiin, güvenilir, fıkıhçı ve salih birisi olduğunu söylemiştir. Nesâî ise güvenilir demiştir.⁸⁴³

Ubeydullah b. Zahr (ö. ?), Ahmed b. Hanbel hadiste zayıftır demiştir. Yahya b. Maîn bir şey değildir demiştir. Ebû Hâtim hadisi yumuşaktır yazılabilir demiştir. Nesâî rivayetlerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.⁸⁴⁴

İbn Yunus Yahsubî (ö. ?), tam adı Cu'sül b. Hâkân b. Amr b. Yesûb. Afrika'nın kadısıdır. İbn Hacer doğru sözlü ve fıkıhçı olduğunu, Zehebi de güvenilir olduğunu söylemiştir.⁸⁴⁵

Abdullah b. Mâlik (ö. 77/697), Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁸⁴⁶

Ukbe b. Âmir el-Cühenî (ö. 58/678), Ashab-ı kiramdandır. Rasulullâh (s.) ve Hz. Ömer (r.a.)'den rivayetleri vardır.⁸⁴⁷

⁸⁴⁰ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, III, 130, h.n. 4818.

⁸⁴¹ Hakkında bilgi bulunamamıştır.

⁸⁴² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 31. Hadis.

⁸⁴³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, IX, 221; Mizzî, *a.g.e.*, XXXI, 346.

⁸⁴⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 36.

⁸⁴⁵ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 558.

⁸⁴⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 14; Mizzî, *a.g.e.*, XV, 503.

Bu hadis isnadında, mechul ravi Hasan b. Ubeyd b. Mansûr ve zayıf ravi Ubeydullah b. Zahr bulunduğundan dolayı zayıftır. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁸⁴⁸ Muslim,⁸⁴⁹ İbn Mâce,⁸⁵⁰ Ebû Dâvud,⁸⁵¹ Tirmizî,⁸⁵² Nesâî,⁸⁵³ Ahmed b. Hanbel⁸⁵⁴ ve Dârimî⁸⁵⁵ rivayet etmiştir.

63. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ مَنْصُورٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّذْرِ وَأَمَرَ بِالْوَفَاءِ بِهِ "

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk b. Abdullah rivâyet etti, O Mansûr'dan, O'da Abdullah b. Mürre'den, O'da İbn Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Rasulullâh (s.) adak adamayı yasakladı, adak adanmışsa da adağını yerine getirilmesini emretti."⁸⁵⁶

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁸⁵⁷ → Heysem b. Cemîl → Şerîk b. Abdullah⁸⁵⁸ → Mansûr⁸⁵⁹ → Abdullah b. Mürre → İbn Ömer.⁸⁶⁰

Abdullah b. Mürre (ö. 100/719), Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğu söylenmiştir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁸⁶¹

Hadisin senedinde bulunan Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî hakkında fazla bilgiye raslanmamıştır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

⁸⁴⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, III, 1073.

⁸⁴⁸ Buhârî, *Cizu's-Sayd*, 27.

⁸⁴⁹ Muslim, *Nuzur*, 4.

⁸⁵⁰ İbn Mâce, *Keffârât*, 20.

⁸⁵¹ Ebû Dâvud, *İmân ve'n-Nüzûr*, 23.

⁸⁵² Tirmizî, *Nuzûr ve'l-Eymân*, 17.

⁸⁵³ Nesâî, *Eymân ve'n-Nuzûr*, 32-33.

⁸⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, XXVIII, 523, h.n. 17291,17306,17330,17348,17375,17386,17793.

⁸⁵⁵ Dârimî, *Nuzûr ve'l-İmân*, 2.

⁸⁵⁶ Tahâvî, *Şerhu Müşkulu'l-Âsâr*, II, 306, h.n. 839.

⁸⁵⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 74. Hadis.

⁸⁵⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. Hadis.

⁸⁵⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 101. Hadis.

⁸⁶⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 9. Hadis.

⁸⁶¹ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 114; İbn Hibban, *es-Sikât*, V, 42.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁸⁶² Müsim,⁸⁶³ İbn Mâce,⁸⁶⁴ Ebû Dâvud,⁸⁶⁵ Nesâî⁸⁶⁶ ve Ahmed b. Hanbel⁸⁶⁷ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Bu hadiste kişinin adak adamaması, fakat Allah'a bir söz verilmişse verilen sözün tutulması ve yapılan adakların yerine getirilmesi istenmektedir. Rasulullah (s.), Allah'a itaat kabilinden adakların yerine getirilmesini emretmiş, Allah'a isyan veya masiyet kabilinden olan konularda adakta bulunulmamasını, şayet öyle bir adak yapılmışsa buna uyulmamasını istemiştir. Âlimler, hiçbir dünyevi menfaat ummadan sırf Allah'ın rızasını kazanmak, O'na şükretmek için adak adanmasında bir sakınca bulunmadığı görüşündedirler.⁸⁶⁸

64. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ يَزِيدَ الصُّورِيُّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ يُخَايْمِرَ، عَنْ مُعَاذٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عُمْرَانُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ خَرَابٌ لِيُتْرَبَ وَخَرَابٌ يُتْرَبُ خُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ، وَخُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ فَتْحُ الْقُسْطَنْطِينِيَّةِ وَفَتْحُ الْقُسْطَنْطِينِيَّةِ خُرُوجُ الدَّجَالِ، ثُمَّ ضَرْبَ عَلَى فَخِذِي أَوْ فَخِذِ الَّذِي بَجَنِبِهِ أَوْ مَنْكِبِهِ، ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ لَحَقٌّ كَمَا أَنْتَ هَاهُنَا "

Tercüme: Ahmed b. Yahyâ b. Yezîd el-Sûryu Ebû Abdullah rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize ibn Sevbân rivâyet etti, O'da Babasından, O'da Mekhûl'dan, O'da Cübeyr b. Nüfeyr'den, O'da Mâlik b. Yuhâmir'den, O'da Muâz (r.a.)'dan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Kudüs'ün imâr edilmesi Medine'nin harâbına, Medine'nin harâbı kanlı bir savaşa, kanlı bir savaşın çıkması Kostantiniyyenin fethine, Kostantiniyyenin fethi Deccâl'in çıkmasına bir işarettir."* buyurdu. Sonra Rasulullâh (s.) benim veya yanındaki kişinin dizini ya da sırtını döverek şöyle dedi: *"Senin burada ki varlığın ne kadar gerçekse söylediklerim de o kadar gerçektir."*⁸⁶⁹

⁸⁶² Buhârî, -Savm, 67; Kader, 6; İmân ve 'n-Nuzûr, 32.

⁸⁶³ Müsim, Siyâm, 22.

⁸⁶⁴ İbn Mâce, Keffârât, 15.

⁸⁶⁵ Ebû Dâvud, el-Eymân ve 'n-Nuzûr, 21.

⁸⁶⁶ Nesâî, el-Eymân ve 'n-Nuzûr, 24.

⁸⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, VIII, 12, h.n. 4449; IX, 193, h.n. 5245,5275,5592; X, 199, h.n. 5994,6235.

⁸⁶⁸ İbn Battâl, Şerhu Sahihi'l-Buhârî, VI, 157-158.

⁸⁶⁹ Tahâvî, Şerhu Müşkulu'l-Âsâr, I, 450, h.n. 519.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Yahyâ b. Yezîd el-Sûrî Ebû Abdullah⁸⁷⁰ → Heysem b. Cemîl → İbn Sevbân⁸⁷¹ → Babası → Mekhûl⁸⁷² → Cübeyr b. Nüfeyr → Mâlik b. Yuhâmir → Muâz.

Babası, tam adı Sâbit b. Sevbân el-Ansî eş-Şâmî ed-Dimaşkî (ö. ?). Yahya b. Maîn, Horasanlı olup Şam'da ikamet ettiğini ve güvenilir olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim de güvenilir demiştir.⁸⁷³

Cübeyr b. Nüfeyr (80/700), İclî ve Ebû Hatim güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.⁸⁷⁴

Mâlik b. Yuhâmir (ö. 70/690), İbn Sa'd ve el-İclî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir. Sahabi olduğunu söyleyenler olduğu gibi Muhadram olduğunu da söyleyenler vardır.⁸⁷⁵

Muâz (ö. 17/639), tam adı Muâz b. Cebel el-Ensâri. Ashab-ı Kiram'dandır. Bedir savaşına ve Akabe biatına katılmıştır. 28 yaşında vefat ettiği söylenmektedir.⁸⁷⁶

Bu hadis isnadında zayıf ravi İbn Sevbân bulunduğu için dolayı zayıftır. Ahmed b. Yahyâ b. Yezîd el-Sûrî Ebû Abdullah da meçhul bir ravidir. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce,⁸⁷⁷ Ebû Dâvud,⁸⁷⁸ Tirmizî⁸⁷⁹ ve Ahmed b. Hanbel⁸⁸⁰ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhi: İstanbul'un fethini müşdeleyen hadis ve yorumları için şu tez ve makalelerden yararlanabiliriz. Âdem Aslan, "*Fetih Hadisleri*" 2003, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek lisans tezi; Ali Yardım'ın, Diyanet

⁸⁷⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 53. hadis.

⁸⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 53. Hadis.

⁸⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 100. Hadis.

⁸⁷³ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 349; Aynî, *Meğâni'l-Ahyâr*, I, 126.

⁸⁷⁴ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, II, 223; İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 95; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, II, 512; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IV, 111; Mizzî, *a.g.e.*, IV, 509.

⁸⁷⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 441; İclî, *Târihu's-Sikât*, s. 419; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, V, 383; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 166.

⁸⁷⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 437; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 244; Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, V, 2431; İbn Abdülber, *el-İstiâb*, III, 1402.

⁸⁷⁷ İbn Mâce, *Fiten*, 35.

⁸⁷⁸ Ebû Dâvud, *Melahim*, 3.

⁸⁷⁹ Tirmizî, *Fiten*, 58.

⁸⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, XXXVI, 352, h.n. 22023,22045,22121.

İlmi Dergi, 1974, c: XIII, sayı: 2, s. 116-123'de "Fetih Hadisi Üzerine Bir Araştırma" ve Mehmet Ali Kulat'ın, Diyanet İlmi Dergi, c: XXXVII, sayı: 2, s. 5-24'te "İstanbul'un Fethini Müjdeleyen Hadisin Değerlendirmesi" isimli makalesi yayınlanmıştır.

65. Hadis

وَجَدْنَا الْحَسَنَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورِ الْبَالِسِيِّ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ فُرَاتٍ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَنْ حُدَيْفَةَ، قَالَ: أَشْرَفَتْ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غُرْفَةٍ، فَقَالَ: " مَا تَذْكُرُونَ وَمَا تَقُولُونَ؟ " قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّاعَةَ، قَالَ: " إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى يَكُونَ عَشْرُ آيَاتٍ: أَوَّلُهَا طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، خَسْفُ الْمَشْرِقِ، وَخَسْفُ الْمَغْرِبِ، وَخَسْفُ بَحْرِ الْعَرَبِ، وَيَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ، وَالذَّابَّةُ، وَالذُّخَانُ، وَالذَّجَالُ، وَنُزُولُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَارٌ تَخْرُجُ مِنْ قَعْرِ عَدْنٍ تَقِيلُ مَعَهُمْ إِذَا قَالُوا، وَتَرْوِحُ مَعَهُمْ إِذَا رَاحُوا "

Tercümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansur el-Bâlisi rivayet etti (dedi ki), bize Heysen b. Cemil rivayet etti (dedi ki), bize Şerîk b. Abdullah rivayet etti, O'da Furât'tan, O'da Ebu Tufeyl'den, O'da Huzeyfe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: *Rasulullâh (s.) bir odadan çıkarak bizim yanımıza geldi. "Aranızda ne konuşuyorsunuz?" dedi. "Kıyamet gününden konuşuyoruz" diye cevap verdik. Rasulullâh (s.): "Şüphesiz on alamet görünmedikçe kıyamet kopmayacaktır dedi. Birincisi güneşin batıdan doğması, doğuda, batıda ve Arap yarımadasında olmak üzere üç yerin çökmesi, Ye'cûc ve Me'cûc ortaya çıkması, Dâbbe, dunman, deccal, İsa'nın yeryüzüne inmesi, Aden'den çıkacak olan büyük bir ateşin çıkması, ateşin insanlarla beraber durur insanlarla beraber hareket eder."*⁸⁸¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansur el-Bâlisi⁸⁸² → Heysen b. Cemil → Şerîk b. Abdullah⁸⁸³ → Furat → Ebu Tufeyl → Huzeyfe.

Furat (ö. ?), tam adı Furât b. Ebu Abdurrahman el-Kazzaz. İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁸⁸⁴

Ebu Tufeyl (ö. 110/729), tam adı Âmir b. Vâile b. Abdullah b. Amr b. Cahş. Ashab-ı kirandandır. Ashabın en son vefat edenlerden birisidir.⁸⁸⁵

⁸⁸¹ Tahâvî, *Şerhu Müşkîlu'l-Âsâr*, II, 418, h.n. 959.

⁸⁸² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 74. Hadis.

⁸⁸³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. Hadis.

⁸⁸⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 150.

Huzeyfe (ö. ?). Tam adı Huzeyfe b. Useyd. Ashab-ı kiramdandır.⁸⁸⁶

Senedeki ravilerden Hasan b. Abdullah b. Mansur el-Bâlisi hakkında fazla bilgiye ulaşılmamıştır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahrir: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla Müslim,⁸⁸⁷ İbn Mâce,⁸⁸⁸ Ebû Dâvud⁸⁸⁹ ve Tirmizî⁸⁹⁰ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hz. İsa'nın dünyaya nüzulü ile ilgili konu hakkında yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmıştır. Davut Tekin, 2013 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalında “*Hz. İsa'nın Nüzulü ile İlgili Rivayetlerin Tahrir ve Tenkidi*” isimli Yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Ahmed Çetinkaya da 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalında “*Hadis Kaynaklarında Hz. İsa Hakkındaki Rivayetlerin İncelenmesi*” isimli Doktora tezi hazırlamıştır.

66. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورِ الْبَالِسِيِّ أَبُو عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَّامَةَ، وَجَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُرِوْا خُذُوا بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ: " مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُؤَاخِذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أُخِذَ بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ. "

Tercümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî Ebû Ali rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Zâide b. Kadâme ve Cerîr b. Abdulhamîd rivâyet etti, O'da Mansûr'dan, O'da Ebû Vâil'den, O'da İbn Mesûd (r.a.)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. İnsanlar şöyle dediler: Yâ Rasulullâh (s.): “*Biz câhiliyet devrinde yaptıklarımızdan sorumlu olacak mıyız?*” diye sordular. Rasulullâh (s.): “*Müslüman olduktan sonra iyi ameller işleyen câhiliye devrindeki yaptıklarından dolayı sorumlu tutulmaz; kim de Müslüman olduktan sonra kötülük*

⁸⁸⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 79.

⁸⁸⁶ Mizzî, *a.g.e.*, V, 493.

⁸⁸⁷ Müslim, *el-Fiten ve Eşratu's-Sâa*, 13.

⁸⁸⁸ İbn Mâce, *Fiten*, 25.

⁸⁸⁹ Ebû Dâvud, *Melâhim*, 12.

⁸⁹⁰ Tirmizî, *Fiten*, 21.

ederse hem câhiliye devrinde yaptıklarından hem de Müslüman olduktan sonra yaptıklarından sorumlu tutulur.” buyurdu.⁸⁹¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî Ebû Ali⁸⁹² → Heysem b. Cemîl → Zâide b. Kadâme ve Cerîr b. Abdulhamîd → Mansûr⁸⁹³ → Ebû Vâil⁸⁹⁴ → İbn Mesûd.⁸⁹⁵

Zâide b. Kudâme (ö. ?), İbn Hacer hadiste sağlam ve güvenilir, Zehebi hadiste hafız güvenilir ve hadislerinin delil olduğunu söylemişlerdir.⁸⁹⁶

Cerîr b. Abdulhamîd (ö. ?), İbn Hacer güvenilir olduğunu fakat son yıllarında hafızasının zayıfladığını söylemiştir. Dârekutnî güvenilir ve hadis hafızı olduğunu söylemiştir.⁸⁹⁷

Senedeki ravilerden Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî Ebû Ali hakkında fazla bilgiye ulaşılmamıştır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,⁸⁹⁸ Müslim,⁸⁹⁹ İbn Mâce⁹⁰⁰ ve Ahmed b. Hanbel⁹⁰¹ rivayet etmiştir.

67. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ عَجُوزَانِ مِنْ عَجَائِرِ يَهُودِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَتَا لِي: إِنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ، فَكَذَّبْتُهُمَا، وَلَمْ أَصَدِّقْهُمَا، فَخَرَجَتَا، وَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَجُوزَيْنِ دَخَلَتَا عَلَيَّ، فَرَعَمْتَا أَنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ، فَقَالَ: " صَدَقْتَا، إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبُونَ عَذَابًا تَسْمَعُهُ الْبَهَائِمُ كُلُّهَا " فَقَالَتْ عَائِشَةُ: " فَمَا رَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ فِي صَلَاةٍ، إِلَّا يَتَعَوَّدُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ "

Tecümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Cerîr b. Abdulhamîd rivâyet etti, O'da Mansûr'dan, O'da Ebû Vâil'den, O'da Mesrûk'tan, O'da Âişe (r.anha)'nin şöyle

⁸⁹¹ Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, I, 441, h.n. 503.

⁸⁹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 74. Hadis.

⁸⁹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 56. Hadis.

⁸⁹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 56. Hadis.

⁸⁹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 56. Hadis.

⁸⁹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 273.

⁸⁹⁷ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 540; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, II, 75.

⁸⁹⁸ Buhârî, *İstıtabetu'l-Mürteddin ve'l-Muanidin ve Kitaluhum*, 1.

⁸⁹⁹ Müslim, *İman*, 53.

⁹⁰⁰ İbn Mâce, *Zühd*, 29.

⁹⁰¹ Ahmad b. Hanbel, VI, 91, h.n. 3604, 3886; VII, 178, h.n. 4103,4108.

dediğini rivâyet etmiştir. Medineli iki yaşlı yahudi kadın ziyaretime geldi. Bana, “*kabir sahiplerine azap mezarlarında azap edilir*” dediler. Onları yalanladım ve onlara inanmadım. Yanımdan çıkıp gittiler. Daha sonra Rasulullâh (s.) benim yanıma gelidi. Dedim ki: “*Ya Rasulullâh (s.) iki yaşlı yahudi kadın yanıma geldiler. Kabirdekilerin azap çektiklerini iddia ettiler.*” Rasulullâh (s.): “*Doğru söylüyorlar, öyle bir azap görürlerki bütün hayvanlar onları duyar.*” dedi. Âişe: “*Bu konuşmamızdan sonra Rasulullâh (s.)’in her namazda kabir azabından Allah’a sığındığını gördüm.*” dedi.⁹⁰²

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî⁹⁰³ → Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Abdulhamîd⁹⁰⁴ → Mansûr⁹⁰⁵ → Ebû Vâil⁹⁰⁶ → Mesrûk → Âişe.⁹⁰⁷

Mesrûk (ö. 62/682), tam adı Mesrûk b. Ecdâ el-Hemedânî el-Vâdî ebû Aişe el-Kufî. İbn Hacer güvenilir, fıkıhçı ve ibadete düşkün birisi olduğunu söylemiştir. Zehebi ise âlim, Yahya b. Maîn de güvenilir ve onun gibileri hakkında sorgu yapılmaz demişlerdir.⁹⁰⁸

Senedeki ravilerden Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî Ebû Ali hakkında fazla bilgiye ulaşılmamıştır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla, Buhârî,⁹⁰⁹ Müslim,⁹¹⁰ Nesâî⁹¹¹ ve Ahmed b. Hanbel⁹¹² rivayet etmiştir.

Hadisin Kısa İzâhı: Hadisin konusu olan kabir azabıyla ilgili istifade edebileceğimiz bazı tez ve makalelere isaret etmek faydalı olacaktır. Ali Böcü, 2005 yılında Çukurova Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalında “*es-Suyûtî’nin ‘Şerhu’s-Surûr bi Şerhi Hâli’l-Mevtâ ve’l-Kubûr’ Adlı Eseri Bağlamında Kabir Hayatı ile İlgili Hadislerin İncelenmesi,*” Ahmed Oğuz, 2014

⁹⁰² Tahâvî, *Şerhu Müşkili’l-Âsâr*, XIII, 195, h.n. 5200.

⁹⁰³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁹⁰⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 23. hadis.

⁹⁰⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

⁹⁰⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

⁹⁰⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

⁹⁰⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 451.

⁹⁰⁹ Buhârî, *Cenaiz*, 86; *Daavat*, 37.

⁹¹⁰ Müslim, *Mesacid ve Mevadiu’s-Sala*, 23; *Kesb*, 2.

⁹¹¹ Nesâî, *Sehv*, 64.

⁹¹² Ahmed b. Hanbel, XL, 209, h.n. 24178,24268,24324; XLII, 258, h.n. 25419,25706.

yılında Ankara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalında “Kurtubî'nin ‘et-Tezkire b. Ahvâli’l-Mevtâ ve Umûri’l-Âhire’ Adlı Eseri Bağlamında Kabir Hayatı ile İlgili Hadislerin İncelenmesi” ve Kasım Oğan, 2010 yılında eski Selçuk, yeni Necmettin Erbakan Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalında “Kabir Hayatıyla İlgili Rivayetlerin Tespit Tahric ve Değerlendirilmesi” isimli Yüksek lisans tezi hazırlamışlardır.

68. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنِ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنِ ابْنِ الْأَحْمَسِ أَنَّهُ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ أَبَا ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَثَلَاثَةٌ يَسْتَنُوهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: فَلَقِيْتُهُ , فَقُلْتُ يَا أَبَا ذَرٍّ , مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكَ تُحَدِّثُ بِهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْبَبْتُ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْكَ؟ قَالَ: مَا هُوَ؟ قُلْتُ: ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَثَلَاثَةٌ يَسْتَنُوهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: قُلْتُهُ وَسَمِعْتُهُ. قَالَ: قُلْتُ: مَنْ الَّذِينَ يُحِبُّهُمُ اللَّهُ؟ قَالَ: " رَجُلٌ لَقِيَ فِتْنَةً أَوْ سَرِيَّةً فَأُكْشِفَتْ أَصْحَابُهُ فَلَقِبَهُمْ بِنَفْسِهِ وَنَحَرَهُ حَتَّى قُتِلَ أَوْ فَتَحَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ , وَرَجُلٌ كَانَ مَعَ قَوْمٍ , فَأَطَالُوا السَّرَى حَتَّى أَعْجَبَهُمْ أَنْ يَمْسُوا الْأَرْضَ فَنَزَلُوا , فَتَنَحَّى , فَصَلَّى حَتَّى أَيَقُظَ أَصْحَابُهُ لِلرَّجِيلِ , وَرَجُلٌ كَانَ لَهُ جَارٌ سُوءٍ , فَصَبَرَ عَلَى أَدَاهُ حَتَّى يَفْرَقَ بَيْنَهُمَا مَوْتٌ أَوْ طَعْنٌ. قَالَ: قُلْتُ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُحِبُّهُمُ اللَّهُ فَمَنْ الَّذِينَ يَسْتَنُوهُمْ؟ قَالَ: التَّاجِرُ الْخَلَّافُ أَوْ الْبَانِعُ الْخَلَّافُ شَكَ الْجُرَيْرِيُّ وَالْبَخِيلُ الْمَثَانُ , وَالْفَقِيرُ الْمُخْتَالُ "

Tercümesi: Hasan b. Abdullâh b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O’da Cüreysi’den, O’da Ebû el-Alâ’dan, O’da ibn el-Ahmes’ten şunu rivâyet etmiştir. Ebû Zerr (r.a.)’in ‘üç kişi vardır ki Allah onları sever ve üç kişi vardır ki Allah onlara gazab eder’ hadisini rivâyet ettiğini duydum. Onunla karşılaşınca: “Ya Ebû Zerr Rasullullâh (s.)’den bir hadis rivayet ettiğini duydum, hadisi senden dinlemek isterim.” dedim. Hangi hadis olduğunu bana sordu. Bende: “üç kişi vardır ki Allah onları sever ve üç kişi vardır ki Allah onlara gazab eder” hadisi dedim. Ebû Zerr: “Evet, Rasullullâh (s.)’den duydum ve duyduğumu rivayet ettim.” dedi. Ben Ona: “Allah’ın sevdiği kişiler kimdir?” dedim. Ebû Zerr: “Bir adam bir grup veya bir seriyeye karşılaşır. Arkadaşları dağılırlar. O düşman gruba bizzat kendisi göğsünü gerer. Bu durum ya şehîd olana kadar veya Allah o kimseye fetih nasib edene kadar devam eder. Yine bir adan bir toplumla beraber yolculuk uzayınca dinlenmek istediler ve konakladılar. Ancak bu adam bir köşeye çekilip ve arkadaşlarını yola devam etmek için uyandırana kadar namaz kılar. Bir adamın kötü bir komşusu var,

komşusunun eziyetlerine ya ölüm ya da bulaşıcı hastalık aralarını ayırincaya kadar sabreder.” Ebû Zerr’e: “Bunlar Allah’ın sevdiği kişiler, peki Allah’ın gazab edeceği kişiler kimdir?” dedim. Dedi ki: “Yemin eden tüccar veya yemin eden satıcı (Cüreyri burada şüpheye düşmüştür), başa kalkan cimri ve büyüklük taslayan fakir.”⁹¹³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullâh b. Mansûr el-Bâlisî⁹¹⁴ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme⁹¹⁵ → Cüreyri → Ebû el-Alâ → ibn el-Ahmes → Ebû Zerr.

Cüreyri (ö. ?), tam adı Said b. İyâs. İbn Hacer güvenilir birisidir, fakat vefatından üç sene önce karıştırmaya başlamıştır demiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.⁹¹⁶

Ebû el-Alâ (ö. 108/727), tam adı Yezid b. Abdullah b. Şehir el-Amiri. İbn Hacer güvenilir olduğunu söylemiştir.⁹¹⁷

İbn el-Ahmes, hakkında bilgiye raslanmamıştır.

Ebû Zerr (ö. 32/653), Ashab-ı kiramdandır.⁹¹⁸

Senedeki ravilerden Hasan b. Abdullâh b. Mansûr el-Bâlisî ve İbn el-Ahmes mechul raviler olmalarından dolayı isnad zayıftır.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Tirmizî,⁹¹⁹ Nesâî⁹²⁰ ve Ahmed b. Hanbel⁹²¹ rivayet etmiştir.

69. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ , قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , عَنْ شَرِيكِ , عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ , عَنْ عِكْرَمَةَ , عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: انْتَدَبَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّبِيعَ فَحَرَجَ إِلَيْهِ فَقَتَلَهُ , فَجَعَلَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَلْبَةً "

Tercümesi: Hasan b. Abdullâh b. Mansûr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O’da Şerîk’ten, O’da Abdülkerîm’den, O’da İkrime’den, O’da

⁹¹³ Tahâvî, *Şerhu Müşkîlu’l-Âsâr*, VII, 213, h.n.o: 2782.

⁹¹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁹¹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 139. Hadis.

⁹¹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, X, 338; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, IV, 5.

⁹¹⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 175; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, XI, 341.

⁹¹⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 294; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, XII, 90.

⁹¹⁹ Tirmizî, *Sifatu’l-Cenne*, 25.

⁹²⁰ Nesâî, *Zekât*, 75.

⁹²¹ Ahmed b. Hanbel, XXXV, 268, h.n. 21340,21355,21356,21530.

ibn Abbâs (r.a.)’tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Müşriklerden bir kişi ortaya atıldı. Rasulullâh (s.) Zübeyr’e emir verdi. O da meydana çıkıp adamı öldürdü. Resulullâh müşriğin mallarını ona verdi.⁹²²

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullâh b. Mansûr⁹²³ → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁹²⁴
→ Abdulkerrîm⁹²⁵ → İkrime → ibn Abbâs.⁹²⁶

İkrime (ö. 104/723), İbn Abbas’ın azatlı kölesidir. İbn Hacer güvenilir ve hadiste sağlam olduğunu aynı zamanda tefsir âlimi ve kendisinden her hangi bir bidat görülmediğini söylemiştir. Zehebi hadiste sağlam ve Yahya b. Maîn ise güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁹²⁷

Hadisin senedinde bulunan Hasan b. Abdullâh b. Mansûr bilinmeyen bir ravidir. Şerîk hakkında da olumsuz yorumlar vardır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadis farklı senedle hemen hemen benzer lafızlarla Ahmed b. Hanbel⁹²⁸ rivayet etmiştir.

70. Hadis

مَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورِ الْبَالِسِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى بْنُ أَنَسٍ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ: " أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَّ عَنْ نَفْسِهِ بَعْدَمَا جَاءَتْهُ النَّبُوءَةُ "

Tercümesi: Hasan b. Abdullah b. Mansur el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Müsennâ b. Enes rivâyet etti, O’da Sümâme b. Enes’ten, O’da Enes (r.a.)’ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *“Rasulullâh (s.), kendisine nübüvvet vazifesi geldikten sonra akika kurbanı kesti.”*⁹²⁹

⁹²² Tahâvî, *Şerhu Meâni l-Âsâr*, III, 226, h.n. 5187.

⁹²³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁹²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁹²⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 51. Hadis.

⁹²⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

⁹²⁷ Mizzâ, *a.g.e.*, XX, 264.

⁹²⁸ Ahmed b. Hanbel, IV, 377, h.n. 2620.

⁹²⁹ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü l-Âsâr*, III, 78, h.n. 1053.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansur el-Bâlisî⁹³⁰ → Heysem b. Cemîl
→ Abdullah b. Müsennâ b. Enes⁹³¹ → Sümâme b. Enes⁹³² → Enes.⁹³³

Bu hadis isnadında, Hasan b. Abdullah b. Mansur el-Bâlisî hakkında fazla bilgi yoktur. Diğerleri ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

71. Hadis

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ وَمَا قَدْ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، ثُمَّ اجْتَمَعَا، فَقَالَا: عَنْ خَلْفِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَمِّ الدَّرْدَاءِ: هَلْ تَحْفَظِينَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: " أَنْقَلْ مَا يُوضَعُ فِي الْمِيرَانِ الْخُلُقُ الْحَسَنُ "

Tercümesi: İbrahim b. Merzûk rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Velîd el-Tayâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti (dedi ki), bize Hasan b. Abdullah el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, sonra hepsi birden Halef b. Havşeb'den rivâyet etti, O'da Meymûn b. Mihrân (r.a.)'dan şöyle rivâyet etmiştir, Meymûn b. Mihrân Ümmü'd-Derdâ (r.anha)'ya: “*Rasulullâh (s.)’den bir şeyler ezberledin mi?*” dedim. Ümmü'd-Derdâ (r.anha): “*Evet.*” dedi. Rasulullâh (s.)’den: “*Mîzânda en ağır gelen amel güzel ahlaktır.*” dediğini duydum.⁹³⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: İbrahim b. Merzûk → Ebû Velîd el-Tayâlisî → Şerîk⁹³⁵ → Hasan b. Abdullah el-Bâlisî⁹³⁶ → Heysem b. Cemîl → Şerîk⁹³⁷ → Halef b. Havşeb → Meymûn b. Mihrân⁹³⁸ → Ümmü'd-Derdâ.

⁹³⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁹³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 18. Hadis.

⁹³² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 18. Hadis.

⁹³³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁹³⁴ Tahâvî, *Şerhu Müşkulu'l-Âsâr*, XI, 255, h.n. 4426.

⁹³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁹³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 74. Hadis.

⁹³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

⁹³⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 60. Hadis.

İbrahim b. Merzûk (ö. ?), İbn Hacer güvenilir, ömrünün son yıllarında görme yetisini kaybetmiştir, hata ederdi ve hatasından dönmezdi demiştir. Zehebi (ö. 748/1348) doğru sözlü olduğunu söylemiştir.⁹³⁹

Ebû Velîd el-Tayâlisî (ö. 227/842), Tam adı Hişam b. Abdulmelik el-Bâhili. İbn Hacer güvenilir ve sağlam olduğunu söylemiştir. Zehebi (ö. 748/1348) ise hadis hafızı olduğunu söylemiştir.⁹⁴⁰

Halef b. Havşeb (ö. ?), İbn Hacer güvenilir olduğunu söylemiştir.⁹⁴¹

Ümmü'd-Derdâ (ö. ?), Tam adı Hayre bt. Hadrad. Kadın sahabilerdendir.⁹⁴²

Senedeki ravilerden Hasan b. Abdullah el-Bâlisî hakkında fazla bilgi yoktur, Şerîk zayıf bir rabi ve İbrahim b. Merzûk hataları olan birisidir. Dolayısıyla isnad zayıftır.

Tahrir: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

72. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمُقَدِسِيُّ الْخِطَّاطُ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَدِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. "

Tercümesi: Ahmed b. Mesud el- Makdisî el Hayyât rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Sellâm b. Süleym rivâyet etti, O'da Âsım b. Süleymân'dan, O'da Enes (r.a.)'ten, O'da Rasulullâh (s.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kim benim adıma yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."⁹⁴³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesud el- Makdisî el Hayyât → Heysem b. Cemîl → Sellâm b. Süleym → Âsım b. Süleymân⁹⁴⁴ → Enes.⁹⁴⁵

Ahmed b. Mesud el- Makdisî el Hayyât (ö. ?), Zehebi (ö. 748/1348) muhaddis ve hadiste imam olduğunu söylemiştir.⁹⁴⁶

⁹³⁹ Mizzî, *a.g.e.*, II, 197.

⁹⁴⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 226.

⁹⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, VIII, 279

⁹⁴² İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 116.

⁹⁴³ Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, I, 363, h.n. 408.

⁹⁴⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 108. Hadis.

⁹⁴⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

⁹⁴⁶ Zehebî, *Siyeru Âlami'n-Nübelâ*, XIII, 244.

Sellâm b. Süleym (ö. ?), İbn Hacer ve Yahya b. Maîn güvenilir ve hadis rivayetinde titiz birisi oldununu söylemişlerdir.⁹⁴⁷

Bu rivayet Âsım b. Süleymân zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,⁹⁴⁸ Müslim,⁹⁴⁹ İbn Mâce⁹⁵⁰ ve Tirmizî⁹⁵¹ rivayet etmiştir.

73. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُرَيْمَةَ , قَالَ: ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمُنْهَالِ ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ , قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , قَالَ: ثنا صَالِحُ الْمُرِّيُّ , عَنْ سُلَيْمَانَ النَّيْمِيِّ , عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ , عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ , " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَفَ عَلَى حَمْرَةٍ حِينَ اسْتَشْهَدَ فَنَظَرَ إِلَى أَمْرِ لَمْ يَنْظُرْ قَطُّ إِلَى أَمْرِ أُوجِعَ لِقَلْبِهِ مِنْهُ. فَقَالَ: يَرْحَمَكَ اللَّهُ إِنْ كُنْتَ لَوْصُولًا لِلرَّجِمِ , فَعُولًا لِلْخَيْرَاتِ , وَلَوْلَا حُزْنٌ مِنْ بَعْدِكَ لَسَرَّيْنِي أَنْ أَدْعَكَ حَتَّى تُخْشَرَ مِنْ أَفْوَاجِ شَتَّى وَائِمِ اللَّهِ لِأَمْتَلَنَّ بِسَبْعِينَ مِنْهُمْ مَكَانَكَ. فَنَزَلَ عَلَيْهِ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقِفٌ بَعْدُ بِخَوَاتِيمِ سُورَةِ النَّحْلِ { وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ } [النحل: 126] إِلَى آخِرِ السُّورَةِ فَصَبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَفَرَ عَنْ يَمِينِهِ "

Tercümesi: Muhammed b. Huzeyme rivâyet etti (dedi ki), bize Haccâc b. Minhâl rivâyet etti (H) Hasan b. Abdullah b. Mansur rivayet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemil rivayet etti (dedi ki) bize Salih el-Mürî rivayet etti, O'da Süleyman et-Teymi'den, O'da Ebu Osman en-Nehdi'den, O'da Ebu Hüreyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullâh (s.) şehit olduğunda Hz. Hamza (r.a.)'nın başucunda durdu. Daha önce görmediği, kalbinin kendisinden dolayı acı duyduğu böyle bir manzaraya baktı. Sonra şöyle dedi. "Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun; çok sıla-i rahimde bulunur, çok hayır işlerdin. Senden sonrakilerin sana hüznü olmasaydı çeşitli toplulukların içerisinde toplanıp haşroluncaya kadar seni bu halde bırakmak beni sevindirirdi." dedi. Sonra da yemin ederek: "Vallahi senin yerine, sana karşılık onlardan yetmişine müsle yapaçağım." buyurdu. Ve "Eğer ceza verecek olursanız ancak size reva görülen cezanın misliyle ceza verin. Sabrederseniz

⁹⁴⁷ Mizzî, a.g.e., XII, 282.

⁹⁴⁸ Buhârî, *İlim*, 38.

⁹⁴⁹ Müslim, *Mukaddime*, 2.

⁹⁵⁰ İbn Mâce, *Sünnet*, 4.

⁹⁵¹ Tirmizî, *İlim*, 8.

elbette bu, sabredenler için en hayırlı olandır.”⁹⁵² Ayet-i kerimesi nazil oldu. Bunun üzerine Rasulullâh (s.) sabretti ve yemininin keffâretini verdi.⁹⁵³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Huzeyme → Haccâc b. Minhâl (H) Hasan b. Abdullah b. Mansur⁹⁵⁴ → Heysem b. Cemil → Salih el-Mürî⁹⁵⁵ → Süleyman et-Teymi → Ebu Osman en-Nehdi → Ebu Hüreyre.⁹⁵⁶

Muhammed b. Huzeyme (ö.?), hadis rivayetinde iyi ve sağlam olduğu söylenmiştir.⁹⁵⁷

Haccâc b. Minhâl (ö. 227/842), çok hadisi rivayet eden güvenilir bir ravidir.⁹⁵⁸

Süleyman et-Teymi (ö.?), Şu’be hadis rivayetinde ondan daha faziletlisini ve daha doğru sözlüsünü görmedim demiştir.⁹⁵⁹

Ebu Osman en-Nehdi (ö.?), güvenilir bir ravidir.⁹⁶⁰

Bu hadis, isnadında zayıf bir ravi olan Salih el-Mürî bulunduğundan dolayı zayıftır. Hasan b. Abdullah b. Mansur da meçhul bir ravidir. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*’da bulunmamaktadır.

74. Hadis

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ، قَالَ: ثنا الْأَهِتِيُّ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو هِلَالٍ الرَّاسِبِيُّ، عَنْ خَنْظَلَةَ السَّدُوسِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ يُكَبِّرُ حَتَّى إِذَا فَرَغَ كَبَّرَ فَرَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَسَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فِي الثَّانِيَةِ فَفَرَأَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ كَبَّرَ فَرَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَدَعَا.

Tercüme: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Hilâl er-Râsibî rivâyet etti, O Hanzale ed-Desûsî’den, O’da Enes b. Mâlik (r.a)’ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.)’i, sabah namazında tekbir getirirken gördüm. Kıyamdan sonra*

⁹⁵² Nahl: 16/126.

⁹⁵³ Tahâvî, *Şerhu Meâni’l-Âsâr*, III, 186, h.n. 5024.

⁹⁵⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 10. Hadis.

⁹⁵⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 121. Hadis.

⁹⁵⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 1. Hadis.

⁹⁵⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 133.

⁹⁵⁸ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 220.

⁹⁵⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, I, 142.

⁹⁶⁰ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 69; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 283.

tekbir getirerek rüküya eğildi. Sonra doğruldu ve secdeye gitti. Sonra ikinci rekâta kalktı ve kıratı bitirdikten sonra tekbir getirerek rüküye gitti. Sonra da rüküdan doğruldu ve dua etti.”⁹⁶¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî → Heysem b. Cemîl → Ebû Hilâl er-Râsibî → Hanzale ed-Desûsî → Enes b. Mâlik.⁹⁶²

Hasan b. Abdullah b. Mansûr el-Bâlisî (ö. ?), Antakya’da yaşamıştır. Heysem b. Cemîl’in talebelerindedir. 258/871 yılında Mısır’a yerleşmiştir.⁹⁶³ Tahâvî (ö. 321/933)’nin hocalarındandır.⁹⁶⁴ Hakkında fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

Ebû Hilâl er-Râsibî (ö. 167/784), tam adı Muhammed b. Süleym Ebû Hilâl er-Râsibî el-Basrî.⁹⁶⁵ Yahya b. Maîn, kitabı olmamakla birlikte rivayetlerinde bir sakınca olmayacağını söylemiştir. Fakat Buhârî eseri olan *ed-Duafâ*’da adını zikretmiştir.⁹⁶⁶ Yahya b. Said de rivayetlerini tercih etmemiştir.⁹⁶⁷

Hanzale ed-Desûsî (ö. ?), tam adı Hanzala b. Abdullah ibn Ebû Sayfe ed-Desûsî Ebû Abdurrahîm el-Basrî.⁹⁶⁸ Ahmed b. Hanbel hadiste zayıf olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn de aynı görüşü paylaşmaktadır. Ebû Hâtim de ravinin hadiste kuvvetli olmadığını ifade etmiştir.⁹⁶⁹

Bu hadis isnadında, zayıf raviler Ebû Hilâl er-Râsibî ve Hanzale ed-Desûsî bulunduğu için dolaylı zayıftır.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Nesâî⁹⁷⁰ ve Ahmed b. Hanbel⁹⁷¹ rivayet etmişlerdir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, namazın içinde rükû ve sücuda giderken tekbir getirmekle alakalıdır. Ayakta kıraati bitirdikten sonra rükû’ya eğilmek istendiğinde tekbir getirmek, rükû’dan kalkıldığı zaman yine tekbir getirmek, secdeye

⁹⁶¹ Tahâvî, *Şerhu Meâni’l-Âsâr*, I, 244, h.n. 1461.

⁹⁶² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. hadis.

⁹⁶³ Ebû Saîd, *Tarih ibn Yunus el-Mısri*, II, 61.

⁹⁶⁴ Aynî, *Meğâni’l-Ahyâr*, I, 199.

⁹⁶⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXV, 292.

⁹⁶⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 273.

⁹⁶⁷ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, I, 105.

⁹⁶⁸ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 447.

⁹⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 240.

⁹⁷⁰ Nesâî, *Sehv*, 1.

⁹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, XIX, 213, h.n. 12195,12259,12349; XXI, 230, h.n. 13636,13699,13765.

gidildiğinde, secdeden kalkıldığında da tekbir getirmek sünnettir. Rasulullâh (s.) böyle yapmıştır. Bu, namazın her bölümünde Allah'ın büyüklüğünü kalben dile aktarmak suretiyle kendi acimizi ve küçüklüğümüzü ifade etmek ve tam bir mahviyet içinde namazı eda etmenin açık belirtisidir. Namazın içinde tekbir getirme hususunda rivayetler çoktur.⁹⁷²

75. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: " سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَظَرَةِ الْفُجَاءَةِ، فَقَالَ: اصْرَفْ وَجْهَكَ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyim b. Beşîr rivâyet etti (dedi ki), bize Yunus b. Ubeyd rivâyet etti (dedi ki), bize Nasr b. Dâvud rivâyet etti (dedi ki), bize Kabîsa b. Ukbe rivâyet etti, O Süfyân es-Sevrî'den, O'da Yunus'tan, O'da Amr b. Saîd'den, O'da Ebû Züra b. Amr b. Cerîr'den, O'da Babasından şöyle dediğini rivâyet etmiştir. *Rasulullâh (s.)'e kasıtsız olarak ani bakış hakkında sordum. Rasulullâh (s.) bana yüzümü çevirmemi emretti.*⁹⁷³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd⁹⁷⁴ → Heysem b. Cemîl → Hüseyim b. Beşîr⁹⁷⁵ → Yunus b. Ubeyd → Nasr b. Dâvud → Kabîsa b. Ukbe → Süfyân es-Sevrî → Yunus → Amr b. Saîd → Ebû Züra b. Amr b. Cerîr → Babası.

Yunus b. Ubeyd (ö. 139,140/757,758), İbn Sa'd güvenilir ve çok hadisi vardır demiştir. Yahya b. Manin, Ebu Hatim ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁹⁷⁶

Nasr b. Dâvud (271/885), Ebu Hatim doğru sözlü olduğunu söylemiştir.⁹⁷⁷

Kabîsa b. Ukbe (215/831), Yahya b. Maîn güvenilir, Ahmed b. Hanbel de doğru sözlü olduğunu söylemiştir. Nesâî hadisinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. İbn Hibban *es-Sikât* adlı kitabında zikretmiştir.⁹⁷⁸

⁹⁷² İbn Battâl, *Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, II, 353-357.

⁹⁷³ Harâitî, *İtilâlû'l-Kulûb*, s. 142, h.n. 284.

⁹⁷⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 15. Hadis.

⁹⁷⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 31. Hadis.

⁹⁷⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 517.

⁹⁷⁷ İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 472; Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, XIII, 293.

Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), tam adı Süfyan b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî Ebû Abdullah el-Kûfî. Yahya b. Main Süfyan hadiste müminlerin emiridir demiştir.⁹⁷⁹

Amr b. Saîd (ö. ?), Yahya b. Maîn Basra'nın meşhur hocalarından birisidir, İbn Sa'd ve Nesâî güvenilir bir ravidir demişlerdir.⁹⁸⁰

Ebû Züra b. Amr b. Cerîr (ö. ?), Ali b. Ebû Talib'i görmüştür. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.⁹⁸¹

Babası, tam adı Cerîr b. Abdullah b. Câbir (ö. 51,54,56/672,675677), Ashab-ı kiramdandır. Hicretin 10. Yılında ramazan ayında Rasulullâh (s.)'in vefat ettiği yılda müslüman olmuştur.⁹⁸²

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla, Müslim,⁹⁸³ Ahmed b. Hanbel⁹⁸⁴ ve Dârimî⁹⁸⁵ rivayet etmiştir.

76. Hadis

حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَنبَسَةَ الْوَرَّاقُ، حَدَّثَنِي أَبِي عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ، ح وَحَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّازُ، ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا حَمَادُ بْنُ سَلْمَةَ، جَمِيعًا عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنِ الْأَعْرَابِيِّ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الْقَاسِمِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بُدَيْلٍ الْأَيْمِيُّ، ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْرَابِيِّ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي، وَالْعِظْمَةُ إِزَارِي، فَمَنْ نَارَ عَنِي وَاجِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِي النَّارِ "

Tercümesi: Hammâd b. Hasan b. Anbese el-Varrâk rivâyet etti (dedi ki), bana Ebu Amr b. Ubeyd rivâyet etti (H) Sa'dân b. Yezid el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, hepsi Ata b. Sâib'ten, O'da el-Arabiyyu Müslim'den, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den O'da Rasulullâh (s.)'den, Rasulullâh (s.)'de Allah şöyle buyurdu demiştir: "Kibriyâ

⁹⁷⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 21; Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 481.

⁹⁷⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 154.

⁹⁸⁰ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 240; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 222; Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 40.

⁹⁸¹ Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 323.

⁹⁸² Mizzî, *a.g.e.*, IV, 533.

⁹⁸³ Müslim, *Âdâb*, 10.

⁹⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, XXXI, 498, h.n. 19160,19197.

⁹⁸⁵ Dârimî, *İsti'zân*, 15.

benim ridamdır. Azâmet ise benim gömleğimdir. Bunlardan birisiyle benimle çekişeni ateşe atarım.”⁹⁸⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hammâd b. Hasan b. Anbese el-Varrâk → Ebu Amr b. Ubeyd (H) Sa’dân b. Yezid el-Bezzâr → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme⁹⁸⁷ → Ata b. Sâib → el-Arabîyyu Müslim → Ebû Hüreyre.⁹⁸⁸

Hammâd b. Hasan b. Anbese el-Varrâk (ö. ?), İbn Hacer ve Dârekutnî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁹⁸⁹

Ebu Amr b. Ubeyd (ö. ?), tam adı Bişr b. Serâ el-Basri. İbn Hacer, güvenilir ve titiz birisi olduğunu söylemekle birlikte, Cehmi olduğunu ve daha sonra tevbe ettiğini eklemiştir. Zehebi ise güvenilir olduğunu ifade etmektedir.⁹⁹⁰

Sa’dân b. Yezid el-Bezzâr (ö. ?), Ebu Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemiştir. Zehebi güvenilir olduğunu eklemiştir.⁹⁹¹

Ata b. Sâib (ö. 136/754), İbn Hacer, doğru sözlü fakat ömrünün sonuna doğru karıştırdı demiştir.⁹⁹²

el-Arabîyyu Müslim (ö. ?), İbn Hacer, Bezzâr güvenilir olduğunu söylemişlerdir.⁹⁹³

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce,⁹⁹⁴ Ebû Dâvud⁹⁹⁵ ve Ahmed b. Hanbel⁹⁹⁶ rivayet etmiştir.

77. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو بَدْرِ عَبَّادُ بْنُ الْوَلِيدِ الْغُبَرِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ يَعْنِي الْأَعْمَشَ. ح. وَحَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَزَّازُ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلْمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هَلَالٍ الْعَبْسِيِّ، عَنْ جَرِيرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يُحْرِمِ الرَّفْقَ يُحْرِمِ الْخَيْرَ.

⁹⁸⁶ Harâitî, *Mesâvîu 'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.256, h.n. 581.

⁹⁸⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 139. Hadis.

⁹⁸⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 8. Hadis.

⁹⁸⁹ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 231.

⁹⁹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 122.

⁹⁹¹ İbnü'l-Adîm, *Büğyetu 't-Taleb*, IX, s. 4279.

⁹⁹² Mizzî, *a.g.e.*, XX, 86.

⁹⁹³ Mizzî, *a.g.e.*, III, 317.

⁹⁹⁴ İbn Mâce, *Zühd*, 16.

⁹⁹⁵ Ebû Dâvud, *Libas*, 26.

⁹⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, XII, 337, h.n. 7382,8894,9359,9508,9703.

Tercümesi: Ebû Bedir Abbâd b. Velîd el-Ğuberî rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Rabî' rivâyet etti (dedi ki), bize Şu'be rivâyet etti, O'da Süleymân yani el-Âmeş'ten rivâyet etti (H) Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Avâne rivâyet etti, O'da Süleymân'dan, O'da Temîm b. Seleme'den, O'da Abdurrahmân b. Hilâl el-Absî'den, O'da Cerîr (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rıfk'tan -iyi huy ve yumuşaklık- mahrum olan hayırdan mahrum olur.*”⁹⁹⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Bedir Abbâd b. Velîd el-Ğuberî → Saîd b. Rabî' → Şu'be⁹⁹⁸ → Süleymân yani Âmeş (H) Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr⁹⁹⁹ → Heysem b. Cemîl → Ebû Avâne¹⁰⁰⁰ → Süleymân → Temîm b. Seleme → Abdurrahmân b. Hilâl el-Absî → Cerîr.¹⁰⁰¹

Ebû Bedir Abbâd b. Velîd el-Ğuberî (ö. 258/872), İbn Hacer doğru sözlü olduğunu söylemiştir. Zehebi güvenilir demiştir.¹⁰⁰²

Saîd b. Rabî' (ö. ?), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁰³

Süleymân yani Âmeş (ö. ?), Tam adı Süleyman b. Mihran'dır. İbn Hacer güvenilir, hadiste hafız, kıratları bilen ve vera sahibi birisidir. Fakat rivayetlerinde tedlis yapmıştır. Zehebi de bunlara benzer şeyler söylemiştir.¹⁰⁰⁴

Temîm b. Seleme (ö. ?), İbn Hacer ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁰⁵

Abdurrahmân b. Hilâl el-Absî (ö. ?), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁰⁶

Hadisin senedinde problemlî bir ravi görülmemektedir. Yalnız Süleymân güvenilir olduğu söylendiği halde rivayetlerinde tedlis olduğunu da söylenmiştir.

⁹⁹⁷ Harâitî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s.1552, h.n. 215.

⁹⁹⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

⁹⁹⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 76. Hadis.

¹⁰⁰⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

¹⁰⁰¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 75. Hadis.

¹⁰⁰² Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 172.

¹⁰⁰³ Mizzî, *a.g.e.*, X, 428.

¹⁰⁰⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 76.

¹⁰⁰⁵ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 330.

¹⁰⁰⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XVII, 473.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹⁰⁰⁷ İbn Mâce,¹⁰⁰⁸ Ebû Dâvud¹⁰⁰⁹ ve Ahmed b. Hanbel¹⁰¹⁰ rivayet etmiştir.

78. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا الهيثم بن جميل، ثنا محمد بن طلحة، عن زبيد، عن أبي وإيل، عن ابن مسعود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: سياب المؤمن فسوق، وقتاله كفر.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Talha rivâyet etti, O'da Zübeyd'den, O'da Ebû Vâil'den, O'da ibn Mesûd (r.a.)'dan Raulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Müslümâna sövmek fasıklık, onunla savaşmak küfürdür.”¹⁰¹¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd¹⁰¹² → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Talha → Zübeyd → Ebû Vâil¹⁰¹³ → İbn Mesûd.¹⁰¹⁴

Muhammed b. Talha (ö. 167/784), İbn Hacer doğru sözlü fakat vehimleri vardır. Yaşının küçüklüğünden dolayı babasından semaini inkâr etmişlerdir. Zehebi ise doğru sözlü ve meşhur birisidir demiştir.¹⁰¹⁵

Zübeyd (ö. ?), tam adı Zübeyd b. Haris b. Abdulkerim b. Amr b. Ka'b el-Yâmî. İbn Hacer güvenilir, sağlam ve ibadete düşkün birisi olduğunu söylemiştir. Zehebi ise hadisleri delildir ve ibadete düşkün birisidir demiştir.¹⁰¹⁶

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,¹⁰¹⁷ Müslim,¹⁰¹⁸ İbn Mâce,¹⁰¹⁹ Tirmizî¹⁰²⁰ ve Nesâî¹⁰²¹ rivayet etmiştir.

¹⁰⁰⁷ Müslim, *el-Bir ve 's-Sile ve 'l-Edeb*, 23.

¹⁰⁰⁸ İbn Mâce, *Edeb*, 9.

¹⁰⁰⁹ Ebû Dâvud, *Edeb*, 10.

¹⁰¹⁰ Ahmed b. Hanbel, XXXI, 570, h.n. 19252.

¹⁰¹¹ Harâitî, *Mesâvîu 'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.32, h.n. 36.

¹⁰¹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹⁰¹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁰¹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁰¹⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXV, 417.

¹⁰¹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 289.

¹⁰¹⁷ Buhârî, *İman*, 36; *Edeb*, 44; *Fiten*, 8.

¹⁰¹⁸ Müslim, *İman*, 28.

¹⁰¹⁹ İbn Mâce, *Sünnet*, 9; *Fiten*, 4.

¹⁰²⁰ Tirmizî, *İman*, 15.

¹⁰²¹ Nesâî, *Tahrîm 'd-Dem*, 27.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, müslümana sövme ve onunla savaşıma ile ilgilidir. İslam dini her türlü kötülük ve incitmeye karşıdır. Bu nedenle İslam, insanı her türlü güzelliğe ulaştıracak emirleri verdiği gibi, her türlü çirkinliğe yaklaştıracak fiilleri de yasaklamıştır. Bu noktadan hareketle, küfür, sövme ve onlarla savaşıma dediğimiz karşıdaki insanları rencide ve rahatsız eden her türlü fiil günahdır ve haramdır. Hatta kâfiri bile rahatsız etmek İslam dininde yasaktır.¹⁰²²

79. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّازُ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّلَاثِ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O'da Âsım'dan, O'da Şekîk 'ten, O'da Abdullah b. Mesûd (r.a.)'dan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Üç kişi beraberken, iki kişi aralarında gizli konuşmasınlar.”¹⁰²³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr¹⁰²⁴ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme¹⁰²⁵ → Âsım → Şekîk¹⁰²⁶ → Abdullah b. Mesûd.¹⁰²⁷

Âsım (ö. 127/745), tam adı Âsım b. Behdele. İbn Hacer doğru sözlü fakat okumalarda vehimleri vardır demiştir. Zehebi ise doğru sözlü bir imamdır demiştir. Yahya b. Maîn güvenilir ve zararı olmadığını söylemiştir.¹⁰²⁸

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,¹⁰²⁹ Müslim,¹⁰³⁰ İbn Mâce,¹⁰³¹ Ebû Dâvud¹⁰³² ve Tirmizî¹⁰³³ rivayet etmiştir.

¹⁰²² İbn Battâl, Şerhi Sahihî'l-Buhârî, IX, 240-242.

¹⁰²³ Harâîfî, *Mesâvîü'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s. 239, h.n. 531.

¹⁰²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹⁰²⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹⁰²⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 53. Hadis.

¹⁰²⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁰²⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 473.

¹⁰²⁹ Buhârî, *İsti'zan*, 47.

¹⁰³⁰ Müslim, *Selam*, 15.

¹⁰³¹ İbn Mâce, *Edeb*, 50.

¹⁰³² Ebû Dâvud, *Edeb*, 24.

¹⁰³³ Tirmizî, *Edeb*, 59.

80. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّارُ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ. ح، وَحَدَّثَنَا أَبُو يُوسُفَ يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْفُلُوسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ، ح وَحَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَنبَسَةَ الْوَرَّاقُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ، كُلُّهُمْ قَالُوا: عَنْ زُبَيْدِ الْأَيْمِيِّ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يُورَثُهُ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O'da Muhammed b. Talha b. Musarrif. (H) Ebû Yusuf Yâkub b. İshâk el-Kulûsî rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Âsım en-Nebîl rivâyet etti, O'da Muhammed b. Talhâ'dan. (H) Hammâd b. Hasan b. Anvese el-Varrâk rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Âmir el-Akadî rivâyet etti, O'da Muhammed b. Talha'dan, dediler: Zübeyd el-Eyâmî'den rivayet etti, O'da Mücâhit'ten, O'da Âişe (r.anha)'den Rasulullah (s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “*Cibril bana komşu hakkında o kadar çok tavsiyede bulundu ki, ben Cibril'in komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim.*”¹⁰³⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr¹⁰³⁵ → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Talha b. Musarrif¹⁰³⁶ (H) Ebû Yusuf Yâkub b. İshâk el-Kalûsî → Ebû Âsım en-Nebîl → Muhammed b. Talhâ (H) Hammâd b. Hasan b. Anvese el-Varrâk¹⁰³⁷ → Ebû Âmir el-Akadî → Muhammed b. Talha → Zübeyd el-Eyâmî¹⁰³⁸ → Mücâhit¹⁰³⁹ → Âişe.¹⁰⁴⁰

Ebû Yusuf Yâkub b. İshâk el-Kalûsî (ö. 271/885), Zehebi hadiste imam, hafız ve sağlam olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda fıkıhçı ve Nusaybin kadısı olduğunu sözlerine eklemiştir.¹⁰⁴¹

Ebû Âsım en-Nebîl (ö. ?), Yahya b. Main güvenilir, Ebû Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹⁰⁴²

¹⁰³⁴ Harâitî, *Mekârimu'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.406, h.n. 220.

¹⁰³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹⁰³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 78. Hadis.

¹⁰³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 76. Hadis.

¹⁰³⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 78. Hadis.

¹⁰³⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 9. Hadis.

¹⁰⁴⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹⁰⁴¹ Mükbil b. Hâdî, *Ricalu'l-Hâkim fi'l-Müstedrek*, II, 391.

¹⁰⁴² İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 463.

Ebû Âmir el-Akadî (ö. ?), tam adı Abdulmelik b. Amr. el-İcli güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁰⁴³

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen benzer lafızlarla, Buhârî,¹⁰⁴⁴ Müslim,¹⁰⁴⁵ İbn Mâce,¹⁰⁴⁶ Ebû Dâvud¹⁰⁴⁷ ve Tirmizî¹⁰⁴⁸ ravayet etmiştir.

81. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَزَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عَلْقَمَةَ، وَالْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: وَحَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التَّرْفُفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفَرِّيَابِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ سِمَاكِ، وَالْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: " جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي أَخَذْتُ امْرَأَةً فِي الْبُسْتَانِ فَأَصَبْتُ مِنْهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا أَنِّي لَمْ أَنْكَحْهَا، فَاصْنَعْ بِي مَا شِئْتَ، فَسَكَتَ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا ذَهَبَ دَعَاهُ فَقَرَأَ عَلَيْهِ {وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ، إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ} [هود: 114] "

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ebu Avane rivayet etti, O'da Simak'ten, O'da Alkame ve Esved'den, Onlar'da Abdullah'tan: ve bize Abbas b. Abdullah Terkufi rivayet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Yusuf Firiyabi rivayet etti, O'da Süfyan es-Sevri'den, O'da Simak'ten, O'da Ameş'ten, O'da İbrahim'den, O'da Abdurrahman b. Yezid'ten, O'da Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullâh(s.)'e bir adam gelerek şöyle dedi: "*Bahçede iken bir kadınla bir erkeğin yapabileceği her şeyi yaptım ancak birlikte olmadım. Bana dilediğin cezayı ver.*" dedi. Rasulullâh (s.) ona sözlü bir şey söylemedi. Bir müddet sonra adam oradan ayrıldı. Rasulullâh (s.), adamı çağırarak kendisine şu ayeti okudu: "*(Ey Muhammed!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür.*" (Hud: 114)¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴³ İcli, *Târîhu's-Sikât*, s. 310; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 359.

¹⁰⁴⁴ Buhârî, *Edeb*, 28.

¹⁰⁴⁵ Müslim, *el-Bir ve's-Sile ve'l-Âdab*, 42.

¹⁰⁴⁶ İbn Mâce, *Edeb*, 4.

¹⁰⁴⁷ Ebû Dâvud, *Edeb*, 122,123.

¹⁰⁴⁸ Tirmizî, *el-Bir ve's-Sıla*, 28.

¹⁰⁴⁹ Harâitî, *İtilâlu'l-Kulûb*, I, 69, h.n. 128.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr¹⁰⁵⁰ → Heysem b. Cemîl → Ebu Avane¹⁰⁵¹ → Simak¹⁰⁵² → Alkame → Esved → Abdullah¹⁰⁵³ → Abbas b. Abdullah Terkufî → Muhammed b. Yusuf Firyabî → Süfyan es-Sevri¹⁰⁵⁴ → Simak → Ameş¹⁰⁵⁵ → İbrahim → Abdurrahman b. Yezid → Abdullah (b. Abbas.)¹⁰⁵⁶

Alkame (r.a.), İbn Hacer doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹⁰⁵⁷

Esved (ö. ?), tam adı Esved b. Yazid b. Kays en-Nehâî. İbn Hacer güvenilir, muhterem, çok hadis rivayet etmiştir ve fakih birisidir. Zehebi ise ilim ve amelde başı çekerdi demiştir.¹⁰⁵⁸

Abbas b. Abdullah Terkufî (267/881), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir ve ibadet ehli olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁵⁹

Muhammed b. Yusuf Firyabî (ö. 212/828), İbn Hacer güvenilir, Zehebi hadiste hafız olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁶⁰

İbrahim (ö. ?), tam adı İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved b. Amr. İbn Hacer güvenilir, fakih fakat çok irsal yapardı demiştir. Zehebi fakih ve ilimde başı çekerdi demiştir.¹⁰⁶¹

Abdurrahman b. Yezid (ö. 83/703), İbn Hacer güvenilir olduğun söylemiştir.¹⁰⁶²

Hadisin senedinde problemleri bir ravi görülmemektedir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,¹⁰⁶³ Müslim,¹⁰⁶⁴ İbn Mâce,¹⁰⁶⁵ Ebû Dâvud¹⁰⁶⁶ Tirmizî¹⁰⁶⁷ ve Nesâî¹⁰⁶⁸ rivayet etmiştir.

¹⁰⁵⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹⁰⁵¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

¹⁰⁵² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹⁰⁵³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁰⁵⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 75. Hadis.

¹⁰⁵⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 60. Hadis.

¹⁰⁵⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

¹⁰⁵⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 312.

¹⁰⁵⁸ Mizzî, *a.g.e.*, III, 233.

¹⁰⁵⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 216.

¹⁰⁶⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 52.

¹⁰⁶¹ Mizzî, *a.g.e.*, II, 233.

¹⁰⁶² Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 12.

¹⁰⁶³ Buhârî, *Mevakitu's-Sala*, 4.

¹⁰⁶⁴ Müslim, *Tevbe*, 7.

82. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ حَدَّثَنِيهِ حَبَّانُ وَمَنْدَلُ ابْنَا عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا طَنَّتُ أُذُنُ أَحَدِكُمْ فَلْيَذْكُرْنِي وَلْيَصِلْ عَلَيَّ وَلْيَقُلْ ذَكَرَ اللَّهُ مِنْ ذِكْرِي.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ali'nin çocukları Habbân ve Mendel rivâyet etti, Onlar da İbn Ebû Râfi'den, O'da Babasından, O'da Dedesinden Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Birinizin kulağı çınladığı zaman beni ansın ve bana salavat getirsin ve şöyle desin: “Beni hayırla ananı Allah da hayırla ansın.”¹⁰⁶⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd¹⁰⁷⁰ → Heysem b. Cemîl → Ali'nin çocukları Habbân ve Mendel¹⁰⁷¹ → İbn Ebû Râfi'¹⁰⁷² → Babası¹⁰⁷³ → Dedesi.¹⁰⁷⁴

Habbân (ö. ?), tam adı Habban b. Ali el-Anzî Ebu Ali el-Kufi. İbn Hacer hadiste zayıf olduğunu söylemiştir.¹⁰⁷⁵

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere Habbân, Mendel ve İbn Ebû Râfi' zayıf raviler olduğundan isnad zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

83. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِيهِ حَبَّانُ، وَمَنْدَلُ، ابْنَا عَلِيٍّ، عَنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا طَنَّتُ أُذُنُ أَحَدِكُمْ، فَلْيَذْكُرْنِي، وَلْيَقُلْ ذَكَرَ اللَّهُ مَنْ ذَكَرَنِي.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ali'nin çocukları Habbân ve Mendel rivâyet etti, Onlar da İbn Ebû Râfi'den, O'da babasından, O'da dedesinden Resulullah (a.s.)'ın şöyle

¹⁰⁶⁵ İbn Mâce, *İkametu's-Salavat ve's-Sünnetü Fiha*, 193; *Zühd*, 30.

¹⁰⁶⁶ Ebû Dâvud, *Hudûd*, 31.

¹⁰⁶⁷ Tirmizî, *Tefsiru'l Kur'an*, 11.

¹⁰⁶⁸ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kebîr*, Kitâbu'r-Racm, 35.

¹⁰⁶⁹ Harâitü, *Mekârimi'l-Ahlâk*, s.227, h.n. 545.

¹⁰⁷⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹⁰⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹⁰⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹⁰⁷³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹⁰⁷⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹⁰⁷⁵ Mizzî, *a.g.e.*, V, 339.

dediğini rivâyet etmiştir: Birinizin kulağı çınladığı zaman beni ansın ve şöyle desin:
“Beni hayırla ananı Allah da hayırla ansın.”¹⁰⁷⁶

Hadis 82 nolu hadiste incelenmiştir.

84. Hadis

حَدَّثَنَا ابو محمد سعدان بن يزيد البزار، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي الْمُحَجَّلِ، عَنْ مَعْقَسِ بْنِ عِمْرَانَ بْنِ حِطَّانَ، عَنِ ابْنِ السَّنَنِ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا دَرٍّ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ مُخْتَبِئًا بِكِسَاءٍ مِنْ صُوفٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ، وَالْجَلِيسُ الصَّالِحُ خَيْرٌ مِنَ الْوَحْدَةِ، وَإِمْلَاءُ الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنَ السُّكُوتِ، وَالسُّكُوتُ خَيْرٌ مِنْ إِمْلَاءِ الشَّرِّ.

Tercümesi: Ebu Muhammed Sa'dân b. Yezid el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti (dedi ki), O'da Ebû el-Muhaccel'den, O'da Ma'fes b. İmran b. Hittân'dan, O'da İbni'ş-Şeniyye'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Ebû Zer (r.a.)'ı mescitte yünden bir örtüye bürünmüş bir halde gördüm. Rasulullâh (s.)'den bunları işittiğini söyledi: “Yalnızlık, kötü arkadaştan daha hayırlıdır; sâlih bir arkadaş ise yalnızlıktan daha iyidir. Hayırlı şeyler konuşmak susmaktan iyidir; susmak ise kötü şeyleri konuşmaktan daha iyidir.”¹⁰⁷⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebu Muhammed Sa'dân b. Yezid el-bezzar → Heysem b. Cemîl → Şerîk → Ebû el-Muhaccel → Ma'fes b. İmran b. Hittân → İbni'ş-Şeniyye → Ebû Zer.

Harâitî (ö. 327/939), Hadisin senedinin zayıf olduğunu, senedde bulunan Şerik'in doğru sözlü olduğunu fakat hata yaptığını, Ma'fes b. İmran b. Hittân'ı yalnız İbn Hibban tarafından güvenilir bulunduğunu. İbni'ş-Şeniyye hakkında her hangi bir bilgiye raslamadığını söylemiştir.¹⁰⁷⁸

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

85. Hadis

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْبَلَدِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَاثِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مَنَقَالٌ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبَرٍ.

¹⁰⁷⁶ Harâitî, *Mesâvîu'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s. 322, h.n. 982.

¹⁰⁷⁷ Harâitî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 1777, h.n. 322.

¹⁰⁷⁸ Harâitî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 1777.

Tercümesi: İbrâhim b. Heysem el-Beldî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Kays b. Rabî rivâyet etti, O'da Âmeş'ten, O'da Ebû Vâil'den, O'da Abdullah (r.a.)'tan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *“Kimin kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunursa cennete giremez.”*¹⁰⁷⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: İbrâhim b. Heysem el-Beldî¹⁰⁸⁰ → Heysem b. Cemîl → Kays b. Rabî¹⁰⁸¹ → Âmeş¹⁰⁸² → Ebû Vâil¹⁰⁸³ → Abdullah.¹⁰⁸⁴

Bu rivayet, Kays b. Rabî'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹⁰⁸⁵ İbn Mâce,¹⁰⁸⁶ Ebû Dâvud,¹⁰⁸⁷ Tirmizî¹⁰⁸⁸ ve Ahmed b. Hanbel,¹⁰⁸⁹ rivayet etmiştir.

86. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ الدَّورَقِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَيُّوَةُ بْنُ شَرِيحٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِيءٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَمْرَو بْنَ مَالِكِ النَّكْرِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ يَقُولُ: " سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ، وَزَادَ سَعْدَانُ: وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Ahmed ed-Devrakî rivâyet etti (dedi ki), bize Muâz b. Esed rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Mübârek rivâyet etti (dedi ki), bize Hayva b. Şüreyk rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Hânî haber verdi, O'da Amr b. Mâlik en-Nükrî'den işitti, O'da Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini duymuştur: *“Gerçek mücâhid, nefsiyle cihâd edendir.”* Sa'dân şu ziyadeyle de hadisi rivayet etmiştir: *“Âciz ise, nefsinin hevâsının peşine takan ve Allah'tan bir takım boş temennilerde bulunan kimsedir.”*¹⁰⁹⁰

¹⁰⁷⁹ Harâitî, *Mesâvîu'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.261, h.n. 593.

¹⁰⁸⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 123. Hadis.

¹⁰⁸¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 105 hadis.

¹⁰⁸² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 60. Hadis.

¹⁰⁸³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁰⁸⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁰⁸⁵ Müslim, *İman*, 39.

¹⁰⁸⁶ İbn Mâce, *Sünnet*, 9; *Zühd*, 16.

¹⁰⁸⁷ Ebû Dâvud, *Libâs*, 26.

¹⁰⁸⁸ Tirmizî, *el-Bir ve's-Sıla*, 61.

¹⁰⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, VI, 338, h.n. 3789; VII, 30, h.n. 3913,3947,4310.

¹⁰⁹⁰ Harâitî, *İtilâlu'l-Kulûb*, I, 37, h.n. 61.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd¹⁰⁹¹ → Heysem b. Cemîl → Abdullah b. Ahmed ed-Devrakî → Muâz b. Esed → Abdullah b. Mübârek → Hayva b. Şüreyk → Ebû Hânî → Amr b. Mâlik en-Nükrî → Fedâle b. Ubeyd.

Abdullah b. Ahmed ed-Devrakî, Hakkında fazla bilgiye raslanmamıştır. Ebu Muhammed b. Hazm ez-Zahiri tanımyorum demiştir.¹⁰⁹²

Muâz b. Esed (ö. 229/844), İbn Hacer güvenilir olduğun söylemişlerdir.¹⁰⁹³

Abdullah b. Mübârek (ö. 181/798), İbn Hacer güvenilir, hadiste sağlam ve doğrudur ve kendisinde ilimleri toplamıştır demiştir. Zehebi de Horasan'ın şeyhidir, icma ile hadisi delil olarak kabul edilmektedir, babası tüccar ve Türktür demiştir.¹⁰⁹⁴

Hayva b. Şüreyk (ö. ?), İbn Hacer güvenilir, sağlam, fıkıhçı ve zühd sahibidir. Zehebi Mısır'ın fıkıhçısı, zahidi ve muhaddisidir demiştir.¹⁰⁹⁵

Ebû Hânî (ö. ?), tam adı Humeyd b. Hânî, İbn Hacer hadisinde bir sakınca yoktur demiştir. Zehebi ise güvenilir demiştir.¹⁰⁹⁶

Amr b. Mâlik en-Nükrî (ö. 129/747), İbn Hacer doğru sözlü fakat vehim sahibidir. Zehebi güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹⁷

Fedâle b. Ubeyd (ö. 53/673), Ashab-ı kiramdandır.¹⁰⁹⁸

Senedeki ravalardan Abdullah b. Ahmed ed-Devrakî meçhul ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrir: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce,¹⁰⁹⁹ Tirmizî¹¹⁰⁰ ve Ahmed b. Hanbel¹¹⁰¹ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Bu hadis kişinin kendi egosuyla yani nefsinin kötü arzularıyla mücadelenin önemine işaret etmektedir. Çünkü cihanı mahveden, hırsıza hırsızlığı yaptıran, zalime mazlumu sömürten, çeşitli günahlara sürükleyen ve kişiyi

¹⁰⁹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 6. Hadis.

¹⁰⁹² Irâkî, *Zeyl Mizânu'l-İtidâl*, s. 132.

¹⁰⁹³ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 103.

¹⁰⁹⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 5.

¹⁰⁹⁵ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 478.

¹⁰⁹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 401.

¹⁰⁹⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 211

¹⁰⁹⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 186

¹⁰⁹⁹ İbn Mâce, *Fiten*, 2.

¹¹⁰⁰ Tirmizî, *Fedâilu'l-Cihâd*, 2.

¹¹⁰¹ Ahmed b. Hanbel, XXXIX, 381, h.n. 23958.

Allah'ın kahrına uğratan nefistir. Nefis daima kötülüğü ister.¹¹⁰² O halde nefsi mutlaka ıslah etmek lazımdır. Bu da nefsi terbiye ve tezkiye eylemekle mümkündür. Bütün bunlar bize, insanın nefsi ile nefsinin boş ve manasız, hatta gayr-ı meşru istekleri ile mücadele etmesinin cihad olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Hadiste aynı zamanda, aciz kişinin temennisinin kuruntudan öte geçmeyeceğini ifade etmektedir. Yani, nefesine uyup, günahlarda ısrar ettiği, tevbe edip dönüş yapmadığı halde, Allah'ın kendisini affedeceği, cennetine koyacağı hususundaki düşüncesi temenni ve ümidir.¹¹⁰³

Aciz ve zayıf yani nefesine uyup ahretteki cenneti kaybedenlerden olmamak için Kur'an'ın ayetlerini¹¹⁰⁴ okuyup, anlayıp, uygulamak gerekir. Herhangi bir çabada bulunmaksızın kuru ümit ve hayallerle Allah'tan bir şeyler beklemek çok anlamsız ve uygun olmayan bir davranıştır.¹¹⁰⁵

87. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّازُ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي خِطْبَةٍ خَطَبَهَا: أَلَا إِنَّ لِكُلِّ غَايِرٍ لَوَاءً بِقَدْرِ غَدْرَتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O'da Ali b. Zeyd'den, O'da Ebû Nadra'dan, O'da Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in irad ettiği bir hutbede şöyle buyurmuştur: *“Dikkat edin! Kıyamet gününde her hain-vefasız kişi- için yaptığı hıyanete -vefasızlığa- göre bir sancak dikilecektir.”*¹¹⁰⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr¹¹⁰⁷ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme¹¹⁰⁸ → Ali b. Zeyd → Ebû Nadra¹¹⁰⁹ → Ebû Said el-Hudrî.

¹¹⁰² Yusuf, 12/53.

¹¹⁰³ Irâkî, *Tarhu't-Tesrîb fi Şerh et-Takrîb*, VIII, 234.

¹¹⁰⁴ Nisa,4/120; Hıcr,15/49;Fussılat,41/23;İnfıtar,82/6-8.

¹¹⁰⁵ Aliyü'l-Karî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, VIII, 3310.

¹¹⁰⁶ Harâitî, *İtilâlû'l-Kulûb*, I, 221, h.n. 431.

¹¹⁰⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹⁰⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹¹⁰⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 34. Hadis.

Ali b. Zeyd (ö. 131/749), İbn Hacer ravinin zayıf olduğunu ve hafızasının kötü olduğunu söylemiştir. Hadis ezberleyenlerden birisidir fakat sağlam değildir demiştir.¹¹¹⁰

Ebû Said el-Hudrî (ö. ?), Ashab-ı kiramdandır.¹¹¹¹

Bu rivayet, Ali b. Zeyd'in zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹¹¹² İbn Mâce,¹¹¹³ Tirmizî,¹¹¹⁴ Nesâî¹¹¹⁵ ve Ahmed b. Hanbel,¹¹¹⁶ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Bu hadis, kişinin başkalarının iyi kalpliliğinden istifade ederek ona hiyanet etmesinin büyük vefasızlık olduğu ifade edilmektedir. Rasulullah (s.) yalan söz söylemenin büyük hiyanet olduğunu ifade etmiştir.¹¹¹⁷

Bir başka hadiste de verdiği sözü bozan veya yanına emanet olarak bırakılan bir mala hainlik eden kişinin hiyanetinin, hainliğinin alameti ve şahidi olarak ahirette bir sancak şeklinde dikileceği ve böyle bir kişinin teşhir edileceği bildirilmiştir. Nitekim Abdullah b. Mesud ile Enes b. Malik (r.a.)'den nakledildiğine göre Rasulullah (s.): "Ahdini bozan her kişi için kıyamet gününde –halk arasında teşhir olunmak üzere- bir alamet vardır" buyurmuştur. Ravilerden birisi: "O alamet vefasızın yanına dikilir." diye rivayet etmiş, başka bir ravi de: "O alamet vefasızın yanında görülür, onunla bilinir." demiştir.¹¹¹⁸

Görüldüğü üzere burada sosyal yönü ve sonuçları ağır olan her türlü hiyanette bulunmanın ferdi ilgilendiren uhrevi boyutuna dikkat çekilerek hiyanetten sakındırılmaktadır.

88. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّارُ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا صَالِحُ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَسْرَعُ الشَّرِّ عُقُوبَةً: الْبَغْيُ، وَقَطِيعَةُ الرَّجْمِ "

¹¹¹⁰ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 434.

¹¹¹¹ Mizzî, *a.g.e.*, X, 294.

¹¹¹² Müslim, *el-Cihad ve's-Siyer*, 4.

¹¹¹³ İbn Mâce, *Cihad*, 42.

¹¹¹⁴ Tirmizî, *Fiten*, 26.

¹¹¹⁵ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kebîr*, Kitâbu İşrati'n-Nisâ, 99.

¹¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, XVII, 404, h.n. 11303.

¹¹¹⁷ Taberânî, *el-Mücemü'l-Kebîr*, VII, 81

¹¹¹⁸ Buhârî, *Cizye*, 22.

Tecümesi: Sa'dân b. Yezîd el- Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Sâlih b. Mûsâ rivâyet etti, O'da Muâviye b. İshâk'tan, O'da Âişe bt. Talhâ'dan, O'da müminlerin annesi Âişe (r.anha)'den Rasullullah (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Cezası en çabuk verilen günahlar: bağı (azgınlık) ve akrabalık bağlarını koparmak.*”¹¹¹⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el- Bezzâr¹¹²⁰ → Heysem b. Cemîl → Sâlih b. Mûsâ → Muâviye b. İshâk → Âişe binti Talhâ → Âişe.¹¹²¹

Sâlih b. Mûsâ (ö. ?), İbn Hacer hadisi terk edilenlerden birisi olduğunu söylemiştir. Zehebi ise büsbütün zayıftır demiştir.¹¹²²

Muâviye b. İshâk (ö. ?), İbn Hacer doğru sözlüdür fakat kendisinde vehim olabileceğini söylemiştir. Zehebi ise güvenilir birisidir demiştir.¹¹²³

Âişe bt. Talhâ (ö. 101/720), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir birisi olduğunu söylemişlerdir. Yahya b. Maîn güvenilir ve hadislerinin delil olduğunu söylemiştir.¹¹²⁴

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Sâlih b. Mûsâ bulunduğu için dolayı zayıftır.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla İbn Mâce¹¹²⁵ rivayet etmiştir.

89. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَزَّارُ، ثنا الهيثم بن جميل، ثنا حماد بن سلمة، عن علي بن زيد بن جُدعان، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: *ألا إن العصب جمرَةٌ تُوقَدُ في جوفِ ابنِ آدمَ، أما رأيتم إلى حُمْرَةِ عَيْنَيْهِ، وانفِاخِ أوداجِهِ، فإذا وجدَ أحدُكم شيئاً من ذلك فليُصقْ بالأرضِ، ألا إنَّ خَيْرَ الرِّجالِ مَنْ كانَ بَطِيءَ العُصْبِ، سَريعَ الفِئءِ، وشِرارَ الرِّجالِ مَنْ كانَ سَريعَ العُصْبِ، بَطِيءَ الفِئءِ.*

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd el- Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd bi Seleme rivâyet etti, O'da Ali b. Zeyd b. Cüdân'dan, O'da Ebû Nadra'dan, O'da İbn Yunus (r.a.)'den Rasullullah (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*İyi bilin ki öfke ademoğlunun kalbinde tutuşturulan bir*

¹¹¹⁹ Harâitî, *Mesâvî'u'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.128, h.n. 257.

¹¹²⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹²¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹¹²² Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 95.

¹¹²³ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 160.

¹¹²⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 237.

¹¹²⁵ İbn Mâce, *Zühd*, 23.

kordur. Gözlerinin kıpkırmızı kesildiğini, damarlarının şiştiğini görmüyor musunuz? Kişi kendisinde öfkeden bir şey hissederse, hemen yere otursun. Adamın en iyisi, geç öfkelenen ve öfkesi çabuk geçendir. En kötüsü de, çabuk öfkelenen ve öfkesi geç yatışandır.”¹¹²⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa’dân b. Yezîd el- Bezzâr¹¹²⁷ → Heysem b. Cemîl → Hammâd bi Seleme¹¹²⁸ Ali b. Zeyd b. Cüdân¹¹²⁹ →Ebû Nadra¹¹³⁰ → İbn Yunus¹¹³¹

Bu rivayet, Ali b. Zeyd b. Cüdân’ın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi farklı senedle hemen hemen aynı lafızlarla, Tirmizî¹¹³² rivayet etmiştir.

90. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّارُ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا صَالِحُ الْمُرِّيُّ، عَنْ جَعْفَرِ الْعَبْدِيِّ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ أَحَدُهُمَا مُقْبِلٌ بِنَابِهِ، وَالْآخَرُ نَاءٌ بِنَابِهِ عَنِّي، وَرُبَّمَا كَانَ الشَّيْءُ لَا يَسْعُهُمَا، فَأَيُّهُمَا أَعْظَمُ حَقًّا؟ قَالَ: الْمُقْبِلُ عَلَيْكَ بِنَابِهِ "

Tercümesi: Sa’dân b. Yezîd el-Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Sâlih el-Mürri rivâyet etti, O’da Câfer el-Abdî’den, O’da Âişe (r.anha)’den rivayet etmiştir. Hz. Âişe (r.anha) Rasulullâh (s.)’e şunu sordu: “Ey Allah’ın Rasûlü! Benim iki komşum var. Birisinin kapısı bana bakıyor; diğerinin ki ise uzaktadır. Çoğu zaman yemeğim ikisine birden göndermeye yetmiyor. Bunlardan hangisinin hakkı daha büyüktür? dedim. ‘Kapısı sana bakanın hakkı daha büyüktür’ buyurdu.¹¹³³

¹¹²⁶ Harâitî, *Mesâvîu’l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.148, h.n. 318.

¹¹²⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹²⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹¹²⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 87. Hadis.

¹¹³⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 34. Hadis.

¹¹³¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 34. Hadis.

¹¹³² Tirmizî, *Fiten*, 26.

¹¹³³ Harâitî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 93, h.n. 241.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el-Bezzâr¹¹³⁴ → Heysem b. Cemîl → Sâlih el-Murrî → Câfer el-Abdî → Âişe.¹¹³⁵

Sâlih el-Murrî (ö. ?), tam adı Salih b. Beşir b. Vadi b. Ubey. İbn Hacer hadiste zayıftır fakat zahid birisidir demiştir. Zehebi de hadiste zayıf olduğunu söylemiştir.¹¹³⁶

Câfer el-Abdî (ö. ?), İbn Ebû Hâtim güvenilir olduğunu söylemiştir.¹¹³⁷

Bu rivayet, Sâlih el-Murrî'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî¹¹³⁸ ve Ebû Dâvud¹¹³⁹ rivayet etmiştir.

91. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ، ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَخِيهِ عَيْسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ حَدَّثَ حَدِيثًا وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ.

Tercümesi: Sa'dân rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Kays b. Rabî rivâyet etti, O'da İbn Ebû Leylâ'dan, O'da kardeşi İsa b. Abdurrahmân b. Ebû Leylâ'dan, O'da Ali b. Ebû Tâlib (r.a.)'ten Rasulullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Kim, yalan olduğunu bildiği bir sözü benim hadisim olarak naklelerde o da yalancıların biridir.”¹¹⁴⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân¹¹⁴¹ → Heysem b. Cemîl → Kays b. Rabî¹¹⁴² → İbn Ebû Leylâ¹¹⁴³ → İsa b. Abdurrahmân b. Ebû Leylâ → Ali b. Ebû Tâlib.¹¹⁴⁴

İsa b. Abdurrahmân b. Ebû Leylâ (ö. ?), İbn Hacer güvenilir olduğunu, Zehebi (ö. 748/1348) takvalı birisi olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁴⁵

¹¹³⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹¹³⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 16.

¹¹³⁷ İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, II, 480.

¹¹³⁸ Buhârî, *Şufa*, 3; *Hibe*, 16; *Edeb*, 32.

¹¹³⁹ Ebû Dâvud, *Edeb*, 122,123.

¹¹⁴⁰ Harâtî, *Mesâvîu'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.80, h.n. 167.

¹¹⁴¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹⁴² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 105. Hadis.

¹¹⁴³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 10. Hadis.

¹¹⁴⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 17. Hadis.

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere Sa'dân, Kays b. Rabî ve İbn Ebû Leylâ'nın zayıf raviler olduğu ve rivayetlerinde hatalar yaptıklarından dolayı sened zayıftır.

Tahric: Hadisi farklı senedle hemen hemen benzer lafızlarla İbn Mâce¹¹⁴⁶ rivayet etmiştir.

92. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: حَاطَبْنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِالْحَبَابِيَّةِ، فَقَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَقَامِي فِيكُمْ، فَقَالَ: أَحْسِنُوا إِلَيَّ أَصْحَابِي، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ، ثُمَّ يَفْشُو الْكَذِبُ، حَتَّى يَخْلِفَ الرَّجُلُ عَلَى الْيَمِينِ، وَلَمْ يَخْلَفْ، وَلَمْ يَشْهَدْ، وَلَمْ يُسْتَشْهَدْ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Cerîr b. Hâzım rivâyet etti (dedi ki), bize Abdulmelik b. Umeyr rivâyet etti, O'da Câbir b. Semure'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ömer b. Hatâb Câbiye'de, bize hitap etti. Dedi ki: benim şu anda aranızda durduğum gibi Rasulullâh (s.) öylece durdu ve şöyle dedi: “*Ashâbıma, sonra gelenlere ve onlardan sonra gelenlere iyi davranın. Sonra yalan yayılır. Hatta adam yemin eder oysa kendisinden yemin istenmemiştir. Şahitlik etmez ve ona şahitlikte ettirilmez*”¹¹⁴⁷

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd¹¹⁴⁸ → Heysem b. Cemîl → Cerîr b. Hâzım¹¹⁴⁹ → Abdulmelik b. Umeyr → Câbir b. Semure.¹¹⁵⁰

Abdulmelik b. Umeyr (ö. 136/754), İbn Hacer güvenilir, fasih fakat hafızasının zayıfladığını ve büyük ihtimalle tedlis yaptığını söylemiştir. Zehebi ise güvenilir birisidir demiştir.¹¹⁵¹

Hadisin senedinde bulunan Cerîr b. Hâzım ve Abdulmelik b. Umeyr cerh ve tadil âlimleri tarafından şüpheli görülmüşlerdir. Hadisin isnad zayıftır.

¹¹⁴⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 629.

¹¹⁴⁶ İbn Mâce, *Sünnet*, 5.

¹¹⁴⁷ Harâitî, *Mesâvîu'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.79, h.n. 163.

¹¹⁴⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹⁴⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 33. Hadis.

¹¹⁵⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹¹⁵¹ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 370.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce¹¹⁵² ve Tirmizî¹¹⁵³ rivayet etmiştir.

93. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ، تَبَيَّنْ قَلْبِي عَلَى طَاعَتِكَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ تُكْثِرُ أَنْ تَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ، هَلْ تَخْشَى؟ قَالَ: وَمَا يُؤْمِنُنِي يَا عَائِشَةُ، وَقُلُوبُ الْعِبَادِ بَيْنَ أَصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، إِذَا أَرَادَ أَنْ يُقَلِّبَ قَلْبَ عَبْدٍ لَهُ قَلْبَهُ، وَقَلْبَ الْوَسْطَى وَالسَّبَّابَةِ.

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivâyet etti, O'da Ali b. Zeyd'den, O'da Ümmi Muhammed (r.anha)'den, O'da Âişe (r.anha)'den. Hz. Âişe şöyle demiştir: Rasulullâh (s.) şu şekilde dua etmeyi çok severdi: “*Ey kalpleri evirip çeviren Allahım! Kalbimi taatinde sabit tut.*” Ben Ona: “*Ya Rasulullâh bu duayı çok söylüyorsun, korkuyor musun?*” dedim. Ya Âişe: “*Bana kim güvence verebilir. İşaret ile orta parmağını çevirerek kulların kalpleri, Rahma'nın iki parmağı arasındadır. Bir kulun kalbini çevirmek isterse çevirir.*” buyurdu.¹¹⁵⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd¹¹⁵⁵ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Zeyd¹¹⁵⁶
→ Ali b. Zeyd¹¹⁵⁷ → Ümmi Muhammed → Âişe.¹¹⁵⁸

Ümmi Muhammed (ö. ?), tam adı Umeyye bt. Abdullah. Hakkında fazla bilgiye raslanmamıştır.¹¹⁵⁹

Bu hadis isnadında, zayıf ravai Ali b. Zeyd bulunduğu için dolaylı zayıftır. Ümmi Muhammed de meçhul bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

¹¹⁵² İbn Mâce, *Ahkâm*, 27.

¹¹⁵³ Tirmizî, *Fiten*, 7.

¹¹⁵⁴ Harâitü, *İtilâlu'l-Kulûb*, I, 18, h.n. 12.

¹¹⁵⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹⁵⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 115. Hadis.

¹¹⁵⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 87. Hadis.

¹¹⁵⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹¹⁵⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 132. ve 385.

94. Hadis

حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ الْبَرَّازُ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ. ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَشِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَبِي أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ " كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا، وَأَوَانَا، فَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ، وَلَا مُؤْوِي "

Tercümesi: Sa'dân b. Yezîd el- Bezzâr rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti. (H) Abdullah b. Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrakî rivâyet etti (dedi ki), bize Ubeydullâh b. Muhammed el-Kureşî rivâyet ettiler (dediler ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O'da Sâbit el-Bünânî'den, O'da Enes b. Mâlik (r.a.)'ten Rasulullâh (s.)'in yatağa girdiği zaman şöyle dua ettiğini rivâyet etmiştir: "Bize yediren, içiren, koruyan ve barındıran Allah'a hamd ederim. Koruyanı ve barındıranı olmayan nice insanlar vardır." ¹¹⁶⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Sa'dân b. Yezîd el- Bezzâr¹¹⁶¹ → Heysem b. Cemîl (H) Abdullah b. Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrakî¹¹⁶² → Ubeydullâh b. Muhammed el-Kureşî → Hammâd b. Seleme¹¹⁶³ → Sâbit el-Bünânî¹¹⁶⁴ → Enes b. Mâlik¹¹⁶⁵

Ubeydullâh b. Muhammed el-Kureşî (ö. 228/843), Ahmed b. Hanbel hadiste doğru sözlüdür demiştir. ¹¹⁶⁶

Senedeki ravilerden Abdullah b. Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrakî bilinmeyen ravidir. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹¹⁶⁷ Ebû Dâvud¹¹⁶⁸ ve Tirmizî¹¹⁶⁹ rivayet etmiştir.

¹¹⁶⁰ Harâitî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 310, h.n. 949.

¹¹⁶¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 6. Hadis.

¹¹⁶² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 86. Hadis.

¹¹⁶³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 6. Hadis.

¹¹⁶⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 8. Hadis.

¹¹⁶⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

¹¹⁶⁶ Ebu'l-Maati en-Nûrî, *Mûsiatu Ekval İmam Ahmed b.Hanbel*, II, 410.

¹¹⁶⁷ Müslim, *ez-Zikir ve'd-Dua ve't-Tevbe ve'l-İstiğfar*, 17.

¹¹⁶⁸ Ebû Dâvud, *Edeb*, 97,98.

¹¹⁶⁹ Tirmizî, *Daavat*. 17.

95. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَاكِرٍ، وَأَبُو نَافِعٍ أَحْمَدُ بْنُ كَثِيرٍ ابْنُ بَنْتِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ، قَالَا: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، ح وَحَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ سَعْدِ بْنِ يَزِيدَ الْبَزَّازُ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَا: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ الْمُؤَدِّرِ بْنِ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ قَوْمٍ يَكُونُ بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ مَنْ يَعْمَلُ بِالْمَعَاصِي، هُمْ أَعَزُّ مِنْهُ وَأَمْنَعُ، فَلَمْ يُغَيِّرُوا عَلَيْهِ، إِلَّا أَصَابَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ بِعَذَابٍ.

Tercümesi: Ebû Bahterî Abdullah b. Muhammed b. Şâkir ve Ebû Nâfi Ahmed b. Kesîr b. binti Yezîd b. Hârûn rivâyet etti (dediler ki), bize Yezid b. Harun (H) Sa'dan b. Said b. Yezid el-Bezzâr rivayet etti (didi ki) bize Heysem b. Cemîl rivayet etti (dediler ki) bize Şerik rivayet etti, O'da Ebû İshâk'tan, O'da Münzir b. Cerir b. Abdullah el-Becelî'den, O'da Babasından Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *“Her hangi bir topluluğun içinden günah işleyen birileri olursa bunu engelleyecek güçte olan bu toplumdur. Buna rağmen o kimseyi günah işlemekten alıkoymazlarsa onlara mutlaka Allah katından bir azab isabet eder.”*¹¹⁷⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Bahterî Abdullah b. Muhammed b. Şâkir → Ebû Nâfi Ahmed b. Kesîr b. Binti Yezîd b. Hârûn → Yezid b. Harun (H) Sa'dan b. Said b. Yezid el-Bezzâr¹¹⁷¹ → Heysem b. Cemil → Şerik¹¹⁷² → Ebu İshak¹¹⁷³ → Münzir b. Cerir b. Abdullah el-Beceli → Babası, (Cerir b. Abdullah b. Cabir.)¹¹⁷⁴

Ebû Bahterî Abdullah b. Muhammed b. Şâkir (ö. 270/884), Zehebi, şeyh muhaddis ve güvenilir birisidir demiştir. Dârekutnî doğru sözlü ve güvenilir demiştir.¹¹⁷⁵

Ebû Nâfi Ahmed b. Kesîr b. Binti Yezîd b. Hârûn. Hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Yezid b. Harun (ö. 206/822), İbn Hacer titiz ve güvenilir birisidir fakat ama olduktan sonra değiştiğini eklemiştir. Zehebi ise âlim birisidir demiştir.¹¹⁷⁶

¹¹⁷⁰ Harâitî, *Mesâvî'u'l-Ahlâk ve Mezmûmühâ*, s.195, h.n. 426.

¹¹⁷¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹¹⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹¹⁷³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 55. Hadis.

¹¹⁷⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 75. Hadis.

¹¹⁷⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, X, 82, md. 5196.

¹¹⁷⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 261.

Münzir b. Cerir b. Abdullah el-Beceli (ö. ?), İbn Hacer hadisleri kabul edilen birisidir demiştir. Zehebi güvenilir olduğunu söylemiştir.¹¹⁷⁷

Senedeki ravilerden Şerik cerh ve tadil âlimleri tarafından şüpheli görülmüş, Ebû Nâfi Ahmed b. Kesîr b. Binti Yezîd b. Hârûn ise meçhul bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce¹¹⁷⁸ ve Ebû Dâvud¹¹⁷⁹ rivayet etmiştir.

96. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ بُرَيْدٍ، ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا زُهَيْرٌ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ فَفَلْنَا لَهَا حَدِيثَنَا فِي قِضَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيكَ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعِيَ أَخُو زَوْجِي فَقُلْتُ: إِنَّ زَوْجِي طَلَّقَنِي وَإِنَّ هَذَا يَزْعُمُ أَنْ لَيْسَ لِي سُكْنَى وَلَا نَفَقَةٌ، قَالَ: «بَلَى لَكَ سُكْنَى وَنَفَقَةٌ» قَالَ: إِنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا السُّكْنَى وَالنَّفَقَةُ عَلَى مَنْ لَهُ عَلَيْهَا الرَّجْعَةُ.

Tercüme: Ebû Velîd b. Bürd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Züheyr rivâyet etti, O Câbir'den, O'da Âmir'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Fatma binti Kays (r. anha)'ın ziyaretine gittik. Ona: “*Bize Rasullullâh (s.)’in hakkında verdiği hükmü anlatırmısın?*” dedik. O, Resulullah’in yanına kocamın kardeşiyle beraber gittik. Ya Rasullullâh (s.): “*Kocam beni boşadı, bu yanımda ki nafaka ve barınma hakkım olmadığını iddia ediyor.*” dedim. Rasullullâh (s.): “*Hayır, nafaka barınma hakkın var.*” dedi. Kocamın kardeşi ya Rasullullâh (s.): “*Kocası üç boşamayla boşadı.*” dedi. Bunun üzerine Rasullullâh (s.): “*Nafaka ve barınma eşine dönme hakkı bulunan erkeğin üzerine borçtur.*” dedi.¹¹⁸⁰

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Velîd b. Bürd → Heysem b. Cemîl → Züheyr¹¹⁸¹ → Câbir¹¹⁸² → Âmir¹¹⁸³ → Fatma binti Kays.

¹¹⁷⁷ Mizzî, a.g.e., XXVIII, 501.

¹¹⁷⁸ İbn Mâce, *Ebvâbu'l-Fiten*, 20.

¹¹⁷⁹ Ebû Dâvud, *Kitâbu'l-Malâhim*, 16.

¹¹⁸⁰ Ebû Bekir eş-Şâfi, *Kitâbu'l-Fevâid*, I, 412, h.n. 454.

¹¹⁸¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

¹¹⁸² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 50. Hadis.

¹¹⁸³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 50. Hadis.

Ebû Velîd b. Bürd (ö. 278/892), tam adı Muhammed b. Ahmed b. Velîd b. Muhammed b. Bürd Ebû Velîd el-Antâkî. Dârekutnî güvenilir ve doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹¹⁸⁴

Fatma binti Kays (r. anha), kadın sahabilerdendir.¹¹⁸⁵

Hadisin senesinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Hadisi Dârekutnî; Muhammed b. Abdullah b. İbrahim, Muhammed b. Ahmed b. Velîd b. Burd, Heysem b. Cemîl, Züheyr, Âmir eş-Şa'bî, Fatma binti Kays tarikiyle rivayet etmiştir.¹¹⁸⁶

Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Müslim,¹¹⁸⁷ Tirmizî,¹¹⁸⁸ Nesâî,¹¹⁸⁹ ve Ahmed b. Hanbel¹¹⁹⁰ rivayet etmiştir.

97. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بُرْدِ الْأَنْطَاكِيِّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا زُهَيْرٌ، عَنْ زِيَادِ بْنِ خَيْثَمَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ سَعِيدِ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ مُسْتَقِيمٌ أَمْرُهَا ظَاهِرَةٌ عَلَى عَدُوِّهَا حَتَّى يَمُضِيَ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ. فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: ثُمَّ يَكُونُ مَاذَا؟ قَالَ: يَكُونُ الْهَرْجُ.

Tecumesi: Ebû Velîd Muhammed b. Ahmed b. Bürd el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Züheyr rivâyet etti, O'da Ziyâd b. Hayseme'den, O'da Esved b. Saîd el-Hamdânî'den, O'da Câbir b. Semûre'den, O'da Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Bu ummet, hepsi Kureyş'ten gelecek olan on iki halifeye kadar işleri düzgün ve düşmanlarına karşı güçlü olacaktır.*” Rasulullâh (s.) evine döndükten sonra yanına giderek: “*Ya Rasulullâh, sonra ne olacak*” dedim. Rasulullâh: “*Öldürmeler (cinayetler) olacaktır.*” dedi.¹¹⁹¹

¹¹⁸⁴ Hatîbel-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, I, 384; Vâdi'î, *Terâcimu'r-Ricâl Dârekutnî*, s. 517.

¹¹⁸⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 213; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 336; Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, VI, 3416; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 224; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 264.

¹¹⁸⁶ Dârekutnî, *es-Sünen*, *Kitâbu'n-Nikâh*, V, 42, h.n. 3954.

¹¹⁸⁷ Müslim, *Talak*, 6.

¹¹⁸⁸ Tirmizî, *et-Talak ve'l-Lian*, 5.

¹¹⁸⁹ Nesâî, *Talâk*, 7.

¹¹⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, XLV, 53, h.n. 27100.

¹¹⁹¹ Ebû Bekir eş-Şâfî, *Kitâbü'l-Fevâid*, s. 411, h.n. 453.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Velîd Muhammed b. Ahmed b. Bürd el-Antâkî¹¹⁹² → Heysem b. Cemîl → Züheyr¹¹⁹³ → Ziyâd b. Hayseme → Esved b. Saîd el-Hamdânî → Câbir b. Semûre.¹¹⁹⁴

Ziyâd b. Hayseme, İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁹⁵

Esved b. Saîd el-Hamdânî (ö. ?), İbn Hacer doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹¹⁹⁶

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,¹¹⁹⁷ Müslim,¹¹⁹⁸ Ebû Dâvud¹¹⁹⁹ ve Ahmed b. Hanbel¹²⁰⁰ rivayet etmişlerdir.

98. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ بُرْدٍ قَالَ: ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَغْفِرُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يُعْرِ عِزًّا.

Tercümesi: Ebû Velîd b. Bürd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Sevbân rivâyet etti, O'da Babasından, O'da Mekhûl'dan, O'da Abdurrahmân b. Cübeyr'den, O'da İbn Ömer (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Son nefesini vermedikçe Allah, kulun tevbesini kabul eder.*”¹²⁰¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Velîd b. Bürde¹²⁰² → Heysem b. Cemîl → İbn Sevbân¹²⁰³ → Babası¹²⁰⁴ → Mekhûl¹²⁰⁵ → Abdurrahmân b. Cübeyr → İbn Ömer.¹²⁰⁶

¹¹⁹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 96. Hadis.

¹¹⁹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

¹¹⁹⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹¹⁹⁵ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 457.

¹¹⁹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, III, 223.

¹¹⁹⁷ Buhârî, *Ahkam*, 51.

¹¹⁹⁸ Müslim, *İmare*, 1.

¹¹⁹⁹ Ebû Dâvud, *Mehdi*, 1,2.

¹²⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, XXXIV, 401, h.n. 20805,20814,20817.

¹²⁰¹ Ebû Bekir eş-Şâfi, *Kitâbu'l-Fevâid*, s.379, h.n. 407.

¹²⁰² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 96. Hadis.

¹²⁰³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 99. Hadis.

¹²⁰⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 102. Hadis.

Abdurrahmân b. Cübeyr (ö. 118/737), İbn Hacer ve Zehebi güvenilir bir ravi olduğunu söylemişlerdir.¹²⁰⁷

Hadisin senedinde problemlili bir ravi görülmemektedir.

Tahric: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla, İbn Mâce¹²⁰⁸ ve Tirmizî¹²⁰⁹ rivayet etmiştir.

99. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ بُرْدِ الْأَنْطَاكِيِّ ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ نُعَيْمِ الْعَنْسِيِّ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ سَلْمَانَ أَنَّ أَبَا ذَرٍّ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغْفِرُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَفْعِ الْحِجَابُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْحِجَابُ؟ قَالَ: مَا لَمْ تَمُتِ النَّفْسُ مُشْرِكَةً.

Tercümesi: Ebu Velid Muhammed b. Ahmed b. Velid b. Bürd el-Antaki rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İbn Sevbân rivâyet etti, O'da Babasından, O'da Mekhûl'dan, O'da Ömer b. Nuaym el-Ansî'den, O'da Üsâme b. Selmân'dan, O'da Ebû Zer (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Muhakkak ki Allah Hicâb kalkmadıkça kulunun tevbesini kabul eder.” Dediler ki: “Hicâb nedir?” Dedi ki: “Kişinin müşrik olarak ölmemesidir.”¹²¹⁰

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebu Velid Muhammed b. Ahmed b. Velid b. Bürd el-Antaki¹²¹¹ → Heysem b. Cemîl → İbn Sevbân → Babası¹²¹² → Mekhûl¹²¹³ → Ömer b. Nuaym el-Ansî → Üsâme b. Selmân → Ebû Zer.

İbn Sevbân (ö. ?), Tam adı Sabit b. Sevban. İbn Hacer güvenilir olduğunu söylemiştir. Zehebi ise güvenilir ve fakih olduğunu söylemiştir.¹²¹⁴

Ömer b. Nuaym el-Ansî. Hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır. İbn Asakir (ö. 571/1176) *Tarihu Dimaşk* adlı kitabında kendisi hakkında madde açmış ama güvenilirliği hakkında bilgi vermemiştir.¹²¹⁵

¹²⁰⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 100. Hadis.

¹²⁰⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 9. Hadis.

¹²⁰⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XVII, 26.

¹²⁰⁸ İbn Mâce, *Zühed*, 30.

¹²⁰⁹ Tirmizî, *Daavât*, 98.

¹²¹⁰ Ebû Bekir eş-Şâfi, *Kitâbu'l-Fevâid*, I, s. 379.

¹²¹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 96. Hadis.

¹²¹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 102. Hadis.

¹²¹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 100. Hadis.

¹²¹⁴ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 349.

¹²¹⁵ İbn Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, XLV, 351

Üsâme b. Selmân (ö. ?), Zehebi *el-Duafâ*'da zikretmiş ve kendisinden yalnız Ömer b. Naim rivayet etmiştir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹²¹⁶

Ebû Zer. Ashab-ı kiramdandır.¹²¹⁷

Senedeki ravilerden Ömer b. Nuaym meçhul bir ravidir. Üsâme b. Selmân'ın da zayıf bir ravi olduğunu söyleyenler vardır. Dolayısıyla isnad zayıftır.

Tahric: Bu hadisi benzer lafızlarla Ahmed b. Hanbel¹²¹⁸ rivayet etmiştir.

100. Hadis

حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ مَكْحُولٍ، عَنْ وَائِلَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَمْ يُخَلِّلْ أَصَابِعَهُ بِالْمَاءِ خُلِّنَ بِالنَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Tercümesi: Bekr b. Sehl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Yusuf rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O'da Âlâ b. Hâris'ten, O'da Mekhûl'den, O'da Vâsile (r.a.)'den Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Kim (abdest alırken) parmak arasını suyla hilallemezse, kıyamet günü parmaklarının arası ateşle hilallenir.” buyurmuştur.¹²¹⁹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Bekr b. Sehl¹²²⁰ → Abdullah b. Yusuf¹²²¹ → Heysem b. Cemîl → Âlâ b. Hâris¹²²² → Mekhûl → Vâsile.

Mekhûl (ö. 113/732), tam adı Mekhûl eş-Şâmî Ebû Abdullah. el-İclî tabiinden olup güvenilir birisi olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim de Şam'da Mekhul'dan daha fakihi yoktur demiştir.¹²²³

Vâsile (r.a.) (ö. 85/705), tam adı Vâsile b. Aska b. Abduluzâ b. Abdiyâlîle b. Nâşib b. Anze b. Sa'd b. Leys b. Bekir Ebû Kirsâfe. Rasulullâh (s.) Tebuk seferine hazırlanırken müslüman oldu ve sefere katıldı. Suffa ashâbındandır.¹²²⁴

¹²¹⁶ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mîzân*, I, 342.

¹²¹⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 294.

¹²¹⁸ Ahmed b. Hanbel, XXXV, 410, h.n. 21522.

¹²¹⁹ Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, IV, 305, h.n. 3381.

¹²²⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 107. hadis.

¹²²¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 107. Hadis.

¹²²² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 120. Hadis.

¹²²³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 21; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 52; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 407; Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, 464; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, X, 289.

¹²²⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 407; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 187; Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, V, 2715.

Hadisin senedinde problemlı bir ravi görülmemektedir. Fakat Nesâî, Bekr b. Sehl'in zayıf olduğunu söylemiştir.

Tahrîc: Taberânî aynı eserde aynı hadisi aynı senedle bir kelimeyi değiştirerek rivayet etmiştir.¹²²⁵

Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

101. Hadis

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الشُّتْرِيُّ، ثنا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا شَرِيكٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رَبِيعٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا اسْتَجَمَرْتُمْ فَأَوْتِرُوا، وَإِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَاسْتَنْثَرُوا.

Tercümesi: Saîd b. Abdurrahman et-Tüsteri rivâyet etti (dedi ki), bize Sâdan b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O'da Mansûr'dan, O'da Ribî'den, O'da Târik b. Abdullah (r.a.)'tan Resulullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Taşla taharetlendiğinizde (taş adedini) tek yapın; abdest aldığınız zaman de sümkürün.*”¹²²⁶

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Saîd b. Abdurrahman et-Tüsteri → Sâdan b. Yezîd¹²²⁷ → Heysem b. Cemîl → Şerîk¹²²⁸ → Mansûr → Ribî' → Târik b. Abdullah.

Saîd b. Abdurrahman et-Tüsteri (ö. ?), Taberânî'nin hocalarındandır. *el-Mücemler* 'de rivayetleri çoktur. Ama ravinin durumu meçhuldür.¹²²⁹

Mansûr (ö. 306/918), tam adı Mansûr b. İsmail b. Ömer Ebu Hasan et-Temîmî, Mısır'lı olduğu söylenmektedir. Güvenilir, fıkıh ilimlerine vakıf ve aynı zamanda edebiyatçıdır.¹²³⁰

Ribî' (ö. 101/713), künyesi Ebû Meryem olan Ribî'nin tam adı Ribî b. Hirâştır.¹²³¹

Târik b. Abdullah (r.a.), Ashab-ı kiramdandır.¹²³²

¹²²⁵ Taberânî, *Müsnedü 'ş-Şâmiyyîn*, II, 368, h.n. 1509.

¹²²⁶ Taberânî, *el-Mücemu 'l-Kebîr*, VIII, 376.

¹²²⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa* 'da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹²²⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa* 'da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹²²⁹ Mansûr, *İrşâdu 'l-Kâsî ve 'd-Dânî*, s. 319.

¹²³⁰ Mansûr, *a.g.e.*, s. 653.

¹²³¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 127; Buhârî, *Târîhu 'l-Kebîr*, III, 327; Makdemî, *Tarih ve Esmâi 'l-Mühaddisîn ve Kinâhüm*, s. 165;-.

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.¹²³³

Tahric: Hadisin tahriri “Kütüb-i tisa’da bulunan rivayetler” başlığı altında 1. Hadiste yapılmıştır.

102. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ ثَوْبَانَ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يَتَكْفَلُ لِي، أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ، وَأَتَكْفَلُ لَهُ بِالْجَنَّةِ؟ فَقَالَ ثَوْبَانُ: أَنَا فَكَانَ ثَوْبَانُ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا.

Tercümesi: Ahmed b. Mesud el-Makdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O’da Âsım’dan, O’da Ebû’l-Âliye’den, O’da Sevbân (r.a.)’dan Rasulullâh (s.)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Cennet için kefil olmam karşılığında, insanlardan hiçbir şey istememeyi kim bana garanti eder?” dedi. Sevbân: “Ben ya Rasulullâh” dedi. Sevbân daha sonra hiç kimseden bir şey istemedi.¹²³⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesud el-Makdisî¹²³⁵ → Heysem b. Cemîl → Şerîk¹²³⁶ → Âsım¹²³⁷ → Ebû’l-Âliye → Sevbân.

Ebû’l-Âliye (ö. ?). Tam adı Rafi b. Mihran. İbn Hacer güvenilir fakat rivayetlerinin çoğunda sahabiyi atladığı görülümüştür demiştir. Yahya b. Main güvenilir olduğunu söylemiştir.¹²³⁸

Sevbân (ö. ?), tam adı Sevbân b. Becdet. Ashab-ı kiramdandır.¹²³⁹

Rivayet senedindeki rical biyografilerinden de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri sika olup, isnadı sahihtir. Yalnız Âsım hakkında Yahya b. Maîn zayıf olabileceğini söylemiştir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce,¹²⁴⁰ Ebû Dâvud,¹²⁴¹ Nesâî¹²⁴² ve Ahmed b. Hanbel¹²⁴³ rivayet etmiştir.

¹²³² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 352; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 233; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 485; İbnü'l-Kânî, *Mücemu's-Sahâbe*, II, 44; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 202; Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 343.

¹²³³ Heysemî, *Mu'cemü'z-Zevâid*, I, 211.

¹²³⁴ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, II, 98, h.n. 1433.

¹²³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “Kütüb-i tisa’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹²³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “Kütüb-i tisa’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹²³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “Kütüb-i tisa’da bulunmayan rivayetler.” 108. Hadis.

¹²³⁸ Mizzî, *a.g.e.*, IX, 214.

¹²³⁹ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 413.

103. Hadis

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْأَرْدِيُّ، قَالَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ الْأَصْبَهَانِيُّ، ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ غَنَامٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالُوا: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ زَوْجٍ، دُرَّةُ بِنْتُ أَبِي لَهَبٍ عَنْهَا، قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ عَائِشَةَ، فَجِيءَ بِرَجُلٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ نَادَاهُ وَهُوَ عَلَى الْمُنْبَرِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ؟، قَالَتْ: فَأَتَى الرَّجُلُ فَأَخَذَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ لِي ذَنْبٌ أَمْرِي فُلَانٌ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَاهُمْ، وَأَمْرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ، وَأَنْفَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَوْصَلُهُمُ لِلرَّحِمِ.

Tercümesi: Ali b. Abdulaziz ve Muhammed b. Nadr el-Ezdi rivayet ettiler (dediler ki), bize Muhammed b. Said el-Esfahani rivayet etti (H) Ubeyd b. Ğannam rivayet etti (dedi ki) bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe rivayet etti (H) Ahmed b. Mesud el-Makdisi rivayet etti (dedi ki) bize Heysen b. Cemîl rivayet etti (dedi ki) bize Şerik rivayet etti, O'da Simak b. Harb'tan, O'da Abdullah b. Amira'dan, O'da Dürrete bt. Ebû Leheb'in kocasının kendisinden şöyle dediğini rivayet etmiştir. Hz. Aişe (r. Anha)'nın yanındaydım. Rasulullâh (s.) minberdeyken kendisine daha önce “*Ya Rasulullâh (s.) insanların en hayırlısı kimdir?*” diye seslenmiş bir adam getirildi. Adam geldi ve dedi ki: “*Ya Rasulullâh benim bir suçum yok başkası beni sana gönderdi.*” dedi. Rasulullâh (s.): “*İnsanların en hayırlısı, iyiliği en fazla emreden, kötülükten en çok nehyeden, en çok takva sahibi ve akrabalarıyla iyi geçinen kimsedir.*”¹²⁴⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ali b. Abdulazîz → Muhammed b.Nadr el-Ezdî¹²⁴⁵ → Muhammed b. Saîd el-Esfahânî¹²⁴⁶(H) Ubeyd b. Ğannam¹²⁴⁷→ Ebu Bekir b. Ebu Şeybe¹²⁴⁸ (H) Ahmed b. Mesud el-Makdisi¹²⁴⁹ → Heysen b. Cemil →

¹²⁴⁰ İbn Mâce, *Zekât*, 25.

¹²⁴¹ Ebû Dâvud, *Zekât*, 27.

¹²⁴² Nesâî, *Zekât*, 86.

¹²⁴³ Ahmed b. Hanbel, XXXVII, s.49, h.n. 22366,22374,22385,22405,22423.

¹²⁴⁴ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, XXIV, 257

¹²⁴⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 106. Hadis.

¹²⁴⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 57. Hadis.

¹²⁴⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 106. Hadis.

¹²⁴⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 106. Hadis.

¹²⁴⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

Şerik¹²⁵⁰ → Simak b. Harb¹²⁵¹ → Abdullah b. Amira → Durrete binti Ebu Leheb'in kocası → Durrete binti Ebu Leheb.

Ali b. Abdulazîz (ö. ?), İbn Ebû Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹²⁵²

Abdullah b. Amira (ö. ?), İbn Hacer makbul olduğunu söylemiştir. Zehebi ise tanımıyor demiştir.¹²⁵³,

Durrete bt. Ebu Leheb (r. Anha)'in Kocası, Ashab-ı kiramdandır.

Durrete bt. Ebu Leheb (ö. ?). Ashab-ı kiramdandır.¹²⁵⁴

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravaileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedler hemen hemen aynı lafızla Ahmed b. Hanbel¹²⁵⁵ rivayet etmiştir.

104. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ح وَثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ التُّسْتَرِيُّ، ثنا يَحْيَى الْجَمَانِيُّ، قَالَا: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمْرَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِهِمُ الْفَجْرَ فَقَرَأَ وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالسَّمَاءُ وَالطَّارِقُ.

Tercüme: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Hüseyin b. İshâk et-Tüsterî rivâyet etti (dedi ki), bize Yahyâ Himmânî rivâyet etti (dediler ki), bize Şerîk rivâyet etti, O Simâk'ten, O'da Câbir b. Semur (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *'Rasulullâh (s.) onlara sabah namazını Şems ve Tarık sürelerini okuyarak kıldırdı.*'¹²⁵⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî → Heysem b. Cemîl (H) Hüseyin b. İshâk Tüsterî → Yahyâ el-Himmânî → Şerîk → Simâk → Câbir b. Semure.

Ahmed b. Mesûd el-Makdisî (ö. 271/280), lakabı, el-Hayyât, Tabarâni'nin hocalarındandır. Tabarâni ile 274/887 yılında Beytü'l-Makdis'te karşılaşmıştır.¹²⁵⁷

¹²⁵⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. Hadis.

¹²⁵¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. Hadis.

¹²⁵² İbn Ebî Hâtim, a.g.e., VI, 196

¹²⁵³ Mizzî, a.g.e., XV, 385.

¹²⁵⁴ İbn Sa'd, a.g.e., VIII, 40

¹²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, XLV, 421. h.n. 27434.

¹²⁵⁶ Taberânî, el-Mücemu'l-Kebîr, II, 231, h.n. 1958.

¹²⁵⁷ Zehebî, Sîyeru Âlemi'n-Nübelâ, XIII, 244.

Dimaşklıdır, *Meğâni'l-Ahyâr* kitabının muhakkîki Muhammed Hasan: “bana göre ravi hakkında söylenecek olumsuz şey yoktur.”¹²⁵⁸ demiştir. Aynı zamanda Ebû Avâne (ö. 316/929)’nin hocalarındandır.¹²⁵⁹

Hüseyn b. İshâk et-Tüsterî (ö. 290/903), Ebû Bekir el-Hallâl: “Büyük bir şeyhtir, kendisinden Kirman’da 75 hadis işittim, kendisinde Ebû Abdullah’a ait bir cüz vardır. Saygın bir kişiliği olup Musa b. İshâkın kendisine saygı duyduğunu ve öncelik verdiğini gördüm.”¹²⁶⁰ demiştir. Rihleleri vardır aynı zamanda hadis hâfızdır.¹²⁶¹ Zehebi de Muhaddis, rihleleri olan ve güvenilir birisi olduğunu söylemektedir.¹²⁶²

Yahyâ el-Himmânî (ö. ?), tam adı Yahya b. Abdulhamîd b. Abdurrahmân b. Meymûn b. Abdurrahmân el-Himmânî Ebû Zekeriyâ el-Kûfî.¹²⁶³ Hadiste kuvvetli değildir.¹²⁶⁴ İbn Maîn ise Ebû Yahya el-Hammânî ve oğlunun güvenilir olduklarını duyduğunu söylemiştir.¹²⁶⁵ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Tâdil* kitabında kendisi hakkında geniş bilgiler vermektedir. Aynı zamanda hakkında olumsuz şeylerde söylemektedir.¹²⁶⁶

Şerîk (ö. 177/794), tam adı Şerîk b. Abdullah b. Ebû Şerîk en-Nehâî Ebû Abdullah el-Kûfî. Ömer b. Abdulaziz (ö. 101/720) zamanında yaşamıştır.¹²⁶⁷ Küfelilerin hadislerini Süfyan es-Sevri (ö. 161/777)’den daha iyi bildiği söylenmektedir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.¹²⁶⁸

Simâk (ö. 123/741), tam adı Simâk b. Harb b. Evs b. Hâlid b. Nizâr b. Muâviye b. Hâris b. Rabîa b. Âmir b. Zühl b. Sâlebe ez-Zühîlî el-Kebri Ebû Muğîre el-Kûfî. Muğîre b. Şûbe (ö. 48/669)’yi görmüştür.¹²⁶⁹ Seksene yakın sahabiye gördüğünü söylemiştir.¹²⁷⁰ İbn Ebû Hâtim eserinde raviye geniş yer vermiştir.¹²⁷¹

¹²⁵⁸ Aynî, *Meğâni'l-Ahyâr*, I, 38.

¹²⁵⁹ Huveynî, *Neslu'n-Nubelâ bi Mu'cemi'r-Ricâl*, I, 199.

¹²⁶⁰ İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtu'l-Hanâbile*, I, 142.

¹²⁶¹ Vâdî'î, *Ricâlu'l-Hâkim fi'l-Müstedrek*, I, 316.

¹²⁶² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, VI, 739.

¹²⁶³ Mizzî, *a.g.e.*, XXXI, 419.

¹²⁶⁴ İbn Züreyk, *Men Tekelleme Fihi'd-Dârekutnî*, III, 147.

¹²⁶⁵ Yahya b. Maîn, *et-Târih*, III, 269.

¹²⁶⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 168.

¹²⁶⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 462.

¹²⁶⁸ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 365.

¹²⁶⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 115.

¹²⁷⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 173.

¹²⁷¹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 279.

Câbir b. Semure (r.a.) (ö. 73,74 veya 76.693.694 veya 696) tam adı Câbir b. Semure b. Cünâce. Annesi Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kız kardeşi Hâlîde bt. Ebû Vakkâs. Kendisi ve babası sahabidir. Kûfe'ye yerleşmiş ve aynı yerde vefat etmiştir.¹²⁷²

Bu rivayet, Yahyâ el-Himmânî'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır.

Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

105. Hadis

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا سَعْدَانُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَامِعٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ خُرَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجَمْعٍ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ.

Tercümesi: Abdullah b. Ahmed b. Hanbel rivâyet etti (dedi ki), bize Sa'dân b. Yezîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Kays b. Rabî rivâyet etti, O Ğaylân b. Câmî'den, O'da Adiy b. Sâbit'ten, O'da Abdullah b. Yezîd el-Ensârî'den, O'da Hüzeyme b. Sâbit (r.a.)'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Rasulullâh (s.)'le birlikte tek kametle iki namazı cem ederek kıldım.*"¹²⁷³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Abdullah b. Ahmed b. Hanbel → Sa'dân b. Yezîd¹²⁷⁴ → Heysem b. Cemîl → Kays b. Rabî → Ğaylân b. Câmî → Adiy b. Sâbit → Abdullah b. Yezîd el-Ensârî → Hüzeyme b. Sâbit.

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (ö. 290/903), Müslümanların âlim ve imamlarından birisidir.¹²⁷⁵ Babası gib hadis hafızıdır. Güvenilir ve hadisleri sağlam birisidir.¹²⁷⁶

Kays b. Rabî (ö. ?), tam adı Kays b. Rabî Ebû Muhammed el-Esedî, Kûfelidir. İbn Main, hadiste bir şey olmadığını ve zayıf olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel ise şîî ve hadiste çok hataları olduğunu ifade etmiştir. İbn Mübârek de rivayetlerinde hatalar olduğunu söylemiştir.¹²⁷⁷ Genel olarak hadis âlimleri

¹²⁷² İbn Abdülber, *el-İstiâb*, I, 224; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 488; Mizzî, *a.g.e.*, IV, 437; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 542.

¹²⁷³ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, IV, 83, h.n. 3714.

¹²⁷⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 6. hadis.

¹²⁷⁵ Ebû Abdullah, *el-Ferâid Alâ Mecmai'z-Zevâid*, s.406.

¹²⁷⁶ Suyûti, *Tabakâtu'l-Hüffâz*, s.293.

¹²⁷⁷ Ebü'l-Abbâs Takiyyüddîn, *Muhtasarü'l-Kâmil fi'd-Duafâ*, s. 631.

tarafından ravinin, hadiste zayıf olduğu ve hadislerinin delil olarak alınmayacağını kabul etmişlerdir.¹²⁷⁸

Ğaylân b. Câmî (ö. ?), tam adı Ğaylân b. Câmî b. Eşas el-Muhâribî Ebû Abdullah el-Kûfî, kadılık yapmıştır.¹²⁷⁹ Yahya b. Main, Ali b. Medenî ve Yakub b. Şeybe güvenilir ve Ebû Hâtim hadiste şeyh olduğunu söylemiştir.¹²⁸⁰

Adiy b. Sâbit (ö. 116/735), tam adı Adiy b. Sâbit el-Ensârî el-Kûfî.¹²⁸¹ Ahmed b. Hanbel, el-İclî ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹²⁸²

Abdullah b. Yezîd el-Ensârî (ö. ?), tam adı Abdullah b. Yezîd b. Zeyd b. Husayn b. Amr b. Hâris b. Hatma. Hudeybiye’de 17 yaşında iken Rasulullâh (s.)’le birlikteydi. Cemel vâkası ve Sıffîn olayında da bulunmuş, Nehrevan savaşına Hz. Ali ile birlikte savaşa katılmıştır. Kûfe emirliği yapmıştır. Ashab-ı kiramdandır.¹²⁸³

Hüzeyme b. Sâbit (r.a.) (ö. ?), tam adı Huzeyme b. Sâbit b. Fâkih b. Salebe b. Sâide el-Ensârî el-Hatmî ebû Umâre el-Medenî. Mekke’nin fethi başta olmak üzere Bedir, Uhud ve daha sonra meydana gelen savaşlara Rasulullâh (s.)’le birlikte katılmıştır. Ashab-ı kiramdandır.¹²⁸⁴

Hadis isnadında, zayıf ravi Kays b. Rabî bulunduğu için dolayısı ile hadisi zayıftır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,¹²⁸⁵ Müslim,¹²⁸⁶ Ebû Dâvud,¹²⁸⁷ Tirmizî¹²⁸⁸ ve Nesâî¹²⁸⁹ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhi: Hadis, namazların birleştirilmesiyle ilgilidir. Rasulullâh (s.)’in namazları birleştirdiği müşahade edilmektedir. Prensib olarak bütün âlimler namazların birleştirilmesini kabul etmektedir. Namazların birleştirilmesi ile ilgili hadislere bir bütün olarak bakan mezhep imamlarının namazları birleştirme meselesinde yaklaşımlar farklıdır. Hanefî mezhebi Arafat ve Müzdelife haricinde

¹²⁷⁸ Necm, *Mücemu'l-Cerh ve't-Tâdil Liricâli Sünenu'l-Kebîr*, s. 134.

¹²⁷⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 128.

¹²⁸⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 53.

¹²⁸¹ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 522.

¹²⁸² İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 4.

¹²⁸³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV 227; Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 301.

¹²⁸⁴ İbn Abdülber, *el-İstiâb*, II, 448; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 170; Mizzî, *a.g.e.*, VIII, 243; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 239.

¹²⁸⁵ Buhârî, *Hac*, 96.

¹²⁸⁶ Müslim, *Hac*, 47.

¹²⁸⁷ Ebû Dâvud, *Menasik*, 64.

¹²⁸⁸ Tirmizî, *Hac*, 56.

¹²⁸⁹ Nesâî, *Ezan*, 20.

birleştirmeyi kabul etmez. Diğer mezhep alimleri ise, bazı özellikli meselelerde kendi içlerinde görüş ayrılıkları olsa da, meşru mazeretlere binaen namazları birleştirmeyi caiz görmüşlerdir.¹²⁹⁰

106. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمُقَدِسِيُّ، ثنا الهيثم بن جميل، ثنا مبارك بن فضالة، عن يعلى بن عطاء، عن جابر بن يزيد بن الأسود السَّوَّائِي، عن أبيه، ح وَحَدَّثَنَا عُيَيْدُ بْنُ غَنَامٍ، ثنا أبو بكر بن أبي شيبة، ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْأَرْدِيُّ، ثنا شهاب بن عباد، ثنا هُشَيْمٌ، عن يعلى بن عطاء، عن جابر بن يزيد بن الأسود، عن أبيه، قال: شهدت مع رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ إِذَا هُوَ بِرَجُلَيْنِ جَالِسَيْنِ نَاحِيَةً، فَأَيُّ بِهِمَا تَرَعَدُ فَرَأَيْتُهُمَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مَنَعَكُمَا مِنَ الصَّلَاةِ؟ قَالَا: يَا رَسُولَ اللهِ، صَلَّيْنَا فِي رِحَالِنَا، قَالَ: إِذَا صَلَّيْتُمْ فِي رِحَالِكُمْ وَأَدْرَكْتُمْ الصَّلَاةَ مَعَ النَّاسِ فَصَلُّوْهَا مَعَهُمْ، وَالَّذِي صَلَّيْتُمْ فِي رِحَالِكُمْ هِيَ الْفَرِيضَةُ.

Tercüme: Ahmed b. Mesûd el- Makdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Mübârek b. Fedâle rivâyet etti, O Ya'lâ b. Atâ'dan, O'da Câbir b. Yezîd b. Esved Sevâî'den, O'da Babasından (H) Ubeyd b. Ğannem rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Belir b. Ebû Şeybe rivâyet etti (H) Muhammed b. Nadr el-Ezdî rivâyet etti (dedi ki), bize Şihâb b. Abbâd rivâyet etti (dedi ki), bize Hüşeym rivâyet etti, O Yâlâ b. Atâ'dan, O'da Câbir b. Yezîd b. Esved'den, O'da Babasından şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullâh (s.)'le, Hayf mescidinde namaz kıldım. Namazı eda ettikten sonra, bir de baktı ki iki kişi mescidin bir köşesinde oturuyorlar. Rasulullâh (s.)'in yanına getirildiler, korkudan dizleri titriyordu. Rasulullâh (s.) onlara: “Sizi namazı eda etmekten alıkoyan şey nedir?” diye sordu. Onlar: Ya Rasulallâh: “biz kervanda kıldık” dediler. Bunun üzerine Rasulullâh (s.) şöyle buyurdu: “Kervanda namazı eda ettikten sonra cemaatle namaza yetiştiğinizde namazı tekrar kılın. Kervanda iken kıldığımız farz namazıdır.”¹²⁹¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesûd el- Makdisî¹²⁹² → Heysem b. Cemîl → Mübârek b. Fedâle → Ya'lâ b. Atâ → Câbir b. Yezîd b. Esved Sevâî → Câbir'in

¹²⁹⁰ İbn Battâl, Şerhu Sahihi'l-Buhârî, II, 217-218.

¹²⁹¹ Taberânî, el-Mücemu'l-Kebîr, XXII, 234.

¹²⁹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 2. hadis.

Babası (H) Ubeyd b. Ğannêm → Ebû Belir b. Ebû Şeybe (H) Muhammed b. Nadr el-Ezdî → Şihâb b. Abbâd - Hüseyim¹²⁹³ → Yâlâ b. Atâ → Câbir b. Yezîd b. Esved → Câbir'in Babası.

Mübârek b. Fedâle (ö. 164/781), tam adı Mübârek b. Fedâle b. Ebû Ümeyye el-Kureşî el-Adevî Ebû Fedâle el-Basrî.¹²⁹⁴ el-İclî, hadislerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.¹²⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn'e Mübârek b. Fedâle'yi sordum O bana hadiste zayıf olduğunu söyledi demiştir.¹²⁹⁶ Nesâî'ye göre de hadiste zayıf birisidir.¹²⁹⁷ Bir seferinde de Muaviye b. Salih, Yahya b. Maîn'e Mübârek b. Fedâle'yi sormuş O'da zararı olmadığını söylemiştir.¹²⁹⁸

Ya'lâ b. Atâ (ö. 120/738), tam adı Ya'la b. Atâ el-Âmirî el-Kureşî. Buhârî (ö. 256/869)'ye göre 120/738 yılında vefat etmiştir.¹²⁹⁹ Ahmed b. Hanbel ravi hakkında hayırlı ve olumlu şeyler söylemiştir. İshak b. Mansur ve Osman b. Saîd, Yahya b. Maîn'den ravinin güvenilir olduğunu rivayet etmişlerdir. Ebû Hâtim ise rivayetlerinin doğru olduğunu söylemiştir.¹³⁰⁰

Câbir b. Yezîd b. Esved Suvâî (ö. ?), Nesâî, güvenilir olduğunu söylemiştir.¹³⁰¹ Sahabi olan babasından rivayet etmiştir. İbn Hibbân kendisinden hadis rivayet etmiş ve *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹³⁰²

Câbir'in Babası (ö. ?), Yezîd b. Esved es-Suvâî (r.a.), Ashab-ı kiramdandır.¹³⁰³

Ubeyd b. Ğannêm (ö. 297/910), tam adı İbnu'l-Kâdî Hafz b. Ğayyâs Ebû Muhammed en-Nehâ el-Kûfi. İmam, muhaddis ve güvenilir birisidir. İbn Ebû Şeybe (ö. 235/850)'nin talebelerindendir ve kendisinden çok hadis rivayet etmiştir.¹³⁰⁴

Ebû Bekir b. Ebû Şeybe (ö. 235/850), tam adı Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman b. Havâsitî el-Absî.¹³⁰⁵ Ebu Hâtim güvenilir olduğunu

¹²⁹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 7. hadis.

¹²⁹⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 180.

¹²⁹⁵ İclî, *Târîhu's-Sikât*, 419.

¹²⁹⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 338.

¹²⁹⁷ İbn Adî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, VIII, 24.

¹²⁹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 213.

¹²⁹⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 393.

¹³⁰⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 302.

¹³⁰¹ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 465.

¹³⁰² İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 102.

¹³⁰³ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 82.

¹³⁰⁴ Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nübelâ*, X, 535.

söylemiştir.¹³⁰⁶ İbn Hirâş da aynı fikirdedir.¹³⁰⁷ Hadis hafızıdır ve Müsned yazarıdır.¹³⁰⁸

Muhammed b. Nadr el-Ezdî (ö. ?), tam adı Muhammed b. Nadır b. Seleme b. Cârûd b. Yezîd el-Âmirî Ebû Bekir el-Cârudî en-Neysâbûrî.¹³⁰⁹ Abdurrahmân b. Ebû Hâtim Rey şehrinde kendisinden hadis işittiğini ve güvenilir hadis hafızlardan olduğunu söylemiştir.¹³¹⁰

Şihâb b. Abbâd (ö. 224/839), tam adı Şihâb b. Abbâd el-Abdî Ebû Ömer el-Kûfî.¹³¹¹ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹³¹² Ebû Hâtim de güvenilir ve herkes tarafından sevilen şahsiyetlerden birisi olduğunu söylemiştir.¹³¹³

Bu rivayet, Mübârek b. Fedâle'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahric: Dârekutnî (ö. 385/996) aynı hadisi Ebû Bekir en-Naysâbûri, Câfer b. Muhammed el-Haffâf, Heysem b. Cemîl, Ebû Avâne ve Mübârek b. Fedâle, Yâlâ b. Atâ, Câbir b. Yezîd ve Cabir'in babasından senediyle rivayet etmiştir.¹³¹⁴

Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla Ebû Dâvud,¹³¹⁵ Tirmizî,¹³¹⁶ Nesâî¹³¹⁷ ve Ahmed b. Hanbel¹³¹⁸ rivayet etmiştir.

107. Hadis

حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْبُدٍ خُصُّ بْنُ عِيَّالَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ السَّنَائِبِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، عَنْ خُصَّصَةَ، قَالَتْ: لَمْ أَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ حَتَّى كَانَ قَبْلَ أَنْ يَتَوَقَّأَهُ اللَّهُ بِعَاجٍ وَاجِدٍ أَوْ اثْنَيْنِ، فَرَأَيْتُهُ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ يُرِيدُ السُّورَةَ حَتَّى تَكُونَ أَطْوَلَ مِنْ أَطْوَلَ مِنْهَا .

Tercümesi: Bekr b. Sehl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Yusuf rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Abd Hafz b.

¹³⁰⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 34.

¹³⁰⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 160.

¹³⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, XI, s.259.

¹³⁰⁸ İbn Halfûn, *el-Mu'lim bi Eesmâi Şüyuhî'l-Buhârî ve Müslim*, s. 351.

¹³⁰⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 553.

¹³¹⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 111.

¹³¹¹ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 573.

¹³¹² İbn Hibbân, *es-Sikât*, I, 191.

¹³¹³ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 363.

¹³¹⁴ Dârekutnî, *es-Sünen*, II, 282, (no:1536).

¹³¹⁵ Ebû Dâvud, *Salât*, 56.

¹³¹⁶ Tirmizî, *Salât*, 49.

¹³¹⁷ Nesâî, *İmâmet*, 54.

¹³¹⁸ Ahmed b. Hanbel, XXIX, 18, h.n. 17474,17475,17476,17479.

Ğaylân rivâyet etti, O Zührî'den, O'da Sâib b. Yezîd'ten, O'da Muttalib b. Ebû Vedâa'den, O'da Hafsa (r.anha)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Ben, Rasulullâh (s.)'in vefatından bir veya iki yıl öncesine kadar nafile namazlarını oturarak kıldığını görmedim. Son zamanlarında Nafile namazını oturarak kılıyor, sûreyi ağır ağır okuyordu. Bu halde okuduğu sûre olduğundan daha uzunmuş gibi olurdu.*”¹³¹⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Bekr b. Sehl → Abdullah b. Yusuf → Heysem b. Cemîl → Ebû Ma'bed Hafz b. Ğaylân - Zührî¹³²⁰ → Sêib b. Yezîd → Muttalib b. Ebû Vedâa → Hafsa.

Bekr b. Sehl (ö. 287/900), tam adı Bekr b. Sehl b. İsmail b. Nâfi ed-Dimyâtî.¹³²¹ Hadis hocalarındandır.¹³²² Hadis rivayetinde vasat birisidir. Nesâî ise Onu hadiste zayıf kabul etmektedir.¹³²³

Abdullah b. Yusuf (ö. 218/834), tam adı Abdullah b. Yusuf et-Tinnîsî Ebû Muhammed el-Kelâî el-Mısri. Aslı Dımaşklıdır. Mısır'da vefat etmiştir.¹³²⁴ İbn Ebû Hâtim, babasının (ö. 217/831) yılında kendisinden hadis yazdığını ve güvenilir olduğunu söylemiştir.¹³²⁵

Ebû Ma'bed Hafz b. Ğaylân (ö. ?), lakabı el-Ruaynî el-Hemadâni. Şam'da hadisi doğru olanlardan birisi olup sağlam olduğu söylenmiştir. Az hadis rivayet etmiştir. Fakat hadiste istikamet üzerinedir.¹³²⁶

Sêib b. Yezîd (ö. 86,88 yâda 91/705,707 yâda 710) tam adı Sêib b. Yezîd b. Saîd b. Sümâme b. Esved b. Abdullah b. Hâris b. Vellâde el-Kindî. Ashab-ı kiramdandır. Vefat tarihi ihtilaflıdır. Hicri 86, 88 yâda 91 tarihinde vefat ettiği söylenmektedir.¹³²⁷

¹³¹⁹ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, XXIII, 202, h.n. 344.

¹³²⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler.” 15. hadis.

¹³²¹ Ebû Saîd, *Tarih ibn Yunus el-Mısri*, I, 70.

¹³²² İbn Asâkir, *a.g.e.*, X, 379.

¹³²³ Zehebî, *el-Muğni fi'd-Duafâ*, I, s.113; *Siyeru Âlemi'n-Nübelâ*, X, 457.

¹³²⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 333.

¹³²⁵ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 205.

¹³²⁶ İbn Hibbân, *Meşehîr Ulamâi'l-Emsâr ve E'lâm Fukahâi'l-Aktâr*, s.285.

¹³²⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, II, 576; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 401; Mizzî, *a.g.e.*, X, 193; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 22.

Muttalib b. Ebû Vedâa (r.a.), (ö. ?) tam adı Hâris b. Subayra b. Suayd b. Sa'd b. Sehm el-Kureşî Ebû Abdullah es-Sehmî. Kendisi ve babası Ashab-ı kiramdandır. Mekke'nin fethinde müsluman olmuşlardır.¹³²⁸

Hafsa (r. Anha) (ö. 41 ya da 45/662 yâda 666) tam adı Hafsa bt. Ömer b. Hattâb el-Adeviyye. Peygamberimizin eşi ve müminlerin anasıdır.¹³²⁹

Bu rivayet, Bekr b. Sehl'in zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi Taberânî, İsmâil b. Hasan el-Haffâf el-Misrî, Ahmed b. Sâlih, ibn Vehb, Yunus, ibn Şihâb, Sâbit b. Yezîd, Mutalleb b. ebû Vedâa es-Sehmî, Hafsa tarikiyle de rivayet etmiştir.¹³³⁰

Hadisi hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹³³¹ Tirmizî,¹³³² Nesâî¹³³³ ve Ahmed b. Hanbel¹³³⁴ rivayet etmişlerdir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, nafîle namazların oturarak kılınmasıyla ilgilidir. Kıyam, farz namazlarda bir rükündür. Bundan dolayı ayakta durmaya gücü yeten kimsenin oturarak kılacağı farz namazı caiz olmaz. Fakat bu rivayette belirtildiği gibi nafîle namazlar, bir özür bulunmaksızın oturularak da kılınabilir. Rasulullâh (s.), başka rivayetlerinde nafîle namazları ayakta kılmanın daha faziletli olduğunu ifade etmiştir.¹³³⁵

108. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ السَّرِيِّ بْنِ مِهْرَانَ، ثنا بَشَّارُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ زَيْنَبَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَى الْحَصِيرِ.

Tercümesi: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Muhammed b. Serî b. Mihrân rivâyet etti (dedi ki), bize Beşşâr b. Mûsâ rivâyet etti (dediler ki), bize Şerîk rivâyet etti, O Âsım el-Ehval'den,

¹³²⁸ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 183; Mizzî, a.g.e., XXVIII, 86; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 104.

¹³²⁹ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, VI, 1811; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 67; Mizzî, a.g.e., XXXV, 135; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 85.

¹³³⁰ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, XXIII, 202, h.n. 343.

¹³³¹ Müslim, *Salâtu'l-Misafirîn ve Kasruha*, 16.

¹³³² Tirmizî, *Sala*, 158.

¹³³³ Nesâî, *es-Sünenü'l Kübrâ*, Kitâb Kıyâmu'l-leyl ve Tetavvuu'n-Nahâr, 584.

¹³³⁴ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 38, h.n. 26441,26442.

¹³³⁵ Muhammed Emin b. Abdullah el-Hereri, *el-Kevkebu'l-Vehhâc ve'r-Ravdi'l-Behhâc fî Şerhi Sahih Müslim b. Haccâc*, IX, 363-364.

O'da Ebû Kilâbe'den, O'da Zeyneb'ten, O'da Ümmü Seleme (r.anha)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “ *Rasulullâh hasır üzerinde namaz kılarđı.* ”¹³³⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî¹³³⁷ → Heysem b. Cemîl (H) Muhammed b. Serî b. Mihrân → Beşşâr b. Mûsâ → Şerîk¹³³⁸ → Âsım el-Ehval → Ebû Kilâbe → Zeyneb → Ümmü Seleme.

Muhammed b. Serî b. Mihrân (ö. ?), güvenilir bir ravidir.¹³³⁹ Tabarâni'nin hocalarındandır. Zehebî güvenilir olduğunu söylemiştir.¹³⁴⁰

Beşşâr b. Mûsâ (ö. 228/843), tam adı Beşşâr b. Mûsâ eş-Şeybânî Ebû Osmân el-Haffâf el-Basrî. Yahya b. Maîn güvenilir, Amr b. Ali ise hadiste zayıf olduğunu söylemiştir. Buhârî ise hadisi reddedilenlerden birisi olduğunu, onunla karşılaştığını, ondan hadis yazdığını daha sonra da hadislerini terk ettiğini söylemiştir. Nesâî güvenilir olmadığını söylemiştir. Ebû Zürâ da hadislerinin zayıf olduğunu ifade etmiştir.¹³⁴¹

Âsım el-Ehval (ö. 141 yâda 142/759 ya da 760), tam adı Âsım b. Süleymân el-Ehval Ebû Abdurrahman el-Basrî. Vefat tarihi ihtilâflıdır. 141 yada 142/759 ya da 760 yılında vefat ettiği rivayet edilir.¹³⁴² Yahya b. Maîn, hadiste zayıf bulunduğunu söylemiştir. Ebû Zürâ ve el-İclî ise güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹³⁴³

Ebû Kilâbe (ö. ?), tam adı Abdullah b. Zeyd b. Amr Ebû Kilâbe el-Cermî el-Basrî. Önemli âlimlerden birisidir.¹³⁴⁴ Hammâd b. Zeyd (ö. 179/795), Ebu Kilâbe'nin çok zeki ve fıkıh ilminde âlim olduğunu Eyyûb'ten rivayet etmiştir.¹³⁴⁵

Zeyneb (r. anha) (ö. 73/693), tam adı Zeyneb bt. Ebû Seleme. Rasulullâh (s.)'in zevcesi Ümmü Seleme'nin kızıdır. Kadın sahabilerdendir.¹³⁴⁶

¹³³⁶ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, XXIII, 351.

¹³³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 106. hadis.

¹³³⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 104. hadis.

¹³³⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, II, 364.

¹³⁴⁰ Mansûr, *İrşâdu'l-Kâsî ve'd-Dânî*, s. 554.

¹³⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, IV, 83.

¹³⁴² Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 485.

¹³⁴³ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, 343.

¹³⁴⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 542.

¹³⁴⁵ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, V, 57.

¹³⁴⁶ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, IV, 1854; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 132; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 185; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 159.

Ümmü Seleme (r. anha) (ö. 59, 61 ya da 62/679, 680 yada 681) tam adı Hind bt. Ebû Ümeyye Ümmü Seleme el-Kureşîyye el-Mahzûmiyye. Peygamberimiz (s.)'ın zevcelerindedir.¹³⁴⁷

Bu rivayet, Beşşâr b. Mûsâ'ın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Ebû Dâvud¹³⁴⁸ rivayet etmiştir.

109. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمُقَدِسِيُّ، ثنا الهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ السَّقَطِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ ثنا يَزِيدُ بْنُ عِيَّاضٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ بِلَالَ يُؤَدِّنُ بِلَيْلٍ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْنُومٍ.

Tercüme: Ahmed b. Mesûd el-Mekdisî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Muhammed b. Fadl es-Sekatî rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Süleymân rivâyet etti, (dediler ki), bize Yezîd b. İyâd rivâyet etti, O İsmâîl b. Ebû Hakîm'den, O'da Kâsım b. Muhammed'den, O'da Zeyd b. Sâbit (r.a.)'ten Rasulullâh (s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Bilal gece ezanını okur. Sizler ibni Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyiniz içiniz.*”¹³⁴⁹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Mesûd el-Makdisî¹³⁵⁰ → Heysem b. Cemîl (H) Muhammed b. Fadl es-Sekatî¹³⁵¹ → Saîd b. Süleymân → Yezîd b. İyâd → İsmâîl b. Ebû Hakîm → Kâsım b. Muhammed → Zeyd b. Sâbit.

Saîd b. Süleymân (ö. 225/840), tam adı Saîd b. Süleyman ed-Dabbî. İbn Sa'd ve Ebu Hatim güvenilir birisidir olduğunu söylemiştir.¹³⁵²

Yezîd b. İyâd (ö. ?), tam adı Yezid b. İyâd b. Cu'dube el-Leysî Ebu'l-Hakem. Yahya b. Maîn hadiste zayıf olduğunu ve bir şey olmadığını söylemiştir. Buhârî ve

¹³⁴⁷ İbn Abdülber, *el-İstiâb*, IV, 1939; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 329; Mizzî, *a.g.e.*, XXXV, 317; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 404.

¹³⁴⁸ Ebû Davûd, *Salât*, 91.

¹³⁴⁹ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, V, 124.

¹³⁵⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 104. Hadis.

¹³⁵¹ Hakkında bilgiye raslanmamıştır.

¹³⁵² İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 244; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, 481; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 26; İbn Mencûye, *Ricâlu Sahîh Müslim*, I, 240; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd ve Zuyûlihî*, IX, 86; Mizzî, *a.g.e.*, X, 483; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 43.

Müslim hadislerinin reddedildiğini, Ebû Dâvud ve Nesâî hadisi terk edilmiş birisi olduğunu söylemişlerdir.¹³⁵³

İsmâîl b. Ebû Hakîm (ö. 130/748), İshak b. Mansur ve Yahya b. Maîn hadislerinin doğru olduğunu söylemişlerdir. Yahya b. Maîn başka bir seferde güvenilir olduğunu söyler. Nesâî de güvenilir olduğunu söylemektedir.¹³⁵⁴

Kâsım b. Muhammed (ö. 101 ya da 102/720 ya da 721), tam adı Kâsım b. Muhammed b. Ebu Bekir es-Siddık el-Kureşî, Ebu Muhammed. İbn Sa'd güvenilir, âlim, fıkıhçı, imam ve çok hadis rivayet edenlerden birisi olduğunu söylemiştir. el-İclî, tabiinden olup iyi bir fıkıhçıdır demiştir.¹³⁵⁵

Zeyd b. Sâbit (r.a.) (ö. 54/674), Ashab-ı kiramdandır, Peygamberimiz (a.s.)'in isteği üzerine İbranceyi kısa bir sürede öğrenen sahabidir.¹³⁵⁶

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Yezîd b. İyâd bulunduğundan dolayı zayıftır. Muhammed b. Fadl es-Sekatî de mechul bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Aynı hadisi Taberânî; Ebu Husayn el-Kâdî, Yahya Hımmânî, Abdurrahman b. Ebu Zinâd, Babası, Hârice b. Zeyd ve Kâsım b. Muhammed, Zeyd b. Sabit tarihiyle rivayet etmiştir.¹³⁵⁷

Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,¹³⁵⁸ Müslim,¹³⁵⁹ Tirmizî,¹³⁶⁰ Ahmed b. Hanbel¹³⁶¹ ve Dârimî¹³⁶² rivayet etmiştir.

110. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمُقَدِّسِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا شَرِيكٌ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ عَبْدِ الْوَارِثِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: مَرَّ بِنَا أَبُو طَيْبَةَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَقُلْنَا: مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ فَقَالَ: حَجَمْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

¹³⁵³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 412; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 351; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 282; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, III, 108; Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 221; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XI, 352.

¹³⁵⁴ Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, I, 350; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, II, 164; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 36; Mizzî, *a.g.e.*, III, 63.

¹³⁵⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 187; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 157; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VII, 118; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 302; Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 427.

¹³⁵⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, 381; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, II, 537; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 346; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 490.

¹³⁵⁷ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, V, 124.

¹³⁵⁸ Buhârî, *Ezân*, 13.

¹³⁵⁹ Müslim, *Siyâm*, 8.

¹³⁶⁰ Tirmizî, *Salât*, 35.

¹³⁶¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 303, h.n. 4549,4551,5195,5196,5197,24168,242739.

¹³⁶² Dârimî, *Salât*, 4.

etti, O Abdurrahman b. Kâsım'dan, O'da babasından, O'da Aişe (r.anha)'den Rasullullah (s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Derinin tabaklanması onun temizlenmesidir.*”¹³⁷⁵

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Osmân b. Abdulâlâ b. Osmân b. Züfer el-Kûfî → Muhammed b. Abdullah b. Câfer ez-Zührî el-Kûfî¹³⁷⁶ → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Müslim et-Tâifî¹³⁷⁷ → Abdurrahman b. Kâsım¹³⁷⁸ → Babası¹³⁷⁹ → Aişe.¹³⁸⁰

Osmân b. Abdulâlâ b. Osmân b. Züfer el-Kûfî (ö. ?), Muhammed b. Abdullah b. Cafer ez-Zühri den rivayet etmiştir. Bilinmeyen bir ravidir.¹³⁸¹

Senedeki ravilerden Osmân b. Abdulâlâ b. Osmân b. Züfer el-Kûfî ve Muhammed b. Abdullah b. Câfer ez-Zührî el-Kûfî meçhul ravilerdir. Diğer raviler güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce,¹³⁸² Ebû Dâvud,¹³⁸³ Nesâî,¹³⁸⁴ Mâlik b. Enes,¹³⁸⁵ Ahmed b. Hanbel¹³⁸⁶ ve Dârimî¹³⁸⁷ rivayet etmiştir.

112. Hadis

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا سَعْدَانُ بْنُ زَيْدٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ.

Tercümesi: Abdullah b. Ahmed b. Hanbel rivâyet etti (dedi ki), bize Sa'dan b. Zeyd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Kays b. Rabî' rivâyet etti, O'da Âmeş'ten, O'da Ebû Vâil'den, O'da ibn Mesud (r.a.)'dan Rasullullah (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Kimin kalbinde hardal tanesi*

¹³⁷⁵ Taberânî, *el-Mücemu's-Sağîr*, I, 319, h.n. 523.

¹³⁷⁶ Hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır.

¹³⁷⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

¹³⁷⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 10. Hadis.

¹³⁷⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 10. Hadis.

¹³⁸⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹³⁸¹ Mansûr, *İrşâdu'l-Kâsî ve'd-Dânî*, s. 415.

¹³⁸² İbn Mâce, *Libâs*, 25.

¹³⁸³ Ebû Dâvud, *Libâs*, 41.

¹³⁸⁴ Nesâî, *el-Ferâ ve'l-Atîre*, 4.

¹³⁸⁵ Mâlik b. Enes, II, 498, h.n. 18.

¹³⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, XL, 503, h.n. 24447,24730,25157,25196,25214.

¹³⁸⁷ Dârimî, *Adâhî*, 20.

kadar kibir bulunursa cennete girmez. Kimin de kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunursa cehenneme girmez."¹³⁸⁸

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Abdullah b. Ahmed b. Hanbel¹³⁸⁹ → Sa'dan b. Zeyd → Heysem b. Cemîl → Kays b. Rabî'¹³⁹⁰ → Âmeş¹³⁹¹ → Ebû Vâil¹³⁹² → İbn Mesud.¹³⁹³

Sa'dan b. Zeyd. Hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Kays b. Rabî bulunduğundan dolayı zayıftır, Sa'dan b. Zeyd bilinmeyen bir ravidir. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹³⁹⁴ İbn Mâce,¹³⁹⁵ Ebû Dâvud,¹³⁹⁶ Tirmizî¹³⁹⁷ ve Ahmed b. Hanbel¹³⁹⁸ rivayet etmiştir.

113. Hadis

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي النُّعْمَانِ الْأَنْطَاقِيُّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُرَزِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: إِيَّيَ لَا مَزْحَ وَلَا أَقْوُلُ إِلَّا حَقًّا.

Tercümesi: Muhammed b. Ebû Numan el-Antaki rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Mübârek b. Fedâle rivâyet etti, O'da Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den, O'da İbn Ömer (r.a.)'den Rasulullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Ben şaka yaparım ama sadece doğruyu söylerim."*¹³⁹⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Ebu Numan el-Antaki → Heysem b. Cemil → Mübârek b. Fedâle¹⁴⁰⁰ → Bekr b. Abdullah el-Müzenî → İbn Ömer.¹⁴⁰¹

Muhammed b. Ebu Numan el-Antaki. Hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

¹³⁸⁸ Taberânî, *el-Mücemu'l-Kebîr*, X, 116, h.n. 10066.

¹³⁸⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 105. Hadis.

¹³⁹⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 105. Hadis.

¹³⁹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 60. Hadis.

¹³⁹² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 56. Hadis.

¹³⁹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 56. Hadis.

¹³⁹⁴ Müslim, *Kitabu'l-İman*, 39.

¹³⁹⁵ İbn Mâce, *Sümmet*, 9; *Zühhd*, 16.

¹³⁹⁶ Ebû Dâvud, *Libas*, 26.

¹³⁹⁷ Tirmizî, *el-Bir ve's-Sıla*, 61.

¹³⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, VI, 338, h.n. 3789.

¹³⁹⁹ Taberânî, *el-Mücemu's-Sağîr*, II, 59, h.n. 779.

¹⁴⁰⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 123. Hadis.

¹⁴⁰¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler." 9. Hadis.

Bekr b. Abdullah el-Müzenî (ö. ?), İbn Hacer güvenilir ve sağlam, Zehebi ise güvenilir ve hadiste imam olduğunu söylemişlerdir.¹⁴⁰²

Senedeki ravilerden Muhammed b. Ebu Numan el-Antaki meçhul ve Mübârek b. Fedâle hadiste zayıf olduğundan isnad zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

114. Hadis

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ هَارُونَ بْنُ رَوْحٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا هُشَيْمٌ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُسْتَسَارُ مُؤْتَمَنٌ.

Tercümesi: Ahmed b. Hârûn b. Ravh rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Avf rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Huşeym rivâyet etti, O'da Ömer b. Ebû Seleme'den, O'da Babasından, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den Rasulullah (s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Müşavere edilen, güvenilir kimsedir.*”¹⁴⁰³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ahmed b. Hârûn b. Ravh → Muhammed b. Avf¹⁴⁰⁴ → Heysem b. Cemîl → Huşeym¹⁴⁰⁵ → Ömer b. Ebû Seleme → Babası → Ebû Hüreyre.¹⁴⁰⁶

Ahmed b. Hârûn b. Ravh (ö. ?), Hatib el-Bağdâdî, güvenilir, fazilet sahibi ve hadis hafızı, Zehebi ise hadiste hafız ve hadislerinin delil olduğunu söylemişlerdir.¹⁴⁰⁷

Ömer b. Ebû Seleme (ö. 132/750), İbn Hacer doğru sözlü olmasına rağmen hataları vardır demiştir. Yahya b. Maîn zararı yoktur, bir seferinde de hadiste zayıftır demiştir.¹⁴⁰⁸

Babası (ö. 94/713), tam adı Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf el-Kureşi. İbn Hacer güvenilir ve çok hadisi olduğunu söylemiştir. Zehebi ise büyük hadis imamlardan birisidir demiştir.¹⁴⁰⁹

¹⁴⁰² Mizzî, *a.g.e.*, IV, 216.

¹⁴⁰³ Ebu'ş-Şeyh, *Kitâbu'l-Emsâl*, s. 60, h.n. 25.

¹⁴⁰⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

¹⁴⁰⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 31. Hadis.

¹⁴⁰⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

¹⁴⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, V, 404.

¹⁴⁰⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 375.

¹⁴⁰⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 370.

Hadis senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup yalnız Ömer b. Ebû Seleme hakkında güvenilir olduğunu söyleyenler olduğu gibi zayıf olduğunu söyleyenler olmuştur. Buna rağmen hadisin sahih olduğun söyleyebiliriz.

Tahric: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla, İbn Mâce,¹⁴¹⁰ Ebû Dâvud¹⁴¹¹ ve Tirmizî¹⁴¹² rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, uzun şekilde rivayet edilen bir hadisin bir bölümüdür. Şöyleki bir defasında Rasulullâh (s.), Ebû Bekir ve Ömer ile birlikte Malik'in evine misafir olmuşlar. Malik gösterdiği misafirperverlik ve cömertlik sayesinde Rasulullâh (s.)'in hayır duasını almıştır. Bu ziyaret sırasında evinde hizmetçisinin olmadığını gören Resûl-i Ekrem'in daha sonra kendisine tahsis ettiği cariye azat etmesi de Rasulullâh (s.)'in hoşnutluğunu kazanmasına vesile olmuştur. Malik, cariye seçiminde tercihi Rasulullâh (s.)'e bırakması üzerine Resûl-i Ekrem, "*Müşavere edilen, kendisine güvenilendir.*" sözünü söylemiştir.¹⁴¹³ Böylece istişarenin bir emanet olduğun, danışılanın danışanı aldatamayacağını ortaya koymuştur.

115. Hadis

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَافِرِ بْنُ سَلَامَةَ , نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ , نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ , عَنْ سِنَانِ بْنِ رَيْبَعَةَ , عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ , عَنْ أَبِي أَمَامَةَ , عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْأُدْنَانِ مِنَ الرَّأْسِ.

Tercümesi: Abdulğâfir b. Selâme rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Avf rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Zeyd rivâyet etti, O'da Sinân b. Rabîa'dan, O'da Şehr b. Havşeb'ten, O'da Ebû Uname (r.a.)'den, O'da Rasulullâh (s.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "*Kulaklar baştandır*"¹⁴¹⁴

¹⁴¹⁰ İbn Mâce, *Edeb*, 37.

¹⁴¹¹ Ebû Dâvud, *Edeb*, 113,114.

¹⁴¹² Tirmizî, *Edeb*, 57.

¹⁴¹³ Ebû Bekr İbnu'l-Arabi, *el-Mesâlik fi Şerhi Muvattai el-İmam Mâlik*, VII, 419-420.

¹⁴¹⁴ Dârekutnî, *es-Sünen*, I, 182, h.n. 358.

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Abdulğâfir b. Selâme → Muhammed b. Avf¹⁴¹⁵ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Zeyd → Sinân b. Rabîa → Şehr b. Havşeb → Ebû Umame.

Abdulğâfir b. Selâme (ö. 303/915), tam adı Abdulğâfir b. Selâmete b. Ahmed b. Abdulğâfir b. Selâmete b. Ezher Ebû Hâşim el-Hadramî. Güvenilir birisidir. 330/942 yılında vefat ettiğini söyleyenler vardır.¹⁴¹⁶

Hammâd b. Zeyd (ö. ?), tam adı Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî Ebû İsmail el-Basrî el-Ezrak. Âmâ olduğu ve bütün hadisleri ezbere bildiği söylenmektedir. Yahya b. Maîn şeyhler arasında Hammâd b. Zeyd'ten daha ezbercisini görmedim demiştir. İbn Sa'd güvenilir, rivayetleri çok olup hadisleri delil olarak kabul edilir demiştir. el-İclî güvenilir ve sağlamdır demiştir.¹⁴¹⁷

Sinân b. Rabîa (ö. ?), Ebû Hâtim hadislerinde uyumsuzluk olduğunu söylemiştir.¹⁴¹⁸

Şehr b. Havşeb (ö. 100/719), el-İclî tabiin'den olup güvenilir olduğunu söyler. Yahya b. Maîn güvenilir, Ahmed b. Hanbel hadisi iyidir ve sağlamdır, başka bir yerde hadislerinde bir sakınca yoktur demiştir.¹⁴¹⁹

Ebû Umame (r.a.) (ö. 81/701), tam adı Sıdâ b. İclân b. Hâris ebû Umâme. Şam'da vefat eden son sahabilerdendir.¹⁴²⁰

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce,¹⁴²¹ Ebû Dâvud,¹⁴²² Tirmizî¹⁴²³ ve Ahmed b. Hanbel¹⁴²⁴ rivayet etmiştir.

¹⁴¹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 32. Hadis.

¹⁴¹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 137; İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXXVI, 381.

¹⁴¹⁷ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 286; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, 25; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 130; İbn Hîbbân, *es-Sikât*, s. 102; Mizzî, *a.g.e.*, VII, 239.

¹⁴¹⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 147; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 251.

¹⁴¹⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 259; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 223; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IV, 382; Mizzî, *a.g.e.*, XII, 578.

¹⁴²⁰ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 398; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, XII, 14.

¹⁴²¹ İbn Mâce, *et-Tahâreti ve Sunenihâ*, 53.

¹⁴²² Ebû Dâvud, *Taharet*, 50.

¹⁴²³ Tirmizî, *Taharet*, 29.

¹⁴²⁴ Ahmed b. Hanbel, XXXVI, 613, h.n. 22282,22310.

116. Hadis

ثَنَا أَبُو بَكْرِ النَّيْسَابُورِيُّ , نَا إِسْحَاقُ بْنُ الْجَرَّاحِ بِأَدْنَةَ , نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , ح وَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ , نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ بُرْدٍ , نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ , عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ , عَنْ جَابِرٍ , قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ تَمَنِ الْكَلْبِ وَالسِّنُّورِ إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ.

Tercüme: Ebû Bekir Neysâbûrî rivâyet etti (dedi ki), bize İshâk b. Cerrâh rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (H) Osmân b. Ahmed ed-Dakkâk rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Ahmed b. Velîd b. Bürd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O Ebû Zübeyr'den, O'da Câbir (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.) av köpeği müstesna, köpek ve kedinin satışını yasaklamıştır.*”¹⁴²⁵

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Bekir Neysâbûrî → İshâk b. Cerrâh → Heysem b. Cemîl (H) Osmân b. Ahmed ed-Dakkâk¹⁴²⁶ → Muhammed b. Ahmed b. Velîd b. Bürd¹⁴²⁷ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme¹⁴²⁸ → Ebû Zübeyr¹⁴²⁹ → Câbir.¹⁴³⁰

Ebû Bekir Neysâbûrî (ö. 324/936), tam adı Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd b. Vâsıl b. Meymûn ebû Bekir. Fıkıhçıdır, hadiste hafız olup rivayetleri sağlamdır.¹⁴³¹

İshâk b. Cerrâh (ö. ?), rivayetleri kabul edilebilir bir kişi olduğu söylenmiştir.¹⁴³²

Bu hadis isnadında, mechul ravi Osmân b. Ahmed ed-Dakkâk bulunmaktadır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Müslim,¹⁴³³ İbn Mâce,¹⁴³⁴ Ebû Dâvud,¹⁴³⁵ Tirmizî,¹⁴³⁶ Nesâî¹⁴³⁷ ve Ahmed b. Hanbel¹⁴³⁸ rivayet etmiştir.

¹⁴²⁵ Dârekutnî, *es-Sünen*, IV, 43, h.n. 3068.

¹⁴²⁶ Hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

¹⁴²⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 35. Hadis.

¹⁴²⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹⁴²⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

¹⁴³⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. hadis.

¹⁴³¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, X, 119; İbn Asâkir, *Tarîhu Dimâşk*, XXXII, 183.

¹⁴³² İbnü'l-Adîm, *Büğyetu't-Taleb*, III, 1455; Zehebî, *el-Kâşif*, I, 235; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I, 228.

¹⁴³³ Müslim, *Musâkât ve'l-Muzâratî*, 9.

¹⁴³⁴ İbn Mâce, *Ticârât*, 9.

¹⁴³⁵ Ebû Dâvud, *Buyû*, 64.

117. Hadis

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ , نَا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ , نَا الْأَحْوَصُ بْنُ جَرَّابٍ , نَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ , عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ , عَنْ أَبِي حَازِمٍ ح وَنَا إِبرَاهِيمُ بْنُ قَيْسِ بْنِ أَحْمَدَ الْحَدَّادُ , وَجَمَاعَةٌ قَالُوا: نَا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ بُرْدِ الْأَنْطَاكِيُّ , نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , نَا قَيْسٌ , عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ السُّلَمِيِّ , عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ , عَنْ أَبِي حَازِمٍ مَوْلَى أَبِي رُحْمِ الْغِفَارِيِّ , عَنْ أَبِي رُحْمٍ , قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَأَخِي وَمَعَنَا فَرَسَانَا فَأَعْطَانَا سِتَّةَ أَسْهُمٍ أَرْبَعَةً لِفَرَسَيْنَا وَسَهْمَيْنِ لَنَا.

Tercüme: Hüseyin b. İsmâîl rivâyet etti (dedi ki), bize Fadıl b. Sehl rivâyet etti (dedi ki), bize Ehvas b. Cevvâb rivâyet etti (dedi ki), bize Kays b. Rabî' rivâyet etti, O Muhammed b. Ali'den, O'da Ebû Hâzim'den (H) İbrahim b. Kays b. Ahmed el-Haddâd ve bir topluluk (dediler ki), bize Ebû Velîd b. Büred el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O Kays'tan, O'da Muhammed b. Ali es-Sülemî'den, O'da İshâk b. Abdullah'tan, O'da Ebû Ruhm el-Ğifârînin azatlısı Ebû Hâzim'dan, O'da Ebû Ruhm (r.a.)'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Kardeşim ve ben, yanımızda iki atımızla Rasullullah (s.) ile birlikte savaşa gittik. Dört hisse atlarımıza, iki hisse de bize olmak üzere ikimize ganimetten altı hisse verdi.*”¹⁴³⁹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin b. İsmâîl → Fadıl b. Sehl → Ehvas b. Cevvâb → Kays b. Rabî' → Muhammed b. Ali → Ebû Hâzim (H) İbrahim b. Kays b. Ahmed el-Haddâd → Ebû Velîd b. Büred el-Antâkî¹⁴⁴⁰ → Heysem b. Cemîl → Kays → Muhammed b. Ali es-Sülemî → İshâk b. Abdullah → Ebû Ruhm el-Ğifârînin azatlısı Ebû Hâzim → Ebû Ruhm.

Hüseyin b. İsmâîl (ö. 330/942), fazilet sahibi, doğru sözlü ve dindar birisi olduğu söylenmiştir.¹⁴⁴¹

Fadıl b. Sehl (ö. 255/869), Ebû Hâtim doğru sözüdür demiştir. Nesâî ise güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁴²

¹⁴³⁶ Tirmizî, *Buyû'*, 49.

¹⁴³⁷ Nesâî, *es-Sayd ve 'z-Zebâih*, 16.

¹⁴³⁸ Ahmed b. Hanbel, XX, 74, h.n. 14166,14411,14652,14767,14802,15148.

¹⁴³⁹ Dârekutnî, *es-Sünen*, V, 178, h.n. 4163.

¹⁴⁴⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 35. Hadis.

¹⁴⁴¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, VIII, 20.

¹⁴⁴² İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 7; Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 223.

Ehvas b. Cevvâb (ö. 211/827), Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemitir. Bir defasında da hadiste kuvvetli değildir demiştir. Ebû Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemiştir.¹⁴⁴³

Kays b. Rabî' (ö. 165/782), Nesâî güvenilir olmadığını ve hadislerinin terk edilmiş olduğunu söylemiştir.¹⁴⁴⁴

Muhammed b. Ali (ö. 114,115,116,117/733,734,735,736), güvenilir bir ravi olduğu söylenmiştir.¹⁴⁴⁵

Ebû Hâzîm (ö. ?), Ebû Dâvud ve İbn Abdilber (ö. 463/1071) güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁴⁶

İbrahim b. Kays b. Ahmed el-Haddâd (ö. ?), Hatib el-Bağdadi, güvenilir olduğunu söylemiştir. Dârekutnî ise raviden hadis yazdığını belirtmiştir.¹⁴⁴⁷

Muhammed b. Ali es-Sülemî (ö. ?), İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁴⁸

İshâk b. Abdullah (ö. 144/762), Buhârî hadislerinin terk edilmiş olduğunu söylemektedir. Ahmed b. Hanbel ondan hadis nakletmeyi nehy etmiştir. Yahya b. Maîn hadiste bir şey olmadığını ve hadisinin yazılmayacağını söylemiştir.¹⁴⁴⁹

Ebû Ruhm (ö. ?), tam adı Gülsüm b. Husayn Ebu Ruhm el-Gifari. Ashab-ı kiramdandır.¹⁴⁵⁰

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Kays b. Rabî' ve İshâk b. Abdullah bulunduğundan dolayı zayıftır. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

118. Hadis

حَدَّثَنَا بِهِ أَبُو هُرَيْرَةَ الْأَنْطَاكِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَمْرَةَ , نَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى ابْنِ أَبِي ثَوْبٍ , نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْحُصَيْنِ , عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ , عَنْ الْحَسَنِ , عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ , عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا قَهَقَهَ أَعَادَ الْوُضُوءَ وَأَعَادَ الصَّلَاةَ.

¹⁴⁴³ Mizzî, *a.g.e.*, II, 288.

¹⁴⁴⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 25.

¹⁴⁴⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 136.

¹⁴⁴⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 218; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 590.

¹⁴⁴⁷ Mükbil b. Hâdî, *Terâcîm Ricalî 'd-Dârekutnî*, s. 66.

¹⁴⁴⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 432.

¹⁴⁴⁹ Mizzî, *a.g.e.*, II, 446.

¹⁴⁵⁰ İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 112; Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 203.

Tercümesi: Ebû Hüreyre el-Antâkî Muhammed b. Ali b. Hamza rivâyet etti (dedi ki), bize İmrân b. Mûsâ rivâyet etti (dedi ki), bize Eyyûb rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdulazîz b. Husayn rivâyet etti, O Abdülkerîm'den, O'da Hasan'dan, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den, O'da Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Sizden her kim namazda kahkaha ile gülerse hem abdesti hem de namazı iade etsin.”¹⁴⁵¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Hüreyre el-Antâkî Muhammed b. Ali b. Hamza → İmrân b. Mûsâ b. Eyyûb → Heysem b. Cemîl → Abdulazîz b. Husayn → Abdülkerîm → Hasan → Ebû Hüreyre.¹⁴⁵²

Ebû Hüreyre el-Antâkî Muhammed b. Ali b. Hamza (ö. 323/934), Bağdat'ta ikamet etmiştir. Güvenilir bir ravidir.¹⁴⁵³

İmrân b. Mûsâ b. Eyyûb (ö. ?). Dârekutnî şöyle demiştir: “Ebû Hüreyre el-Antâkî Muhammed b. Ali b. Hamza İmran'dan rivayetleri var fakat ravinin durumu mechuldur.”¹⁴⁵⁴

Abdulazîz b. Husayn (ö. ?), tam adı Abdulaziz b. Husayn b. Tercumân Ebû Sehl. Mervlidir. Mervlilerin nezdinde hadiste kuvvetli değildir.¹⁴⁵⁵ Hadisi terk edilmiştir.¹⁴⁵⁶ Yahya b. Maîn rivayetlerinin zayıf olduğunu söylemiştir. Ebû Zürâ, hadisi yazılmaz demiştir.¹⁴⁵⁷ Buhârî de hadiste kuvvetli olmadığını söylemiştir.¹⁴⁵⁸

Abdülkerîm (ö. ?), tam adı Abdülkerim b. Ebû Muhârik, ismi Kays.¹⁴⁵⁹ Hadisleri terk edilen ravilerden birisidir.¹⁴⁶⁰

Hasan (ö. 110/729), tam adı Hasan b. Ebû Hasan, ismi Yesâr el-Basrî İbn Yunus.¹⁴⁶¹ İbn Hıbbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁶²

¹⁴⁵¹ Dârekutnî, *es-Sünen*, I, 295, h.n. 611.

¹⁴⁵² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunan rivayetler.” 8. hadis.

¹⁴⁵³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, III, 290; İbn Asâkir, *a.g.e.*, LIV, 310; İbnü'l-Adîm, *Büğyetu't-Taleb*, X, 4651; Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 145.

¹⁴⁵⁴ Vâdî'î, *Terâcimu'r-Ricâl Dârekutnî*, s.327.

¹⁴⁵⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 30.

¹⁴⁵⁶ Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-Metrûkin*, s. 72.

¹⁴⁵⁷ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 380.

¹⁴⁵⁸ İbn Adî, *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl*, VI, 500.

¹⁴⁵⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 259.

¹⁴⁶⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 59.

¹⁴⁶¹ Mizzî, *a.g.e.*, VI, s.95; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, 289.

¹⁴⁶² Ebû Hâtim, *es-Sikât*, IV, 122.

Bu hadis isnadında, zayıf raviler İmrân b. Mûsâ b. Eyyûb, Abdulazîz b. Husayn ve Abdulkerîm bulunduğundan dolayı zayıftır.

Tahrîc: Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

119. Hadis

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ النَّيْسَابُورِيُّ , حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ سَعِيدٍ , ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ , ثنا هُثَيْمٌ , أَخْبَرَنِي أَبُو مَعْشَرٍ , عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ , أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَمَرَهُ أَنْ يُصَلِّيَ أَمْسَكَ عَنِ الْخُطْبَةِ حَتَّى فَرَغَ.

Tercümesi: Ebû Bekir en-Neysâbûrî rivâyet etti (dedi ki), bize Yusuf b. Saîd rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyim rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Ma'ser haber verdi, O'da Muhammed b. Kays'tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.) hutbe irad ettiği esnada mescide gelen Muhammed b. Kays'a namazı kılmasını emrettiğinde o namazını bitirinceye kadar hutbesine ara vermişti.*”¹⁴⁶³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Bekir en-Neysâbûrî → Yusuf b. Saîd → Heysem b. Cemîl → Hüseyim¹⁴⁶⁴ → Ebû Ma'ser → Muhammed b. Kays.

Ebû Bekir en-Neysâbûrî (ö. 324/936), tam adı Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd b. Vâsıl b. Meymûn Ebû Bekir el-Fekîh. Hadis âlimi, hâfız ve rivayetleri sağlamdır. Aynı zamanda fıkıhçıdır. Dârekutni'nin hocalarındandır.¹⁴⁶⁵

Yusuf b. Saîd (ö. ?), tam adı Yusuf b. Saîd b. Müslim el-Mıssîsî Ebû Yakub.¹⁴⁶⁶ Abdurrahman b. Ebû Hâtim, dağru sözlü ve güvenilir bir ravi olduğunu söylemiştir.¹⁴⁶⁷ İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁶⁸

Ebû Ma'ser (ö. 170/787), tam adı Necîh b. Abdurrahman es-Sindî Ebû Ma'sar el-Medenî.¹⁴⁶⁹ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel babama Ebû Ma'ser'i sordum o bana doğru sözlü fakat senedi sağlam değildir ve isnadın ehli değildir dediğini

¹⁴⁶³ Dârekutnî, *es-Sünen*, II, 329, h.n. 1622.

¹⁴⁶⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 31. hadis.

¹⁴⁶⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, X, 119.

¹⁴⁶⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 430.

¹⁴⁶⁷ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, IX, 224.

¹⁴⁶⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 281.

¹⁴⁶⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXIX, 322.

rivayet etmiştir. Ebû Nuaym (ö. 430/1039)'e Ebû Ma'ser sika mıdır? Diye sorduk O, hadisi doğrudur ve yazılabilir fakat hadiste yumuşaktır demiştir.¹⁴⁷⁰

Muhammed b. Kays (ö. ?), tam adı Muhammed b. Kays el-Medenî Ebû İbrahim.¹⁴⁷¹ İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁷²

Dârekutnî'nin *es-Sünen*'ini tahkik eden Şuayb el-Arnâvûtî, Hadisin Mürsel olduğunu söylemektedir. Sened zincirinde bulunan Ebû Ma'ser'in de zayıf olduğunu ilave etmiştir. Dârekutnî aynı hadisi Ahmed b. Abdullah el-Vekîl, Hasan b. Arafe, Ebû Ma'ser, Muhammed b. Kays senediyle rivayet etmiştir.¹⁴⁷³

Tahrîc: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

Hadîsin Kısa İzâhı: Hadis, Rasulullâh (s.)'in hutbe esnasındaki tavırlarından bahsetmektedir. Hutbede, ashabına İslam'ın prensiplerini öğretir; hutbe söylerken içeri giren sahabîye iki rekât namaz kılmasını emrederdi. O esnada ortaya çıkan bir ihtiyaçtan dolayı yahut ashabından birisinin soru sorması üzerine hutbeyi keser, ona cevap verir, sonra kaldığı yerden hutbesine devam eder, tamamlardı. Nitakim bir keresinde torunları Hasan ile Hüseyin'i almak için minberden inmiş, onları kucaklayıp minbere çıkartmış ve hutbesini tamamlamıştır. Bu hadis Rasulullâh (s.)'in hutbe söylerken göstermiş olduğu davranışlardan birisidir.¹⁴⁷⁴

120. Hadis

حدثنا عبد الله: حدثنا يوسف بن سعيد بن مسلم: حدثني الهيثم بن جميل: حدثنا عبد الرحمن بن ثابت بن ثوبان، عن حسان بن عطية والعلاء بن الحارث، سَمِعَا أَبَا الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيَّ يَحْدُثُ عَنْ أَوْسِ الثَّقَفِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ غَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْتَسَلَ، وَغَدَا وَاقْتَرَبَ، وَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ وَلَمْ يَلْغُ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ [خَطْوَةٍ] قِيَامَ سَنَةٍ وَصِيَامَ سَنَةٍ.

Tercümesi: Abdullah rivâyet etti (dedi ki), bize Yusuf b. Saîd b. Müslim rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Abdurrahmân b. Sâbit b. Sevbân rivâyet etti, O, Hassân b. Atiyye ve Alâ b. Hâris'ten, ikisi Ebû Eşâş es-Sanânî'in Evs es-Sekafî (r.a.)'den rivâyet ettiğini duymuşlardır. O'da Resulullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Kim Cuma günü her türlü temizliğini yapar ve boy abdesti alır, Cuma namazı için camiye erkenden gider imama yakın*

¹⁴⁷⁰ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 493.

¹⁴⁷¹ Mizzî, *a.g.e.*, XXVI, 323.

¹⁴⁷² İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 360.

¹⁴⁷³ Dârekutnî, *es-Sünen*, II, 329.

¹⁴⁷⁴ Şenkitî, *Kevseri'l-Meânî ed-Derâri fî Keşfi Habâyâ Sahihu Buhârî*, X, 132-135.

oturur, hutbeyi susarak dinler ve boş konuşmazsa o kimsenin attığı her bir adım için kendisine bir senelik oruç ve bir senelik namaz sevabı verilir.”¹⁴⁷⁵

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Abdullah → Yusuf b. Saîd b. Müslim¹⁴⁷⁶ → Heysem b. Cemîl → Abdurrahmân b. Sâbit b. Sevbân → Hassân b. Atiyye → Alâ b. Hâris → Ebû Eşas Sanânî → Evs es-Sekafî.

Abdullah (ö. 317/930), tam adı Abdullah b. Muhammed b. Abdulaziz b. Merzubân Ebû Kâsım el-Beğavî. Hadiste hafız, imam, hadisi delil olup olgun ve asrının değerli âlimlerinden birisidir. Tabiinin küçüklerinden hadis işitmiştir. ez-Zehebî (ö. 392/1002))’nin hocalarındandır.¹⁴⁷⁷

Abdurrahmân b. Sâbit b. Sevbân (ö. ?), el-İclî Şamlı olduğunu, rivayetlerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.¹⁴⁷⁸ Yahya b. Maîn de hadislerinin doğru olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁷⁹

Hassân b. Atiyye (ö. ?), lakabı el-Muhâribî Ebû Bekir eş-Şâmî ed-Dimeşkî.¹⁴⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn ve el-İclî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁴⁸¹

Alâ b. Hâris (ö. 136/754), tam adı Alâ b. Hâris b. Abdulvâris el-Hadramî Ebû Vehb.¹⁴⁸² Ebû Hâtım, ravinin Dühaym ibn Hâris tarafından öğüldüğünü ve tercih edildiğini söylemiştir. Evzâi (ö. 157/774)’den üç hadis rivayet etmiştir. Mekhul’un arkadaşlarından en sağlamının Alâ b. Hâris olduğunu da ifade etmiştir.¹⁴⁸³

Ebû Eşas es-Sanânî (ö. ?), tam adı Şerâhîl b. Âde Ebû Eşas es-Sanânî.¹⁴⁸⁴ el-İclî Şamlı olduğunu, tabii ve güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁴⁸⁵ İbn Hibbân *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁴⁸⁶

¹⁴⁷⁵ Muhammed b. Abdurrahmân, *el-Mühallisiyyât*, III, 325, h.n. 2625.

¹⁴⁷⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 137. hadis.

¹⁴⁷⁷ Muhammed b. Abdurrahmân, *el-Mühallisiyyât*, I, 14.

¹⁴⁷⁸ İclî, *Târîhu’s-Sikât*, s. 289.

¹⁴⁷⁹ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, V, 219.

¹⁴⁸⁰ Mizzî, *a.g.e.*, VI, 34.

¹⁴⁸¹ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, s.236; İclî, *es-Sikât*, s.10.

¹⁴⁸² Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 478.

¹⁴⁸³ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, VI, 353.

¹⁴⁸⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 408.

¹⁴⁸⁵ İclî, *Târîhu’s-Sikât*, s.60.

¹⁴⁸⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, I, 186.

Evs es-Sekafî (r.a.) (ö. ?), tam adı Evs b. Evs es-Sekafî. Ashab-ı kiramdandır, Dimaşka ikamet etti ve aynı yerde vefat etmiştir.¹⁴⁸⁷

Hadise Tirmizî Hasen, Hâkim en-Nîsâbûrî ise Sahih demiştir.¹⁴⁸⁸

Tahrîc: Hadisi bu ve buna benzer lafızlarla İbn Mâce,¹⁴⁸⁹ Ebû Dâvud,¹⁴⁹⁰ Tirmizî,¹⁴⁹¹ Nesâî¹⁴⁹² ve Ahmed b. Hanbel¹⁴⁹³ rivayet etmiştir.

121. Hadis

حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ حَسَنِ قَالَ: أَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: ثنا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: كَانَ بَيْنَ أَصْحَابِ الْإِبِلِ وَالْعَنَمِ تَنَازُعٌ فَاسْتَطَالَ أَصْحَابُ الْإِبِلِ عَلَى أَصْحَابِ الْعَنَمِ فَبَلَّغْنَا أَنْ ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مُوسَى وَدَاوُدَ عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَهُمْ يَرُغُونَ الْإِبِلَ، وَبُعِثْتُ وَأَنَا أُرْعَى غَنَمًا لِأَهْلِي بِأَجْيَادٍ "

Tercümesi: Hüseyin b. Hasan rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Züheyr rivâyet etti, O'da Ebû İshâk (r.a.)'tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Deve çobanlarıyla koyun çobanları arasında anlaşmazlık çıktı. Deve çobanları kendilerini koyun çobanlarından üstün gördü. Bu anlaşmazlığın Rasulullâh (s.)'e ulaştığını öğrendik. Bunun üzerine Rasulullâh (s.) şöyle demiştir: *"Allah Musa ve Dâvud'a peygamberlik verdi. Onların ikisi deve güderlerdi. Bana da peygamberlik verildi. Ben de ailemin koyunlarını Ecyad'ta güderdim."*¹⁴⁹⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hüseyin b. Hasan¹⁴⁹⁵ → Heysem b. Cemîl → Züheyr¹⁴⁹⁶ → Ebû İshâk.¹⁴⁹⁷

Hadisin senedinde problemleri bir ravi görülmemektedir.

Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

¹⁴⁸⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, I, 120; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 312; Mizzî, *a.g.e.*, III, 387; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 297.

¹⁴⁸⁸ Muhammed b. Abdurrahmân, *el-Mühallisiyyât*, III, 325, d.p. 3.

¹⁴⁸⁹ İbn Mâce, *İkametu's-Sala ve's-Sünnetu Fiha*, 80.

¹⁴⁹⁰ Ebû Davud, *Kitabu't-Tahara*, 127.

¹⁴⁹¹ Tirmizî, *Cuma*, 4.

¹⁴⁹² Nesâî, *Cuma*, 10.

¹⁴⁹³ Ahmed b. Hanbel, XXVI, 83, h.n. 16161,16172,16173,16175,16176,16178; s.161, h.n. 16961,16962.

¹⁴⁹⁴ Fâkihî, *Ehbâru Mekke*, IV, 10, h.n. 2304.

¹⁴⁹⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 138. Hadis.

¹⁴⁹⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 27. Hadis.

¹⁴⁹⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 55. Hadis.

122. Hadis

حَدَّثَنَا بِحَدِيثِ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ مُكْرَمُ بْنُ أَحْمَدَ الْقَاضِي، ثنا أَبُو الْوَلِيدِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بُرْدِ الْأَنْطَاقِيِّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا نِكَاحَ إِلَّا بَوَلِيٍّ.

Tercüme: Yunus b. Ebû İshâk hadisyle Mükrem b. Ahmed el-Kâdî rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Velîd Muhammed b. Ahmed b. Bürd el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İsâ b. Yunus rivâyet etti, O Babasından, O'da Ebû İshâk'tan, O'da Ebû Bürde'den, O'da Ebû Mûsâ'dan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Velisiz nikâh olmaz.*”¹⁴⁹⁸

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Yunus b. Ebû İshâk → Mükrem b. Ahmed el-Kâdî¹⁴⁹⁹ → Ebû Velîd Muhammed b. Ahmed b. Bürd el-Antâkî¹⁵⁰⁰ → Heysem b. Cemîl → İsâ b. Yunus → Babası → Ebû İshâk → Ebû Bürde → Ebû Mûsâ.

Yunus b. Ebû İshâk (ö. 150/768), İbn Sa'd güvenilir ve çok hadisi vardır demiştir. el-İclî güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁵⁰¹

İsâ b. Yunus (ö. 187/803), İbn Ebu ishak es-Sibî, Ahemd b. Hanbel, Ebû Hâtim, Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁵⁰²

Babası (ö. 152/770), tam adı Yunus b. Ebu İshak es-Sibî. Ebû Hâtim doğru sözlüdür ama hadisi delil olarak kabul edilmez demiştir. Yahya b. Maîn ise güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁵⁰³

Ebû İshâk (ö. 125,127,128,129/743,745,746), tam adı Amr b. Abdullah b. Ubeyd. Yahya b. Maîn ve Nesâî güvenilir olduğunu söylemişlerdir. el-İclî Küfeli, tabiin ve güvenilir bir ravidir demiştir. Ebû Hâtim güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁵⁰⁴

Ebû Bürde (ö. 103/722), tam adı Ebu Bürde b. Ebu Musa el-Eşarî. Tabiin ve fıkıhçıdır demiştir. İbn Sa'd güvenilir ve çok hadisi vardır demiştir. el-İclî Küfeli,

¹⁴⁹⁸ Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, II, 204, h.n. 2771.

¹⁴⁹⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV, 295.

¹⁵⁰⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler.” 35. Hadis.

¹⁵⁰¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 363; Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VIII, 408; İclî, *Târîhu 's-Sikât*, II, 377; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, IX, 243.

¹⁵⁰² İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII, 488; Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VI, 406; Mizzî, *a.g.e.*, XXIII, 67.

¹⁵⁰³ Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VIII, 408; Mizzî, *a.g.e.*, XXXII, 488.

¹⁵⁰⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 102.

tabii ve güvenilir olduğunu söylemiştir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁵⁰⁵

Ebû Mûsâ (ö. 50/671), tam adı Abdullah b. Kays b. Süleym. Ashab-ı kiramdandır.¹⁵⁰⁶

Hadisin senedinde problemlili bir ravi görülmemektedir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, İbn Mâce,¹⁵⁰⁷ Ebû Dâvud,¹⁵⁰⁸ Tirmizî,¹⁵⁰⁹ Ahmed b. Hanbel¹⁵¹⁰ ve Dârimî¹⁵¹¹ rivayet etmiştir.

123. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْخُرَّاسَانِيُّ بِعَدَادَ، ثنا إِبرَاهِيمُ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ جَمِيلٍ، ثنا مُبَارَكُ بْنُ فَصَّالَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، وَكُنْتُ جَالِسًا عِنْدَهُ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّ نَبِيًّا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ قَاتَلَ أَهْلَ مَدِينَةٍ حَتَّى إِذَا كَادَ أَنْ يَفْتَنَحَهَا، حَتَّى أَنْ تَعْرَبَ الشَّمْسُ فَقَالَ لَهَا: أَيَّتُهَا الشَّمْسُ إِنَّكَ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ بِحُرْمَتِي عَلَيْكَ، إِلَّا رَكَدْتَ سَاعَةً مِنْ النَّهَارِ، قَالَ: فَحَبَسَهَا اللَّهُ حَتَّى افْتَتَحَهَا، وَكَانُوا إِذَا أَصَابُوا الْغَنَائِمَ قَرَّبُوهَا فِي الْقُرْبَانِ، فَجَاءَتِ النَّارُ، فَأَكَلَتْهَا، فَلَمَّا أَصَابُوا، وَضَعُوا الْقُرْبَانَ، فَلَمْ تَجِ النَّارُ تَأْكُلُهُ، فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَا لَنَا لَا يُقْبَلُ قُرْبَانُنَا؟ قَالَ: فِيكُمْ غُلُولٌ قَالُوا: وَكَيْفَ لَنَا أَنْ نَعْلَمَ مَنْ عِنْدَهُ الْغُلُولُ؟ قَالَ: وَهُمْ اثْنَا عَشَرَ سَبْطًا قَالَ: يُبَايِعُنِي رَأْسُ كُلِّ سَبْطٍ مِنْكُمْ فَبَايَعَهُ رَأْسُ كُلِّ سَبْطٍ قَالَ: فَلَزَقَتْ كَفَّ النَّبِيِّ بِكَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَقَالَ لَهُ: عِنْدَكَ الْغُلُولُ فَقَالَ: كَيْفَ لِي أَنْ أَعْلَمَ عِنْدَ أَيِّ سَبْطٍ هُوَ؟ قَالَ: تَدْعُو سَبْطَكَ فَنُبَايِعُهُمْ، رَجُلًا رَجُلًا، قَالَ: فَفَعَلَ فَلَزَقَتْ كَفَّهُ بِكَفِّ رَجُلٍ الْغَنَائِمِ، فَجَاءَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهُ.

Tercüme: Ebû Muhammed Abdullah b. İshâk el-Hurâsânî Bağdat'ta rivâyet etti (dedi ki), bize İbrahim rivâyet etti (dedi ki), bize Heysen b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Mübârek b. Fadâle rivâyet etti, O Ubeydullah b. Ömer'den, O'da Saîd el-Makberî'den, O'da Ebû Hüreyre'den şunları işittim dedi. Ebû Hüreyre de Rasullullah (s.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Peygamberlerden bir peygamber bir şehir halkıyla savaşa tutuştu. Şehri fethetmeye ramak kalmışken güneşin batmasından endişe etti. Güneşe doğru dönerek: "Sen emir altındasın, ben de emir altındayım. Allah katında benim sana olan üstünlüğün hakkı için bir müddet dur." dedi. Allah şehir fethedilinceye kadar güneşi yerinde durdurdu. O zamanlar ganimetler Allah'a takdim edilirdi. Ganimetler bir araya toplanır gökten bir ateş gelir

¹⁵⁰⁵ İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 60; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 187; Mizzî, *a.g.e.*, XXXIII, 66.

¹⁵⁰⁶ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 364; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 181.

¹⁵⁰⁷ İbn Mâce, *Nikâh*, 15.

¹⁵⁰⁸ Ebû Dâvud, *Nikâh*, 20.

¹⁵⁰⁹ Tirmizî, *Nikâh*, 14.

¹⁵¹⁰ Ahmed b. Hanbel, XXXII, 280, h.n. 19518,19710,19746.

¹⁵¹¹ Dârimî, *Nikâh*, 11.

ve o malları yakardı. Savaş bitince ganimetler bir yere toplandı. Fakat bu malları yakmak için ateş gelmedi. Bunu üzerine Peygamberlerine: ‘Allah bizim kurbanımızı niçin kabul etmedi?’ diye sordular. Peygamber: “İçinizde ganimet malından alan biri var.” dedi. Onlar bu kişiyi nasıl ortaya çıkartaçaklarını sordular. Ordu on iki kabileden oluşuyordu. Peygamberleri: “Her kabilenin reisi bana biat edecek.” dedi. Bu sırada birsinin eli Peygamberin eline yapıştı. Peygamber: “Ganimet malından alan sizin kabileden.” dedi. Kabile reisi bu kişiyi nasıl bulacağını sordu. Peygamberleri: “Kabilendeki adamları seninle musafahaya tek tek çağırarak bulacaksın.” dedi. Derken birinin eli kabile reisinin eline yapıştı. Sonra ateş geldi ve ganimet mallarını yaktı.¹⁵¹²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Muhammed Abdullah b. İshâk el-Hurâsânî Bağdat → İbrahim → Heysem b. Cemîl → Mübârek b. Fadâle → Ubeydullah b. Ömer → Saîd el-Makberî → Ebû Hüreyre (r.a.).¹⁵¹³

Ebû Muhammed Abdullah b. İshâk el-Hurâsânî Bağdat (ö. 349/961), meşhur, doğru sözlü bir ravidir. Dârekutnî rivayetlerinde gevşeklik olduğunu söylemiştir. Zehebi ve İbn Hacer doğru sözlü ve meşhur birisidir demişlerdir.¹⁵¹⁴

İbrahim, tam adı İbrahim b. Heysem b. Muhelleb Ebu İshak el-Beledi (ö. ?), Hatib el-Bağdadi güvenilir, sağlam ve hocalarımız onun hakkında ihtilaf etmemişlerdir demiştir. Dârekutnî güvenilir ve Zehebi doğru sözlü olduğunu söylemişlerdir.¹⁵¹⁵

Mübârek b. Fadâle (ö. 164/781), İclî hadislerinde bir sakınca yoktur demiştir.¹⁵¹⁶

¹⁵¹² Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, II, 166, h.n. 2675.

¹⁵¹³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

¹⁵¹⁴ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 67; Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, I, 332; agm, *Târîhu'l-İslam*, VII, 878.

¹⁵¹⁵ İbn Adî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, I, 443; Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI, 204; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, VI, 510.

¹⁵¹⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 426; İclî, *Târîhu's-Sikât*, s. 419; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 338; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 501; Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 212; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, 180.

Ubeydullah b. Ömer (ö. 143/761), Yahya b. Maîn, Ebû Hâtim güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Nesâî güvenilir ve rivayetlerinin sağlam olduğunu söylemiştir.¹⁵¹⁷

Saîd el-Makberî (ö. 123/741), İcîli güvenilir olduğunu fakat ölmeden dört yıl önce karıştırmaya başladığını söylemiştir.¹⁵¹⁸

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnadı sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Buhârî,¹⁵¹⁹ Müslim¹⁵²⁰ ve Ahmed b. Hanbel¹⁵²¹ rivayet etmiştir.

Hadîsin Kısa İzâhı: “Reddi’ş-şems/güneşin yolundan çevrilişi” rivayeti peygamberlerin mucizelerine işaret eden hadislerdendir. Hâkim bu rivayetin sonunda Kabu’l-Ahbâr’ın Ebû Hüreyre ile karşılıklı yaptıkları konuşmayı da rivayet etmektedir. Şöyleki Ebû Hüreyre hadisi rivayet ettikten sonra Ka’b, Rasulullah (s.)’in rivayet ettiği olayın tevatür’de bulunduğunu ve hadiste geçen peygamberin Hz. Yûşâ, şehrin de Eriya olduğunu söylemiştir.¹⁵²²

Reddi’ş-şems hadisesi Rasulullah (s.)’in duası ile Hz. Ali için vâki olduğu rivayet edilmiştir. Aynı zamanda Güneş Rasulullah (s.) için batmaktan menedilmiştir. Şöyle ki Rasulullah mirac hadisesinden sonra Kureyş’e ait bir kervanın falanca gün geleceğini haber vermiştir. O gün kureyşliler, kervanın gelmesini beklediler. Gün bitmeye yüz tutup da güneş batmaya yaklaşınca Rasulullah (s.) Allah’a dua etmiş, Allah da kervan o günün sınırları içinde olabileceğini diye güneşin batmasını bir müddet engellemiştir.¹⁵²³

Tahavi, Reddi’ş-Şems’le ilgili hadisler sıraladıktan sonra, “bütün bu hadisler Nübüvvetin alametlerinden olduğunu ve ilim peşinde koşanların, bu hadisleri ezberlemekten vaz geçmemesi gerektiğini.” söylemiştir.¹⁵²⁴

¹⁵¹⁷ Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 124.

¹⁵¹⁸ İbn Sa’d, *a.g.e.*, V, 343.

¹⁵¹⁹ Buhârî, *Fardu’l-Humus*, 7.

¹⁵²⁰ Müslim, *Cihâd ve’s-Seyr*, 11.

¹⁵²¹ Ahmed b. Hanbel, XIII, 538, h.n. 8238.

¹⁵²² Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, II, 151.

¹⁵²³ Buhârî, *Humus*, 8; *Nikâh*, 58; Muslim, *Cihad*, 32.

¹⁵²⁴ Keşmîrî, *Faydu’l-Bârî*, I, 407.

Kadı İyad güneşin yolundan çevrilişinin nasıl olduğu ile ilgili ihtilaf olduğunu vurgulamıştır. Bazıları, güneşin bir önceki zamana geri getirildiğini; bazıları, yerinde durduğunu; bazıları da hareketinin yavaşladığını söylemişlerdir. Aliyü'l Kari, güneşin yerinde durduğu görüşünü tercih etmiş, aynı zamanda bu hadisenin bir mucize olduğunu vurgulamıştır.¹⁵²⁵

Münâvî, Hz. Yûşâ hakkında söylenen hadisin sahih, Ebu Hüreyre'nin Hz. Ali ile ilgili rivayetini zayıf olduğunu, Hz. Ali hakkında Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sahih olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Hz. Ali ile ilgili rivayetini mevzu olduğunu vurgulamıştır.¹⁵²⁶ İbnu'l-Cevzi de Hz. Ali ile ilgili rivayetini mevzu olduğunu söylemektedir.¹⁵²⁷

Bu hadisin doğruluğunu ispat etmek için Suyuti (ö. 911/1505), “*Kaşfu'l-Lebs fi Hadîs Raddi's-Şems*” ve Suyuti'nin öğrencisi Yusuf el Salihi (ö. 942/1535) de “*Muzîlu'l-Lebs min Hadîs Raddi's-Şems*” adında iki müstakil kitap yazmışlardır.

Mehmet Said Hatiboğlu, “*Kültürel Mirasımız Tenkid Zarureti*” kaleme aldığı kitabında bu konuya değinmiş ve “Reddi Şems/Güneşin Yolundan Çevriliği” başlığı altında konuyu incelemiştir.

124. Hadis

أَخْبَرَنَا حَمْرَةُ بْنُ عَبَّاسٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْبَلَدِيِّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ أَصْحَابِي أَحَدٌ إِلَّا وَلَوْ شِئْتُ لَأَخَذْتُ عَلَيْهِ فِي بَعْضِ خُلُقِهِ غَيْرَ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ.

Tercümesi: Hamza b. Abbâs rivâyet etti (dedi ki), bize İbrâhim b. Heysem el-Beldî rivâyet etti, (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Mübârek b. Fadâle rivâyet etti, O'da Hasan (r.a.)'dan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: ‘*Ashâbımdan ahlak yönünden eleştirilmeyecek bir kimse yoktur. İstesem onlardan birinin ahlakında bir kusur bulurdum. Ebû Ubeyde b. Cerrâh müstesnâ.*’¹⁵²⁸

¹⁵²⁵ Aliyü'l-Kari, *Mirkâtu'l-Mefâtih*, IV, 2601-2603.

¹⁵²⁶ Münâvî, *et-Teysîr*, II, 348.

¹⁵²⁷ Münâvî, *Fezû'l-Kadir*, V, 439.

¹⁵²⁸ Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, III, s. 298, h.n. 5157.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Hamza b. Abbâs → İbrâhim b. Heysem el-Beledî¹⁵²⁹ → Heysem b. Cemîl → Mübârek b. Fadâle¹⁵³⁰ → Hasan.

Hamza b. Abbâs (ö.?), güvenilir bir ravidir.¹⁵³¹

Hasan (ö. ?), tam adı Hasan b. Yesar, İbn Hacer güvenilir, fıkıhçı, faziletli ve meşhur olduğunu söylemiştir. Çok irsalı vardır ve tedlis yapar demiştir. Zehebi de tedlis yaptığını söylemiştir.¹⁵³²

Hadisin senedinde bulunan Mübârek b. Fadâle'nin zayıf olduğun söyleyenler vardır. Hasan'ın ise tedlis yaptığı söylenmiştir. Bundan dolayı isnadın zayıf olduğunu söyleyebiliriz.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

125. Hadis

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ ثنا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَاعِدٍ، قَالَ ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدِ ح وَأَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: ثُمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: حَجٌّ مَبْرُورٌ.

Tercümesi: Muhammed b. Abdurrahmân haber verdi (dedi ki), bize Yahyâ b. Muhammed b. Sâ'd rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyin b. Hasan rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İbrâhim b. Sa'd rivâyet etti (H) Muhammed b. Hüseyin el-Fârisî haber verdi (dedi ki), bize Ahmed b. Saîd rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Yahyâ rivâyet etti (dedi ki), bize Abdürrezzâk rivâyet etti (dedi ki), bize Ma'mar haber verdi, O'da Zührî'den, O'da İbn el-Müseyyeb'ten, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bir adam Rasulullâh (s.)'e: “*Amellerin hangisi daha faziletlidir?*” diye sordu. Rasulullâh (s.): “*Allah'a iman*” dedi. Soran: “*Sonra hangisi?*” dedi. Rasulullâh(s.): “*Allah yolunda*”

¹⁵²⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 123. Hadis.

¹⁵³⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler.” 106. Hadis.

¹⁵³¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, VIII, 176.

¹⁵³² Mizzî, *a.g.e.*, VI, 95.

cihad” dedi. Soran: “*Sonra hangisi?*” dedi. Rasulullâh (s.): “*Hacc-ı mebrur/ kabul olunmuş hac.*” dedi.¹⁵³³

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Abdurrahmân → Yahyâ b. Muhammed b. Sâ'd → Hüseyin b. Hasan¹⁵³⁴ → Heysem b. Cemîl → İbrâhim b. Sa'd¹⁵³⁵ (H) Muhammed b. Hüseyin el-Fârisî → Ahmed b. Saîd → Muhammed b. Yahyâ¹⁵³⁶ → Abdürrezzâk → Ma'mar → Zührî¹⁵³⁷ → İbn el-Müseyyeb → Ebû Hüreyre.¹⁵³⁸

Muhammed b. Abdurrahmân (ö. 393/1003), Zehebi doğru sözlü, Hatib el-Bağdâdî güvenilir olduğnu söylemişlerdir.¹⁵³⁹

Yahyâ b. Muhammed b. Sâ'd (ö. 318/931), Hatib el-Bağdâdî güvenilir, Zehebi hadis hafızı ve imam olduğnu söylemişlerdir.¹⁵⁴⁰

Muhammed b. Hüseyin el-Fârisî (ö. ?), meçhul bir ravidir, hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Ahmed b. Saîd (ö. ?), hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır, meçhul bir ravidir.

Abdürrezzâk (ö. 211/827), Dârekutnî güvenilir, Zehebi alim ve güvenilir olduğnu söylemişlerdir.¹⁵⁴¹

Ma'mer (ö. 154/771), İbn Hacer güvenilir ve sağlam, Zehebi güvenilir âlimlerden olduğnu söylemişlerdir.¹⁵⁴²

İbn el-Müseyyeb (ö. ?), adı Said. Ahmed b. Hanbel ve Zehebi güvenilir olduğnu söylemişlerdir.¹⁵⁴³

Senedeki ravilerden Muhammed b. Hüseyin el-Fârisî ve Ahmed b. Saîd meçhul ravilerdir. Dolayısıyla hadisin isnadı zayıftır.

¹⁵³³ Ebu'l-Kâsim et-Taberî, *Usûl İ'tikâd Ehli's-Sünneti ve'l-Cemâati*, IV, 836, h.n. 1550.

¹⁵³⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'*da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

¹⁵³⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'*da bulunmayan rivayetler.” 37. Hadis.

¹⁵³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'*da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹⁵³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'*da bulunmayan rivayetler.” 15. Hadis.

¹⁵³⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa'*da bulunan rivayetler.” 8. Hadis.

¹⁵³⁹ Hatib el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, III, 124; Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nubelâ*, XII, 433.

¹⁵⁴⁰ Hatib el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd ve Zuyûlihî*, XIV, 234; Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nubelâ*, XI, 306.

¹⁵⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 52.

¹⁵⁴² Mizzî, *a.g.e.*, XVIII, 303.

¹⁵⁴³ Mizzî, *a.g.e.*, XI, 66.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Buhârî,¹⁵⁴⁴ Müslim,¹⁵⁴⁵ Tirmizî,¹⁵⁴⁶ Nesâî¹⁵⁴⁷ ve Ahmed b. Hanbel¹⁵⁴⁸ rivayet etmiştir.

126. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْوَاسِطِيِّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَبِيلٍ، ثنا وَكَيْعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، ثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، قَالَ: أَرَادَ ابْنُ هُبَيْرَةَ أَنْ يَسْتَعْمَلَ مَنْصُورَ بْنِ الْمُعْتَمِرِ عَلَى الْقَضَاءِ، فَقَالَ: مَا كُنْتُ لِأَلِي لَكَ بَعْدَ مَا حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: وَمَا حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ: أَيُّنَ الظَّالِمَةِ، وَأَعْوَانَ الظَّالِمَةِ، وَأَشْبَاهَ الظَّالِمَةِ، حَتَّى مَنْ بَرَى لَهُمْ قَلَمًا، أَوْ لَاقَ لَهُمْ دَوَاةً فَيُجْمَعُونَ فِي تَابُوتٍ مِنْ حَدِيدٍ، ثُمَّ يُرْمَى بِهِمْ فِي جَهَنَّمَ "

Tercumesi: Ebû Bekir Ahmed b. Hamdân rivâyet etti (dedi ki), bize Ahmed b. Muhammed b. Abdulhâlık rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Ahmed el-Vâsîti rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Vakî' b. Cerrâh rivâyet etti (dedi ki), bize Süfyân es-Sevrî şöyle dedi: 'İbn Hübeyra, Mansûr b. Mûtemir'i kadı olarak tayin etmek istedi. Mansûr: 'İbrâhîm'in bana anlattıklarından sonra kadı olacak değilim.' dedi. İbn Hübeyra: 'İbrâhîm sana ne anlattı?' dedi. Mansûr: Alkame'den rivâyet edildiğine göre Abdullah b. Mesûd, Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "*Kiyâmet kopunca bir münâdi şöyle seslenir, zulmedenler, zulmedenlere yardım edenler, zalimlere benzeyenler, hatta zalimlere kalem bileyenler veya onlara mürekkebi hazırlayanlar nerede? Hepsi birden demirden bir tabutun içine konulup cehenneme atılırlar.*"¹⁵⁴⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Bekir Ahmed b. Hamdân → Ahmed b. Muhammed b. Abdulhâlık → Muhammed b. Ahmed el-Vâsîti → Heysem b. Cemîl → Vakî' b.

¹⁵⁴⁴ Buhârî, *Îman*, 18; *Hac*, 4.

¹⁵⁴⁵ Muslim, *Îman*, 35.

¹⁵⁴⁶ Tirmizî, *Fadailu'l-Cihad*, 22.

¹⁵⁴⁷ Nesâî, *Menâsiku'l-Hac*, 4.

¹⁵⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, XIII, 33, h.n. 7590; XIII, 79, h.n. 7641,7863,8580.

¹⁵⁴⁹ Ebû Kâsım, *Emâli İbn Büşrân*, s. 132, h.n. 1205.

Cerrâh → Süfyân es-Sevrî¹⁵⁵⁰ → İbn Hübeyra → Mansûr b. Mûtemir¹⁵⁵¹ → İbrâhîm → Alkame → Abdullah b. Mesûd.¹⁵⁵²

Ebû Bekir Ahmed b. Hamdân (ö. ?). İbn Hacer, doğru sözlüdür fakat biraz değişmiştir. Dârekutnî güvenilir olduğunu söylemiştir. Şeyh, âlim ve muhaddistir.¹⁵⁵³

Ahmed b. Muhammed b. Abdulhâlık (ö. ?). Hatib el-Bağdadi güvenilir, hayırsever ve barışçıl olarak tanınmaktadır demiştir.¹⁵⁵⁴

Muhammed b. Ahmed el-Vâsitî (ö. ?), hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Vakî' b. Cerrâh (196/812), İbn Hacer, güvenilir, hadis hafızı ve ibadete düşkün birsidir. Zehebi, âlim olduğunu söylemiştir.¹⁵⁵⁵

İbn Hübeyra (ö. 126/744), tam adı, Abdullah b. Hübeyra b. Esad b. Kehlan. İbn Hacer ve Zehebi güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁵⁵⁶

İbrâhîm (ö. ?), tam adı İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved b. Amr b. Rabia. İbn Hacer güvenilir, fıkıhçı ancak sahabeyi atlayarak Rasulullâh (s.)'tan rivayetleri vardır demiştir. Zehebi ise ilimde baş olarak kabul edilir, hayır ve verada acaip birisidir demiştir.¹⁵⁵⁷

Alkame (ö. ?). İbn Hacer güvenilir, sağlam, fıkıhçı ve ibadete düşkün birisidir demiştir.¹⁵⁵⁸

Bu rivayet, Muhammed b. Ahmed el-Vâsitî'nin mechul ve İbrâhîm'de irsali olduğu söylenmesinden dolayı isnadı zayıftır.

Tahric: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

127. Hadis

حَدَّثَنَا سَلْمُونُ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ بُرَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ عَمِّ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ الْهَرَجُ.

¹⁵⁵⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 75. Hadis.

¹⁵⁵¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁵⁵² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 56. Hadis.

¹⁵⁵³ Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nubelâ*, XVI, 210.

¹⁵⁵⁴ Hatibel-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, V, 260.

¹⁵⁵⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XXX, 462.

¹⁵⁵⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XVI, 242.

¹⁵⁵⁷ Mizzî, *a.g.e.*, II, 233.

¹⁵⁵⁸ Mizzî, *a.g.e.*, XX, 300.

Tercümesi: Selmûn b. Dâvud rivâyet etti (didi ki), bize Muhammed b. Abdullâh b. İbrâhîm rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Velîd b. Bürde rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize İbn Mübârek rivâyet etti, O'da Mübârek'ten, O'da Hasan'dan, O'da Ahnef b. Kays'ın amcasının oğlu Useyd'den, O'da Ebû Mûsâ (r.a.)'dan Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Kıyâmete yakın öldürme olayları (cinayetler) artacaktır.*”¹⁵⁵⁹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Selmûn b. Dâvud → Muhammed b. Abdullâh b. İbrâhîm → Ebû Velîd b. Bürde¹⁵⁶⁰ → Heysem b. Cemîl → İbn Mübârek¹⁵⁶¹ → Mübârek¹⁵⁶² → Hasan¹⁵⁶³ → Ahnef b. Kays'ın amcasının oğlu Useyd → Ebû Mûsâ.¹⁵⁶⁴

Selmûn b. Dâvud, hakkında herhangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Muhammed b. Abdullâh b. İbrâhîm (ö. 354/965), tam adı Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Abduveyh b. Musa b. Beyan. Güvenilir, sağlam ve çok hadisi vardır. Dârekutnî güvenilir ve emanete hiyanet etmeyen biris olduğunu söylemiştir.¹⁵⁶⁵

Ahnef b. Kays'ın amcasının oğlu Useyd (ö. ?), tam adı Useyd b. Müteşemmis b. Muaviye et-Temimi es-Sa'di el-Basri. Ali b. el-Medeni tanınmamış birisi olduğunu söylemiştir. İbn Hacer güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁵⁶⁶

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Mübârek bulunduğundan dolayı zayıftır. Selmûn b. Dâvud da mechul bir ravidir. Diğer ravileri ise güvenilir ravilerdir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla Buhârî,¹⁵⁶⁷ Müslim,¹⁵⁶⁸ İbn Mâce¹⁵⁶⁹ ve Tirmizî¹⁵⁷⁰ rivayet etmiştir.

¹⁵⁵⁹ Ebû Amr ed-Dânî, *es-Sünenü'l-Vârideti fi'l-Fiteni ve Ğavâlihâ ve's-Sâatü ve Eşrâtühâ*, I, 276, h.n 58.

¹⁵⁶⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 96. Hadis.

¹⁵⁶¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 4. hadis.

¹⁵⁶² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 106 hadis.

¹⁵⁶³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 118 hadis.

¹⁵⁶⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 122. hadis.

¹⁵⁶⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, III, 75.

¹⁵⁶⁶ Mizzî, *a.g.e.*, III, 245.

¹⁵⁶⁷ Buhârî, *Fiten*, 5.

¹⁵⁶⁸ Müslim, *İlim*, 5.

¹⁵⁶⁹ İbn Mâce, *Fiten*, 10.

¹⁵⁷⁰ Tirmizî, *Fiten*, 31.

128. Hadis

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْزُوقِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا صَالِحٌ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَسْفَلُ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَجْمَعِينَ دَرَجَةٌ لِمَنْ يَفُومُ عَلَى رَأْسِهِ عَشْرَةَ آلَافِ خَادِمٍ يَبِيدُ كُلَّ خَادِمٍ صَحْفَتَانِ صَحْفَةً مِنْ ذَهَبٍ وَصَحْفَةً مِنْ فِضَّةٍ فِي كُلِّ وَاحِدَةٍ لَوْ أَنَّ لَيْسَ فِي الْأُخْرَى يَأْكُلُ مِنْ آخِرِهَا مِثْلَ مَا يَأْكُلُ مِنْ أَوَّلِهَا يَجِدُ لِآخِرِهَا مِنَ اللَّذَّةِ وَالطَّيِّبِ مِثْلَ مَا يَجِدُ لِأَوَّلِهَا ثُمَّ يَكُونُ لِذَلِكَ رَشْحٌ مِسْكٌ وَجُنَّاءٌ مِسْكٌ، لَا يَبُولُونَ وَلَا يَتَّعَوِّطُونَ وَلَا يَمْتَخِطُونَ.

Tercumesi: Abdulah b. Muhammed b. Câfer rivâyet etti (dedi ki), bize Ali b. İshâk rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyin b. Hasan Mervezî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Sâlih rivâyet etti, O'da Enes (r.a.)'ten Rasullullah (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Cennet ehlinde derecesi en düşük olanın on bin hizmetçisi vardır. Her hizmetçinin elinde biri altından diğeri de gümüşten iki tane tepsi vardır. Bu tepsilerin her birinin diğerinde olmayan ayrı bir rengi vardır. Birinci hizmetçinin elindeki tepside yediği gibi en sonuncusundan da aynı istek ve zevkle yer. Sonra misk gibi kokan bir geyirme ile yemek hazm olup gider. Orada küçük ve büyük abdest yapmazlar, sümükürmezler.*”¹⁵⁷¹

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Abdulah b. Muhammed b. Câfer → Ali b. İshâk → Hüseyin b. Hasan Mervezî¹⁵⁷² → Heysem b. Cemîl → Sâlih → Enes.¹⁵⁷³

Abdulah b. Muhammed b. Câfer, bu ravi hakkında her hangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Ali b. İshâk, bu ravi hakkında da her hangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Sâlih (ö. ?), tam adı Salih b. Keysan el-Medeni Ebu Muhammed. İbn Hacer güvenilir, sağlam ve fıkıhçıdır. Zehebi ise güvenilir fıkıhçı ve aynı zamanda hadisçi olduğunu söylemiştir.¹⁵⁷⁴

Salih tarihiyle hadisi garib bir hadistir. Merfu olarak yalnız Heysem b. Cemil rivayet etmiştir.¹⁵⁷⁵

¹⁵⁷¹ Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VI, 175.

¹⁵⁷² Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 138. Hadis.

¹⁵⁷³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

¹⁵⁷⁴ Mizzî, *a.g.e.*, XIII, 79.

¹⁵⁷⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, VI, 175.

Bu rivayet *Kütüb-i tisa* 'da bulunmamaktadır.

129. Hadis

حَدَّثَنَا أَبِي , ثنا إبراهيم بن محمد بن الحسن , ثنا عبد الله بن حبيب , ثنا الهيثم بن جميل , عن مبارك بن فضالة , عن الحسن , عن النعمان بن بشير قال : " صحبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم فسمعناه يقول : إن بين يدي الساعة فتنة الرجل فيها مؤمنا ومسي كافرا ومسي مؤمنا وبصبح كافرا يبيع قوم أخلاقهم بعرض من الدنيا يسير .

Tercümesi: Babam rivâyet etti (dedi ki), bize İbrâhîm b. Muhammed b. Hasan rivâyet etti (dedi ki), bize Abdullah b. Hubeyk rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O'da Mübârek b. Fedâl'den, O'da Hasan'dan, O'da Nu'mân b. Beşîr'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullâh (s.)'le beraber iken şunları dediğini duyduk: *"Kiyâmetten hemen önce fitneler olacaktır. Kişi mümin olarak sabahlar, akşama kâfir olur; mümin olarak akşamlar, sabaha kâfir çıkar. Toplum ahlakını az bir dünya menfaati karşılığında satar."*¹⁵⁷⁶

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Babam → İbrâhîm b. Muhammed b. Hasan → Abdullah b. Hubeyk → Heysem b. Cemîl → Mübârek b. Fedâle¹⁵⁷⁷ → Hasan¹⁵⁷⁸ → Nu'mân b. Beşîr.

Babam, tam adı Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihran (ö. 365/956). Zehebi (ö. 748/1348) âlim, hadiste hafız ve doğru sözlü bir hoca olduğunu söylemiştir.¹⁵⁷⁹

İbrâhîm b. Muhammed b. Hasan. Abdullah b. Hubeyk (ö. ?), hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Nu'mân b. Beşîr (ö. 65/685). Ashab-ı kiram'ın küçüklerindedir.¹⁵⁸⁰

Bu hadis isnadında, zayıf ravi Mübârek b. Fedâle bulunduğundan dolayı zayıftır. İbrâhîm b. Muhammed b. Hasan. Abdullah b. Hubeyk de mechul biravidir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, Ahmed b. Hanbel¹⁵⁸¹ rivayet etmiştir.

¹⁵⁷⁶ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, X, s. 170.

¹⁵⁷⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 106. Hadis.

¹⁵⁷⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa*'da bulunmayan rivayetler." 118. hadis.

¹⁵⁷⁹ Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, III, 195.

¹⁵⁸⁰ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, IV, 1496; Mizzâ, a.g.e., XXIX, 29, n 411.

130. Hadis

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ التَّنُوحِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلِ الْأَنْطَاكِيِّ، ثنا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مَعُودِ بْنِ عَفْرَاءَ، قَالَتْ: " أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِیْضَاءٍ تَسَعُ مَدًّا أَوْ مَدًّا وَثُلُثًا، فَقَالَ: " اسْكُبِي " قَالَتْ: فَسَكَبْتُ عَلَيْهِ فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ إِلَى مِرْفَقَيْهِ وَأَخَذَ مَاءً جَدِيدًا فَمَسَحَ رَأْسَهُ مُقَدِّمَهُ وَمُؤَخَّرَهُ وَغَسَلَ قَدَمَيْهِ ثَلَاثًا.

Tercümesi: Muhammed b. Abdullâh el-Hâfız rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yâkub rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Osman el-Tenûhî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Şerîk rivâyet etti, O'da Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebû Tâlib'ten, O'da Rubeyy'i Binti Muavviz b. Afra (r. anha)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Ben Relulullah'e bir müd veya bir müd ve üçte ikisi ziyadesiyle dolu bir ibrik su ile vardım. Kendisi : '(su) dök.' dedi. Bende suyunu dökmeye başladım. Yüzünü ve kollarını dirseklere kadar yıkadı. Yeni bir su alarak başının ön ve arkasını meshetti ve ayaklarını üçer defa yıkadı."*¹⁵⁸²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Muhammed b. Abdullâh el-Hâfız¹⁵⁸³ → Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yâkub¹⁵⁸⁴ → Saîd b. Osman el-Tenûhî¹⁵⁸⁵ → Heysem b. Cemîl el-Antâkî → Şerîk¹⁵⁸⁶ → Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebû Tâlib¹⁵⁸⁷ → Rubeyy'i Binti Muavviz b. Afra.¹⁵⁸⁸

Hadisin tahrîci "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler" başlığı altında 1 nolu hadiste yapılmıştır.

131. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ الدَّقَّاقِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ الْفَرِيَّابِيِّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَائِدِ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلِ، حَدَّثَنَا الْعَلَاءُ بْنُ الْحَارِثِ، وَأَبُو وَهْبٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفَلَ الرُّبْعَ مِمَّا يَأْتِي بِهِ الْقَوْمُ فِي الْبِدَاةِ، وَفِي الرَّجْعَةِ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ.

¹⁵⁸¹ Ahmed b. Hanbel, XXX, 353, h.n. 18404, 18439.

¹⁵⁸² Beyhakî, es-Sünenu'l-Kebîr, Kitâb't-Tahâra, 249.

¹⁵⁸³ Zehebî, Tezkiratu'l Huffâz, III, 163.

¹⁵⁸⁴ İbn Asâkir, a.g.e., LVI, 287.

¹⁵⁸⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 147. Hadis.

¹⁵⁸⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 104. hadis.

¹⁵⁸⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 3. Hadis.

¹⁵⁸⁸ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunan rivayetler." 1. Hadis.

Tercüme: Ebû Abdullah el-Hâfız rivâyet etti (dedi ki), bize Mahled b. Câfer ed-Dekkâk rivâyet etti (dedi ki), bize Câfer b. Muhammed el-Firyâbî rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Âiz rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Alâ b. Hâris ve Ebû Vehb rivâyet etti, Onlar Mekhûl'dan, O'da Ziyâd b. Cârîye'den, O'da Habîb b. Mesleme (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: '*Resulullah (a.s.), gazvenin başında savaşçıların ele geçirdiği malların ¼'ünü, savaştan dönerkende elde edilen ganimetin 1/5'inden kalan 1/3' ünü ganimet olarak dağıtmıştır.*'¹⁵⁸⁹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Abdullah el-Hâfız → Mahled b. Cafer ed-Dekkâk → Cafer b. Muhammed el-Firyâbî → Muhammed b. Âiz → Heysem b. Cemîl → Alâ b. Hâris¹⁵⁹⁰ → Ebû Vehb → Mekhûl¹⁵⁹¹ → Ziyâd b. Cârîye → Habîb b. Mesleme.

Ebû Abdullah el-Hâfız (ö. 405/1015), tam adı Muhammed b. Abdullah b. Hamdeviye b. Naîm b. Hakem. İbn Hacer doğru sözlü ve hadiste imam olduğunu söylemiştir. Zehebi ise hadis hafızlarından bir hoca ve hadis rivayet edenlerin şeyhi olduğunu söylemiştir.¹⁵⁹²

Mahled b. Cafer ed-Dekkâk (ö. 370/981), Zehebi doğru sözlü ve hadiste hoca olduğunu söylemiştir.¹⁵⁹³

Cafer b. Muhammed el-Firyâbî (ö. 301/914), Hatib el-Bağdâdî (ö. 463/1071) güvenilir ve hadislerinin delil olarak kabul edileceğini söylemiştir. Aynı zamanda yaşadığı devrin şeyhlerinden olduğunu eklemiştir.¹⁵⁹⁴

Muhammed b. Âiz (ö. 233 veya 234/848 veya 849), güvenilir bir ravidir. Nesâî hadisinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. İbn Hıbbân da *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁵⁹⁵

¹⁵⁸⁹ Beyhakî, *Mârifetu's-Süneni ve'l-Âsâr*, IX, 231, h.n. 12964.

¹⁵⁹⁰ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler." 120. Hadis.

¹⁵⁹¹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "*Kütüb-i tisa'* da bulunmayan rivayetler." 100. Hadis.

¹⁵⁹² Zehebî, *Mizânu'l-Îtidâl*, III, 608.

¹⁵⁹³ Vâdi'î, *Ricâlu'l-Hâkim Fi'l-Müstedrek*, II, 318.

¹⁵⁹⁴ Hatib el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdâd*, VII, 209; Vâdi'î, *Ricâlu'l-Hâkim Fi'l-Müstedrek*, I, 273; Hatib el-Bağdâdî, *a.g.e.*, VIII, 102.

¹⁵⁹⁵ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, 52; İbn Hıbbân, *es-Sikât*, IX, 75; Mizzî, *a.g.e.*, XXV, 427.

Ebû Vehb (ö. 132/750), tam adı Ubeydullah b. Ubeyd Ebu Vehb el-Kelâlî. Yahya b. Main rivayetlerinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Osman b. Saîd güvenilir demiştir.¹⁵⁹⁶

Ziyâd b. Cârîye (ö. ?), Ebu Hatim bilinmeyen birisi olduğunu söylemiştir. Nesâî (ö. 303/916) güvenilir olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer tabiinden ve güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁵⁹⁷

Habîb b. Mesleme (r.a.) (ö. 42/663), Ashab-ı kiramdandır.¹⁵⁹⁸

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla İbn Mâce,¹⁵⁹⁹ Ebû Dâvud,¹⁶⁰⁰ Ahmed b. Hanbel¹⁶⁰¹ ve Dârimî¹⁶⁰² rivayet etmiştir.

132. Hadis

وَرَوَى الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يُحْرَمُ مِنَ الرِّضَاعِ إِلَّا مَا كَانَ فِي الْحَوْلَيْنِ.

Tercüme: Heysem b. Cemîl rivâyet etti, O İbn Uyeyne'den, O'da Amr b. Dînâr'dan, O'da İbn Abbâs (r.a.)'tan Resulullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "İki yıl tamamlanmadıkça süttten dolayı haramlık oluşmaz."¹⁶⁰³

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Heysem b. Cemîl → İbn Uyeyne → Amr b. Dînâr → İbn Abbâs.¹⁶⁰⁴

İbn Uyeyne (ö. 198/814), adı Süfyan, İbn Sa'd güvenilir ve çok hadisi olduğunu söylemiştir.¹⁶⁰⁵

Amr b. Dînâr (ö. 126/744), İbn Sa'd güvenilir ve çok hadisi vardır demiştir. İbn Hibban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁶⁰⁶

¹⁵⁹⁶ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 326; İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXXVIII, 40; Mizzî, *a.g.e.*, XIX, 111; Zehebî, *el-Kâşif*, I, 684; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VII, 35.

¹⁵⁹⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, 348; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 527; Mizzî, *a.g.e.*, IX, 439; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 538; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 356.

¹⁵⁹⁸ İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 187; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, 310; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 108; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 81; Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, II, 820; Mizzî, *a.g.e.*, V, 396.

¹⁵⁹⁹ İbn Mâce, *Ebvab Kitâbu'l-Cihâd*, 35.

¹⁶⁰⁰ Ebû Dâvud, *Kitâbu'l-Cihâd*, 146-150.

¹⁶⁰¹ Ahmed b. Hanbel, XXIX, 7, h.n. 17462-17469.

¹⁶⁰² Dârimî, *Kitâbu's-Siyer*, 43.

¹⁶⁰³ el-Beyhâkî, *Sünen es-Sağîr*, III, 177, h.n. 2863.

¹⁶⁰⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 50. Hadis.

¹⁶⁰⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 41; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 94; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 117.

Hadisin senedinde problemli bir ravi görülmemektedir.

Tahrîc: Beyhâkî aynı hadisi Ebu Said Ahmed b. Muhammed el-Mâlînî, Ebu Ahmed b. Adiy el-Hafız, Ömer b. Muhammed el-Vekil, Ebu Velid b. Bürd el-Antaki, Heysem b. Cemil, Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar, İbn Abbas tarikiyle rivayet etmiştir.¹⁶⁰⁷

Tahrîc: Bu rivayet *Kütüb-i tisa*'da bulunmamaktadır.

133. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، بِبَغْدَادَ، أَنبَأَ أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ يَحْيَى الْأَدَمِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْهَيْثَمِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ قَتَلَ عَمَدًا دَفَعَ إِلَى وَلِيِّ الْمَقْتُولِ فَإِنْ شَاءَ قَتَلَهُ، وَإِنْ شَاءَ أَخَذَ الدِّيَةَ "

Tercüme: Ebû Hüseyin b. Fadl el-Kattân Bağdat'ta rivâyet etti (dedi ki), bize Ahmed b. Osmân b. Yahyâ el-Âdemî rivâyet etti (dedi ki), bize İbrahim b. Heysem rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Râşid rivâyet etti, O Süleymân b. Mûsâ'dan, O'da Amr b. Şuayb'dan, O'da Babasından, O'da Dedesinden Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Kim kasten adam öldürürse. katil maktûlün velisine teslim edilir. Veli dilerse katile kısas yapar dilerse diyet alır."¹⁶⁰⁸

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Hüseyin b. Fadl el-Kattân Bağdat → Ahmed b. Osmân b. Yahyâ el-Âdemî → İbrahim b. Heysem¹⁶⁰⁹ → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Râşid → Süleymân b. Mûsâ → Amr b. Şuayb → Babası → Dedesi.

Ebû Hüseyin b. Fadl el-Kattân Bağdat (ö. 415/1025), tam adı Muhammed b. Hüseyin el-Mütevesî. Hatib el-Bağdadi ondan hadis yazdığını ve güvenilir olduğunu söylemiştir. Zehebi de güvenilir demiştir.¹⁶¹⁰

Ahmed b. Osmân b. Yahyâ el-Âdemî (ö. 349/961), Hatib el-Bağdadi güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁶¹¹

¹⁶⁰⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VI, 30; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 328; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 167.

¹⁶⁰⁷ Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kebîr*, VII, 761, h.n. 15669.

¹⁶⁰⁸ Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kebîr*, Kitâbu'l-Cirâh, 38.

¹⁶⁰⁹ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. "Kütüb-i tisa'da bulunmayan rivayetler." 123. Hadis.

¹⁶¹⁰ Vâdî'î, *Neşru's-Sahife*, s. 384.

¹⁶¹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 56.

Muhammed b. Râşid (ö. 161/778), Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir.¹⁶¹²

Süleymân b. Mûsâ (ö. 115-119/734-738), Yahya b. Maîn güvenilir, Ebû Hâtim doğru sözlü olduğunu söylemişlerdir.¹⁶¹³

Amr b. Şuayb (ö. 118/737), Yahya b. Maîn hadisi yazılabileceğini, güvenilir, hadisleri babasından duyduğunu söylemiştir.¹⁶¹⁴

Babası, tam adı Şuayb b. Muhammed (ö. ?). Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbban *es-Sikât* kitabında zikretmiştir.¹⁶¹⁵

Dedesı (ö. 63/683), tam adı Abdullah b. Amr b. el-Âs. Ashab-ı kiramdandır.¹⁶¹⁶

Rivayet senedindeki rical biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün ravileri güvenilir olup, isnad sahihtir.

Tahrîc: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce,¹⁶¹⁷ Tirmizî,¹⁶¹⁸ Nesâî¹⁶¹⁹ ve Ahmed b. Hanbel,¹⁶²⁰ rivayet etmiştir.

134. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، بِبَغْدَادَ، أَنَّ أَحْمَدَ بْنَ عُمَانَ بْنِ يَحْيَى الْأَدْمِيَّ، ثنا إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْهَيْثَمِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ قَتَلَ عَمَدًا دَفَعَ إِلَى وَلِيِّ الْمَقْتُولِ، فَإِنْ شَاءَ قَتَلَهُ، وَإِنْ شَاءَ أَخَذَ الدِّيَةَ، وَهِيَ ثَلَاثُونَ حِقَّةً، وَثَلَاثُونَ جَذَعَةً، وَأَرْبَعُونَ خَلْفَةً، وَذَلِكَ عَقْلُ الْعَمْدِ، وَمَا صَوْلَحُوا عَلَيْهِ فَهُوَ لَهُمْ، وَذَلِكَ تَشْدِيدُ الْعَقْلِ "

Tercüme: Ebû Hüseyin b. Fadl el-Kattân Bağdat'ta rivâyet etti (dedi ki), bize Ahmed b. Osmân b. Yahyâ el-Âdemî rivâyet etti (dedi ki), bize İbrahim b. Heysem rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Râşid rivâyet etti, O Süleymân b. Mûsâ'dan, O'da Amr b. Şuayb'dan, O'da Babasından, O'da Dedesinden Rasulullâh (s.)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

¹⁶¹² Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, I, 81; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, VII, 253; Mizzî, *a.g.e.*, XXV, 186.

¹⁶¹³ İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, IV, 141; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 379; Mizzî, *a.g.e.*, XII, 92.

¹⁶¹⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, V, 333; Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, VI, 342; İbn Ebi Hâtim, *a.g.e.*, VI, 238; Mizzî, *a.g.e.*, XXII, 64.

¹⁶¹⁵ Mizzî, *a.g.e.*, XII, 534; İbn Hibbân, *es-Sikât*, I, 190.

¹⁶¹⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XV, 357.

¹⁶¹⁷ İbn Mâce, *Diyet*, 4.

¹⁶¹⁸ Tirmizî, *Diyet*, 1.

¹⁶¹⁹ Nesâî, *Kasême*, 33-34.

¹⁶²⁰ Ahmed b. Hanbel, XI, 243, h.n. 663,6717,6719,6743,7033,7090.

“Kim kasten adam öldürürse maktulun velisine teslim edilir. Maktulun velisi dilerse kısas yapar dilerse diyet alır. Diyetin miktarı ise otuz tane dört yaşına basmış, otuz tane beş yaşına basmış ve kırk tanesi de gebe olmak üzere yüz deve dir. Bu amden öldürmelerde akilenin ödemesi gereken diyettir. Anlaştıkları şeyler de kendilerininindir. Bu da akileyi zorlamak demektir.”¹⁶²¹

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Hüseyin b. Fadl el-Kattân Bağdat → Ahmed b. Osmân b. Yahyâ el-Âdemî → İbrahim b. Heysem → Heysem b. Cemîl → Muhammed b. Râşid → Süleymân b. Mûsâ → Amr b. Şuayb → Babası → Dedesi.

Hadisin sened değerlendirmesi ve tahrirci 133 nolu hadiste yapılmıştır.

135. Hadis

وَأَنْبَأَ أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهَ، أَنْبَأَ أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذَّهَلِيُّ، ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: " دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءٌ "

Tercümesi: Ebu Tâhir el-Fakîh haber verdi (dedi ki) bize, Ebû Bekir Kattân haber verdi (dedi ki), bize Muhammed b. Yahya ez-Zühli rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hammâd b. Seleme rivâyet etti, O'da Ebû Zübeyr'den, o'da Cabir (r.a.)'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Rasulullâh (s.) Mekke'nin fethi günü Mekke'ye başında siyah bir sarıkla girdi.*”¹⁶²²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebu Tâhir el-Fekîh → Ebû Bekir Kattân → Muhammed b. Yahya ez-Zehlî¹⁶²³ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme¹⁶²⁴ → Ebû Zübeyr¹⁶²⁵ → Cabir.¹⁶²⁶

*Ebu Tâhir el-Fakîh (ö. 410/1020), tam adı Muhammed b. Muhammed b. Mahmeş b. Ali b. Davud b. Eyyub b. Muhammed. Zehebi, fıkıhçı, alim, örnek alınacak bir kişi olup Horasan'ın hocalarından birisidir demiştir.*¹⁶²⁷

¹⁶²¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kebîr, Kitâbu'd-Diyât*, 6.

¹⁶²² Beyhakî, *es-Sünen*, Kitâbu'l-cumua, 101.

¹⁶²³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 2. Hadis.

¹⁶²⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 6. Hadis.

¹⁶²⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

¹⁶²⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 27. Hadis.

¹⁶²⁷ Muhammed b. Abdülfettâh, *İthâfu'l-Mürtekî*, I, 495.

Ebû Bekir Kattân (ö. ?), tam adı Muhammed b. Hüseyin. Güvenilir bir ravidir.¹⁶²⁸

Ravilerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahihtir.

Tahric: Hadisi farklı senedlerle hemen hemen aynı lafızlarla, Müslim,¹⁶²⁹ İbn Mâce,¹⁶³⁰ Ebû Dâvud,¹⁶³² Tirmizî,¹⁶³³ Nesâî¹⁶³⁴ ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir.

136. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوَدُبَارِيُّ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، أَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ خَفْصِ بْنِ غَيَّالَانَ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَتَى نَنْتَرِكُ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ؟ قَالَ: " إِذَا ظَهَرَ فِيكُمْ مَا ظَهَرَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ قَبْلَكُمْ " قَالُوا: وَمَا ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " إِذَا ظَهَرَ الْإِدْهَانُ فِي خِيَارِكُمْ، وَالْفَاحِشَةُ فِي شِرَارِكُمْ، وَالْفَقْهُ فِي رِدَائِكُمْ "

Tercümesi: Ebû Ali Rûzbârî rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyin b. Hasan b. Eyyûb rivâyet etti (dedi ki), bize Ebû Hâtim el-Razi rivayet etti (dedi ki), bize Hakem b. Musa rivayet etti (dedi ki) bize Heysem b. Cemîl rivayet etti, O'da Hafs b. Ğaylan'dan, O'da Mekhul'dan, O'da Enes b. Mâlik (r.a.)'ten. Rasulullâh (s.)'e şöyle denilmiştir: *"İyiliği emretmeyi ve kötülükten nehyetmeyi ne zaman bırakalım?"* Rasulullâh (s.): *"Sizden önce İsrailoğullarında meydana gelen şeyler sizde zuhur ederse."* dedi. Ya Rasulallâh (s.) İsrailoğullarında meydana gelen şey nedir?" dediler. Rasulullâh (s.): *"Ne zaman iyilerinizde müdahene (yağcılık), kötülerinizde fuhuş ve zina başgösterir ve fıkıh da en rezillerinizin malı haline gelirse."* buyurdu.¹⁶³⁵

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Ali Rûzbârî → Hüseyin b. Hasan b. Eyyûb → Ebu Hatim el-Razi → Hakem b. Musa → Heysem b. Cemil → Hafs b. Ğaylan → Mekhul¹⁶³⁶ → Enes b. Malik.¹⁶³⁷

¹⁶²⁸ Halîfî, *el-İrşâd fi Ma'rifeti Ulmâi'l-Hadîs*,

¹⁶²⁹ Müslim, *Hac*, 83.

¹⁶³⁰ İbn Mâce, *Cihad*, 22.

¹⁶³¹ Ahmed b. Hanbel, XXIII, 178, h.n. 14904,15158.

¹⁶³² Ebû Dâvud, *Libas*, 21.

¹⁶³³ Tirmizî, *Libas*, 11.

¹⁶³⁴ Nesâî, *Zînet*, 109.

¹⁶³⁵ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, X, 52, h.n. 7149.

¹⁶³⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 28. Hadis.

Ebû Ali Rûzbârî, hakkında her hangi bir bilgiye raslanmamıştır.

Hüseyin b. Hasan b. Eyyûb (ö. ?), Edib nahiv âlimi ve hadiste hafızdır.¹⁶³⁸

Ebu Hatim el-Razi (ö. 275/889), tam adı Muhammed b. İdris b. Münzir b. Davud b. Mihran. İbn Hacer hadis hafızlardan birisidir demiştir. Zehebi ise gezgin, hadisi metin ve senedinde maharetli birisi olduğunu söylemiştir.¹⁶³⁹

Hakem b. Musa (ö. ?), İbn Hacer doğru sözlü olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁶⁴⁰

Hafs b. Gaylan (ö. ?), İbn Hacer doğru sözlü, fakih olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.¹⁶⁴¹

Hadisin senedinde problemli bir ravi görülmemektedir. Yalnız Ebû Ali Rûzbârî meçhul bir ravi olup hakkında bilgiye raslanmamıştır.

Tahric: Hadisi bu ve buna yakın lafızlarla İbn Mâce¹⁶⁴² rivayet etmiştir.

137. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، وَأَبُو صَادِقِ بْنِ أَبِي الْفَوَارِسِ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ التَّنُوخِيُّ الْحَمِصِيُّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلِ الْأَنْطَاكِيِّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، أَخْبَرَنِي الْمُقْبَرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ تَوَضَّأَ ثُمَّ خَرَجَ يُرِيدُ الصَّلَاةَ فَهُوَ فِي الصَّلَاةِ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهِ."

Tercümesi: Ebû Zekeriyâ b. Ebû İshâk ve Ebû Sâdık b. Ebû Fevâris haber verdiler (dediler ki), bize Ebû Abbâs el-Esam rivâyet etti (dedi ki), bize Saîd b. Osmân et-Tenûhî el- Hımsî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl el-Antâkî rivâyet etti (dedi ki), bize Muhammed b. Müslim rivâyet etti, O İsmâîl b. Ümeyye'den, O'da Makberî'den, O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resulullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Kim abdest alıp, sonra namaz kılmak niyetiyle evinden çıkarsa, evine dönünceye kadar namazda sayılır."¹⁶⁴³

¹⁶³⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. 8. Hadis.

¹⁶³⁸ Zehebî, *Siyeru Âlemi'n-Nübelâ*, XVII, 217.

¹⁶³⁹ Mizzî, *a.g.e.*, XXIV, 381.

¹⁶⁴⁰ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 136.

¹⁶⁴¹ Mizzî, *a.g.e.*, VII, 70.

¹⁶⁴² İbn Mâce, *Fiten*, 21.

¹⁶⁴³ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, IV, 360, h.n. 2640.

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Zekeriyyâ b. Ebû İshâk → Ebû Sâdık b. Ebû Fevâris → Ebû Abbâs el-Esam → Saîd b. Osmân Tenûhî → Heysem b. Cemîl el-Antâkî → Muhammed b. Müslim¹⁶⁴⁴ → İsmâil b. Ümeyye¹⁶⁴⁵ → Makberî¹⁶⁴⁶ → Ebû Hüreyre.¹⁶⁴⁷

Ebû Zekeriyyâ b. Ebû İshâk (ö. 414/1024), tam adı Yahya b. İbrahim b. Muhammed b. Yahya b. Suhteveyh Ebû Zekeriya b. Ebû İshak el-Muzekkî. Herkes tarafından tanınan, hayırla yâd edilen bir hadis hocasıdır. Güvenilir ve âdil olduğu söylenmektedir.¹⁶⁴⁸

Ebû Sâdık b. Ebû Fevâris (ö. 415/1025), tam adı Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Şâzân Ebû Sâdık b. Ebû Fevâris el-Attâr es-Saydalânî en-Neysâbûrî. Abdulğâfir el-Fârisî, amelde şafî mezhebine mensub olduğunu, güvenilir, sağlam, dindar ve tanınmış birisi olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁴⁹

Ebû Abbâs el-Esam (ö. ?), tam adı Muhammed b. Yakub b. Yusuf b. Ma'kal b. Sinân b. Abdullah Ebû Abbâs el-Ma'kalî eş-Şeybânî en-Neysâbûrî el-Esam. Meşhur bir muhaddistir.¹⁶⁵⁰ Birçok kişiden hadis dinlemiştir. Hadis yolculuklarına çok çıkmıştır. Mısır'a gitmiş ve orada Rabî' b. Süleyman'dan İmam Şafî (ö. 204/820)'nin *el-Müsned*'ini dinlemiştir.¹⁶⁵¹

Saîd b. Osmân et-Tenûhî el-Humsî (ö. ?), lakabı Ebû Osman el-Hımsî. İbn Ebu Hâtım yeri doğru sözlülerin arasındadır demiştir.¹⁶⁵²

Bu rivayet, Makberî'nin zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Diğer raviler ise güvenilir ravilerdir.

Tahrîc: Hadisi hemen hemen aynı lafızlarla Dârimî¹⁶⁵³ rivayet etmiştir.

¹⁶⁴⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. hadis.

¹⁶⁴⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. hadis.

¹⁶⁴⁶ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. hadis.

¹⁶⁴⁷ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunan rivayetler.” 8. hadis.

¹⁶⁴⁸ Tekiyyüddîn, *el-Müntehab*, s. 528.

¹⁶⁴⁹ Mansûr, *Selsebilu'n-Nekî*, s. 539.

¹⁶⁵⁰ İbn Asâkir, *a.g.e.*, LVI, 287

¹⁶⁵¹ İbn Nokta, *et-Takyîd Lima'rifeti Ruvâti's-Sünen ve'l-Mesânîd*, s.123.

¹⁶⁵² İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, IV, 47.

¹⁶⁵³ Dârimî, *Salât*, 121.

138. Hadis

أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سَلَمٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرُوزِيُّ، أَخْبَرَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، حَدَّثَنَا الْهَدَيْلُ بْنُ بِلَالٍ الْمَدَانِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ وَقْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: جَاءَ أَهْلُ نَجْرَانَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: الْأَجَالُ وَالْأَرْزَاقُ تُقَدَّرُ، وَالْأَعْمَالُ إِلَيْنَا. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: " {إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعْرِ} [القمر: 47] إِلَى قَوْلِهِ: {كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ} [القمر: 49] إِلَى قَوْلِهِ: {وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَقَرٌّ} [القمر: 53] "

Tercümesi: Ebû Sa'd el-Mâlînî haber verdi (dedi ki), bize Ebû Ahmed b. Adiy el-Hâfız haber verdi (dedi ki), bize Abdullah b. Muhammed b. Selem rivâyet etti (dedi ki), bize Hüseyin b. Hasan el-Mervezî rivâyet etti (dedi ki), bize Heysem b. Cemîl rivâyet etti (dedi ki), bize Hüzeyl b. Bilâl el-Medâînî rivâyet etti (dedi ki), bize Ömer b. Vâkıd b. Abdullah b. Ömer rivâyet etti, O'da Babasından, O'da Dedesinden şöyle dediğini rivâyet etmiştir. Necranlılar Rasulullâh (s.)'e gelerek: “*Ya Rasulullâh! Amel yapmamız gerektiği halde ecel ve rızık Allah tarafından takdir mi ediliyor?*” diye sordular. Bunun üzerine Allah şu ayetleri indirdi: “Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler.”, “Biz her şeyi ölçüyle yarattık..... ve büyük küçük her şey satır satı yazılıdır.” (Kamer, 47-49)¹⁶⁵⁴

Hadîsin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: Ebû Sa'd el-Mâlînî → Ebû Ahmed b. Adiy el-Hâfız → Abdullah b. Muhammed b. Selem → Hüseyin b. Hasan el-Mervezî → Heysem b. Cemîl → Hüzeyl b. Bilâl el-Medâînî → Ömer b. Vâkıd b. Abdullah b. Ömer → Babası → Dedesi.

Ebû Sa'd el-Mâlînî (ö. 412/1022), tam adı Ahmed b. Muhammed el-Sûfî. Ebû Bekir el-Hatîb, güvenilir, doğru sözlü, dikkatli, salih ve iyi birisi olduğunu söylemiştir. Zehebi ise imam, muhaddis, doğru sözlü ve zahid birisi olduğunu söylemiştir.¹⁶⁵⁵

Ebû Ahmed b. Adiy el-Hâfız (ö. 365/976), İbn Asâkir (ö. 571/1176) güvenilir olduğunu söylemiştir. Zehebi ise ilel ve rical ilminde benzeri olmayan bir hafız olduğunu söylemiştir.¹⁶⁵⁶

¹⁶⁵⁴ Beyhakî, *el-Kadâ ve'l-Kader*, s. 177, h.n. 154.

¹⁶⁵⁵ Muhammed b. Abdülfettâh, *İthâfu'l-Mürtekî*, s. 99, h.n. 22.

¹⁶⁵⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, VIII, 240; İbn Kesîr, *Tabakâtu's-Şâfiyyîn*, I, 284.

(s.) şöyle buyurdu: “Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Vârise (Mirasçıya) vasiyet yoktur. Çocuk yatak sahibinindir. Zina edene ise mahrumiyet vardır. Her kim babasından başka bir adamın kendi babası olduğunu iddia ederse yahutta (bir köle) kendisini efendilerinden başkasına nisbet ederse Allah’ın laneti onun üzerine olsun.”¹⁶⁶²

Hadisin Senedi ve Değerlendirmesi:

Sened: İmam Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed el-Kâdî → Ebû Tâhir Muhammed b. Muhammed b. Hamîs ez-Ziyâdî → Ebû Bekir Muhammed b. Ömer b. Hafs et-Tâcir → Muhammed b. Ahmed b. Velîd¹⁶⁶³ → Heysem b. Cemîl → Hammâd b. Seleme → Katede¹⁶⁶⁴ → Şehr b. Havşeb¹⁶⁶⁵ → Abdurrahmân b. Ğanem → Amr b. Hârice.

*İmam Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed el-Kâdî (ö. 213 ya da 214/830 ya da 831), kadılık yapmış değerli bir hocadır aynı zamanda güvenilir bir ravidir.*¹⁶⁶⁶

*Ebû Tâhir Muhammed b. Muhammed b. Hamîs ez-Ziyâdî (ö. 410/1020), fıkıhçıdır aynı zamanda Horasan’da hadis hocasıdır.*¹⁶⁶⁷

*Ebû Bekir Muhammed b. Ömer b. Hafs et-Tâcir (ö. 335/947), hadiste imamdır, zühd ehli ve ibadete düşkün birisidir. Zengin olmasına rağmen malı mülkü terk ederek kendisini ibadete ve Kur’an tilavetine vermiştir.*¹⁶⁶⁸

*Hammâd b. Seleme (ö. ?), Ahmed b. Hanbel hadislerinin doğru olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn güvenilir olduğunu söylemiştir.*¹⁶⁶⁹

*Abdurrahmân b. Ğanem (ö. 78/698), ibn Sa’d güvenilir olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer (ö. 23/644) kendisini Şam’a fıkıh hocası olarak göndermiştir. Buhari sahabi olduğunu söylemektedir. Ebû Hâtim ise sahabi değildir demiştir.*¹⁶⁷⁰

¹⁶⁶² Beğavî, *Şerhu’s-Sünne*, V, 288, h.n. 1460.

¹⁶⁶³ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 35. Hadis.

¹⁶⁶⁴ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 32. Hadis.

¹⁶⁶⁵ Bu ravi hakkında bilgi için bkz. “*Kütüb-i tisa*’da bulunmayan rivayetler.” 115. Hadis.

¹⁶⁶⁶ Tekiyyüddîn, *el-Müntehab Min Kitâbü’s-Siyâk*, s. 391; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 650.

¹⁶⁶⁷ Mahmud b. Abdülfettâh, *İthâfu’l-Mürtekî*, s. 492.

¹⁶⁶⁸ İbn Mende, *Fethu’l-Bâb fi’l-Kinâ ve’l-Alkâb*, s. 119; Zehebî, *Siyeru Alemi’n-Nübelâ*, XII, 7.

¹⁶⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 140.

¹⁶⁷⁰ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 441; Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, V, 247; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, V, 274; Mizzî, *a.g.e.*, XVII, 339.

Amr b. Hârice (ö. ?), Ashab-ı kiramdandır. Ebu Süfyan (ö. 31/652)'ın Rasulullâh (s.)'a gönderdiği elcidir.¹⁶⁷¹

Hadisin senedinde bulunan ravilerin tümü güvenilir olup, hadis sahihtir.

Tahrîc: Hadis bu ve buna yakın lafızlarla, İbn Mâce,¹⁶⁷² Tirmizî,¹⁶⁷³ Nesâî,¹⁶⁷⁴ Ahmed b. Hanbel¹⁶⁷⁵ ve Dârimî¹⁶⁷⁶ rivayet etmiştir.

2.3. Hadislerin Genel Değerlendirmesi

Heysem b. Cemîl'in rivayetlerini incelediğimiz bu bölümde yapmış olduğumuz inceleme ve araştırmalar sonucunda şunları söylemek mümkündür. Tespit ettiğimiz merfu rivayetlerin toplamı sayısal olarak 149 tanedir.

Hadislerin yaklaşık %7'si *Kütüb-i tisa*'da geçmektedir. %93'ü de diğer hadis kaynaklarında mevcuttur.

Rivayetlerin kaynaklarına göre dağılımı; İbn Mâce 6, Dârimî 2, Ahmed b. Hanbel 1, Abdullah b. Mübarek el-Mervezî 5, Kâsım b. Sellâm 2, Hüseyin b. Hasan 3, İbn Zencûye 1, Buhârî (Edebu'l-Müfred)1, İbn Ebî Âsım 2, Bezzâr 6, İbnü'l-Cârûd 3, Taberî 1, İbn Huzeyme 1, Serrâc 3, Ebû Avâne 19, Tahavî 25, Harâitî 21, Ebû Bekir İbnu'l Arabî 4, Tabarânî 14, Ebu's-Şeyh 1, Dârekutnî 5, Muhammed b. Abdurrahmân 1, Fâkihî 1, Hâkim en-Nîsâbûrî 3, Ebu'l-Kâsım et-Taberî 1, Ebû Kasım 1, Ebû Amr ed-Dânî 1, Beyhâkî 9, Beğavî 1 olmak üzere toplamda 149 tanedir.

İncelediğimiz hadislerde sahih hadislerin oranı tüm hadislerin içinde yaklaşık olarak % 42, zayıf hadislerin oranı ise %58 dir.

Hadisin aynısı veya yakın lafızlarla benzerlerini incelemek maksadıyla yaptığımız tahrîc sonucunda; hadislerin %79'unun *Kütüb-i tisa*'da olduğu tespit edilmiş, %21'nin de *Kütüb-i tisa*'da mevcut olmadığı görülmüştür.

Ravinin rivayetlerinin %79'unun *Kütüb-i tisa*'da bulunması güvenilirliği hakkında yeterli bilgi vermektedir.

Yukarda verdiğimiz sayı ve oranları tablolarda şöyle gösterebiliriz.

¹⁶⁷¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 304; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VI, 229; Mizzî, *a.g.e.*, XXI, 599.

¹⁶⁷² İbn Mâce, *Vasâyâ*, 6.

¹⁶⁷³ Tirmizî, *Vasâyâ*, 5.

¹⁶⁷⁴ Nesâî, *Vasâyâ*, 5.

¹⁶⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, XXIX, s. 212, h.n. 17664-17666,17670,18081,18086,18087.

¹⁶⁷⁶ Dârimî, *Siyer*, 83; *Vasâyâ*, 28.

Tablo 1.1.

Rivayetlerin *Kütüb-i tisa*'da Yer Alıp Almamasına Göre Dağılımı, Sayısı ve Oranı.

Kaynak	Rivayet Sayısı	Oran
<i>Kütüb-i tisa</i> 'da Bulunan Rivayetler	10	%7
<i>Kütüb-i tisa</i> 'da Bulunmayan Rivayetler	139	%93
Toplam	149	%100

Tablo 1.2.

Kütüb-i tisa'daki Rivayetlerin Kaynak Dağılımı, Sayısı ve Oranı

Kaynak	Rivayet Sayısı	Oran
İbn Mâce, <i>Sünen</i>	7	%70
Dârimî, <i>Sünen</i>	2	%20
Ahmed b. Hanbel, <i>Müsned</i>	1	%10
Toplam	149	%100

Tablo 1.3.

Kütüb-i tisa 'da Yer Almayan Rivayetlerin Kaynak Dağılımı, Sayısı ve Oranı

Kaynak	Rivayet Sayısı	Oran	Kaynak	Rivayet Sayısı	Oran
Abdullah b. Mübarek el-Mervezî, <i>Kitâbu 'z-Zühd</i>	5	%3.5	Ebu'ş-Şeyh <i>Kitâbu 'l-Emsâl</i>	1	%0.7
Ebû Ubeyd , <i>et-Tahûr</i>	2	%1.4	Dârekutnî, <i>Sünen</i>	5	%3.5
Hüseyin b. Hasan <i>el-Bir ve 's-Sila</i>	3	%2.1	<i>Muhammed b. Abdurrahmân</i> , <i>el-Mühallisiyyât</i>	1	%0.7
İbn Zencüye <i>Kitâbu 'l-Emvâl</i>	1	%0.7	Fâkihî <i>Ehbâru Mekke</i>	1	%0.7
Buharî <i>el-Edebu 'l-Müfred</i>	1	%0.7	Hâkim en-Nisâbûrî, <i>el-Müstedrek ale 's-Sahihayn</i>	3	%2.1
İbn Ebî Âsım <i>el-Âhâd ve 'l-Mesânî</i>	2	%1.4	Ebu'l-Kâsim et-Taberî <i>Usûl İ'tikâd Ehli 's-Sünneti ve 'l-Cemâati</i>	1	%0.7
Bezzâr <i>Müsned</i>	6	%4.3	Ebû Kasım <i>Emâli İbn Büşrân</i>	1	%0.7
İbnü'l-Cârûd <i>el-Müntekâ</i>	3	%2.1	Ebû Amr ed-Dânî <i>es-Sünenü 'l-Vârideti fi 'l-Fiteni ve Ğavâlihâ ve 's-Sâatü ve Eşrâtühâ</i>	1	%0.7

Taberî <i>Şerhu Usûl İtikâd Ehlü's-Sünneti ve'l-Cemâati</i>	1	%0.7	Beyhâkî <i>es-Sünenu'l-Kebîr, Mârifetu's-Süneni ve'l-Âsâr, Sünen es-Sağîr, Şuabü'l-İman, el-Kadâ ve'l-Kader</i>	9	%6.4
İbn Huzeyme, <i>es-Sahîh</i>	1	%0.7	Beğavî, <i>Şerhu's-Sünne</i>	1	%0.7
Serrâc <i>Hadîsu's-Serrâc</i>	4	%2.8	Dûlâbî <i>el-Künâ ve'l-Esmâ</i>	1	%0.7
Ebû Avâne <i>el-Müstahrec</i>	19	%13.6	Ebû Nuaym <i>Hilyetu'l-Evliyâ</i>	2	%1.4
Tahavî <i>Şerhu Meâni'l-Âsâr ve Şerhu Müşkilü'l-Âsâr</i>	25	%17.9	Tabarânî: <i>Müsnedu's-Şâmiyyîn, el-Mücemu'l-Kebîr, el-Mücemu's-Sağîr</i>	14	%10
Harâitî <i>İtilâlü'l-Kulûb, Mesâvîu'l-Ahlâk Mezmûmühâ ve Mekârimu'l-Ahlâk</i>	21	%15.1	Ebû Bekir eş-Şâfî <i>Kitâbu'l-Fevâid</i>	4	%2.8
Toplam	94		Toplam	45	
			Genel Toplam	139	

Tablo 1.4.

Tüm Rivayetlerde Sahih ve Zayıf Hadislerin Sayısı ve Oranı

Sihhat Açısından Durumu	Sayı	Oran
Sahih Hadisler	62	%42
Zayıf Hadisler	87	%58

Tablo 1.5

Taric Sonucunda Rivayetlerin *Kütüb-i tisa* 'ya Göre Sayı ve Oranı.

Kaynak	Sayı	Oran
Kütüb-i tisa 'da Yer Alan	117	%79
Kütüb-i tisa 'da Yer Almayan	32	%21

SONUÇ

Heysem b. Cemîl, h. II. yy'ın sonları ve III. yy'ın başlarında yaşamış bir hadis ravidir. Hakkında yaptığımız inceleme ve değerlendirmeler, Heysem b. Cemîl'in Ehli'l-Hadis geleneğine bağlı bir ravi olduğunu göstermektedir. Heysem b. Cemîl'in ne zaman doğduğu hakkında kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte onun Bağdat'ta doğduğu, kaynaklarda yer almaktadır. Heysem b. Cemil'in ailesiyle ilgili fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Süleyme adında bir karısı ve Sehl adında bir oğlu olduğu kaydedilmektedir. Vefat tarihi ihtilafli olmakla birlikte 213/828 yılında ebedi âleme irtihal ettiği bilgisi ağır basmaktadır.

Heysem b. Cemil, hayatının önemli bir bölümünü yaşadığı dönemin önemli ilim merkezlerinden sayılan Bağdad, Şam ve Antakya'da geçirmiş, o dönemde başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere âlimlerin uğrak yeri olan Tarsus'ta da bulunmuştur.

Hanbelî mezhebinin kurucusu olan Ahmed b. Hanbel'in hocası konumunda olan Heysem b. Cemil, Maliki mezhebinin kurucusu Malik b. Enes'e talebelik etmiş ve onunla zaman zaman ilmi muhaverelerde bulunmuştur. Ayrıca Heysem b. Cemîl'in Hanefi Mezhebinin kurucusu Ebu Hanife hakkında ifade ettiği önemli görüşleri bulunmaktadır.

Heysem b. Cemîl diğer âlimler tarafından olumlu eleştiriler aldığı gibi özellikle hayatının son dönemlerine doğru olumsuz eleştirilere de maruz kalmıştır. Birçok hocadan ders almış ve çok kişiye de hocalık yapmıştır.

Heysem b. Cemil, Abbasî Devleti'nin ilkbaharı sayılan doğuş ve gelişme dönemlerine tanık olmuş bir âlimdir. Abbassilerden; Ebû Ca'fer el-Mansûr (136/754-158/775), Muhammed el-Mehdî (158/775-169/785), Mûsâ el-Hâdî (169/785-170/786), Hârûn er-Reşîd (170/786-193/809), el-Emîn (193/809-198/813) ve el-Me'mûn (198/813-218/833) dönemlerinde yaşamıştır.

Heysem b. Cemîl, hicri ikinci asrın başlarından itibaren hararetle tartışılmaya başlanan önemli kelâmî meselelerden birisi, iman ve halku'l-Kur'an meselelerine bir hadisçi olarak ilgisiz kalmamıştır.

Yaşadığı dönemde en çok tartışılan imanın mahiyeti ve Kur'an'ın yaratılması konularında Heysem b. Cemîl, imanın söz ve amel olduğunu savunmuştur. Halku'l-Kuran meselesinde de Kur'an'ın yaratılmış olmadığını ve Allah'ın keliması olduğunu savunmuştur.

Heysem b. Cemîl'in muteber ilk dönem hadis kaynaklarında rivayetleri bulunmaktadır. *Kütüb-i tisa* olarak adlandırılan eserler içinde Dârimî, İbn Mâce ve Ebû Dâvud'un *es-Sünen* isimli eserlerinde; Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde rivayetlerinin mevcuttur. Ayrıca Taberânî'nin *el-Mücem* 'lerinde ve Dârekutnî'nin *es-Sünen* 'in de de rivayetleri vardır.

Bu çalışmada; Heysem b. Cemil'in, Hz. Rasulullâh (s.)'e izafe edilen 149 rivayeti tesbit edilerek değerlendirmesi yapılmıştır. Aynı zamanda Heysem b. Cemîl'in 73'e yakın mevkuf rivayetinin de bu eserlerde olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Heysem b. Cemil'in rivayetleri ile ilgili olarak yaptığımız incelemeler sonucunda; 149 rivayetin 62 tanesinin sahih ve 87 tanesinin ise zayıf rivayet çeşidinden olduğu ortaya çıkmıştır. Yaptığımız Tahric çalışmaları sonucunda da benzer veya yakın lafızlarla 149 rivayetten 117 tanesinin *Kütüb-i tisa*'da yer aldığı tesbit edilmiştir.

Sonuç olarak, kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmayan ve mevcut bilgilerin dağınıklığı nedeniyle detaylı bir çalışma gerektiren; Heysem b. Cemîl'in kimliği, kişiliği ve rivayetlerini tespit etmeye yönelik bu çalışmamızın, ileride yapılacak yerel ravi biyografisi veya Anadolu topraklarında yaşayan ravi merkezli çalışmalara katkı sağlamasını ve bu çalışmalar için bir çıkış noktası ve kaynak olmasını temenni ediyoruz. Bu şahsiyetleri tanımak ve tanıtmamızın; Anadolu'da yaşayan Müslümanların İslam dinine hizmetlerinin ortaya çıkarılması açısından da büyük önem arzettiği kanaatindeyiz. Ayrıca Heysem b. Cemîl'in örnek kişiliğinin de günümüz Müslümanları için bir rehber olmasını Cenab-ı Allah'tan diliyoruz.

KAYNAKÇA

Abdullah b. Mübârek el-Mervezî (ö. 181/798), *Kitâbu 'z-Zühd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

Afâne, Husâmüddin b. Musa, *Fıkhu't-Tâciru'l-Muslim*, Mektebetü'l İlmiye ve Dâru'l-Taybe Littabâati ve'n-Neşr, y.y. Birinci Baskı, 1426/2005.

Ahmed Emin, *Duha'l-İslâm*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 10. Baskı, ts.

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856), *el-Müsned*, I-L, Müessesetu'r-Risâle, Birinci Baskı, 1421/2001.

___ *el-İlel ve Marifetu'r-Ricâl*, I-III, Dâru'l-Hânî, Riyad, İkinci Baskı, 422/2001.

Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1997.

Ali b. Muhammed, Ebû Hasan Nurettin el-Mele (1014/1605), *Mirkâtu'l-Mefâtih Şerh Mişkâtü'l-Mesâbih*, Deru'l-Fikir, Beyrut, Birinci Baskı, 1422/2002, I-IX.

Aliyü'l-Kari, Ebû Hasan Ubeydullah b. Muhammed (ö. 1414/1993), *Mirkâtu'l-Mefâtih Şerhi Mişkâti'l-Mesâbih*, I-XI, İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye, Panars-Hindistan, Üçüncü Baskı, 1404/1984.

Aydın, Ali Arslan, *İslam İnançları ve Felsefesi*, Çağrı Yayınları, Ö. Baskı, İstanbul, 1979.

Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmud (ö. 855/1451), *Meğâni'l Ahyâr fi Şerh Esâmi'r-Rical Maâni'l-Âsâr*, I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1427/2006.

Beğavî, Ebû muhammed Hüseyin b. Mesud b. Muhammed b. Ferrâ (ö. 516/1123), *Şerhu's-Sünne*, I-XV, Mekteb el-İslâmî, Dimaşk-Beyrut, İkinci Baskı, 1403/1983.

Belâzûrî, Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahya b. Câbir (ö. 279/893), *Fütûhu'l-Büldân*, Dar Mektebetü'l Hilâl, Beyrut, 1408/1988.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa Ebû Bekir (ö. 458/1066), *es-Sünenu'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Üçüncü Baskı, 1424/2003.

___ *Mârifetu's-Sünen ve'l-Âsâr*, I-XV, Dar Kuteybe, Dimaşk, Birinci Baskı, 1412/1991.

___ *el-Kadâ ve'l-Kader*, Mektebetü'l-Âbikân, Riyad, Birinci Baskı, 1421/2000.

___ *Şuabü'l-İman*, I-XIV, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, Birinci Baskı, 1423/2003.

____ *es-Sünenu's-Sağîr*, I-IV, thk. Abdulmu'tî Emîn Kalacî, Câmîiatu'd-Dirâseti'l-İslâmiyye, Pakistan, Birinci Baskı, 1410-1989.

Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhalık (ö. 292/905), *el-Müsned*, I-XVIII, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, Birinci Baskı, 1430/2009.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö. 256/869), *el-Târihu'l-Kebîr*, I-VIII, Dâiratu'l-Maârif el-Osmâniyye, Haydarabad, ts.

____ *el-Edebu'l-Müfred*, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, Beyrut, Üçüncü Baskı, 1409/1989.

____ *el-Câmiu's-Sahîh*, I-IV, Mektebetu's-Selefiyye, Kahire, Birinci Baskı, 1400/1979

Dârekutnî, Ebû Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed (ö. 385/996), *es-Sünen*, I-V, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, Birinci Baskı, 1424/2004.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (ö. 255/869), *es-Sünen*, I-IV, Dâru'l-Muğnî, Suudiarabistan, Birinci Baskı, 1412/2000.

Dineverî, Ebû Bekir Ahmed b. Mervân (ö. 330/941), *Kitâbü'l-Mücâlese ve Cevâhiri'l-İlm*, I-X, Dar İbnu'l-Hazm, Beyrut, 1419/1998.

Dûlâbî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Verrâk ed-Dûlâbî (ö. 310/923), *el-Künâ ve'l-Esmâ*, I-III, Dar İbn Hazm, Beyrut, Birinci Baskı, 1421/2000.

Dûrî, Abdülazîz, "Bağdat," *DİA*, IV, 425-433, TDV Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Ebû Abdullah, Halil b. Muhammed b. Avadullah, *el-Ferâid alâ Mecmai'z-Zevâid*, Dâru'l-İmâm Buhârî, Davha-Katar, Birinci Baskı, 1429/2008.

Ebü'l-Abbâs Takiyyüddîn, Ahmed b. Ali b. Abdulkâdir El-Makrizi (ö. 845/1442), *Muhtasaru'l-Kâmil fi'd-Duafâ*, Mektebetu's-Sünne, Kahire, Birinci Baskı, 1415/1994.

Ebû Amr ed-Dânî, Osman b Saîd b. Osman b. Ömer el-Ümevi (ö. 444/1053), *es-Sünenu'l-Vâride fi'l-Fiten ve Ğavâlihâ ve's-Sâatü ve Eşrâtühâ*, I-VI, Dâru'l-Âsime, Riyad, Birinci Baskı, 1416/1995.

Ebû Avâne, Yakub b. İshak b. İbrahim (ö. 316/929), *el-Müstahrec*, I-V, Dâru'l-Marife, Beyrut, Birinci Baskı, 1419/1998.

Ebû Bekir eş-Şâfi, Muhammed b. Abdullah b. İbrahim (ö. 354/965), *Kitâbu'l-Fevâid (el-Ğaylâniyyât)*, Dâr İbnu'l-Cevzî, Riyad, Birinci Baskı, 1417/1997.

- Ebû Bekr İbnu'l-Arabi**, Muhammed b. Abdullah el-Mâliki, *el-Mesâlik fi Şerhu Muvatta el-İmam Mâlik*, I-VIII, Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Birinci Baskı, 1428/2007.
- Ebû Dâvûd**, Süleyman b. el-Eşa's es-Sicistânî (ö. 275/888), *es-Sünen*, Beytü'l-Efkâr ed-Devliye, Riyad, ts.
- Ebû Kasım**, Abdulmelik b. Muhammed b. Abdullah b. Buşrân (ö. 430/1039), *Emâli İbn Büşrân*, Dâru'l-Vatan, Riyad, Birinci Baskı, 1418/1997.
- Ebu'l-Kâsim et-Taberî**, Hibetüllah b. Hasan b. Mansûr (ö. 418/1027), *Usûl İ'tikâd Ehlu's-Sünneti ve'l-Cemâati*, I-IV, thk. Ahmed b. Sa'd b. Hemedân el-Ğamîdî, Dâr Taybe, Suudiarabistan, Sekizinci Baskı, 1423-2003.
- Ebu'l-Maati en-Nûrî**, *Mûsiatu Ekvâl İmam Ahmed b. Hanbel fi Ricâli'l-Hadîs ve İlelihî*, I-IV, Âlemu'l-Kütüb, y.y., Birinci Baskı, 1417/1997.
- Ebu'l-Muallâ**, Şemsuddîn Muhammed b. Abdurrahman (ö. 1167/1754), *Dîvânu'l-İslâm*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1411/1990.
- Ebû Nuaym**, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Musa b. Mihran el-İsbahânî (ö. 430/1039), *Ma'rifetu's-Sahâbe*, I-VII, Dâru'l-Vatan li'n-Neşır, Riyad, Birinci Baskı, 1419/1998.
- _____*Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Esfiyâ*, I-X, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1409/1988.
- Ebu's-Şeyh**, Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cafer el-Esbehânî (ö. 369/980), *Kitâbu'l-Emsâl fi'l-Hadîsi'n-Nebevî*, Dâru's-Selefiyye, Bunbay-Hindistan, Üçüncü Baskı, 1408/1987.
- Ebû Tâlib el-Mekki**, Muhammed b. Ali b. Atiyye (ö. 386/997), *Kûtu'l Kulûb fi Muâmeleti'l-Mahbûb*, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, İkinci Baskı, 1426/2005.
- Ebû Ubeyd**, el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî (ö. 224/838), *et-Tahûr*, Mektebetü's-Sahâbe, Cidde, Birinci Baskı, 1414/1994.
- Fakihî**, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Abbâs (ö. h. III. yy.), *Ahbâru Mekke*, I-VI, Dâru'l- Hıdır, Beyrut, İkinci Baskı, 1414/1994.
- Fayda**, Mustafa, Seyf b. Zîyezen, *DİA*, XXXVII, 29-30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1416/1996.
- Hâkim en-Nisâbûrî**, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1411/1990.

Halîfî, Ebû Ya'lâ Halil b. Abdullah b. Ahmed el-Halîf el-Kazvînî (ö. 446/1055), *el-İrşâd fî Ma'rifeti Ulamâi'l-Hadîs*, I-III, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, Birinci Baskı, 1409/1988.

Harâitî, Ebû Bekir Muhammed b. Câfer (ö. 327/939), *Îtilâlu'l-Kulûb*, Nizâr Mustafa el-Bâz, Mekke, İkinci Baskı, 1421/2000.

_____*Mesâvîu'l-Ahlâk ve Mezmûmihâ*, Mektebetu'el-Suvâd Li't-Tevzî', Cidde, Birinci Baskı, 1413/1993.

_____*el-Müntekâ Min Kitâbü Mekârimi'l-Ahlâk ve Meâlîhâ*, Dâru'l-Fikir, Dimaşk, 1406/1985.

_____*Mekârimu'l-Ahlâk ve Meâlîhâ*, Dâru'l-Âfâk el-Arabiyye, Kahire, Birinci Baskı, ts.

Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel İslâm Tarihi*, Trc. İsmail YİĞİT-Sadrettin GÜMÜŞ, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1407/1987.

Hatay Valiliği, *Hatay Kültür Envanteri*, I-II, Hatay, 1435/2014.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit (ö. 463/1071), *Târîhu Bağdâd*, I-XXIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmîye, Beyrut, Birinci baskı, 1417/1996.

_____*Tarihu Bağdât ve zuyûlihî*, I-XXIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmîye, Beyrut, Birinci Baskı, 1417/1996.

_____*el-Kifâye fî ilimü'r-rivâye*, Mektebetu'l-ilmîye, Medine, ts.

Heysemî, Nureddîn Ali b. Ebu Bekir El-Heysemî (ö. 807/1405), *Mu'cemü'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, I-X, Mektebetu'l-Küdüs, Kahire, 1414/1994.

Hitti, Philip, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, Trc. Salih TUĞ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1400/1980.

Hudaribek, Muhammed, *ed-Devletu'l-Abbasiyye*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.

Huveynî, Ebû İshâk, *Neslu'n-Nübelâ bi Mu'cemi'r-Ricâli'l-Lezine Terceme Lehum Fadîleti's-Şeyhi'l-Muhaddis Ebû İshâk el-Huveynî*, I-IV, Dar İbn Abbâs, Mısır, Birinci Baskı, 1433/2012.

Hüseyin b. Hasan, Ebû Abdullah (ö. 246/861), *el-Birr ve's-Sıla*, Dâru'l-Vatan, Riyad, Birinci Baskı, 1419/1998.

Irâkî, Ebü'l-Fazl Zeynüddîn Abdurrahîm b. Hüseyin b. Abdurrahman b. Ebû Bekir b. İbrâhîm el-İrâkî (ö. 806/1404), *Zeylu Mizâni'l-İtidâl*, thk. Ali Muhammed Avad-

Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1416-1995.

İbn Abdülber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemerî el-Kurtubî (ö. 463/1071), *Câmiu Beyani'l-İlim ve Fadlihi*, I-II, Dâr İbnu'l-Cevzî, Sudiarabistan, Birinci Baskı, 1414/1994.

_____ *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, I-IV, Dâru'l-Cil, Beyrut, Birinci Baskı, 1412/1992.

_____ *el-İntikâ fi Fadâili's-Selâseti'l Fukahâ Mâlik ve's-Şâfiî ve Ebû Hanîfe*, Dâru'l-kütübi'l ilmiyye, Beyrut, ts.

_____ *el-Temhîd Limâ fi'l-Muvattâ Mine'l-Maâni ve'l-Esânîd*, I-XXIV, Vezâretü Umûm el-Evkâf ve's-Şuûn el-İslâmiyye, Mağrib, 1387/1967.

İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. el-Cürcânî (ö. 365/976), *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1418/1997.

İbnü'l-Adîm, Ömer b. Ahmed b. Hibetullah b. Carâde el-Ukaylî (ö. 660/1262), *Bügyetu't-Taleb fi Târih Haleb*, I-XII, Dâru'l-Fikir, ts.

İbn Asâkir, Ebû Kâsım Ali b. Hasan b. Hibe (ö. 571/1176), *Târihu Dimaşk*, I-LXXX, Dâru'l-Fikir, y.y., 1415/1995.

İbn Battâl, Ebû Hasan Ali b. Halef b. Abdulmelik (ö. 449/1057), *Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, I-X, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm, Mektebetu'r-Rüşd, Riyad, İkinci Baskı, 1423/2003.

İbnu'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed Ebu'l-Ferac (ö. 597/1200), *Menâkıbu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, Dâru'l-Hıdır, y.y., İkinci Baskı, 1409/1988.

İbnü'l-Cârûd, Ebû Muhammed Abdullah b. Ali el-Cârûd en-Nisâbûrî (ö. 307/920), *el-Müntekâ Min Süneni'l-Müsned*, Müessesetu Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1408/1988.

İbn Ebû Hâtîm, Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs (ö. 327/939), *el-Cerh ve't-Tâdîl*, Dâiretu'l-Maârif el-İslâmiyye, Haydarabad, Birinci Baskı, 1271/1952.

İbn Ebî Âsım, Ahmed b. Amr b. Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî (ö. 287/900), *el-Ahâd ve'l-Mesânî*, I-VI, Dâru'r-Râye, Riyad, Birinci Baskı, 1411/1991.

İbnü'l-Esîr, Ebû Hasan Ali b. Ebu'l-Keram Muhammed b. Muhammed (ö. 630/1233), *el-Kâmil fi't-Târîh*, I-X, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, Birinci Baskı, 1417/1997.

_____ *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y., Birinci Baskı, 1415/1994.

_____ *eş-Şâfi fi Şerhi Müsnedi's-Şâfi*, I-V, thk. Ahmed b. Süleyman-Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Mektebetu'r-Rüsd, Riyad, Birinci Baskı, 1426-2005.

İbn Ebû Ya'lâ, Ebû Hüseyin Muhammed b. Muhammed (ö. 526/1132), *Tabakâtu'l Hanâbile*, I-II, Dâru'l-Marife, Beyrut, ts.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1448), *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1415/1995.

_____ *Lisânu'l-Mîzân*, I-VII, Dâiratu'l-Maârif, Hindistan, İkinci Baskı, 1390/1971.

_____ *Takrîbu't-Tehzîb*, Dâru'r-Rüşd, Suriye, Birinci Baskı, 1406/1986.

_____ *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-XII, Matbaatu Dâiretu'l-Maârif el-Nizâmiyye, Hindistan, Birinci Baskı, 1326/1908.

_____ *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîh el-Buhârî*, I-XIII, Daru'l-Marife, Beyrut, 1379/1959.

İbn Halfûn, Ebû Bekir Muhammed b. İsmâil (ö. 636/1239), *el-Mu'lim bi Eesmâi Şüyuhi'l-Buhârî ve Müslim*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, ts.

İbn Hamdân, Ebû Abdullah Ahmed b. Hamadân el-Nemîrî (ö. 695/1296), *Sıfatu'l-Fetva ve'l-Müftî ve'l Müsteftî*, Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, Üçüncü Baskı, 1397/1976.

İbn Hibbân, Muhammed b. Hıbban b. Ahmed Ebû Hâtim el-Büstî (ö. 354/965), *Meşehîr Ulemâu'l-Emtâr ve E'lâm Fukahâu'l-Aktâr*, Dâru'l-Vefâ li't-Tabâati ve'l-Neşr ve't-Tevzî', Mansûra, Birinci Baskı, 1411/1991.

_____ *es-Sikât*, I-IX, Dâiratu'l-Maârif el-Osmâniyye, Haybarabad, Birinci Baskı, 1393/1973.

_____ *el-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd- Duafâ ve'l-Metrûkîn*, I-III, Dâru'l-Vaî, Haleb, Birinci Baskı, 1396/1976.

İbn Huzeyme, Ebû Bekir Muhammed b. İshâk (ö. 311/923), *es-Sahîh*, I-II, Mektebu'l-İslâmî, y.y., Üçüncü Baskı, 1424/2003.

_____ *es-Sahîh*, I-IV, Mektebu'l İslâmî, Beyrut, ts.

İbnü'l-Kânî, Abdalbaki Ebû'l-Hasan (ö. 351/963), *Mücemu's-Sahâbe*, I-III, Mektebetu'l-Ğurabâ el-Eseriyye, Medine, Birinci Baskı, 1997/1418.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer (ö. 774/1373), *Tabakâtu's-Şâfiyyîn*, Mektebetu's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1413/1993.

_____ *et-Tekmîl fî 'c-Cerh ve 't-Tâdil ve Ma'rifeti's-Sikât ve 'd-Duafâ ve 'l-Mecâhîl*, I-IV, Merkez en-Numan li'l-Bahs ve 'd-Dirâsât el-İslâmiyye, Yemen, Birinci Baskı, 1432/2011.

İbn Kutluboğa, Ebû'l-Fidâ Zeynüddîn Kâsım (ö. 879/1475), *es-Sikât Mimmen Lem Yekau fî Kütübi's-Sitte*, I-IX, Merkez en-Nüman li'l-Bühûs ve 'd-Dirâset, Yemen, Birinci Baskı, 1432/2011.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (273/887), *es-Sünen*, I-V, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1430/2008.

İbn Mansûr, İshak b. Mansûr b. Behrâm Ebû Yakub el-Mervezî (ö. 251/866), *Mesâilu'l-İmam Ahmed b.Hanbel ve İshâk b. Râheveyh*, I-IX, İmâdetü'l-Bahs el-İlmî el-Câmiatu'l-İslâmiyye, Medine, Birinci Baskı, 1425/2002.

İbn Mencûye, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Muhammed b. İbrahim (ö. 428/1037), *Ricâl Sahîh Müslim*, I-II, Dâru'l-Marife, Beyrut, Birinci Baskı, 1407/1986.

_____ *Tarihu't-Tesrîb fî Şerhi't-Takrîb*, I-VIII, Dar İhya et-Turâs el-Arabi, y.y.

İbn Mende, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya (ö. 395/1005), *Fethu'l-Bâb fî'l-Kinâ ve'l-Alkâb*, Mektebetu'l-Kevser, Riyad, Birinci Baskı, 1417/1996.

İbnü'l-Mukrî, Ebû Bekir Muhamed b. İbrahim b. Ali el-İsfahânî (ö. 381/992), *el-Mucem*, Mektebetu'r-Rüşd, Riyad, Birinci Baskı, 1419/1998.

İbn Nokta, Muhammed b. Abdulğani b. Ebû Bekir b. Şucâ (ö. 629/1232), *et-Takyîd Lima'rifeti Rûvâti's-Sünen ve'l-Mesânîd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y. Birinci Baskı, 1408/1988.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Hâşimî (ö. 230/845), *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1410/1990.

İbnü's-Salâh, Osman b. Abdurrahman eş-Şehrazûrî (ö. 643/1246), *Edebu'l-Müftî ve'l-Müstefî*, Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem, Medine, İkinci Baskı, 1423/2002.

İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Takıyyuffîn Ahmed b. Abdulhalîm b. Mecdiddîn b. Abdüsselâm (ö. 728/1328), *el-İmân*, Mektebu'l-İslâmi, Amman, Beşinci Baskı, 1416/1996.

İbnü'l-Vezîr, Ebû Abdillâh İzzüddîn Muhammed b. İbrahim b. Ali el-Yemâni (ö. 840/1437), *el-Avâsim ve'l-Kavâsim*, I-IX, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, Üçüncü Baskı, 1415/1994.

İbn Yunus, İbn Yunus Abdurrahman b. Ahmed (ö. 347/959), *Tarih b.Yunus el-Misrî*, I-II, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, Birinci Baskı, 1421/2000.

İbn Zencûye, Ebû Ahmed Humejd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî (ö. 251/865), *Kitâbu'l-Emvâl*, Merkezu'l-Melik Faysal, Riyad, Birinci Baskı, 1406/1986.

İbn Züreyk, Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed (ö. 803/1401), *Men Tekelleme fihi'd-Dârekutnî fi Kitabi's-Sünen mine'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn ve'l-Mecrûhîn*, Vezâretu'l-Evkâf ve Şuûn el-İslâmiyye, Katar, Birinci Baskı, 1428/2007.

İclî, Ebû Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salah (ö. 261/875), *Târîhu's-Sikât*, Dâru'l-Bâz, y.y., Birinci Baskı, 1405/1984.

_____*Ma'rifetu's-Sikâk Min Ricâl Ehlü'l-İlmi ve'l-Hadîs*, tahkik, Abdulalîm Abdulazîm, Mektebeti'd-Dâr, Medine, Birinci Baskı, 1405-1985.

Kelâbâzî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin (ö. 398/1008), *el-Hidâye ve'l-İrşâd fi Marifeti Ehli's-Sikât ve's-Sâdât*, Dâru'l-Marife, Beyrut, Birinci Baskı, 1407/1986.

Keşmîrî, Muhammed Enver Şah Hüseyin (ö. 1353/1933), *Faydu'l-Bârî ala Sahîhi'l-Buhârî*, I-VI, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, Birinci Baskı, 1426/2005.

Kirmânî, Ebû Muhammed Harb b. İsmail b. Halef (ö. 280/894), *Mesâil Harbi'l-Kirmânî*, I-III, Câmîatu Ümmu'l-Kurâ, Mekke, 1422/2001.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekir b. Ferh el-Kurtubî (ö. 671/1273), *el-Câmi Liahkami'l-Kur'an*, I-XX, Dâr Kütübi'l-Misriyye, Kahire, İkinci Baskı, 1384/1964.

Küçük, Raşit, "Abdullah b. Mübarek" *DİA*, I, 122-124, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Mahmud b. Abdulfettah en-Nahhâl, *İthâfu'l Mürtekî biterâcîmi's-Şüyûhi'l-Beyhâkî*, Dâru'l-Mîmân Linneşır ve't-Tevzî, Birinci Baskı, 1429/2008.

Makdemî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Muhammed (ö. 301/914), *Tarih ve Esmâi'l-Mühaddisîn ve Kinâhüm*, Dâru'l-Kütüb ve's-Sünne, y.y., Birinci Baskı, 1415/1994.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah Mâlik b. Enes b. Ebî Âmir (ö. 179/796), *el-Müvattâ*, I-II, Müessesetu'r-Risâle, 1412/1991.

Mansûr, Ebû Tâlib Nâyif b. Salah b. Ali, *Selsebilü'n-Nekî fi Terâcim Şüyûhu'l Beyhâkî*, Dâru'l-Âsime, Sudiarabistan, Birinci Baskı, 1432/2011.

_____*İrşâdu'l-Kâsî ve'd-Dânî ila Terâcimi Şüyûhi't-Taberânî*, Dâru'l-Kiyân, Riyad, ts.

Mizzî, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf (ö. 742/1342), *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*, I-XXXV, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, Birinci Baskı, 1400/1980.

Muâfâ en-Nehrevânî, Ebû'l-Ferac el-Muâfâ b. Zekeriyya b. Yahya en-Nehrevânî (ö. 390/1000), *el-Celîsu's-Sâlih el-Kâfî ve'l-Enîsi'n-Nâsîh eş-Şâfi*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut, Birinci Baskı, 1426/2005.

Muhammed b. Abdurrahmân, Abbâs el-Bağdâdî ez-Zehebî (ö. 393/1003), *el-Mühallisiyyât*, Vezeratu'l-Evkâf ve Şuûni'l-İslâmiyye, Katar, Birinci Baskı, 1429/2008.

Muhammed el-Vâkidî, Muhammed b. Ömer b. Vâkid Ebû Abdullah el-Ezdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, I-II, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, y.y., Birinci Baskı, 1417/1997.

Muhammed Emin b. Abdullah el-Hereri, *el-Kevkebu'l-Vehhâc ve'r-Ravdi'l-Behhâc fi Şerhi Sahih Müslim b. Haccâc*, I-XXVI, Daru'l-Minhâc, Mekke, Birinci Baskı, 1430/2009.

Münâvî, Muhammed Abdürraûf (ö. 1031/1621), *et-Teyssîr bi-Şerhi'l-Câmii's-Sağîr*, I-II, Mektebetu'l İmamü'ş-Şafiî, Riyad, Üçüncü Baskı, 1408/1988.

_____*Feyzü'l-Kadir Şerhu'l-Camii's-Sağîr*, I-VI, Mektebetu't-Ticareti'l-Kübra, Mısır, Birinci Baskı, 1356/1937.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Künâ ve'l-Esmâ*, I-II, Amâdetü Bahsü'l-İlmî Câmiatü'l-İslâmiyye, Birinci Baskı, 1404/1984.

_____*el-Câmi'u's-Sahîh*, I-II, Dâr Taybe, Riyad, 1427/2006, Birinci Baskı, ts.

Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinân b. Bahr b. Dinar (ö. 303/916), *es-Sünen*, Beytü'l-Efkâr ed-Devliyye, Amman, ts.

_____*ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, Dâru'l-Vaî, Haleb, Birinci Baskı, 1396/1976.

_____*es-Sünenü'l-Kebîr*, I-XII, Müessesetu'r-risâle, Beyrut, birinci baskı, 1421/2001.

Necm, Abdurrahmân Halef, *Mûcemu'l-Cerh ve't-Tâdil Liricâi Sünenü'l-Kebîr*, Dâru'r-Râye Linneşîr ve't-Tevzî', y.y., Birinci Baskı, 1409/1989.

Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref (ö. 676/1278), *Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Luġât*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

____ *el-Mecmû' Şerhu'l-Muhezzeb*, Dâru'l-Fikir, y.y., ts.

____ *el-Minhâc*, I-IX, Dar İhyai't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, İkinci Baskı, 1392/1972.

Özaydın, Abdülkerim, "Baġdat- Kültür ve Medeniyet," *DİA*, IV, 437-441, TDV Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Özpinar, Ömer, *Hadîs Edebiyatının Oluşumu*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, Birinci Baskı, /2005

Râfî, Abdülkerim b. Muhammed (ö. 623/1226), *et-Tedvîn fi Ahbâri Kazvîn*, , I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y. 1408/1987.

Sahillioġlu, Halil, "Antakya," *DİA*, III, 228-232, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Sefer b. Abdurrahman, *Zâhiratu'l-İrcâ fi Fikiri'l-İslâmî*, Dâru'l-Kelime, y.y. Birinci Baskı, 1420/1999.

Serrâc, Ebû Abbas Muhammed b. İshak b. İbrahim (ö. 313/926), *Hadîsu's-Serrâc*, I-IV, Fârûke'l-Hadîsiyye, y.y., Birinci Baskı, 1425/2004.

____ *Müsnedu's-Serrâc*, İdâretu'l-Ulûmi'l-Eseriyye, Pakistan, 1423/2002.

Sırma, İhsan Süreyya, *Abbâsiler Dönemi*, Beyan Yayınları, İstanbul, ts.

Siczî, Ebû Nasr Ubeydullah b. Said b. Hâtim es-Siczî (ö. 444/1052), *Risâletu's-Siczî*, İmâdetu'l-Bahsu'l-İlmî bi'l-Câmiati'l-İslâmiyye, Medine, İkinci Baskı, 1423/2002.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekir Celâluddîn (ö. 911/1506), *Tabakâtu'l-Hüffâz*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1403/1982.

____ *Tarihu'l-Hülefâ*, Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Matbaatü's-Saâde, Mısır, 1319/1902.

Şenkitî, Muhammed Hıdır b. Seyyid Abdullah b. Ahmed (ö. 1354/1935), *Kevseri'l-Meânî ed-Derârî fi Keşfi Habâyâ Sahih Buhârî*, I-XIV, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, Birinci Baskı, 1415/1995.

Şeşen, Ramazan, 'Antakya' *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Ebû Kasım (ö. 360/971), *Müsnedu's-Şâmiyyîn*, I-IV, Müassesetu'r-Risâle, Beyrut, Birinci Baskı, 1405/1984.

____ *el-Mûcemu's-Saġîr*, I-II, Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, Birinci Baskı, 1405/1985.

____ *el-Mücemu'l-Kebîr*, I- XXV, Mektebetu İbn Teymiyye, Beyrut, Üçüncü Baskı, ts.

____ *el-Mücemu'l-Kebîr*, I-XII, thk., Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Kahire.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), *Târihu'l-Umem ve'l-Mülûk*, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1407/1987.

Tahâvî, Ebû Cafer b. Muhammed b. Selâme b. Abdumelik (ö. 321/933), *Şerhu Müşkilu'l-Âsâr*, I-XVI, Müessesetu'r-Risâle, y.y., Birinci Baskı, 1415/1994.

____ *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, I-V, Âlemu'l-Kütüb, y.y., Birinci Baskı, 1414/1994.

Tekiyüddîn, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed b. Ezherî b. Ahmed b. Muhammed el-İrâkî (ö. 641/1244), *el-Müntehab Min Kitâbü's-Siyâk Litarîh Nîsâbûr*, Dâru'l-Fikir Littabâati ve'n-Neşr ve't-Tevzî, y.y., 1414/1993.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed (ö. 279/892), *el-Câmiu's-Sahîh (Sünen)*, I-VI, Dârü'l-Ğarbe'l-İslâmî, Beyrut, 1416/1996, Birinci Baskı.

Tuzcu, Recep “Klasik Hadis Kitaplarında Rivayetleri Bulunan Antakyalı Hadis Âlimleri,” *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, yıl:16, sayı:25, ocak-haziran 2011, Şanlıurfa.

Vâdi'î, Mukbil b. Hâdî b. Mukbil b. Kâidete'l-Hamadânî, (ö. 1422/2001), *Neşrü's-Sahîfeti fi Zikri's-Sahîh min Ekvâl Eimmeti'l-Cerh ve't-Tâdil fi Ebû Hanîfe*, Dâru'l-Haremeyn, Kahire, ts.

____ *Terâcimu'r-Ricâl ed-Dârekutnî fi Sünenihî Ellezine Lem Yütercem Lehüm fi't-Tekrîb Velâ fi Ricâli'l-Hâkim en-Nîsâbûrî*, Dâru'l-Âsâr, Sana', Birinci Baskı, 1420/1999.

____ *Ricâlu'l-Hâkim en-Nîsâbûrî fi'l-Müstedrek*, I-II, Mektebetu Sanâ'el-Eseriyye, y.y. İkinci Baskı, 1425/2004.

Yahya b.Maîn, Ebû Zekeriyâ el-Mürri el-Bağdâdî (ö. 233/848), *et-Târîh*, I-IV, Merkez Bahsü'l-İlmî ve İhya Tûrâsi'l-İslâmî, Mekke, Birinci Baskı, 1399/1979.

Yâkût el-Hamevî, Şihâbuddin Ebû Abdullah Yakût b. Abdullâh el-Rûmî (ö. 626/1229), *Mu'cemu'l-Büldân*, I-VII, Dâru Sâdır, Beyrut, İkinci Baskı, 1415/1995.

Yıldız, Hakkı Dursun, “Abbasiler,” *DİA*, I, 31-48, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Yiğit, İsmail, “Emeviler” *DİA*, XI, 87-104, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1416/1996.

Zehbî, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz (ö. 748/1348), *Tezkiretu'l-Huffâz*, I-IV, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Birinci Baskı, 1419/1998.

____ *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyyâtu'l-Meşâhîr ve'l-E'lâm*, I-XV, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, y.y., Birinci Baskı, 1423/2003.

____ *Dîvân ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, Mektebetu'n-Nahdati'l-Hadîsiyye, Mekke, İkinci Baskı, 1387/1967.

____ *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, thk. Dr. Nürettin İtır, y.y., ts.

____ *Mizân el-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, I-IV, Dâru'l-Marife li't-Tabâati ve'n-Neşr, Beyrut, Birinci Baskı, 1382/1963.

____ *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XVIII, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 1427/2006.

____ *el-Kâşif fi Marifeti Men Lehu Rivâyetun fi Kütübi's-Sitte*, Dâru'l-Kible Lisekâfeti'l İslamiyye, Cidde, Birinci Baskı, 1413/1992.

Zeydan, Corci, *Medeniyyeti'l-İslâmiyye Tarihi*, Trc. (Osmanlıcaya) Zeki Meğamiz, Dersaadet Kanaat Matbaası, İstanbul, 1329/1911.

Zorlu, Cem, *Abbasîlere Yönelik Dini İsyandar*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1421/2001.